

ES BIBLIOTECARIES
A, EN ENCENORE
DEL VESPRE

Regim nostre, M
hins que ~~la~~ la gr
ton Fill permet,
to, en una jornada
allide de la bona
re la petita repr
a mir: d'apara
cenc i vell ar
h amb tota la me

blivete case, de
el mateix que
compta amb el
a la seva
lluna, amb el
i d'alt, de la
bram, M
or la
cessions i l'acte
de l'edifici
el glori
Nostre Don
Sant Lluís
Paral·lel, el

Qui era qui a l'Escola de Bibliotecàries

Notícies biogràfiques
del professorat
(1915-1972)

Assumpció Estivill Rius

Qui era qui a l'Escola de Bibliotecàries

ORACIÓ DE LES BIBLIOTECARIES
DE CATALUNYA, EN ENCENORE
LA LLANTIA DEL VESPRE

Maria, Dona i Regim nostre, Mare
 mia i Confident, puix que ~~per~~ la gràcia
 de Nostre Senyor ton Fill permet que
 arribi un altre cop, en una jornada
 nova, la hora recollida de la bona
 tancar, ja t'ofereix la petita resplendor
 berona de la vida mia i d'aquesta
 llantia que t'encenc i vull que
 visis-me en aquest amb tota la meua

compagnia les Bibliotecaries de
 Catalunya amb els Mestres que ens
 han format i que compten amb el
 nostre esforç per la obra santa de la
 difusió de les lletres, amb els
 Conductors i Mestres de la Patria
 amb els Avis i Gran Morts d'ells,
 per tal d'invocar ton patronatge
 i el de les Adoracions i l'autoritat
 dels alts i alts de Catalunya que
 a desvetllen, el del ~~glòria~~ glòria Lluís
 Sant Jordi, el de Nostre Don de
 Monarxat, el de Santa Eulària adonada
 de la nostra capital Barcelona, el de

Qui era qui a l'Escola de Bibliotecàries

Notícies biogràfiques
del professorat
(1915-1972)

Assumpció Estivill Rius

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Edicions

Biblioteca Universitària

© Edicions de la Universitat de Barcelona
Adolf Florensa, s/n
08028 Barcelona
Tel.: 934 035 430
Fax: 934 035 531
www.publicacions.ub.edu
comercial.edicions@ub.edu

ISBN

978-84-475-4179-9

És rigorosament prohibida la reproducció total o parcial d'aquesta obra. Cap part d'aquesta publicació, inclòs el disseny de la coberta, no pot ser reproduïda, emmagatzemada, transmesa o utilitzada per cap tipus de mitjà o sistema, sense l'autorització prèvia per escrit de l'editor.

Taula

Presentació. Un llibre per recordar el centenari,
per Ernest Abadal, 9

Introducció, 13

1915-1973, directors de l'Escola, 25

1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, 47

1924-1930, professors de la carrera de Bibliotecària de l'Escuela
Superior para la Mujer, 77

1930-1939, professors de l'Escola de Bibliotecàries, 101

1939-1972, professors de l'Escuela de Bibliotecarias, 141

Bibliografia, 223

Índex alfabètic del professorat, 237

Presentació

Un llibre per recordar el centenari

El centenari

La celebració de l'aniversari d'una institució pot servir per a moltes coses. No només per analitzar els fets passats o per donar a conèixer i difondre aquest llegat a la comunitat, sinó que també val la pena aprofitar-la per projectar-se i pensar cap on cal orientar les accions futures. La celebració dels cent anys de la creació de l'Escola de Bibliotecàries ens ha servit per fer una mica de tot això.

Les activitats del centenari de l'actual Facultat de Biblioteconomia i Documentació van començar el dilluns 16 de febrer de 2015 al Palau Robert amb la inauguració de l'exposició «BiblioTec: cent anys d'estudis i professió bibliotecària, 1915-2015», a càrrec del conseller de Cultura, Ferran Mascarell, i del rector de la Universitat de Barcelona, Dídac Ramírez. Aquesta exposició va ser visitada per un nombrós públic més enllà de l'estrictament acadèmic i professional, i també es va poder veure a Mataró, on s'organitzà en col·laboració amb la Fundació Iluro.

Pel que fa als debats, vam dur a terme el seminari Library and Information Science Education and Research (LIS-ER), en què vam tenir la presència de ponents internacionals que van reflexionar sobre el futur de la docència i la recerca en Biblioteconomia i Documentació. També es van organitzar diverses conferències i taules rodones (com la titulada «Dones i professió»), i una Vi-quimarató d'Informació i Comunicació.

No em voldria oblidar d'esmentar altres activitats com l'exposició «Biblioteca de Biblioteconomia i Documentació: testimoni d'un segle de professió», en què es mostrava una tria dels llibres més representatius dels cent anys d'història de la institució; la publicació de la col·lecció «Fotografies de l'antiga Escola de Bibliotecàries (1915-2005)» al portal Memòria Digital de Catalunya, i també la preparació d'un portal web (<http://www.ub.edu/centenaribid>) que recull totes aquestes actuacions i la seva repercussió pública.

Entremig vam rebre la Creu de Sant Jordi, com a reconeixement de la trajectòria de l'Escola i, en especial, «per la continuïtat d'uns estudis ben implicats en la transformació d'una professió que ha sabut adaptar-se a les necessi-

tats de la societat». La cloenda oficial es va fer coincidir amb la presentació de la *Nadala 2015* de la Fundació Carulla dedicada a les biblioteques, una monografia molt completa que repassa els cent anys d'història de la professió a Catalunya.

Amb aquesta llarga llista d'activitats hem volgut honorar la memòria d'un destacat programa educatiu que va formar part d'un projecte polític de primer nivell. Dur-les a terme ha estat possible gràcies a la col·laboració de moltes persones de la nostra facultat que s'hi han implicat a fons i també gràcies al patrocini de la Fundació Banc de Sabadell, de la Diputació de Barcelona i de la Universitat de Barcelona.

Fent una valoració global, voldria destacar que ha estat una acció realitzada en cooperació amb altres institucions —en especial amb el Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona, el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya, la Biblioteca de Catalunya i Biblioteques de Barcelona—, amb les quals hem aprofitat les sinergies de la celebració de l'Any de les Biblioteques. Per altra banda, valoro especialment el fet d'haver aconseguit un ressò considerable, més enllà dels murs estrictament acadèmics o de la professió. Hem donat a conèixer aquest projecte a una audiència molt àmplia, i això ajudarà a millorar la nostra visibilitat.

Tot i aquest notable desplegament, ens va quedar pendent la publicació de la monografia sobre el professorat de l'Escola de Bibliotecàries que ara teniu a les mans i que vam encomanar a l'Assumpció Estivill, exdegana de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació i màxima autoritat en l'estudi de la història del nostre centre.

El llibre i l'autora

Qui era qui a l'Escola de Bibliotecàries: notícies biogràfiques del professorat (1915-1972), com indica el títol, se centra en els agents essencials de la formació, un professorat divers, ben preparat i amb un notable reconeixement social i acadèmic (almenys en les primeres etapes de l'Escola).

El llibre té un capítol dedicat als directors i, a continuació, s'estructura en quatre grans etapes que segueixen l'evolució de l'Escola i del seu context històric. D'aquesta manera, el text es pot llegir de manera lineal —seguint la introducció general i els estudis introductoris a les diverses etapes— per tenir una visió global, però a la vegada també permet una lectura aleatòria més pròpia d'un diccionari biogràfic —anar a un professor en concret—. El text està escrit amb la meticulositat i la precisió pròpies de l'autora i ha comportat un notable

treball de recerca històrica en arxius i altres fonts per tal de documentar els diversos perfils biogràfics.

La monografia comprèn des de 1915 fins a 1972, un període en el qual encara no eren presents a la nostra Facultat dues de les característiques que, segons el meu parer, la defineixen millor avui dia: ser universitària i dedicar-se a la recerca.

El pas de l'Escola de Bibliotecàries a la dinàmica universitària no es va produir fins a 1978, quan els estudis, marcadament professionals fins aleshores, van adquirir el reconeixement universitari. A partir d'aquí l'Escola es va adscriure a la Universitat de Barcelona (1982), va aprovar el seu primer pla d'estudis universitaris (1982), es va integrar a la UB (1997), va programar els estudis de segon cicle (el 1999, amb la llicenciatura en Documentació) i, finalment, també els de doctorat (2000).

L'interès per la recerca se situa tot just a continuació, ja que es produeix per la demanda implícita de la mateixa universitat. A la dècada de 1990 s'incrementa el nombre de publicacions acadèmiques (llibres, articles de revista, etc.) del professorat, comencen a obtenir-se els primers ajuts per a recerca i es defensen les primeres tesis doctorals, gràcies al programa de doctorat abans esmentat. Aquest camí encetat aleshores ens ha portat a trobar-nos en una bona posició en el panorama estatal i també europeu de la recerca en Biblioteconomia i Documentació, tal com es mostra en alguns estudis bibliomètrics publicats recentment.¹

Amb la incorporació a la universitat i el desenvolupament de la recerca es produeix la transformació d'uns estudis professionals en científics, es fa el salt dels «serveis de biblioteca» (*library service*) a la «ciència de la biblioteca» (*library science*), tot fent servir paraules de Charles C. Williamson.² Si he fet referència a aquesta etapa més recent és per tal de justificar la demanda de l'ampliació i de l'extensió del llibre als quaranta anys del centre que queden per cobrir.

Precisament, a més, vull lligar aquestes reflexions sobre el caràcter universitari i l'interès per la recerca del nostre centre amb el perfil de l'autora del llibre. L'Assumpció Estivill ha estat, sens dubte, la primera professora de l'Escola amb un perfil totalment i integralment universitari i amb una clara vocació i interès per la recerca. Va cursar estudis de doctorat als Estats Units, on també va defensar la seva tesi doctoral —precisament sobre la primera etapa de l'Es-

1 MOYA-ANEGÓN, Félix de; OLMEDA-GÓMEZ, Carlos (2016). «Publishing trends in library and information sciences across European countries and institutions». *The Journal of Academic Librarianship*, 42(1), p. 27-37.

2 WILLIAMSON, Charles C. (1931). «The place of research in library service». *Library Quarterly*, vol. 1, n.º 1 (gener), p. 1-17.

cola de Bibliotecàries— en una època en què això no era habitual en humanitats ni en ciències socials, va liderar projectes i grups de recerca, i disposa de nombroses publicacions acadèmiques molt reconegudes. Això no vol dir que no s'hagi dedicat també a la professió, un àmbit en el qual destaca la seva tasca com a traductora, adaptadora i divulgadora de normatives internacionals.

Totes aquestes característiques fan de l'Assumpció Estivill la persona més adequada per dur a terme l'elaboració del llibre i amb l'alt nivell de qualitat que destil·len tots els seus treballs.

Espero que us agradi.

ERNEST ABADAL
Degà de la Facultat
de Biblioteconomia i Documentació

Introducció

Aquesta publicació, que recull les dades biogràfiques del professorat de l'Escola de Bibliotecàries, neix d'un encàrrec del degà de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació, Ernest Abadal, com una de les activitats programades per commemorar el centenari de la institució i del Projecte de Biblioteques Populars de la Mancomunitat, concebut i endegat per Eugeni d'Ors. La veritat sigui dita, la comanda no em va entusiasmar: els professors coneguts ho eren de tots, i poc podien aportar unes breus notícies sobre la seva vida i activitats; els altres, força anònims, a qui podien interessar? Per això li vaig proposar treballar en una altra línia que tenia començada i que considerava més interessant: la digitalització i catalogació de la col·lecció de fotografies de l'Escola de Bibliotecàries. Tanmateix, finalment, he treballat en tots dos projectes, si bé aquest que ara es presenta arriba quan el centenari ja s'ha clausurat i, una vegada completat, crec que té el seu interès. D'una banda, tenir recollit i documentat el professorat de gairebé seixanta anys dona una bona idea de l'evolució de la institució i de com i amb qui es van formar unes quantes promocions de bibliotecàries. D'una altra, aquest recull de notícies biogràfiques pot contribuir a matisar alguns dels llocs comuns amb què es pensa el passat de l'Escola, i potser pot ajudar a corregir algunes visions excessivament simplificadores —tot i que, com és obvi, en cap cas no es pretén que aquest document substitueixi la història de la institució que resta per escriure des de la immediata postguerra en endavant—. I una vegada catalogada la col·lecció de fotografies de l'Escola, aquest recull de notes biogràfiques pren molta més vida amb les imatges que l'acompanyen.

Hem sentit dir i repetir que als anys trenta l'Escola va viure els seus millors anys i, si bé mesurar la bondat de quelcom és complex i arriscat, probablement va ser així, si més no des del punt de vista de la formació professional de les alumnes: els professors de les matèries tècniques que retornaven a l'Escola després del parèntesi de la dictadura de Primo de Rivera —o els que hi entraven de bell nou—, i també les bibliotecàries, havien guanyat en experiència i, de retruc, les biblioteques on les alumnes feien les pràctiques havien anat millorant en serveis, col·leccions i instal·lacions; d'altra banda, Jordi Rubió era ara el director de les tres institucions que configuraven el sistema —la Biblioteca de

Catalunya, la xarxa de biblioteques populars i l'Escola—, i des d'aquesta direcció, que era única per primera vegada, en coordinava les actuacions de manera que tot el conjunt es beneficiava dels avenços de cada una de les unitats. A més, Rubió sabia explotar-ne el potencial, amb la qual cosa les propostes que sorgien de nous procediments, de millores en els serveis, etc., en les reunions anuals de bibliotecàries, o les innovacions que es comentaven a la bibliografia professional angloamericana eren estudiades i posades en pràctica, en primer lloc, per les alumnes de l'Escola, i només després d'assajar-ne els beneficis es traslladaven al món real de la pràctica bibliotecària. L'Escola era, doncs, una mena de laboratori del sistema, i aquesta manera de funcionar i de treballar tan compacta i integradora feia que els dos col·lectius —alumnes i bibliotecàries— se sentissin més que mai, i com deia Rubió, «soldats d'una mateixa causa» (*Anuari*, 1930, p. 9).

Tanmateix, probablement és en la primera etapa, sota la direcció d'Eugeni d'Ors, que el centre té una manera de fer més universitària, i no únicament perquè residia al recinte de la Universitat Industrial al costat d'estudis i de projectes plenament universitaris, sinó perquè Ors va promoure que les alumnes publicuessin en revistes de contingut teòric que, en el seu moment, eren pioneres en la introducció de tendències, principalment en el camp de la pedagogia i la psicologia, com ara *Quaderns d'Estudi*, i també perquè, a redós d'aquella universitat, assistien a algunes classes dels Estudis Universitaris Catalans i de l'Escola Superior de Belles Arts, és a dir, a unes classes que no eren discriminatòries, en el sentit que no s'adreçaven exclusivament a les noies que estudiaven a l'Escola —com va succeir poc després i per molts anys—. A més, aquell entorn oferia tots els estímuls de la vida universitària, amb conferències i activitats de tipus cultural i recreatiu, que servien per complementar la formació de les futures bibliotecàries. D'altra banda, si el conjunt del professorat dels anys trenta és un dels actius més importants del centre, cal recordar que una bona part procedia del cos docent dels anys fundacionals, i que els professors que hi van entrar de nou s'havien format a recer de l'Institut d'Estudis Catalans i dels Estudis Universitaris Catalans, en què la primera fornada de professors havia iniciat la seva recerca i havia contribuït a consolidar-los. En el balanç final, cal considerar l'Escola dels anys trenta com la continuació i la maduració del projecte inicial de la Mancomunitat tal com el va concebre i posar en marxa Eugeni d'Ors; els principis que guien les dues etapes són, en essència, els mateixos.

Els altres dos períodes de l'Escola que s'aborden en el treball des del punt de vista del professorat que hi va fer docència —el de la dictadura de Primo de Rivera i el que abraça gairebé tot el franquisme— són difícilment comparables

entre ells, perquè ni el projecte ni el professorat no tenen res a veure; també es diferencien, és clar, en tots els altres aspectes —llevat potser de l'alumnat, que, en general, va ser sempre prou vocacional i entusiasta i d'un medi familiar benestant i culte—, de l'Escola Superior de Bibliotecàries de la Mancomunitat i de l'Escola de Bibliotecàries de la Generalitat. Sota la direcció de Lluís Segalà, el centre va perdre ben bé el nord durant els anys en què Primo de Rivera va ser al poder, i va engegar un projecte en aparença grandiloqüent, però sense suc ni bruc, l'Escuela Superior para la Mujer. La carrera de bibliotecària va quedar desvirtuada respecte al projecte inicial i només li restaren de substància les classes de Jordi Rubió, al voltant de les pràctiques a biblioteques, i alguna assignatura humanística donada per un parell de professors d'una certa solvència; la resta de programes que s'articularen al costat del nucli original per formar la que es va anomenar Escuela Superior para la Mujer —cultura general, idiomes, belles arts i una suposada carrera d'institutriu que es va estroncar just encetada— eren una amalgama d'estudis dispersos, simple fullaraca, que mai no va arribar a configurar un projecte amb cara i ulls i amb prou força per consolidar-se.

Just després de la guerra, la primera pensada, segons es dedueix de la documentació consultada, va ser recuperar l'antiga Escuela Superior para la Mujer. Així ho demostra el fet que un dels professors dels anys vint, José M.ª Núñez Jover, fos nomenat, per un parell de mesos, director interí del centre; que es fessin contractes provisionals a algun dels professors d'aquell període, i que circumstancialment, també per un parell de mesos, el centre recuperés aquell nom, si més no en la paperassa interna. En aquest punt potser caldria anar més a fons i estudiar d'on partia la proposta i per què no va tirar endavant, però aquest treball no és el lloc on fer-ho pel plantejament que té. Tanmateix, sí que es pot apuntar que, així que Valls i Taberner agafa les regnes de la institució en ser-ne nomenat director, continua el procés d'espanyolitzar l'Escola en els continguts i en les formes, però no se l'aparta de la funció exclusiva de formar bibliotecàries i, a més, cap dels professors de la primera dictadura, la de Primo de Rivera, no formarà part del nou claustre, malgrat els contractes interins previs i el curset de convalidació que van impartir l'estiu de 1939. Cal tenir present que, a pesar de l'evolució ideològica que experimenta Valls i Taberner als anys trenta, tenia la mateixa procedència i formació que el professorat de les etapes més distingides del centre; que ell mateix, com a professor dels Estudis Universitaris Catalans, havia donat classe d'Història de Catalunya a les alumnes entre 1920 i 1924, i que va ser un dels capdavaners de la protesta que el 1923 va acabar amb l'expulsió o la dimissió d'uns 150 professors del recinte de la Universitat Industrial, en solidaritzar-se amb el professor belga Georges Dwelshauvers

arran de les declaracions insultants que contra ell havia proferit el conseller de Cultura Darius Rumeu. Per molt que haguessin canviat els seus principis, difícilment Valls i Taberner hauria encapçalat una institució que recuperava aquell passat. La seva mort prematura, l'octubre de 1942, no deixa entreveure com haurien evolucionat l'Escola i el seu professorat en els anys subsegüents si hagués continuat sota el seu govern, però sí que cal assenyalar que en aquells primers anys quaranta hi donaren classes alguns professors que tenien un prestigi intel·lectual ben guanyat, com ara Manuel de Montoliu —que ja n'havia estat professor en els períodes de la Mancomunitat i la Generalitat—, Agustí Duran i Sanpere i J. Ernest Martínez Ferrando, o professors joves amb un bon currículum i una carrera brillant per endavant, com ara Luis Monreal y Tejada, Josep Gassiot i Enric Freixa. És cert que algun d'aquests professors va romandre poc temps a l'Escola, i que en la dilatada direcció de trenta anys de Felipe Mateu no es van produir canvis substancials i tot plegat es va anar deteriorant encara més. Deixant de costat les bibliotecàries que comencen a formar part del cos docent als anys seixanta, amb Mateu encara hi entra algun professor de renom o que es va guanyar el reconeixement de l'alumnat, com Frederic Udina i Martorell, Luis M.ª Plaza, Pere Bohigas —que retorna a l'Escola el 1953—, Josep M. Garrut o Antoni M. Aragó, però aquestes persones, que sovint donaven assignatures marginals, queden diluïdes en un conjunt gris, immobilitista, incapaç d'innovar i gens, o molt poc, motivador —un matís, el de «molt poc», que es justifica perquè aquest clima no va impedir que s'hi formessin bibliotecàries que, malgrat tot, van ser professionals competents.

Amb la direcció de Rosalia Guilleumas arribarien aires nous a l'Escola; primer, amb una reforma dels requisits d'entrada que, finalment, admetia alumnat masculí i un pla d'estudis reformat amb una orientació més tècnica, i després, i principalment, amb el reconeixement universitari dels estudis i la subsegüent creació de l'Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació, que s'adscriuria a la Universitat de Barcelona. Tanmateix, aquest «qui és qui» s'atura justament al llindar d'aquella etapa.

Abast i organització del treball

El treball recull les notícies biogràfiques del professorat de l'Escola entre 1915 i el curs 1972-1973, que coincideix amb la jubilació de Felipe Mateu y Llopis el setembre de 1972 i amb el nomenament de Rosalia Guilleumas, com a directora, el febrer de 1973. S'hi inclou la nota corresponent a la primera directora del centre, però no les que pertocarien al professorat que va començar a

donar classe durant el seu mandat. D'una banda, als anys setanta, i sobretot als vuitanta, quan l'Escola esdevé universitària, el professorat es multiplica i es rejoveneix, amb la qual cosa moltes d'aquestes persones encara tenen un bon recorregut per endavant, de manera que recollir-ne ara la carrera donaria, amb el temps, una idea parcial de la seva activitat; de l'altra, allargar l'abast d'aquestes notes m'hauria posat en el compromís d'entrar en les trajectòries professionals dels meus companys de claustre, ja que jo mateixa vaig començar a fer classe a la llavors anomenada Escola de Bibliologia el curs 1978-1979.

Atès que la història de l'Escola està estudiada amb profunditat fins a 1939 (Estivill, 1992), el recull de notes biogràfiques és exhaustiu fins a aquesta data; és a dir, per als primers vint-i-quatre anys hi consten totes les persones que hi van fer docència, ja sigui com a professors titulars, com a professores auxiliars (que sempre van ser noies) o com a professors substituïts, que només ocasionalment assumien alguna classe en absència del professor titular —fins i tot hi consta una nota breu sobre Bartomeu Rosselló-Pòrcel, que, després del seu nomenament de professor, probablement ja no va donar classe per la malaltia que el duia a la mort al cap de pocs dies.

Les dues primeres promocions d'alumnes a la classe de llatí amb el professor Lluís Segalà (1916 o 1917).

Classe de la carrera de Bibliotecària a l'Escuela Superior para la Mujer. Asseguts, d'esquerra a dreta: Maria Mariné, Teresa Sanjoan, Manuel Rubió Borràs (?), Concepció Catarineu, M. Àngels Royo, M. Lluïsa Rafart. Dretes: Isabel Martinà, Carlota Pomés, Pilar Álvarez, Paquita Lerin i Júlia Martinà (1927 o 1928).
 Fotògraf: José M.ª Sagarra (Barcelona).

En canvi, per al llarg període del franquisme, no es pot assegurar aquest extrem de minuciositat, perquè fer-ho hauria requerit l'examen d'una quantitat notable de documentació de l'arxiu de l'antiga Escola i del de la Diputació de Barcelona, i emprendre aquesta tasca no hauria estat realista. La llista de professors d'aquesta etapa s'ha obtingut a partir de la revisió de les actes dels exàmens de cada una de les assignatures de la carrera, des del juny de 1940 fins al setembre de 1943, i de la relació del professorat d'aquests anys que Maria Carme Illa (1974, p. 19-21) adjunta en l'informe que va elaborar per sol·licitar el reconeixement de l'Escola com a escola universitària; sí que dels anys 1941, 1942 i 1943 s'han revisat els expedients de l'Escola a l'Arxiu Històric de la Diputació, ja que les actes d'exàmens corresponents estaven signades només per la secretària, Paquita Carbó, i aquells primers temps de la postguerra es van caracteritzar per una gran mobilitat laboral. A més dels professors titulars, la llista d'aquest llarg període inclou algun professor auxiliar, o bé perquè se'n coneixia el nom o bé perquè posteriorment va passar a tenir l'encàrrec d'alguna assignatura concreta, però no es pot assegurar que hi figuri tot el professorat auxiliar, i no es recull cap dels professors substituïts del període, que probablement també n'hi havia.

Alumnes de segon curs de l'Escola de Bibliotecàries amb la secretària Joana Casals (la sisena de la darrera fila, des de l'esquerra).

Curs 1932-1933.

Sí que es deixa constància de les persones que van ocupar els càrrecs de secretària i bibliotecària de l'Escola. En el cas de Consol Pastor, Maria Lois, Petronella Tuca i Paquita Carbó —bibliotecària, la primera, i secretàries, les altres tres— es dona la circumstància que també van ser professores auxiliars o encarregades d'alguna assignatura; per això havien de constar en la llista. Joana Casals, com a secretària del centre des de 1924 fins a 1939, va tenir un paper central en la vida de l'Escola, sobretot als anys trenta, que Rubió li reconeix i que es podria equiparar al de sotsdirectora, en facilitar les relacions entre l'alumnat femení i aquell munt de savis intel·lectuals que confegien el cos docent, com també l'havien tingut les dues secretàries anteriors. Arribats a aquest punt, hauria estat difícil justificar la no-inclusió d'Antònia Parés i de Josefina Forn, bibliotecària i secretària, respectivament, durant la direcció de Felipe Mateu, i d'Alfons Maseras, que va ocupar interinament el càrrec de secretari uns mesos del curs 1919-1920.

El treball s'organitza en cinc seccions. En la primera s'ordenen les notes biogràfiques dels directors d'acord amb la seva successió al capdavant de l'Escola, des d'Eugeni d'Ors fins a Rosalia Guilleumas. S'ha considerat que, sovint, la seva actuació en la direcció del centre ha estat prou important per destacar-los. D'aquesta llista s'han exclòs dos directors, perquè només van exercir aquesta funció sobre el paper: José M.ª Núñez Jover i Josep Donadeu i Cadafalch. El primer va tenir el nomenament de director interí durant un parell de mesos després de la guerra; abans, durant la dictadura de Primo de Rivera, havia estat professor de l'assignatura Conocimientos generales de las

ciencias puras y aplicadas a la industria y al comercio y su clasificación i, com a tal, se n'inclou la notícia biogràfica en la llista del professorat d'aquell període. Josep Donadeu i Cadafalch, alcalde de Terrassa i diputat de la Diputació de Barcelona, va assumir accidentalment la direcció del centre durant uns mesos del primer semestre del curs 1972-1973, entre la jubilació de Felipe Mateu i la presa de possessió de Rosalia Guilleumas —en l'entretant, Pere Bohigas va tenir la funció de delegat de la direcció en el si de l'Escola—. La figura de Josep Donadeu no s'inclou en el recull. Sí que hi consta un altre director interí o accidental, Alexandre Galí, perquè a ell va correspondre la tasca difícil i complexa de liquidar l'Escuela Superior para la Mujer i d'organitzar l'Escola de Bibliotecàries, que va començar a funcionar el setembre de 1930.

Les altres quatre seccions corresponen a cada una de les etapes en què es pot estudiar la història de l'Escola: el període fundacional, durant el qual és administrada per la Mancomunitat, que l'havia creada; els anys de la dictadura de Primo de Rivera, en què va ser administrada per la Diputació de Barcelona; la direcció de Jordi Rubió, quan l'Escola depèn de la gestió de la Generalitat de

Viatge de fi de curs de les alumnes de la promoció de 1949 de l'Escuela de Bibliotecarias a Madrid, Toledo i Segòvia. A la primera fila, d'esquerra a dreta: Maria Rosa Noves, una noia no identificada, Montserrat de Querol i de Müller, Montserrat Puigjaner. A la segona fila: Montserrat Sagarra, Montserrat Roca Junyent, una noia no identificada, Carme Deig, Margarida Guerra, Montserrat Audouard, Montserrat Batlle, Paquita Carbó, Concepció Carreras, Isabel Sastre i Montserrat Obiols (1949).

Catalunya, i els anys del franquisme, durant els quals la Diputació en recupera el control administratiu. Dins de cada període, el professorat s'ordena alfabèticament pel cognom, si bé els noms de les entrades s'enregistren en ordre directe (nom de pila i cognom). En aquestes llistes per etapes, els noms dels directors i els noms dels professors que van impartir docència en un període anterior remetent a la pàgina on s'inclou la notícia biogràfica. Cada secció comença amb una breu introducció sobre l'evolució de l'Escola durant els anys en qüestió que resumeix alguns punts d'un treball anterior (Estivill, 1992).

El text es completa amb la bibliografia i els fons d'arxiu consultats i un índex alfabètic del total de 110 persones que encapçalen les notes biogràfiques —inclosos els vuit directors, el professorat i el personal de secretaria i biblioteca—. Les fotografies que acompanyen el text procedeixen en bona part de la col·lecció *Fotografies de l'Escola de Bibliotecàries*, que forma part de la *Memòria digital de Catalunya* —on es pot trobar informació addicional sobre la identificació de les persones que surten a les fotografies i el seu context—; en aquests casos, no s'anota el dipòsit al peu de les imatges. Quan el material il·lustratiu procedeix de l'arxiu de l'antiga Escola de Bibliotecàries, al peu s'anoten les sigles AFBBD (Arxiu de la Facultat de Biblioteconomia i Documentació); així mateix, quan prové d'altres arxius o de material imprès, se n'indica la procedència a la llegenda que l'acompanya. Quan les fotografies van signades per algun fotògraf, l'autoria s'anota al peu de la il·lustració. Tanmateix, una part important de les fotografies dels anys vint i trenta van ser fetes per la secretària de l'Escola, Joana Casals, o per alguna alumna; en aquests casos, i en alguns altres, no s'ha pogut determinar l'autoria de la imatge.

Les fonts bibliogràfiques i d'arxiu i el contingut de les notícies

El treball no es planteja com una obra de recerca, sinó que pretén divulgar qui ha estat el professorat de l'Escola de Bibliotecàries durant un llarg període de la seva existència. Per tant, la idea inicial era no apartar-se gaire de les fonts publicades que exploren i exposen l'activitat acadèmica, professional, política, etc., d'aquelles persones que van professar docència a l'Escola de Bibliotecàries en les distintes etapes en què s'ha organitzat aquest recull de notes biogràfiques. Per a una part important del professorat, s'ha pogut seguir aquesta línia traçada d'antuvi, principalment per als qui van treballar en el període de la Mancomunitat i en el de la Generalitat, i també per als noms més coneguts i reconeguts dels dos altres períodes. En aquests casos, s'han consultat articles

Classe a l'Escuela de Bibliotecarias amb les alumnes de la promoció de 1956 (entre 1953 i 1956). Fotògraf: Joaquín M.ª Domínguez (Barcelona).

acadèmics, altres treballs d'experts, diccionaris especialitzats, alguna necrologia i fins i tot biografies prou completes de les persones en qüestió, etc. La bibliografia que clou el recull dóna idea del tipus de material bibliogràfic amb què s'ha treballat.

Tanmateix, per al professorat de menys renom, s'ha hagut d'acudir a la documentació que es conserva en diferents arxius. Així, per a les bibliotecàries que van donar classe a l'Escola, han estat útils els expedients acadèmics que es guarden al seu arxiu, a l'actual Facultat de Biblioteconomia i Documentació, i també els expedients personals, ben organitzats, que, per a moltes d'elles, es conserven a la Biblioteca de Catalunya; en canvi, a l'arxiu de l'Escola no s'ha trobat gairebé cap informació sobre el professorat de la darrera etapa examinada. A l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona s'ha pogut resseguir la formació secundària i la universitària d'alguns dels professors de les primeres etapes del centre —com ara Maria Lois, Petronella Tuca, Miquel Agelet, Josefa Torrents o Francesc Vergés—, les d'alguns professors de la postguerra i de després —Tomàs Estévez, Maria Gimeno, María Ortiz-Repiso, Josep Margalef, Rosa Mandoli, Jaume Terrades...— i també les trajectòries acadèmiques o professionals d'alguns professors que van donar classe a la Universitat i les d'alguns bibliotecaris de la Biblioteca Universitària —José M.ª Castro y Calvo, Luis M.ª Plaza Escudero, Manuel Rubio Borrás, Manuel Ramos Cobos...—.

A l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona s'han consultat alguns expedients personals, en general amb molt poca informació, i els expedients generals de l'Escola d'alguns anys concrets. Finalment, els contactes telefònics amb l'Arxiu Diocesà de Barcelona han permès localitzar sengles necrologies de dos professors de religió de l'Escola —Quirze Estop i Lluís Parramon— publicades al *Butlletí de l'Arquebisbat de Barcelona*.

Complementant les fonts anteriors també ha estat bàsica la consulta de l'hemeroteca digital de *La Vanguardia*, que ha facilitat trobar dates de defunció, necrologies i algun article dels professors en qüestió. La consulta de catàlegs i de bases de dades, com ara *Dialnet*, i els catàlegs col·lectius *CCUC* i *REBIUN*, ha servit per poder destacar els títols més rellevants de la bibliografia del professorat, sobretot quan no es podia fer referència a una bibliografia publicada sobre la persona. La cerca a Internet pels noms respectius ha menat, de vegades, a llibres digitalitzats del programa Google Books que han permès seguir alguns fils i obtenir dades, més o menys anecdòtiques o marginals, d'alguns dels personatges menys coneguts. La navegació amb Google també m'ha ensenyat coses, com per exemple que alguns textos digitalitzats i dipositats en repositoris es recuperen com a «imatges» i no com a text; és així com he arribat a algunes revistes del *Dipòsit digital de documents de la UAB* que m'han revelat alguns detalls curiosos de la infància i la joventut de mossèn Quirze Estop, que va ser professor de religió de l'Escuela de Bibliotecarias a final dels anys quaranta.

Si bé alguns dels professors han generat una àmplia bibliografia que n'estudia els diversos aspectes de la vida i de la feina, les seves notícies biogràfiques han intentat resumir-ne la trajectòria sense entrar en detalls; per això s'ha procurat controlar-ne l'extensió i que no hi hagués desequilibris entre les unes i les altres. Però aquest ha estat un objectiu impossible, per la mateixa importància intel·lectual dels personatges i per la seva activitat, que, de vegades, és molt diversificada i, per tant, més complicada de compendiar —fixem-nos, per exemple, en Eduard Toda, que se'n va anar per tot l'Orient, el Mediterrani i la resta dels països europeus; que féu les seves exploracions i recerques (incloses les amplíssimes bibliografies); que descobrí el català de l'Alguer; que acabà aixecant Poblet, i que, a més, era de Reus—. En canvi, en altres casos, les dades aplegades són tan reduïdes que amb prou feines es limiten a deixar constància dels estudis de la persona, dels anys en què va fer docència a l'Escola i de les assignatures que hi va professar. Sí que per a les bibliotecàries s'ha procurat aportar totes les dades que s'han recollit durant la recerca i s'ha anat més enllà que quan s'ha explorat la trajectòria dels altres professors; així, a més de les fonts esmentades, se n'ha repassat l'activitat professional a l'*Anuario de la Biblioteca Central y de las Populares y Especiales*, i se n'han cercat les publicacions en les pàgines de la revista

Biblioteconomia, en els reculls de les actes d'alguns congressos de l'ANABA, etc. Sovint les seves notícies tenen més extensió que les d'alguns dels prohoms que van enaltir el nom de l'Escola, i segur que són molt més exhaustives en recollir-ne les publicacions, però és que aquesta era una bona ocasió per aplegar-ne l'activitat, perquè és més difícil que vinguin estudiosos d'altres camps a destacar-ne els mèrits, i perquè, si teniu prou humor per continuar la lectura del text o per anar espigolant les notes sobre les persones que us desvetllin la curiositat, veureu que la feina que discretament i modesta van fer algunes d'aquelles dones té prou interès i qualitat per dedicar-hi atenció.

Per acabar aquesta introducció, voldria agrair al degà de la Facultat, Ernest Abadal, l'encàrrec que em va fer temps enrere. Així mateix, dono les gràcies, pels serveis que m'han facilitat, als bibliotecaris de la Biblioteca de la Universitat de Barcelona —que m'han prestat un munt de llibres i han fet arribar un bon nombre de PDF al meu correu electrònic—, de la Biblioteca de Catalunya i de la Biblioteca Pública Episcopal del Seminari de Barcelona, i també als arxivers de l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona, als de la Universitat de Barcelona i als de l'Arxiu Diocesà de Barcelona, i al personal de la Secretaria de la Facultat que, pacientment, m'ha anat deixant els expedients de l'arxiu de l'antiga Escola que necessitava. El meu reconeixement i estimació també per a Núria Bohigas, Carme Darder, Núria Fullà, Maria Carme Illa i Rosa M. Piquer Pomés, que m'han facilitat dades per a alguna de les notícies, i als col·legues i amics que, de tant en tant, han escoltat pacientment algunes de les històries que s'expliquen a continuació abans que les passés al paper.

La secció s'ha titulat «Directors de l'Escola», en singular, però potser caldria fer-se una pregunta prèvia: de quantes escoles parlem? Hi ha una sola escola de bibliotecàries que varia de nom segons els canvis polítics i administratius o hi ha tantes escoles de bibliotecàries com noms s'enregistren segons el període? Si més no, des del punt de vista catalogràfic, hi ha tantes escoles com noms ha tingut, perquè ja sabem que cada modificació en el nom significa una entrada nova en el catàleg, però també hi ha la continuïtat que marquen les referències que guien del nom anterior al posterior i a la inversa. Des del punt de vista administratiu, la resposta és prou dràstica perquè, si més no per al període estudiat, cada alteració onomàstica va significar una dependència administrativa ben diferent, un gir en la direcció del centre, i encara la destitució de tot el professorat —o gairebé— i la voluntat explícita de trencar amb el passat i començar de bell nou una empresa diferent. Tanmateix, les alumnes que van estudiar a l'Escola —o a les escoles— no filaven tan prim i es van sentir sempre part d'una col·lectivitat que sorgia d'un projecte únic.

Si bé el cos central del treball s'organitza per etapes, en esbossar les biografies dels directors s'ha decidit agrupar-les totes en una secció i separar-les de les del professorat de l'etapa en la qual van exercir la docència al centre. S'ha considerat que el seu paper va ser fonamental, en la majoria dels casos, a l'hora d'articular una escola diferenciada de l'etapa anterior i que, per aquesta raó, valia la pena etiquetar-los com a directors d'una manera visible. Certament, el paper d'Eugeni d'Ors va ser cabdal quan va dissenyar el Projecte de biblioteques populars; com a peça clau del pla va establir una escola per formar-ne el personal, la va dotar d'un pla d'estudis determinat que estava ben justificat a partir dels objectius que dibuixava per a les populars i la funció que hi havien de tenir les bibliotecàries i va ser decisiu en la tria del professorat. Amb els matisos que calgui, també ho va ser, de capital, la gestió dels altres directors, principalment quan, a causa de canvis polítics de molta envergadura, van haver de repensar i refundar la institució; aquest seria el cas de Lluís Segalà, d'Alexandre Galí, de Jordi Rubió, de Ferran Valls i Taberner i de Rosalia Guilleumas, que va tenir la tasca complexa d'actualitzar el centre després de dècades de prostració; les direccions de Joan Palau Vera, de Felipe Mateu i Llopis

*Escola de Bibliotecaris
Barcelona*

MANCOMUNITAT DE CATALUNYA
ESCOLA SUPERIOR DE BIBLIOTECÀRIES

URGELL, 187

LA CARRERA I LA PROFESSIÓ
DE BIBLIOTECÀRIA DE CATALUNYA

El servei facultatiu de les Biblioteques Populars de la Mancomunitat de Catalunya serà a càrrec de les senyoretes titulars sortides de l'Escola Superior de Bibliotecàries, segons les bases 1.ª, 2.ª i 3.ª de l'acord d'organització de Biblioteques Populars, aprovat en l'Assemblea de maig de 1915. Igualment seran a càrrec d'aquestes titulars els llocs que específicament es determinin dins el servei de la Biblioteca de Catalunya, així com d'altres Biblioteques especials dins els establiments de la Mancomunitat de Catalunya i de les Diputacions mancomunades, i, en general, aquells per als quals sigui demanat el títol corresponent, dins els serveis d'Instrucció Pública de la Mancomunitat de Catalunya.

Dins les Biblioteques Populars, el personal facultatiu es compondrà de Directora i Auxiliars. Les Biblioteques de primer grau estaran servides almenys per una Directora i una Auxiliar; les de tercer grau, exclusivament per una Directora; les de segon grau podran tenir o no Auxiliar, segons el personal de què es disposi i segons les necessitats del servei.

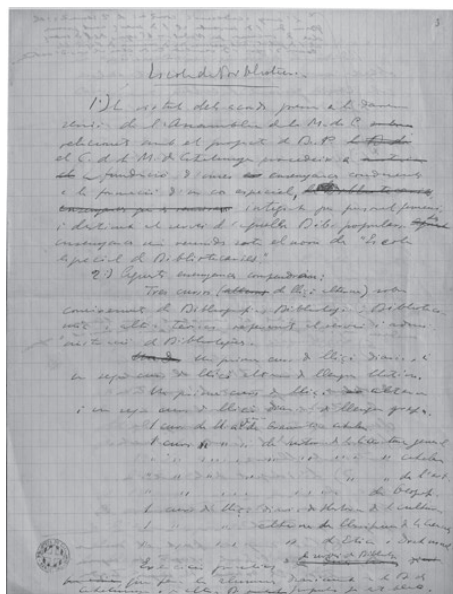
i fins i tot la de Lluís Segalà de 1920 a 1924 van ser més de manteniment i no tan compromeses —tot i que en el cas de Mateu el manteniment es va allargar gairebé fins a l'extenuació sense que s'emprenguessin els canvis profunds que l'entitat requeria—. Ara bé, malgrat que els directors tinguin una secció diferenciada, en les notícies biogràfiques que segueixen no s'aprofundeix en la seva gestió al capdavant de l'Escola: aquesta anàlisi ja es va fer, en part, en la història dels primers anys de la institució i continuar-la ara per a tot el període del franquisme ens allunyaria molt dels objectius modestos del treball i, a més, obligaria a un grau de detall que no és el que s'ha pensat per a aquestes notes.

A continuació, les notícies dels directors s'ordenen pel seu ordre de successió en la direcció de l'Escola.

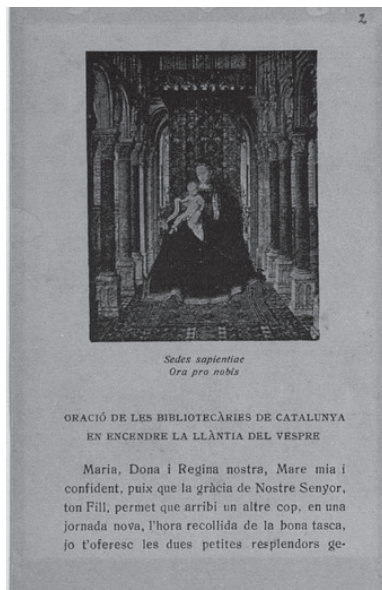
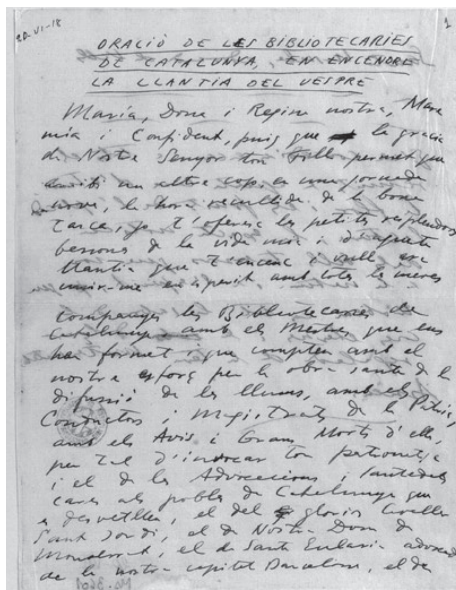
Eugeni d'Ors Rovira

Barcelona, 1881 – Vilanova i la Geltrú, 1954

Llicenciat en Dret per la Universitat de Barcelona, el 1905 Eugeni d'Ors obté el grau de doctor amb una tesi sobre «Genealogía ideal del imperialismo (teoría del estado-héroe)». El 1913 es doctora també en Filosofia amb el treball «Las aporías de Zenón de Elea y la noción moderna del espacio-tiempo». Des de l'etapa d'estudiant col·labora en diversos periòdics, com ara *La Renaixensa*, *Lo Pensament Català*, *Pèl & Ploma...*; entre 1904 i 1906 ho fa a *El Poble Català* i l'1 de gener de 1906 enceta la seva contribució regular i fructífera a *La Veu de Catalunya*, òrgan de la Lliga Regionalista, i la mantindrà fins a inici de 1920 amb el títol «Glosari» i la signatura «Xènius». Amb la seva columna diària, Ors exerceix una gran influència en les qüestions artístiques i literàries, i elabora i difon la doctrina del Noucentisme. Algunes «gloses», concebudes de manera unitària, es publiquen com a llibre i configuren els seus títols més reconeguts: *La ben plantada* (1911), *Lletres a Tina* (1914),

Manuscrit autògraf d'Eugeni d'Ors amb el pla d'estudis de l'Escola de Bibliotecàries (1915). Biblioteca de Catalunya, ms. 2920.

Manuscrit autògraf i estampa impresa de l'«Oració de les bibliotecàries en encendre la llàntia del vespre», d'Eugeni d'Ors (1918). Biblioteca de Catalunya, ms. 3601.

Gualba, la de mil veus (1915), *Lliçó de tedi en el parc* (1916), *Filosofia de l'home que treballa i que juga* (1914), *La vall de Josafat* (1918)... Les glosses que formen *El nou Prometeu encadenat* (1920), just de després que fos apartat dels càrrecs públics, es publiquen al diari barceloní *El Día Gráfico*. El 1923 comença un «Glosario» que publica als diaris *ABC* i *El Debate* de Madrid, primer; a *Arriba España* durant la guerra, i al falangista *Arriba* un cop acabat el conflicte.

El 1906 és enviat a París com a corresponsal de *La Veu de Catalunya* i aprofita l'estada per seguir diversos cursos al Collège de France i per assistir a conferències; també participa al Congrés Internacional de Filosofia de Heidelberg, on presentà un parell de treballs. Així mateix, pensionat per la Diputació de Barcelona, presidida per Prat de la Riba, estudia les institucions i els mètodes d'ensenyament superior francesos, una experiència que li seria útil en els càrrecs que va tenir a l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i a la Mancomunitat. Durant aquesta etapa assisteix a congressos internacionals de filosofia i psicologia i professa cursos als Estudis Universitaris Catalans.

La relació d'Ors amb les institucions culturals catalanes s'inicia el 1911, quan és nomenat secretari general de l'IEC, coincidint amb la seva reorganització en tres seccions. Ors s'adsciu a la Secció de Ciències i hi dirigeix la col·lecció «Biblioteca filosòfica» i el Seminari de Filosofia, en el qual dona algun curs i invita personalitats de la talla de Bertrand Russell per fer-hi cursos i

conferències. Poc després, el 1914, Prat de la Riba li confia la direcció del Departament d'Educació Superior del Consell de Pedagogia de la nova administració regional. Des d'aquest càrrec realitza una tasca important: posa en marxa els Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi, en els quals imparteix diversos cicles de lliçons sobre filosofia, pedagogia i història de la cultura, i dirigeix la col·lecció «Minerva» de «coneixements indispensables» i la revista *Quaderns d'Estudi*. Així mateix, per donar curs a la proposta del diputat Francesc Montanyà, feta en una de les primeres assemblees de la Mancomunitat, d'organitzar un sistema de biblioteques populars, el Consell li encarrega el projecte de planificació d'aquesta xarxa.

El pla ideat per Ors, aprovat el maig de 1915, perfila els fonaments del sistema i tots els seus components: la missió de les populars, el públic a qui s'adrecen, l'organització en una xarxa, l'edifici i les instal·lacions, la selecció i l'adquisició de llibres, els serveis que han de prestar i el personal femení que les ha de gestionar, el seu perfil i la formació que ha de rebre en una escola especial, l'Escola de Bibliotecàries, que va començar a funcionar el curs 1915-1916 i que era l'element més innovador del projecte. A dia d'avui, i després de superar els esculls de dues dictadures i una guerra civil, el sistema de biblioteques continua viu, ben actualitzat i en expansió, tot donant bona mostra de la solidesa de l'empresa que va planificar.

Ors també va dissenyar el primer pla d'estudis de l'Escola de Bibliotecàries, hi impartí la Classificació de les ciències i la Teoria i història de la cultura entre 1915 i 1920 i hi va actuar de director interí fins a 1917, en què va ser nomenat director d'Instrucció Pública de la Mancomunitat. Així mateix, va dirigir la xarxa de biblioteques populars fins al gener de 1920, moment en què va començar a ser separat dels càrrecs que exercia. Mort Prat de la Riba l'agost de 1917, el seu successor, Josep Puig i Cadafalch, no tenia els dots de relacions ni la mà esquerra del primer president, i el xoc amb Ors es produí aviat per raons de males pràctiques administratives segons el primer o per discrepàncies ideològiques segons Ors mateix. Probablement, la raó de fons era —com assenyala Ucelay (1987, p. 149-151)— que personalitats fortes i poc dúctils com la d'Eugení d'Ors no encaixaven en una Administració que es volia més disciplinada i burocràtica. Una vegada engegat el procés de desprestigi, la màxima autoritat del Noucentisme perd ràpidament amics i responsabilitats fins que l'abril de 1920 se l'expulsa de la Secretaria de l'IEC i a inici de 1921 abandona el Seminari de Filosofia.

El 1923 s'estableix a Madrid, on continua la tasca periodística i de conferenciant. El 1927 és elegit membre de la Real Academia Española i ja en plena guerra se'l nomena secretari perpetu de l'Instituto de España i director general

de Bellas Artes en el Govern de Burgos, i com a tal organitza diverses exposicions i intervé en el retorn dels quadres al Museu del Prado. El 1944 adquireix l'ermita de Sant Cristòfol a Vilanova i la Geltrú, i al voltant de la seva Academia del Faro de San Cristóbal, on reuneix amics, escriptors i artistes, a poc a poc va reconduint la seva relació amb Catalunya.

Joan Palau Vera

Barcelona, 1875-1919

Joan Palau Vera es llicencia en Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona i ben aviat destaca en el camp de la pedagogia. Pròxim a la Institución Libre de Enseñanza, coneix bé l'obra de William James i la de John Dewey i el moviment europeu de l'Escola Nova. El 1905 funda el Col·legi Mont d'Or, una es-

Joan Palau Vera (1918).

cola experimental situada a la Bonanova i adreçada als fills de la burgesia culta, que posa en pràctica els nous mètodes pedagògics, amb un jardí d'infants a la manera de Fröbel i un pla de primària inspirat en les teories de Decroly. Poc després, el col·legi es fusiona amb l'Escola Horaciana de Pau Vila. El 1912, rep una pensió de la Diputació de Barcelona per estudiar a Roma el mètode Montessori al costat de la pedagoga, i és capdavanter a l'hora de divulgar-lo a Espanya mitjançant traduccions de textos de l'autora —*El método de la pedagogía científica, Antropología pedagógica, La auto-educación en la escuela elemental*— i l'organització d'una escola Montessori que funcionarà a la Casa de la Maternitat de la Diputació de Barcelona.

Autor de diversos textos escolars —d'aritmètica, de geometria, de geografia, d'educació del ciutadà, de zoologia i botànica, etc.—, la dedicació principal de Palau Vera és la geografia, en què despunta com un dels introductors de la geografia humana amb la traducció de l'obra dels Herbertson sobre aquest tema (Seix Barral, 1914). Ell mateix publica una sèrie d'articles a *Quaderns d'Estudi* sobre «L'exploració metòdica de l'ambient físic» (1915-1917), i alguns manuals, com ara *Geografía universal* i *Geografía de España y Portugal* (1915). Fa de director pedagògic de l'Editorial Seix Barral per als seus manuals escolars de geografia i per a la col·lecció «Vidas de grandes hombres», que concep, i en què publica, entre 1914 i 1918, les biografies d'Alexandre el Gran, Cristòfol Colom,

Juli Cèsar, Napoleó i de l'inventor del ferrocarril, George Stephenson. Així mateix, escriu tres títols en català per a la col·lecció «Minerva», que Ors dirigeix, i que es publiquen entre 1915 i 1918: *Els continents colonials*, *Resum de geografia d'Europa* i *Resum de geografia d'Amèrica*.

Amic i seguidor fidel d'Eugeni d'Ors, que el considera pedagog del Noucentisme, Palau Vera comença a donar classes de geografia a l'Escola de Bibliotecàries a partir del curs 1916-1917; l'any 1918 és nomenat professor de Geografia econòmica de l'Escola d'Alts Estudis Comercials, que funciona com una institució autònoma dins de l'Escola Industrial. El juliol de 1917 substitueix Ors com a director de l'Escola de Bibliotecàries quan aquest és nomenat director del Departament d'Instrucció Pública de la Mancomunitat, i roman en el càrrec fins a la seva defunció el novembre de 1919. A causa d'aquesta mort prematura, la seva influència a l'Escola no és gaire intensa, però, segons Alexandre Galí, hi va deixar un bon record. Lluís Casassas el considera un dels fundadors de la moderna escola geogràfica catalana; en aquest sentit, Josep Oliveras entén que la seva aportació principal a la geografia catalana va ser la traducció de la *Geografia humana* dels Herbertson i que, si hagués viscut més anys, hauria continuat probablement en la línia de donar a conèixer textos anglesos i francesos de geografia, ja que era més aviat un geògraf d'editorial i de gabinet i no tant un geògraf actiu lligat a l'observació directa i a l'excursionisme, com ho era Pau Vila. Des de 2004, la Societat Catalana de Geografia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, concedeix anualment el Premi Joan Palau Vera per a treballs de recerca d'estudiants de batxillerat que, a part de fomentar l'interès per la geografia entre els joves, vol ser un homenatge al geògraf.

Lluís Segalà i Estalella

Barcelona, 1873-1938

Llicenciat en Filosofia i Lletres i Dret per la Universitat de Barcelona, Lluís Segalà es doctora de tots dos estudis a la Universidad Central de Madrid el 1895. Aquell mateix any és nomenat professor auxiliar interí de la Universitat de Barcelona, i el 1899 guanya la càtedra de Grec de la Universitat de Sevilla. Roman en aquesta ciutat fins a 1906, en què retorna a Barcelona en obtenir la càtedra de Llengua Grega d'aquesta universitat. Aviat s'integra en els cercles acadèmics i noucentistes de la

Lluís Segalà
(entre 1920 i 1923).

ciutat, i a partir de 1909 imparteix classes de gramàtica comparada del llatí i el català als Estudis Universitaris Catalans. El 1911 entra a formar part del recentment creat Institut de la Llengua Catalana de l'Institut d'Estudis Catalans (l'actual Secció Filològica) en qualitat d'hellenista, ja que amb les seves traduccions d'Homer a l'espanyol i les classes a la Universitat s'havia guanyat un prestigi ferm. El 1916 també ingressa a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

L'Institut de la Llengua, a part de la recerca lingüística, es proposava la incorporació al català de les obres cabdals de la literatura universal, principalment de les gregues i les llatines. Segalà treballa inicialment en aquesta direcció i és responsable d'una col·lecció en què, entre altres, es publica el text original dels *Himnes homèrics*, amb la versió en prosa de Pere Bosch Gimpera i la versió en vers de Maragall, i *Hero i Leandre*, amb la seva pròpia versió en prosa i la versificació d'Ambrosi Carrion. També posa en marxa la col·lecció escolar «Bibliotheca scriptorum græcorum et romanorum cum ibericis versionibus». Tanmateix, aquestes activitats no prosperen gaire i aviat la implicació de Segalà en els assumptes de l'Institut va anar disminuint a causa d'algunes divergències amb altres responsables, i també, segons Aramon, per la seva dedicació al Col·legi de Catalunya, del qual era director i propietari.

Lluís Segalà és autor d'alguns textos gramaticals de grec i llatí, com ara la *Gramàtica del dialecto eólico* (1897) —que era la seva tesi doctoral—, la *Gramàtica sucinta del dialecto homérico* (1904) o el *Resum de sintaxi llatina* (1920), editat per l'Escola Superior de Bibliotecàries i destinat probablement a les alumnes del centre. També és autor de traduccions d'autors grecs i llatins. Entre les primeres destaquen, entre d'altres, les que fa a l'espanyol de la *Iliada* i l'*Odisea*, que, publicades per Montaner i Simon el 1908 i el 1910, han tingut nombroses edicions, i també les de les obres completes d'Homer (1927) i la *Teogonia* d'Hesíode (1910); així mateix, fa algunes traduccions al català, com ara la del poema *Hero i Leandre*, ja mencionada, i la d'algun fragment de la *Iliada*. Dels clàssics romans tradueix a l'espanyol Fedre, Corneli Nepos, Juli Cèsar i Virgili, i dirigeix diverses col·leccions de clàssics grecs i llatins, per exemple, la de l'Academia Calasancia o la de la Llibreria A. Bosch.

A la mort de Palau Vera, Lluís Segalà, que havia entrat a l'Escola de Bibliotecàries el 1915 per encarregar-se de les classes de llatí de primer i segon curs, és nomenat director interí del centre i conserva aquest estatus fins a 1924, en què rep el nomenament definitiu de director d'una Mancomunitat que ja presidia Alfons Sala. L'abril d'aquell any, i arran d'una nota despectiva del conseller Darius Rumeu adreçada al professor belga Georges Dwelshauvers, la majoria del professorat del recinte de la Universitat Industrial dimiteix o és destituït.

A l'Escola de Bibliotecàries, de tot l'estol d'intel·lectuals que hi impartia docència, només s'hi queden el director, el professor Josep Martí Sàbat, la professora auxiliar i la secretària. El 1925, coincidint amb la supressió de la Mancomunitat, Segalà col·labora en la dissolució de l'Escola i en la creació d'un projecte nou, l'Escuela Superior para la Mujer, que s'aparta dels principis fundacionals. Quan el 1930 Alexandre Galí reorganitza l'Escola de Bibliotecàries, ja no compta amb Lluís Segalà com a professor del centre. En esclatar la Guerra Civil també se'l separa de la docència universitària perquè se'l considera poc afecte al Govern de la República. Moria el 18 de març de 1938, en els bombardeigs de Barcelona, en caure una bomba a l'edifici on vivia.

Alexandre Galí i Coll

Camprodon, 1886 – Barcelona, 1969

Pedagog i historiador de la cultura i l'educació, Alexandre Galí estudia amb el seu oncle Bartomeu Galí i amb Pompeu Fabra; ja adolescent, completa la seva formació de manera autodidacta. El 1909 comença la seva dedicació pedagògica a l'Escola de Mestres de Joan Bardina, que venia a suplir les deficiències de les escoles de mestres oficials i s'inspirava en els moviments de renovació pedagògica de l'Escola Nova. L'any següent organitzava a Terrassa l'Escola Vallparadís, on també ensenyava Artur Martorell. El 1915, a proposta d'Enric Prat de la Riba, entra a formar part del Consell d'Investigació Pedagògica i poc després és nomenat secretari del nou Consell de Pedagogia de la Mancomunitat que dirigeix Eugeni d'Ors. A partir d'aquest moment exerceix una sèrie de càrrecs: dirigeix l'Escola d'Estiu i la Biblioteca de Pedagogia; gestiona les publicacions del Consell —els *Quaderns d'Estudi* i la col·lecció «Minerva»—; és l'administrador general de l'Escola Industrial, i dirigeix, a partir de 1920, els estudis normals de la Mancomunitat i, des de 1922, l'escola que portaven Maria Montessori i Eladi Homs i que ara pren el nom d'Escola Graduada de la Mancomunitat. També presideix la comissió tècnica de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana i posa en marxa i dirigeix el *Butlletí dels Mestres*. Durant aquest període fa alguna col·laboració a *La Revista*, *Ciència*, *Criterion* i *La Veu de Catalunya*.

El 1924, Galí dimiteix els càrrecs que té a la Mancomunitat arran de l'afer Dwelshauvers i funda la Mútua Escolar Blanquerna, amb diverses seccions dedicades als diferents grups d'edat i als diversos ensenyaments —inclosa l'Acadèmia de Música de Barcelona, que funciona a partir de 1929 i que dirigeix Joan Llongueras—. La Blanquerna, que aviat assoleix un gran prestigi,

segueix els corrents pedagògics més renovadors tot inscrivint-se en la línia en-
cetada per l'Escola Graduada de la Mancomunitat, i manté la catalanitat que
no podien tenir les escoles públiques de la dictadura. Durant aquest període
organitza els Cursos tècnics de pedagogia a l'Ateneu Polytechnicum, participa
en el Congrés de Bilingüisme de Luxemburg (1928) amb el treball «Com es pot
mesurar la influència del bilingüisme» i publica *L'ensenyament de l'ortografia als
infants* (1926) i *La mesura objectiva del treball escolar* (1928).

La relació d'Alexandre Galí amb l'Escola de Bibliotecàries és breu i cir-
cumstancial, i mai no hi imparteix docència. En el període de la Mancomu-
nitat, el tracte és indirecte i a través del Consell de Pedagogia. A la caiguda de
Primo de Rivera, quan la Diputació de Barcelona retorna a mans dels regio-
nalistes pròxims a la Lliga, Galí és nomenat director interí del centre amb
l'encàrrec de fer la transició entre l'etapa que acabava i la refundació de l'Es-
cola de Bibliotecàries que té l'objectiu de recuperar els principis primigenis.
Va estar al capdavant de l'Escola des de l'abril de 1930 fins a final d'estiu, el
temps suficient per acabar el curs acadèmic amb una certa normalitat i dur a
terme els tràmits per dissoldre l'Escuela Superior para la Mujer, fet que s'es-
devenia el juny de 1930. L'Escola de Bibliotecàries, que la succeeix, funciona-
rà fins a final de gener de 1939.

Excursió a les Planes. A la primera fila, d'esquerra a dreta, Ramon d'Alòs-Moner, Maria
Lois, Consol Pastor, Aurèlia Sabanés, Maria d'Abadal, Maria Montaner i Carme Font.
A la segona fila, Jordi Rubió, Alexandre Galí, Rafael Campalans, Concepció Geronès,
Josep Martí i Sàbat, Josefina Coll i Alentorn i Lluís Segalà (1921 o 1922).

En l'etapa que comença el 1930, Galí continua al capdavant de la Mútua Escolar Blanquerna i recupera els càrrecs a l'Administració, i el 1931 és nomenat secretari del Consell de Cultura i del Comitè de Llengua de la Generalitat i reprèn la publicació del *Butlletí dels Mestres*, que torna a dirigir. El 1932 és nomenat professor de l'Escola Normal i el 1936 de la Universitat de Barcelona, on imparteix Metodologia del llenguatge. Durant aquest període publica *Lliçons de llenguatge* (1931), *Per la llengua i per l'escola* (1931), *Activitat i llibertat en educació* (1932) i *Introducció a la gramàtica* (1935), que obté un premi de l'Institut d'Estudis Catalans.

Acabada la guerra, es clausura la Mútua Escolar Blanquerna i Galí s'exilia a França. Al seu retorn a Barcelona, el 1943, treballa en una col·lecció de diccionaris de l'editorial SPES i entre 1945 i 1950 es dedica amb exclusivitat a la monumental, i en molts aspectes subjectiva, *Història de les institucions i el moviment cultural a Catalunya, 1900-1936*, en 23 volums, que no es publicarà fins després de la seva mort, entre 1978 i 1986. Escrita per encàrrec del Patronat Minerva, l'obra té l'objectiu de deixar constància dels assoliments culturals de Catalunya en les primeres dècades del segle i inclou capítols sobre l'Escola de Bibliotecàries i la xarxa de biblioteques populars. Amb posterioritat publica un dels volums del *Calaix de sastre* del Baró de Maldà (1954) i una biografia d'aquest escriptor; dirigeix, amb Edmon Vallès, *Vox, diccionario enciclopédico compendiado* (1958); col·labora a *Un segle de vida catalana, 1814-1930* (1961), dirigit per Ferran Soldevila, i publica alguns assaigs i reculls dels seus escrits. A partir de 1955 reprèn l'activitat pedagògica, col·labora en la fundació de l'Associació Rosa Sensat i en el moviment escolta, i el 1968 és nomenat membre de l'Institut d'Estudis Catalans.

Jordi Rubió i Balaguer

Barcelona, 1887-1982

Professor, bibliotecari, estudiós de la literatura, de la història del llibre i de les biblioteques, i de la història de la cultura, Jordi Rubió es gradua en Filosofia i Lletres el 1906 a la Universitat de Barcelona i obté el grau de doctor a la Universitat de Madrid l'any següent amb una tesi sobre la crònica de Desclot. En paral·lel, assisteix als cursos dels Estudis Universitaris Catalans, on rep el mestratge d'Antoni Rubió i Lluch i de Jaume Massó i Torrents, que més tard l'acompanyarà, com a inspector, en la tasca de director de la Biblioteca de Catalunya, i el 1903 participa en el I Congrés Universitari Català. Acabat el doctorat, inicia l'activitat investigadora en el camp de la història literària i tre-

Excursió a Vilassar. Jordi Rubió amb Aurora Díaz-Plaja i una altra alumna (1933).

balla de secretari redactor a l'Institut d'Estudis Catalans. El 1942 és nomenat membre de l'Institut i, després de passar per la presidència de la Secció Històrico-Arqueològica, presideix la institució entre 1968 i 1970. El 1948 és nomenat cap de la Secció de Literatura Catalana del Consejo Superior de Investigaciones Científicas; aquest mateix any ingressava a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

La seva dedicació a les biblioteques i a la biblioteconomia s'enceta el 1913, quan rep l'encàrrec d'Enric Prat de la Riba, encara president de la Diputació de Barcelona, de dirigir la Biblioteca de Catalunya. En aquell moment ocupava una plaça de lector de filologia hispànica a la Universitat d'Hamburg i gaudia d'una beca de la Junta para la Ampliación de Estudios per aprofundir els seus coneixements de filologia romànica. Aprofita els darrers mesos de l'estada a Alemanya per formar-se en les tècniques bibliotecàries, i passa a dirigir la Biblioteca de Catalunya el 1914, quan obre les portes al públic com a biblioteca de recerca. A partir de 1920, després de la destitució d'Eugeni d'Ors, també dirigeix el Servei Tècnic de Biblioteques Populars i té al seu càrrec la xarxa de biblioteques de la Mancomunitat (1920-1925), la de les biblioteques de la Diputació de Barcelona (1925-1931) i la de les biblioteques de la Generalitat de Catalunya (1931-1939). Durant aquests anys, la Biblioteca de Catalunya es consolida com a biblioteca nacional i d'investigació i es caracteritza per una gestió i unes tècniques modernes que no tenien paral·lel en altres biblioteques de l'Estat. Pel que fa a la xarxa de biblioteques populars, Rubió sistematitza i professionalitza el projecte dissenyat i posat en marxa per Ors: el dota d'una cen-

nes i bibliotecàries viatgin a altres països en estades de pràctiques i d'estudi, i posa en marxa un pla de publicacions que es materialitza en la col·lecció «Quaderns de treball», que aplega algunes de les memòries de final de carrera de les alumnes.

L'obra escrita de Rubió i Balaguer està recollida en la seva obra completa publicada per la Generalitat de Catalunya i les Publicacions de l'Abadia de Montserrat. S'organitza en els títols següents, que donen una idea aproximada de l'ampli ventall de temes de la seva producció bibliogràfica: *Història de la literatura catalana*, *Ramon Llull i el lul·lisme*, *Vida espanyola en la època gòtica*, *Història i historiografia*, *Il·lustració i Renaixença*, *Humanisme i Renaixement*, *Mestres, companys i amics*, *Estudis de literatura catalana*, *Llibreters i impressors a la Corona d'Aragó*, *Sobre biblioteques i biblioteconomia* i *Obra dispersa*. També dirigeix —i en alguns casos posa en marxa— diverses publicacions periòdiques d'envergadura, com ara el *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, l'*Anuari de les Biblioteques Populars*, la *Revista dels Llibres* i els *Estudis Universitaris Catalans*, i és el responsable de l'adaptació catalana de la *Classificació decimal universal* que es va emprar per organitzar les col·leccions de la Biblioteca de Catalunya i de les biblioteques populars. El treball de Rosalia Guilleumas i d'Amadeu-J. Soberanas (1985) dóna compte de l'extensa bibliografia i de la trajectòria professional, acadèmica i de recerca del mestre.

El 1939, en acabar la Guerra Civil, Rubió és destituït de tots els càrrecs públics i ja no torna a treballar en l'Administració, però continua la labor docent en les classes clandestines dels Estudis Universitaris Catalans i en les reunions amb alumnes i antigues alumnes de l'Escola de Bibliotecàries; intensifica la recerca i els estudis sobre història literària, la història del llibre, etc., i participa en la vida cultural de la postguerra que transcorre al marge del règim i semioculta. També manté el compromís amb la democràcia i la societat, i així el 1966 presideix l'Assemblea Constituent del Sindicat Democràtic d'Estudiants de la Universitat de Barcelona. El 1969 rep el Premi d'Honor de les Lletres Catalanes en la seva primera convocatòria i el 1980 la Medalla d'Or de la Generalitat, i el 1978 és nomenat director honorari de la Biblioteca de Catalunya i de l'Escola de Bibliologia (l'antiga Escola de Bibliotecàries). Poc després de la seva mort, la Biblioteca de Catalunya i els altres organismes bibliotecaris que havia dirigit li preparen un gran acte d'homenatge i de record de la seva labor, però la malaltia de Rosalia Guilleumas, que la va apartar de l'exercici professional, va frustrar el projecte i va deixar pendent aquest deute inexcusable.

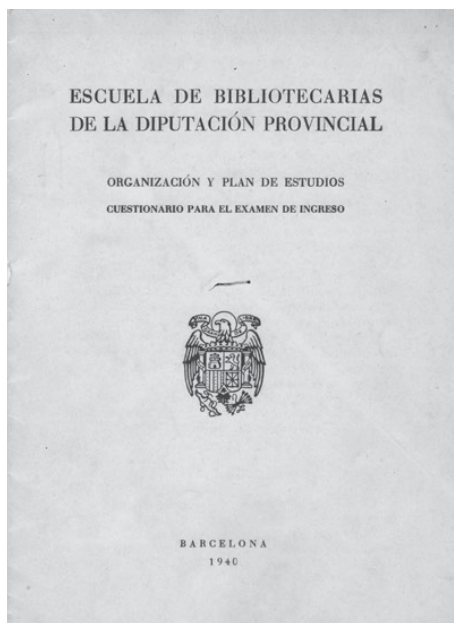
Ferran Valls i Taberner

Barcelona, 1888-1942

Fill d'una família benestant, d'industrials, banquers i polítics, estudia el batxillerat als jesuïtes; a continuació simultanieja les carreres de Dret i Filosofia i Lletres, que acaba el 1910, inicia el doctorat a Madrid, i el curs 1910-1911 estudia a l'École de Chartes i a l'École des Hautes Études de París. El 1912 obté el doctorat de Dret amb la tesi *Consuetudines Ilerdenses (1227) y su autor Guillermo Botet*; tres anys després llegeix la segona tesi, *Los abogados en Cataluña durante la Edad Media*, que li atorga el títol de doctor en Història. També havia estat alumne d'Antoni Rubió i Lluch als Estudis Universitaris Catalans, on ell mateix donarà classes d'Història de Catalunya a partir de 1913. Aquest any guanya les oposicions al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos i posa en marxa la col·lecció «Textes de dret català» amb Ramon d'Abadal i de Vinyals, que s'inaugura amb l'edició dels *Usatges de Barcelona* dels dos autors.

Com a arxiver i bibliotecari tindrà diversos destins: a l'Arxiu d'Hisenda de Tarragona i a la Biblioteca i al Museu Arqueològic de la mateixa ciutat; a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, que dirigeix entre 1929 i 1936 i després de la Guerra Civil; a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, de la qual és director un parell d'anys per encàrrec directe del ministre de la República Marcel·lí Domingo, i a Còrdova, on, a partir de 1937, treballa al Museo Arqueológico i a la Biblioteca Pública. La tasca que realitzà al capdavant de l'Arxiu de la Corona d'Aragó va ser molt fructífera i va donar bons resultats tant pels seus treballs sobre el dret català medieval i l'estudi històric d'aquest període com per la renovació que va portar a terme en l'organització i les instal·lacions de l'arxiu —inclosa la posada al dia de la biblioteca auxiliar destinada als investigadors.

El 1922 havia obtingut la càtedra d'Història d'Espanya a la Universitat

Fullet sobre l'Escuela de Bibliotecarias que Valls i Taberner va dirigir entre 1939 i 1942 (1940, AFBF).

de Múrcia, que va deixar vacant al cap d'un any per retornar a Barcelona. Molt lligat a l'Institut d'Estudis Catalans, on havia començat a treballar com a secretari redactor, en fou membre adjunt des de 1918 i numerari a partir de 1935. El 1920 també havia ingressat a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i la presidiria després de la Guerra Civil, en què va acumular una sèrie de càrrecs: va dirigir la delegació catalana del Consejo Superior de Investigaciones Científicas i l'Instituto de Estudios Medievales i va formar part del Consejo de Educación Nacional i de la Junta de l'Ateneu Barcelonès. Així mateix, va poder donar curs a la seva inclinació a la docència en ser-li encarregada la càtedra d'Història universal de la Universitat de Barcelona.

Des de final de 1939 fins a la seva mort sobtada el 1942, Ferran Valls i Taberner va dirigir l'Escola de Bibliotecàries i hi professà les assignatures d'Història del llibre i Bibliografia. Abans, en els inicis de l'Escola, les alumnes havien atès les classes d'Història de Catalunya que impartia als Estudis Universitaris Catalans. Era quan Valls i Taberner mantenia fermes posicions catalanistes i estava compromès amb l'oposició al Directori militar; com a tal, va ser un dels promotors de la protesta contra Darius Rumeu, conseller de Cultura de la Mancomunitat presidida per Alfons Sala, arran de l'afer Dwelshauvers, que motivà la destitució/dimissió de gran part del professorat del recinte de la Universitat Industrial —inclòs el de l'Escola de Bibliotecàries—. Polític actiu en les files de la Lliga Regionalista des de la seva joventut i fidel als principis del catalanisme conservador, va desenvolupar una bona labor al servei de la cultura catalana fins a l'esclat de la Guerra Civil, quan s'exilià a Itàlia davant del perill que corria la seva vida. De retorn a Espanya el 1937, passa a la zona franquista, on té un paper destacat com a propagandista i portaveu del nou règim, i es caracteritza per una actitud belligerant contra el nacionalisme catalanista, que divulga en una sèrie d'articles recollits a *Reafirmación espiritual de España* (1939). I si als anys vint i trenta havia col·laborat en diaris i revistes catalanistes —*La Veu de Catalunya*, *El Matí*, *La Nau*, *La Paraula Cristiana*, *Revista de Catalunya* o *Mirador*—, ara ho fa en les capçaleres del règim —*La Vanguardia Española*, *Noticiero de España* o *Destino*—. Tanmateix, mai no va tenir una militància política en les estructures del règim, es definia com a monàrquic joanista i, com afirmen alguns estudiosos, la seva mort prematura no deixa entreveure com hauria evolucionat ideològicament en el nou entorn (Mas i Solench, 2004).

Historiador i jurista, la seva extensa producció intel·lectual se centra en la història i la legislació catalana medievals. A més de la tasca ja esmentada al capdavant de la col·lecció «Textes de dret català», va publicar amb Ferran Soldevila *Història de Catalunya* (1922-1923) i va ser l'editor dels *Privilegis i ordina-*

cions de les valls pirinenques (1915-1920) i del *Llibre del Consolat de Mar* (1930-1932). Una part important dels seus treballs els publicà als *Estudios Universitarios Catalans* i a la *Revista Jurídica de Catalunya*, i estan recollits en part a *Obras selectas de Fernando Valls-Taberner* (1952-1961). La «Bibliografía de don Fernando Valls y Taberner», publicada per M. Elena Faraudo i Montserrat Condomines (*Biblioteconomía*, núm. 29-30 (1951)), inclou més de 390 referències de llibres, d'articles en revistes generals i acadèmiques, d'articles a la premsa, de recensions, etc.

Felipe Mateu y Llopis

València, 1901 – Barcelona, 1998

Felipe Mateu y Llopis estudia Filosofia i Lletres a la Universitat de València. El 1927 es doctora en Història a la Universidad Central de Madrid amb una tesi sobre la Seca de València i les encunyacions valencianes dels segles XIII-XVIII. A València, i en la seva joventut, es va moure en els cercles valencianistes, va dirigir la revista *Acció Valenciana* i va formar part del grup Acció Cultural Valenciana.

El 1930 ingressa al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos i, després de passar pel Museo Arqueológico Nacional, és nomenat director del Museu Arqueològic i de la Biblioteca Provincial de Tarragona. El

Tribunal de revàlida amb Paquita Carbó, Felipe Mateu y Llopis i Agustín Blánquez examinant una alumna (195?).
Fotògraf: Joaquín M.ª Domínguez (Barcelona).

1931 retorna al Museo Arqueológico Nacional com a conservador de la secció de numismàtica. Durant la Guerra Civil treballa a Madrid i València i té diversos càrrecs, com ara el de director accidental de l'Arxiu del Regne de València i el de membre de la Junta de Defensa del Tesoro Artístico, des de la qual participa en el salvament del patrimoni. Acabada la guerra, és readmès al Cuerpo Facultativo sense cap sanció i es reintegra al seu antic lloc de treball.

El gener de 1940 és nomenat director de la Biblioteca de Catalunya, convertida en Biblioteca Central de la Diputació de Barcelona, i de la xarxa de biblioteques populars, limitada ara a la província de Barcelona i gestionada també per la Diputació. Mateu substituïa Jordi Rubió, que havia estat destituït de tots els càrrecs per les autoritats del nou règim; el nomenament coincideix amb la reobertura de la Biblioteca, el febrer de 1940, en el nou estatge a l'antic Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, on s'havia traslladat durant la guerra. Tot i que molt lentament, Mateu aconsegueix acabar les obres de restauració i habilitació de les tres naus gòtiques que formaven les sales de lectura general i de revistes, de ciències i d'humanitats. El novembre d'aquell any havia començat a donar classe a l'Escuela de Bibliotecarias i el 1942 es feia càrrec de la direcció del centre arran de la mort de Ferran Valls i Taberner, que l'havia dirigit un cop acabada la guerra. Va romandre al capdavant de les tres institucions fins a la seva jubilació el 1972.

La gestió de Mateu al capdavant de l'Escola es caracteritza per l'immobilisme propi del període franquista: la institució, que havia viscut els seus millors moments durant els anys trenta, ara es veu privada del professorat que li havia donat renom, de les beques a l'estranger, dels projectes i les recerques encaminats a millorar els serveis bibliotecaris, etc. Encara a l'inici dels anys setanta Mateu rebutjava l'actualització dels ensenyaments i defensava la condició femenina de l'Escola, fins i tot quan el claustre de professors i la mateixa Diputació estaven a favor de modernitzar-la. Sí que se li reconeix el paper que va tenir perquè «...amb la complicitat de la major part del personal [...] [la Biblioteca de Catalunya] mantingués la condició de referent obligat per als estudis catalans en general» i també perquè no s'apliqués, ni a la Biblioteca ni a les populars, la política de destrucció de fons que alguns preconitzaven (Jorba, 1998, p. 104-105). També va ser sota la seva direcció que el curs 1969-1970, un parell d'anys després que la Diputació de Barcelona comencés a organitzar cursos de català a les biblioteques populars, es va introduir la llengua catalana com a matèria del pla d'estudis de l'Escuela de Bibliotecarias. Per aquelles dates, algunes classes es van començar a impartir en català, probablement més per la voluntat d'alguns professors que per iniciativa de la direcció; tanmateix, aquest era un fet inaudit en la resta de centres docents oficials.

Com a director de la Biblioteca Central i de les biblioteques populars, Mateu va dirigir l'*Anuario de la Biblioteca Central y de las Populares y Especiales*, que reemplaçava el *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya* i l'*Anuari de les Biblioteques Populares* de l'etapa anterior. El 1944 crea la revista *Biblioteconomía*, que és, fins a 1976, el mitjà d'expressió de les bibliotecàries de Catalunya i en el qual Mateu publica informes de biblioteques estrangeres, textos de catalogació, de patologia del llibre, notícies bibliogràfiques, etc. El gruix de la seva recerca se centra en la numismàtica, i la complementa amb treballs de sigil·lografia, diplomàtica, arxivística, biblioteconomia, paleografia i sobre aspectes històrics i culturals de la Corona d'Aragó, entre altres temes. La *Bibliografía de Felipe Mateu y Llopis* (1972), publicada arran de la seva jubilació, i principalment *Titula de Felipe Mateu y Llopis: su obra científica al conmemorar el LXXXIII aniversario* (1984), donen notícia de la seva fecunda obra escrita.

A l'Escola hi imparteix l'assignatura Tècnica de biblioteques (1941-1972) i ocasionalment es fa càrrec d'Historia del libro (1953-1954), Biblioteconomía (1966-1968), Historia de España (1963-1966) i Latín i paleografia (1967-1972). El 1943 guanya la càtedra de Paleografía i Diplomática a la Universitat d'Oviedo i posteriorment ocupa la de València i la de Barcelona. Entre altres càrrecs, és responsable de la secció de Bibliografía de l'Instituto Nicolás Antonio del Consejo Superior de Investigaciones Científicas; també és membre de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona i de diverses societats numismàtiques.

Rosalia Guilleumas i Brosa

Barcelona, 1924-2007

Llicenciada en Filologia Romànica, Rosalia Guilleumas s'inicia en la investigació amb diversos treballs sobre la història literària de Catalunya i s'especialitza en Ramon Llull i Jacint Verdaguer. Entre els anys cinquanta i els seixanta publica diversos estudis d'aquestes temàtiques a l'editorial Barcino i en revistes acadèmiques, com ara els *Estudis Romànics*, el *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics* i la *Revista Valenciana de Filología*.

El 1954 guanya una plaça del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos de l'Estat que la porta a dirigir la Biblioteca Jovellanos

Rosalia Guilleumas. Arxiu de la Biblioteca de Catalunya.

de Gijón. El 1969 assumeix la direcció de la Biblioteca Universitària i Provincial de Barcelona, càrrec que, des de 1973 i fins a 1980, simultanieja amb la direcció de la Biblioteca de Catalunya, de l'Escola de Bibliotecàries i del Servei de Biblioteques Populars de la Diputació de Barcelona. El 1983, una malaltia vascular l'aparta de la direcció de la Biblioteca de Catalunya; l'any anterior havia deixat la direcció de l'Escola, en assumir aquesta el rang d'escola universitària, i del Servei de Biblioteques. Rosalia Guilleumas estava casada amb Jordi Rubió i Balaguer des de 1959.

Quan assumeix la direcció de les quatre institucions catalanes, totes estaven sumides en un estat d'inèrcia i de marasme, resultat de més de trenta anys de dictadura. Rosalia Guilleumas les dirigeix amb energia i decisió i, en pocs anys, els dona aires nous i una gestió més professional i moderna. En el cas de la Biblioteca de Catalunya —encara anomenada Biblioteca Central—, destaquen les accions que va dur a terme per recuperar espais cedits a altres organismes, les reformes de l'edifici i el retorn al nom original de la institució. Sota la seva direcció, la Biblioteca de la Universitat de Barcelona —que llavors també reunia la condició de Biblioteca Provincial— té el mèrit d'haver participat, juntament amb la Xarxa de Biblioteques de La Caixa i el Centre de Càlcul de la Universitat Politècnica de Barcelona, en el primer projecte d'automatització de biblioteques de l'Estat. Aprofitant la creació de noves instal·lacions que havien d'alliberar espais de l'edifici de la plaça Universitat, també és seva una proposta d'ampliació i modernització de la Biblioteca que hauria dotat la ciutat d'una gran biblioteca pública i universitària caracteritzada per aquella centralitat tan reclamada per a l'encara pendent Biblioteca Pública de Barcelona.

El pas de Rosalia Guilleumas per la direcció de l'Escola de Bibliotecàries és definitiu per al futur de la institució i dels ensenyaments. Poc després del seu nomenament, el febrer de 1973 s'enceta una reforma del pla d'estudis pendent des de feia molts anys i prou radical per preveure una estructura més universitària de la titulació i unes possibles especialitzacions. El curs 1974-1975 s'inaugura amb el canvi de nom de la institució —d'Escola de Bibliotecàries a Escola de Bibliologia— i un nou Reglament que finalment accepta a les aules alumnat de tots dos sexes. El mateix any 1974, la direcció inicia els tràmits per a la integració/adscripció de l'Escola a la Universitat de Barcelona i per al reconeixement universitari dels ensenyaments. Finalment, el 1978, gràcies a les seves gestions, es publica el decret de creació dels ensenyaments universitaris de biblioteconomia i documentació. Les directrius dels plans d'estudis no s'aproven fins al 1982, i Guilleumas aconsegueix que l'Escola de Barcelona sigui, el curs 1982-1983, la primera Escola Universitària de Biblioteconomia i Docu-

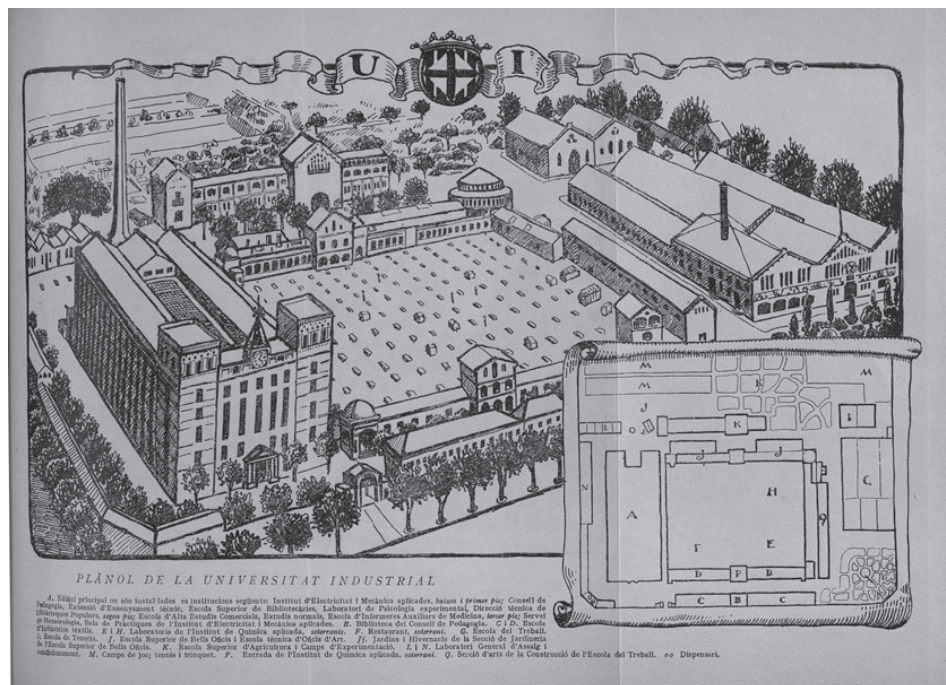
mentació de l'Estat —la segona escola de l'especialitat, la de la Universitat de Granada, no s'inaugura fins al curs següent.

El món professional i l'entorn acadèmic encara tenen pendent el reconeixement de la tasca que va fer Rosalia Guilleumas per modernitzar una professió que havia quedat encallada i perquè tingués un lloc entre els ensenyaments universitaris. Ja són pocs els que coneixen la dificultat de l'empresa i les aliances que van caldre per tirar-la endavant.

1915-1924

Professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries

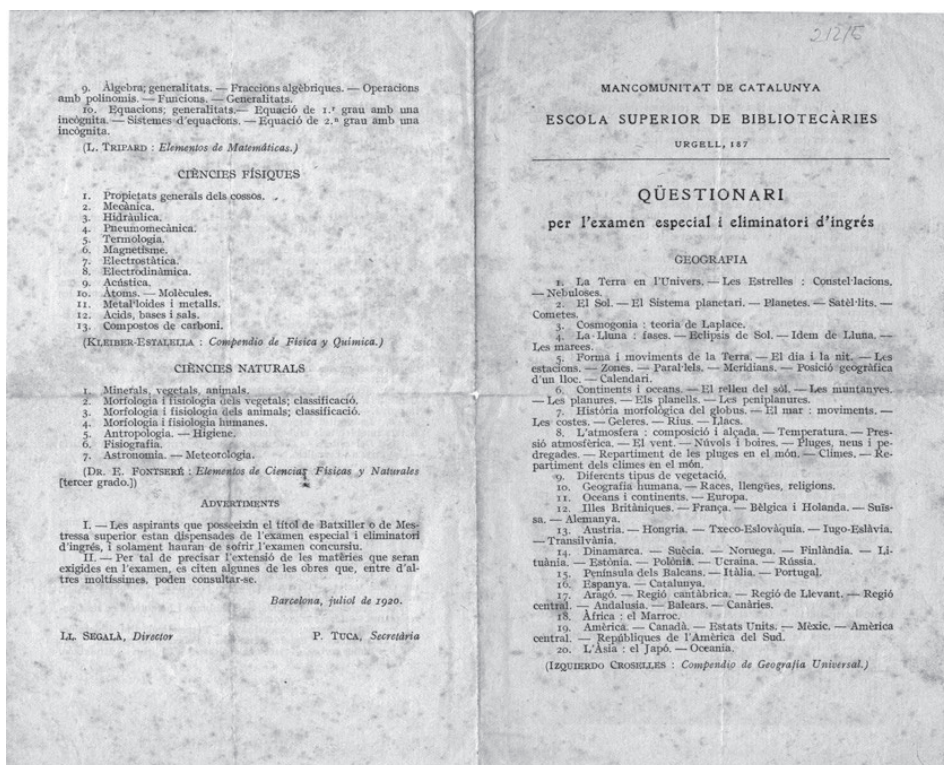
Les classes a l'Escola Superior de Bibliotecàries, que, en el darrer moment, s'havia instal·lat en uns espais de l'Escola Superior de Bells Oficis a l'edifici del Rellotge, dins el recinte de la Universitat Industrial, començaven el 3 de novembre de 1915. Tot havia anat força de pressa des que, poc després de la constitució de la Mancomunitat de Catalunya el maig de 1914, la seva assemblea aprovés la proposta del diputat Francesc Montanyà de crear biblioteques populars i es decidís encarregar un projecte complet al Consell d'Investigació Pedagògica que, al seu torn, el va posar en mans d'Eugeni d'Ors. Encara no havia passat un any, que l'assemblea autoritzava el projecte el maig de 1915 i, vista la planificació que en va resultar, difícilment s'hauria pogut trobar una

Plànol del recinte de la Universitat Industrial. Mancomunitat de Catalunya,
L'obra realitzada: anys 1914-1923 (1923), vol. 1.

persona que afínés més a l'hora de concebre un pla d'aquella mena. Ors va saber dissenyar un sistema de biblioteques, modern i inspirat en els models angloamericans, que des del primer moment va tenir un funcionament coordinat, amb uns serveis centrals i uns procediments uniformes, que preveia la construcció d'edificis de nova planta per acollir aquells equipaments que havien d'allotjar unes col·leccions ben triades i actualitzades regularment, i que també comptarien amb el préstec de llibres de la Biblioteca de Catalunya. Així mateix, va disposar que se n'encarregués un personal educat especialment per gestionar-les i va tenir la pensada de crear l'Escola Superior de Bibliotecàries —el component més original del sistema i la seva clau de volta— amb l'objectiu de formar un cos de professionals; ell mateix va ser el responsable de dissenyar-ne el pla d'estudis.

Durant aquesta primera etapa, l'Escola va tenir tres directors. Eugeni d'Ors va ocupar el càrrec de manera provisional fins a 1917, en què va presentar la dimissió en considerar que aquesta responsabilitat era incompatible amb la direcció del Departament d'Instrucció Pública de la Generalitat, que va ocupar a

Qüestionari per a l'examen d'ingrés a l'Escola Superior de Bibliotecàries (1920, AFBD).

partir del juny d'aquell any. Ors no sols havia organitzat l'Escola i dissenyat un pla d'estudis per formar aquella bibliotecària selecta «de cultura superior i d'espiritualitat elevada», sinó que també li va traspasar una estètica i un caràcter molt propis, com ho va fer igualment en el cas de les biblioteques populars que es van inaugurar durant la seva gestió. Una vegada va deixar el càrrec de director, Ors va continuar exercint la docència i guanyant-se la devoció d'alumnes i de bibliotecàries, i quan a final de 1919 es va desencadenar l'afer que resultaria en la pèrdua de tots els càrrecs que tenia, aquestes noies —una mena d'«harem de pobre», en paraules de Josep M. de Sagarra (Serrahima, 1972, vol. 1, p. 275)— seran de les poques veus que li faran costat. Joan Palau Vera, el segon director i bon amic d'Eugeni d'Ors, va ocupar el càrrec molt poc temps, ja que moria el novembre de 1919; el substituï el professor de Llatí, Lluís Segalà, que va exercir la direcció de manera accidental fins al final de l'etapa i no va ser fins a l'octubre de 1924, en plena dictadura i quan la majoria del professorat havia estat destituït, que va ser nomenat director efectiu. El primer tram de la direcció de Segalà va ser ben continuista; és cert que el pla d'estudis va experimentar alguns canvis, però sempre van ser coherents amb els principis fundacionals, i tenien el suport del claustre i l'aprovació del Consell de Pedagogia, que era l'organisme que marcava les pautes a seguir.

El cos docent de l'Escola de Bibliotecàries era el seu valor més preat i va ser un element de primer ordre en la consolidació del centre. A mitjan octubre de 1915, el Consell Permanent de la Mancomunitat acordava designar el tribunal per a les proves d'ingrés a l'Escola i nomenar interinament el director, la secretària i els professors que havien de donar les assignatures de primer curs. En el preàmbul de l'acord es donaven els criteris que justificaven la selecció: els recursos econòmics disponibles no permetien la contractació de professorat de dedicació plena, i per això s'optaria per professors de prestigi que ja es dediquessin a la docència o a la investigació i que, per tant, poguessin assumir l'encàrrec per una retribució modesta; d'altra banda, això revertiria a favor dels càrrecs docents, que amb les classes de l'Escola obtindrien una paga addicional (Estivill, 1992, p. 137). Per al curs 1915-1916 es va nomenar provisionalment el professorat de les assignatures de primer curs: Jordi Rubió, Lluís Segalà, Eugeni d'Ors i Rafael Campalans; així mateix, es va decidir que les alumnes assistien a les classes de Gramàtica catalana, que feia Pompeu Fabra, a l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local, i Maria Lois va ser designada secretària de l'Escola. El tribunal de les primeres proves d'ingrés va estar format per Pompeu Fabra, Emili Asencio i Eugeni d'Ors. El curs següent es van prorrogar per tres anys els contractes d'aquells professors i, en alguns casos, se'ls encarregaren assignatures de segon curs; a més, després del concurs corresponent, els nous

contractes van correspondre a Lluís Nicolau d'Olwer, Carles Riba i Joan Palau Vera. Finalment, els concursos duts a terme a l'inici del curs 1917-1918 es van resoldre a favor de Jaume Massó i Torrents, Manuel de Montoliu, Josep Martí i Sàbat i Ramon d'Alòs-Moner; per a l'assignatura d'Història de l'art es van aprofitar les classes que Joaquim Folch i Torres feia a l'Escola Superior de Bells Oficis. Fins a 1924, el cos docent va experimentar alguns moviments, motivats principalment per la mort de Joan Palau Vera i la destitució d'Eugeni d'Ors, però no hi hagué noves incorporacions, llevat de les professores auxiliars i l'encàrrec de la Història de Catalunya que va assumir Ferran Valls i Taberner tot integrant les alumnes de l'Escola a la classe que feia als Estudis Universitaris Catalans.

Excepte Pompeu Fabra i Jaume Massó i Torrents, que ja tenien una certa edat, els professors eren bastant joves, pertanyien a la generació noucentista i eren homes molt lligats a l'obra de cultura iniciada per Prat de la Riba al davant de la Diputació de Barcelona, primer, i com a president de la Mancomunitat, després. Tots ells havien viatjat per Europa, havien ampliat la seva formació en universitats europees i estaven molt vinculats a les institucions acadèmiques catalanes; fins i tot els més joves ja podien lluir d'haver fet aportacions importants a la cultura catalana, com Carles Riba, que, quan va ingressar a l'Escola amb només 23 anys, havia traduït Virgili, Píndar, Sòfocles, Edgar Allan Poe..., i era l'editor literari de *Quaderns d'Estudi*. I no oblidem tampoc el personal auxiliar: les dues secretàries del centre en aquesta etapa s'havien llicenciat amb el premi extraordinari de la seva promoció i tenien estudis de doctorat.

En les notícies que segueixen s'amplia el perfil del professorat de l'etapa fundacional de l'Escola Superior de Bibliotecàries, segons el nom que li va donar Ors a imatge d'algunes altres escoles del recinte de la Universitat Industrial, però que més habitualment se l'anomenava Escola de Bibliotecàries.

Ramon d'Alòs-Moner

Barcelona, 1885-1939

Erudit, historiador i bibliotecari, Ramon d'Alòs-Moner es llicencia en Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona el 1906; aquells anys també segueix els cursos d'Antoni Rubió i Lluch als Estudis Universitaris Catalans. De 1911 a 1913 fa de becari a l'Escola Espanyola d'Arqueologia i Història a Roma —fundada conjuntament per l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) i la Junta para la Ampliación de Estudios—, on inicia la recerca sobre Lluïl: en publica diversos

estudis i inventaris de manuscrits en revistes acadèmiques; n'edita les *Poesies* per a la col·lecció «Els nostres clàssics» (1925) i el posa a l'abast del públic general amb la selecció *Pàgines escollides* (1932), que publica a la «Col·lecció popular Barcino». A partir de la seva estada a Roma també es converteix en un especialista de Dant, de Petrarca i de la cultura italiana; el metge i filòsof Arnau de Vilanova és un altre dels eixos centrals de la seva recerca. El 1917 obté el grau de doctor a la Universitat de Madrid amb la tesi *Los catálogos lulianos*, que estudia i organitza els manuscrits lulians.

Ramon d'Alòs-Moner
(entre 1920 i 1923).

Just creat l'IEC el 1907, hi treballa de secretari redactor transcrivint documents, revisant i editant originals, col·laborant en l'organització de la biblioteca, etc. El 1918 ingressa a la institució com a membre suplent i el 1920 n'esdevé membre numerari; aquell mateix any n'és escollit secretari general en substitució d'Eugeni d'Ors i, com a tal, representa l'Institut en organismes internacionals, com ara la Union académique internationale o l'International Committee of Historical Sciences. Uns anys abans, el 1914, poc després del seu retorn d'Itàlia i coincidint amb l'obertura al públic de la Biblioteca de Catalunya, és nomenat adjunt primer de la institució que dirigeix Jordi Rubió. Des d'aquest càrrec es responsabilitza principalment de l'arxiu històric, on organitza fons com el de l'Arxiu Capítular de la Seu de Tortosa o el de l'antic Hospital de la Santa Creu, entre altres. El 1924 ingressa a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona amb un discurs sobre *Els bestiaris a Catalunya*.

Pel que fa a la tasca docent, a partir de 1915 dona classes als Estudis Universitaris Catalans; des de 1917 també és professor de l'Escola de Bibliotecàries, on s'encarrega de les assignatures Bibliografia i nocions de paleografia, entre 1917 i 1920, i Bibliografia, entre 1920 i 1924. Destituït amb gairebé la resta de professors, hi retorna el 1930 amb l'encàrrec de l'assignatura Bibliografia, selecció de llibres i literatura infantil, que imparteix fins a inici de 1939. A la Universitat Autònoma de Barcelona és professor d'Epigrafia medieval i de Literatura italiana. La seva bibliografia, aplegada anònimament per una bibliotecària i publicada per Albert Balcells (2003), recull un total de tres-centes catorze peces, des d'articles d'investigació fins a ressenyes, informes, edicions de textos, contribucions periodístiques, etc. Una part important dels seus treballs es troben a les revistes següents: *Studi e Testi*, *Estudis Universitaris Catalans*, *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, *Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, *Revue Hispanique*, etc. Mor sobtadament el 9 de febrer de 1939, poc des-

prés que, com a funcionari, se li hagués obert un expedient de responsabilitats polítiques. En recordança de la labor de Ramon d'Alòs-Moner, l'IEC convoca anualment una borsa d'estudi per premiar l'elaboració d'un treball bibliogràfic de tema català.

Rafael Campalans i Puig

Barcelona, 1887 – Torredembarra, 1933

Rafael Campalans estudia enginyeria industrial a l'Escola d'Enginyers Tècnics de Barcelona, on es gradua el 1911. Aquell mateix any obté una pensió de la Junta para la Ampliación de Estudios per continuar estudis a l'estranger, la qual li permet fer estades a diversos països europeus (Bèlgica, Alemanya, França, Holanda, Suïssa, Àustria i Hongria). Retorna a Barcelona a inici de 1913.

Poc després, i coincidint amb la creació de la Mancomunitat de Catalunya, el 1914 Prat de la Riba li encomana l'organització dels serveis d'obres públiques de l'Administració regional. Més tard, sota la presidència de Puig i Cadafalch, és nomenat secretari general del Departament d'Ensenyament Tècnic i Professional del Consell de Pedagogia; també dirigeix l'Escola del Treball —el 1918 per delegació del Consell de Pedagogia i a partir de setembre de 1920 com a director de ple dret—. Durant aquest període combina les tasques de gestió amb la labor docent com a catedràtic de Física i Electrotècnia de l'Escola

Rafael Campalans (entre 1920 i 1923?).

d'Agricultura, i com a professor a la Universitat Industrial i a l'Escola de Bibliotecàries, on imparteix les assignatures Principis i desenrotllament de les ciències físiques i naturals (1915-1920), Coneixement general de les ciències pures i aplicades i la seva classificació (1920-1924) i Principis i desenrotllament històric de les ciències (1930-1931). Probablement a partir de l'experiència positiva de l'Institut d'Alumnes i Ex-Alumnes de l'Escola del Treball, Campalans inspira la formació de l'Agrupació Escola Bibliotecàries, que va ser tan activa al llarg dels anys trenta. El 1924, en produir-se les dimissions del professorat del recinte de la Universitat Industrial, perd tots els càrrecs, inclosos els docents, i funda, amb altres professors dimissionaris entre els quals hi ha Ferran Valls i Taberner, l'Ateneu Polytechnicum, dedicat a l'ensenyament tècnic i professional. Durant aquest període també realitza diverses traduccions de manuals tècnics per a les editorials Labor i Gustavo Gili.

Des de ben jove, Campalans havia mostrat inclinacions cap a la política amb una forta sintonia amb el catalanisme republicà. El 1902 és el primer president de l'Agrupació Escolar Doctor Robert; l'any següent escriu el text *Influència dels escolars en el catalanisme* amb motiu del primer Congrés Universitari Català, i a partir de 1906 forma part del consell de redacció d'*El Poble Català* al costat d'Antoni Rovira i Virgili, Andreu Nin, Gabriel Alomar, Carles Soldevila, Eugeni d'Ors... La seva evolució cap al socialisme el porta a afiliar-se, el 1918, a la Federació Catalana del PSOE i hi roman fins al 1923, en què, amb un grup d'intel·lectuals i professionals, funda la Unió Socialista de Catalunya (USC) i dirigeix *Justícia Social*, el seu portaveu. Dissolta durant la dictadura de Primo de Rivera, la USC es reconstitueix el 1930, amb Campalans al capdavant. En les eleccions municipals d'abril de 1931 és escollit regidor per Barcelona, i amb la República és nomenat conseller d'Instrucció Pública del Govern provisional de Catalunya; surt escollit diputat a les Corts espanyoles i participa en la comissió que redacta l'Estatut de Catalunya. Entre els seus textos de teoria política destaquen *El socialisme i el problema de Catalunya* (1923), *Als joves* (1931), *Hacia la España de todos* (1932) i *Política vol dir pedagogia* (1933); com a publicista va col·laborar a *La Pàtria*, *La Tralla* i *Ideari* —a més dels periòdics esmentats més amunt—. El 2008, amb motiu del 75è aniversari de la seva mort, la Fundació Rafael Campalans n'aplegava els escrits polítics —els teòrics i els de divulgació— en el llibre *Obra política*. Campalans moria el setembre de 1933, quan es banyava a la platja de Torredembarra.

Salomó Campalans i Puig

Barcelona, 1897-1921

Salomó Campalans
(entre 1920 i 1921?).

Segons diu la nota necrològica publicada a *La Veu de Catalunya* el 12 de setembre de 1921, Campalans va cursar simultàniament les carreres d'Arquitectura i de Dret; així mateix, va fer els cursos del Seminari de Filosofia. El 1915 va entrar a treballar, com a delineant-escrivent, a la Secció Tècnica de Carreteres i Camins de la Mancomunitat; abans ja havia treballat a l'oficina de l'enginyer industrial Ramon Rubió i Roger. Una llarga malaltia i la mort prematura, als vint-i-tres anys, li impedeixen acabar els estudis d'Arquitectura i trunquen una carrera prometedora. Germà de Rafael Campalans, el substitueix en algun període a les classes de l'assignatura Principis i desenrotllament de les ciències físiques i naturals a l'Escola de Bibliotecàries i hi imparteix, a més, algunes conferències. També va donar algu-

nes classes al Seminari de Filosofia i va publicar algunes col·laboracions a *Quaderns d'Estudi* i *La Revista*.

Josep Maria Capdevila i Balanzó

Olot, 1892 – Banyoles, 1972

Llicenciat en Dret seguint la tradició familiar, Josep Maria Capdevila no exerceix mai la carrera. Com molts joves de la seva època, segueix els cursos dels Estudis Universitaris Catalans, on, de la mà d'Antoni Rubió i Lluch, desenvolupa l'afició per les lletres. Entrada la segona dècada del segle, col·labora amb Eugeni d'Ors, de qui és amic personal, en el Seminari de Filosofia, i el 1923 és un dels fundadors de la Societat Catalana de Filosofia de l'Institut d'Estudis Catalans. Poc després dirigeix *La Paraula Cristiana* (1925-1936) —una revista que representava el pensament religiós de tendència oberta i intel·lectual— i inicia la col·laboració amb l'editorial Barcino, acabada de crear pel seu amic Josep Maria de Casacuberta. El 1929 és un dels fundadors del diari *El Matí*, que inicialment també s'inscriu en el pensament cristià progressista, i el dirigeix fins a 1934. A la sortida del diari, dóna classe al Taller-Escola d'Art de Tarragona fundat per Joan Rebull i Ignasi Mallol. Consta que a l'Escola Supe-

rior de Bibliotecàries, i abans que es creï la plaça de professor auxiliar el 1919, fa les substitucions d'Ètica i dret usual que imparteix Josep Martí i Sàbat i de Teoria i d'Història de la cultura de la qual és titular Eugeni d'Ors.

Capdevila és un més de tants intel·lectuals que el 1939 emprenen el camí de l'exili, que el porta a Colòmbia, on exerceix, primer, com a professor de filosofia i literatura a la Universitat de Popayán i, després, com a professor d'un liceu de senyorettes de Cali, on treballa més de vint anys. De retorn a Catalunya, el 1965 s'instal·la a Banyoles. Entre les seves obres es poden citar les següents: *Les cent millors poesies líriques de la llengua catalana* (1925), *Poetes i crítics* (1925), *Com s'ha d'escriure una carta en català?* (1926), *Amics i terra amiga* (1932), *En el lllindar de la filosofia: correspondència amb Maurici Serrahima* (1960), *Estudis i lectures* (1965), *Eugeni d'Ors: etapa barcelonina, 1906-1920* (1965) i *Del retorn a casa* (1971). Així mateix, també realitza diverses traduccions, pròlegs i edicions crítiques per a l'editorial Barcino, entre els quals destaquen l'edició en cinc volums del *Tirant lo Blanc* (1924-1929) a la col·lecció «Els nostres clàssics» i la traducció dels discursos de Bossuet. El pensament filosòfic de Capdevila va ser molt influent en el moviment de renovació cristiana dels anys trenta.

Pompeu Fabra i Poch

Gràcia, 1868 – Prada, 1948

Conegut, reconegut i celebrat per la gran tasca de recuperació, codificació i normalització de la llengua catalana, Pompeu Fabra era autodidacte en matèria filològica. Havia estudiat Enginyeria Química a la Facultat de Ciències, i entre 1902 i 1911 va ocupar la càtedra de Química a l'Escola d'Enginyeria de Bilbao. Com explica Joan Solà (2006), la seva determinació de treballar en una gramàtica catalana venia de lluny, de quan descobrí, sent jovenet, l'artificiositat d'escriure als familiars en castellà com era el costum. Entre 1890 i 1892 participa, juntament amb Eudald Canivell, Jaume Massó i Torrents i Joaquim Casas Carbó, a la campanya lingüística de *L'Avenç*, que tenia el propòsit de promoure la reforma del català, i exposa la teoria en la qual es basa a *Ensayo de gramática del catalán moderno* (1891). El 1898 escriu una segona gramàtica, *Contribució a la gramàtica de la llengua catalana*, i el 1906 participa al primer Congrés Internacional de la Llengua Catalana, amb el treball «Qüestions d'ortografia catalana». Durant l'estada a Bilbao escriu diversos articles sobre la fonètica i l'ortografia del català i manté la secció «Qüestions gramaticals» a *El Poble Català* (1907-1908).

Cridat per Enric Prat de la Riba, retorna a Barcelona poc després de la creació, el 1911, de la Secció Filològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC),

i n'és nomenat membre al mateix temps que en dirigeix les Oficines Lexicogràfiques. A partir d'aquest moment du a terme una labor intensa que es pot resumir destacant alguns dels seus treballs: el 1912 publica la *Gramàtica de la llengua catalana*; l'any següent surten les *Normes ortogràfiques* de l'Institut que recullen les propostes de l'*Avenç* i que són redactades principalment per Fabra; el 1917 i el 1918 veuen la llum, respectivament, el *Diccionari ortogràfic* i la *Gramàtica catalana* que l'IEC adopta com a oficial; entre 1919 i 1928 va publicant les «Converses filològiques» a *La Publicitat*, i el 1932 treu el *Diccionari general de la llengua catalana*, que culmina la tasca de fixació del català.

Pel que fa a la labor docent, el 1912 ocupa la càtedra de Català que li crea la Diputació de Barcelona, el 1932 és nomenat catedràtic de la Universitat de Barcelona en reconeixement dels seus mèrits, l'any següent presideix el Patronat de la recent creada Universitat Autònoma de Barcelona i el 1934, arran dels fets del Sis d'Octubre, és empresonat al vaixell *Uruguay* i destituït del càrrec. Respecte a la relació amb l'Escola de Bibliotecàries, Pompeu Fabra forma part dels tribunals d'accés a l'Escola i dels de revàlida des de 1915 fins a 1920, i les alumnes de primer curs fan, durant aquests anys, l'assignatura Gramàtica catalana a les classes que dona a l'Escola de Funcionaris de l'Administració Local de la Diputació de Barcelona. El 1939 s'exilia a França i mor a Prada el Nadal de 1948. La magna celebració de l'Any Fabra el 1968, amb motiu del centenari del seu naixement, va contribuir a difondre la figura i l'obra del mestre i, de retruc, va sensibilitzar la gent del carrer sobre el català i la cultura del país; les biblioteques populars de la Diputació de Barcelona van participar molt activament en l'homenatge (Estivill, 2013, p. 15-17).

Joaquim Folch i Torres

Barcelona, 1886 – Badalona, 1963

Entre 1905 i 1910, Joaquim Folch i Torres estudia Arts Plàstiques a l'Escola de Belles Arts de Barcelona, i completa la seva formació amb els cursos dels Estudis Universitaris Catalans, on l'influeixen les classes d'arquitectura de Josep Puig i Cadafalch. Decantat ben aviat cap a la teoria de l'art, col·labora a les pàgines de *La Veu de Catalunya*, i entre 1910 i 1920 en dirigeix la secció artística, una tribuna que utilitza per promoure el Noucentisme. El 1912 guanya una plaça a la Biblioteca de la Junta de Museus; l'any següent, viatja a nombroses ciutats europees, amb una beca de la Junta para la Ampliación de Estudios, per estudiar-ne l'organització museística. El 1918 esdevé director de la Secció d'Art Medieval i Modern del Museu de Barcelona i dos anys després accedeix a la

Castell d'Escornalbou. D'esquerra a dreta: Agustí Duran Sanpere, mossèn Jaume Bofarull, Joaquim Folch i Torras, Eduard Toda, i, assegudes, Hermínia Duran i Orsina Baget (dècada de 1920?). Arxiu de la Fundació Folch i Torres.

direcció general dels Museus d'Art i Arqueologia. Com explica Francesc Fontbona (2000), des d'aquest càrrec du a terme, seguint la línia marcada per Josep Pijoan, una ingent labor de recuperació de l'art medieval català, tant del provinent de les esglésies del Pirineu com del que formava part de col·leccions privades. També gestiona l'adquisició d'un lot important d'obres de Fortuny —inclosa *La vicaria*— i inicia l'estudi i la col·lecció de ceràmica valenciana.

Després de ser apartat de la direcció dels museus durant la dictadura de Primo de Rivera —moment en què intensifica els treballs de crítica i divulgació artística i l'assessorament a col·leccionistes—, recupera el càrrec el 1930. En la nova etapa inicia el Museu d'Arts Decoratives, posa les bases del Museu de la Música i inaugura el Museu d'Art de Catalunya al Palau de Montjuïc, que aplega les col·leccions d'art medieval (1934); durant la Guerra Civil intervé activament en el salvament del patrimoni artístic. Després de la guerra, no torna a ocupar cap càrrec públic, però sí que continua acumulant reconeixements a la seva labor; així, el 1942 és nomenat membre de l'Institut d'Estudis Catalans i el 1959 ingressa a l'Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi. De la seva obra en revistes i periòdics, destaquen, entre altres, les col·laboracions a *La Veu de Catalunya*, *D'Ací i d'Allà*, *Revista de Catalunya*, *La Vanguardia*, i a les revistes que dirigeix: *Vell i Nou*, *Gasetta de les Arts* i *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona*. A partir de 1952 publica treballs a la revista *Destino*. La seva producció com a crític i historiador de l'art és molt extensa; entre les obres més destacades hi ha *Meditacions sobre l'arquitectura* (1917), *El pintor Martí i Alsina* (1920),

Notícia sobre la ceràmica de Paterna (1921), *Resum de la història general de l'art* (1927-1928), *La pintura romànica sobre fusta* (1956), *Fortuny* (1962) o la direcció de *L'art català* (1955-1958).

Com en el cas de Pompeu Fabra, Joaquim Folch i Torres no va ser professor directe de l'Escola de Bibliotecàries, sinó que les alumnes van fer, entre 1917 i 1920, l'assignatura d'Història de l'art de tercer curs assistint a les classes que donava a l'Escola Superior de Bells Oficis, on era professor de l'assignatura i en què havia tingut un paper destacat en la seva creació. Es tractava d'aprofitar al màxim el professorat de les institucions de la Mancomunitat i de disposar dels especialistes més prestigiosos de cada matèria.

Maria Lois López

Les Borges Blanques, 1896 – Sant Boi de Llobregat, 1933

Maria Lois
(entre 1920 i 1923).

Maria Lois va estudiar el batxillerat al Liceu Escolar de Lleida. Entre 1912 i 1915 va estudiar Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona amb un expedient brillant —amb matrícules d'honor en les assignatures d'Història d'Espanya, Teoria de la literatura i de les arts, Paleografia, Llengua àrbiga i Llengua hebrea—, i l'arrodoneix en culminar-lo amb el Premi Extraordinari de la seva promoció; era la primera dona que obtenia aquest guardó en la seva especialitat. Poc després es doctora en Filosofia i Lletres a la Universidad de Madrid. Maria

Lois era una noia culta, defensora dels drets i l'educació de la dona, i que dominava les llengües clàssiques i l'hebreu. El setembre de 1919 es casa amb Jordi Rubió i Balaguer, que havia estat professor seu a la Universitat i que també donava classe a l'Escola Superior de Bibliotecàries.

Maria Lois va entrar a l'Escola com a secretària coincidint amb la creació del centre. A partir del curs 1919-1920, s'encarrega d'impartir el curs preparatori per a l'ingrés a la carrera, que s'havia posat en marxa aquell any amb l'objectiu de complementar la formació de les noies que volien accedir-hi. El setembre de 1924 presenta la dimissió com a professora de l'Escola en solidaritzar-se amb els professors destituïts arran de la carta que escrigueren en suport del professor Dwelshauvers. El 1933 mor a Sant Boi de Llobregat a causa d'una septicèmia.

Josep Martí i Sàbat

Reus, 1880 – Barcelona, 1970

Fill del terratinent i poeta reusenc Josep Martí Folguera, es llicencia en Dret i Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona i segueix estudis de piano amb el mestre Carles Gumersind Vidiella. Relacionat amb els cercles noucentistes i membre de la Joventut Nacionalista de la Lliga, és col·laborador de *La Veu de Catalunya*, *La Revista* i *La Catalunya*; fa contribucions en un dels volums d'història moderna de la *Historia universal* de l'Instituto Gallach i, coneixedor dels clàssics, fa la traducció de *Vida y mort de el Rei Joan* (1909), de Shakespeare, publicada a l'edició de les obres completes de l'autor a la «Biblioteca popular dels grans mestres». En el seu expedient a la Diputació de Barcelona consta que quan ingressà a l'Escola havia escrit un estudi sobre Saavedra Fajardo que restava inèdit.

A l'Escola de Bibliotecàries rep, el 1917, l'encàrrec de l'assignatura Ètica i dret usual de tercer curs. La imparteix fins a 1920, i a partir d'aquesta data dona Ètica, dret usual i institucions fonamentals del dret català. Des del curs 1925-1926 i fins a 1930, sota el règim de l'Escuela Superior para la Mujer, l'assignatura, encara al seu càrrec, s'imparteix amb el títol de Rudimentos de derecho e instituciones de derecho administrativo. Martí i Sàbat va ser l'únic professor, juntament amb el director Lluís Segalà, la secretària del centre i la professora auxiliar, que va romandre a l'Escola durant tota la dictadura de Primo de Rivera. Amb la reorganització dels ensenyaments el 1930, l'assignatura que havia impartit va ser eliminada del pla d'estudis com la resta d'assignatures, o se li va canviar el nom, per evitar reclamacions i, com en el cas de tots els professors de l'etapa anterior, no va ser admès a l'Escola renovada. En la semblança que li fa, Tomàs Roig i Llop el qualifica d'«esperit selecte, més aviat retret per la seva modèstia», tret que impedí, a parer de l'autor, que la seva personalitat intel·lectual fos valorada de manera justa. Probablement era així, però, a més, els seus companys de claustre tampoc no li van perdonar —ni a ell ni a Lluís Segalà— que fes el joc a la dictadura i que el 1924 no tingués l'actitud reivindicativa de la resta del cos docent.

Josep Martí i Sàbat
(entre 1920 i 1923).

Alfons Maseras i Galtés

Sant Jaume dels Domenys, 1884 – Tolosa de Llenguadoc, 1939

Alfons Maseras era fill del metge Miquel Maseras i Ribera, de Mont-roig del Camp, i de Carme Galtés i Llibre, de Barcelona. Després que el pare exercís uns pocs anys de metge rural després de ser-ho de l'exèrcit, la família es trasllada a Barcelona. Des dels quinze anys, freqüenta els cercles literaris i bohemis que s'aplegaven a l'entorn d'Els Quatre Gats i es comença a relacionar amb alguns dels components de la colla modernista de Reus, que s'havien traslladat a Barcelona. Per aquelles dates també comença la seva producció literària, caracteritzada, segons Montserrat Corretger (1993, p. 4), per la «fecunditat fora de tota mesura, la gran varietat de gèneres que conreà i el seu modernisme a ultrança». Aquesta afició l'apartà de la carrera de Medicina que li estava destinada per tradició familiar i voluntat paterna, i només va accedir a estudiar el peritatge mercantil, que va acabar el 1901, amb disset anys, un títol que li va servir per accedir a una plaça de professor, el 1920, a l'Escola d'Alts Estudis Comercials de la Mancomunitat de Catalunya. Després d'una llarga estada de sis anys a París i de viatjar per diversos països de l'Amèrica del Sud, el 1917 s'havia instal·lat a Barcelona, on, bon amic d'Eugeni d'Ors, va treballar de secretari seu a la Mancomunitat. Probablement també va ser per aquesta coneixença que el 1919 va entrar de secretari a l'Escola de Bibliotecàries com a suplent de Petronella Tuca, que, interinament, va haver d'actuar de professora auxiliar; només hi va ser de desembre de 1919 a maig de 1920 —just quan es produeix el daltabaix per la destitució d'Ors de tots els seus càrrecs—, i és l'únic secretari del centre durant tot el període que comprèn aquestes notes. El 1924, arran de les dimissions i destitucions del professorat i els càrrecs del recinte de l'Escola Industrial, marxa novament a París, on dirigeix *Le Courrier Catalan* i fa de corresponsal per a *La Veu de Catalunya*, entre altres encàrrecs. El 1928 retorna a Barcelona, on havia deixat la dona i els dos fills, amb la voluntat de dedicar-se plenament a la literatura i l'escriptura.

El 1898, amb catorze anys, ja havia escrit una peça teatral, i l'any següent codirigeix, amb Emmanuel Alfonso, *Auba: Revista Mensual d'Arts i Lletres*; el 1903, després d'una fugida a París, els seus amics Cosme i Plàcid Vidal li publiquen un primer recull de relats. Al tombant de segle, ja havia iniciat les col·laboracions periodístiques —a *Pandemonium* i *Lo Somatent* de Reus i a les revistes barcelonines *Lo Rector de Valfogona*, *Catalunya Artística*, *La Renaixença* i *El Poble Català*, on comença a publicar el 1906. En el balanç final de la seva producció literària, Corretger (1993, p. 5-6) comptabilitza, només pel que fa a la narrativa, dotze novel·les, nou reculls de contes, onze novel·les curtes, quatre

llibres de prosa vària, quatre assaigs biogràfics —on ressegueix les figures de Macià (1931), Maragall (1936), Fortuny (1938) i Narcís Oller (1996)— i un recull d'assaigs, als qual s'han d'afegir set llibres de poemes. Respecte a l'obra periodística de Maseras, l'autora localitza en la seva tesi fins a 1.400 articles periodístics i col·laboracions literàries que publica en unes noranta capçaleres, principalment de Catalunya, però també de la resta de l'Estat i de l'estranger. També fa traduccions de l'anglès (Galsworthy i Shakespeare); del francès (Balzac; Molière, del qual tradueix l'obra completa; Voltaire; Zola...), de l'italià (Leopardi i Silvio Pellico) i del portuguès (Teixeira de Pascoaes). També tradueix al castellà *Glosas: pàginas del 'Glosari' de Xenius (1906-1917)* (1920).

Durant la guerra va continuar treballant en les seves publicacions i traduccions, però la salut se li va anar deteriorant i la mort del fill a la guerra, el desembre de 1938, el va acabar d'ensorrar. A final de gener de 1939 marxa a l'exili i, amb un nombrós grup d'intel·lectuals catalans, troba refugi a Tolosa de Llenguadoc, gràcies al rector de la Universitat. Moria en aquella ciutat d'una afecció pulmonar el 27 d'octubre de 1939.

Jaume Massó i Torrents

Barcelona, 1863-1943

De família acomodada que havia fet fortuna amb el comerç amb Amèrica, Jaume Massó i Torrents segueix els cursos universitaris que li interessien sense arribar a completar cap carrera; tot i això, va ser un erudit destacat de la seva època. L'any 1881, amb disset anys, funda, amb Josep Meifrèn i Ramon Casas, la revista *L'Avenç* (1881-1884, 1889-1893) —*L'Avenç* a partir de 1891—, a la qual s'afegeix aviat una impremta innovadora, una llibreria de prestigi i l'editorial catalana més important del moment, responsable d'una de les primeres col·leccions de butxaca del país, la «Biblioteca popular de L'Avenç». El segell «L'Avenç», actiu fins a 1915, és fonamental en la formulació d'un catalanisme progressista, en la definició i difusió del Modernisme com a cultura nacional i en la normalització del català, i identifica el grup d'intel·lectuals modernistes que participa en les seves iniciatives. Segons Pla i Arxé, els personatges clau de la revista van ser Massó i Torrents —fundador i propietari—, Ramon D. Perés —director entre 1883 i 1884— i Joaquim Casas-Carbó, que s'hi incorpora el 1891 amb la voluntat de dur a terme la reforma lingüística que va a càrrec d'ell mateix, de Massó i Torrents, d'Eudald Canivell i, principalment, de Pompeu Fabra.

També amb Joaquim Casas, Massó i Torrents publica la revista cultural *Catalònia* (1898-1900) i col·labora en diversos periòdics —*Revista de Catalunya*,

Celebració del cinquè aniversari de l'Agrupació Escola de Bibliotecàries amb un dinar a Miramar. A la primera fila, des de l'esquerra: Ramon d'Alòs-Moner, Emma Gifre, Maria Serrallach, Maria Cugueró, Jordi Rubió, Jaume Massó i Torrents, Rosa Leveroni, Joana Casals i Ferran Soldevila. A la segona fila: una persona no identificada, Francesca Anglada, Eulàlia Calsina, Margarida Fontserè, una noia no identificada, Ramona Masvidal, Aurora Díaz-Plaja, una persona no identificada, Sibina Romans, Marçal Olivar, Mercè Badosa, Clementina Arderiu i Carles Riba. A la tercera i quarta files: Helena Blanco, Montserrat Mussons, una noia no identificada, Núria Jardí, dues noies no identificades, Mercè Rossell, Paquita Carbó, Montserrat Casamada, Joan Petit, Angelina Rodríguez, M. Antonieta Cot, Victòria Soldevila, una noia no identificada i Maria Riera (1936).

Fotògraf: Fotos Mateo (Barcelona).

Luz, Pèl & Ploma, El Poble Català, D'Ací i d'Allà...—. Pel que fa al treball més erudit de Massó i Torrents, cal destacar la direcció de la *Revista de Bibliografia Catalana* (1901-1907); la tasca que fa per inventariar, catalogar i difondre els manuscrits catalans de diverses biblioteques, com ara la de l'Ateneu, la Biblioteca Nacional de Madrid, la de Vic o la Biblioteca de Catalunya, els manuscrits de la qual va catalogar amb Jordi Rubió i Balaguer; el pla detallat per a l'edició crítica de les cròniques i l'edició de la *Gesta Comitum Barcinonensium* (1925). Despunten també la *Historiografia de Catalunya en català durant l'època nacional* (1906), el *Repertori de l'antiga literatura catalana* (1932) dedicat a la poesia, la bibliografia de Francesc Eiximenis, l'edició de les obres poètiques de Jordi de Sant Jordi o l'edició de la traducció catalana del segle xv del *Decameró*. Entre la

seva producció literària hi ha llibres de poemes —*Llibre del cor* (1888) i *Natura* (1898)—, un drama líric musicat per Enric Morera —*La fada* (1897)— i una novel·la —*Desilusió* (1904)—; també és autor d'alguns clàssics de l'excursionisme, com *Catalunya per sos rius: lo Fresser* (1883) i *Croquis pirinencs* (1896). L'any 1934, complerts els setanta anys, sovintegen els homenatges que se li reten: un grup d'amics publica una bella edició de les seves memòries, *Cinquanta anys de vida literària*; les alumnes de l'Escola de Bibliotecàries compilen la *Bibliografia de J. Massó Torrents*, que recull 269 peces i que es publica a la sèrie «Quaderns de treball», i la Universitat Autònoma l'investeix doctor *honoris causa*.

A part de la tasca de normalització del català que fa des de *L'Avenç*, Massó i Torrents és un dels promotors del Congrés Internacional de la Llengua Catalana; també és membre fundador de l'Institut d'Estudis Catalans, on té el càrrec de bibliotecari-arxiver, i treballa en la formació de la biblioteca de l'Institut durant l'etapa inicial. Ja sota la direcció de Jordi Rubió, és nomenat inspector de la Biblioteca de Catalunya i col·labora en el seu *Butlletí*; posteriorment s'encarrega de la Secció d'Estampes i Gravats de la institució. Des del 1902 és membre de l'Acadèmia de Bones Lletres; presideix el Centre Excursionista de Catalunya (1915-1919) i l'Ateneu Barcelonès (1927-1929), i és membre de diverses societats erudites, entre les quals ressalta la Hispanic Society of America.

La tasca docent la inicia als Estudis Universitaris Catalans, on és col·laborador d'Antoni Rubió i Lluch; així mateix, el 1921 participa en els Cursos Monogràfics d'Alts Estudis i d'Intercanvi tot impartint unes sessions sobre la poesia trobadoresca medieval catalana amb el títol «L'antiga escola poètica de Barcelona» —que posteriorment publica a *Quaderns d'Estudi*— i sobre el poeta Guillem de Berguedà. A l'Escola de Bibliotecàries és professor de Literatura catalana antiga (1917-1920) i de Literatura catalana (1930-1939); entre 1920 i 1924 va ser substituït de Carles Riba en l'assignatura Literatura general durant les estades del poeta a Itàlia (1920) i a Munic (1922). Home de projectes i d'iniciatives notables, Massó i Torrents va contribuir, com diu Albert Balcells (2013), a transformar la cultura catalana, que estava limitada a aspectes regionals, en una cultura nacional que abastava tots els gèneres, les arts i les ciències, i comparable a altres cultures europees. A més, com anoten les alumnes de l'Escola en el pròleg de la *Bibliografia de J. Massó Torrents* (1934, p. 3), la seva actuació va ser en tot moment la d'un «catalanista sense claudicacions».

Carme Montaner i Serra

(Barcelona, 1894?-1928)

Carme Montaner és, durant uns anys, secretària d'Eugeni d'Ors i, com a tal, col·labora amb ell en la gestió de les primeres biblioteques populars, fins al punt que és ella qui signa les notificacions que se'ls envien durant el període que Ors dirigeix el sistema. Abans de la creació de la plaça de professora auxiliar a l'Escola de Bibliotecàries el 1919, consta que ocasionalment el substitueix a les classes de Teoria i Història de la cultura i de Classificació de les ciències. Per les mateixes dates col·labora a *Quaderns d'Estudi*, amb algunes recensions —per exemple, hi publica «La pedagogia de Giovanni Gentile» (núm. 1, 1916) i «La Història de la cultura» (núm. 3, 1917)—; també hi fa comentaris de les conferències i dels cursos impartits per Ors. El 1921 es casa amb Josep Maria Capdevila, que havia estat amic i col·laborador de Xènius. Sovint es parla d'ella com a bibliotecària (Serrahima, 1974; Carreres, 2001), probablement per la seva feina relacionada en biblioteques; tanmateix, era la seva germana Maria la que havia estudiat a l'Escola de Bibliotecàries de la Mancomunitat.

Maria Montaner i Serra

Barcelona, 1895-1936

Maria Montaner (1920).

Alumna de la tercera promoció de bibliotecàries, es gradua el curs 1919-1920 amb el número u de la seva promoció. L'octubre de 1920 és nomenada professora auxiliar substituïda de l'Escola a proposta del director, Lluís Segalà —Petronella Tuca no podia continuar amb aquesta responsabilitat per problemes de salut, tot i que mantenia el càrrec de secretària—. El mateix any obté una plaça amb la categoria de directora adscrita a la Central de Biblioteques Populars, un lloc de la confiança de Jordi Rubió. En aquest moment ja començava a ser habitual que les millors alumnes obtinguessin plaça a la Biblioteca de Catalunya o en càrrecs d'una certa responsabilitat propers a la Direcció de Bi-

biblioteques Populars. En un dels documents que es conserven al seu expedient al Fons de la Biblioteca de Catalunya, en què es demana que se li concedeixi una llicència per malaltia, Rubió l'anomena «un funcionari model i abnegat».

Molts anys després de la seva mort, vam saber que va ser ella la responsable d'elaborar l'índex de l'edició de 1920 de la *Classificació decimal de Brusselles: adaptació per a les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya* —així ho explica Rubió a les notes preliminars a la tercera edició de 1976—. Com en el cas de tantes altres professionals, la seva feina va ser no tan sols abnegada, sinó també silenciosa.

Manuel de Montoliu i de Togores

Barcelona, 1877-1961

De família noble tant per part de pare com de mare, Manuel de Montoliu estudia el batxillerat als jesuïtes de Manresa i Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. El 1903 completa el doctorat a la Universitat de Madrid i uns anys després viatja a Halle, Alemanya, amb una beca de la Diputació de Barcelona, per ampliar els seus estudis de filologia i literatura romàniques amb els professors Bernhard Schädel i Hermann Suchier i on rep la influència de Karl Vossler. Hi roman tres anys i treballa com a lector de català i castellà a la Universitat d'Hamburg. De retorn a Barcelona, entra a les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC), on col·labora en el *Butlletí de Dialectologia Catalana* i treballa amb Pompeu Fabra en l'edició del *Diccionari Aguiló* (1914-1934). El 1927 ingressa a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona.

L'ensenyament va ser una de les seves ocupacions. A més del lectorat d'Hamburg, dóna classes de literatura a la Universitat de Barcelona i a l'Escola de Bibliotecàries. El 1924 obté una càtedra a l'Escola Catalana d'Art Dramàtic i l'any següent viatja a l'Argentina per fer docència a les universitats de Buenos Aires i La Plata, i dirigeix l'Instituto de Filología de la República Argentina. A l'Escola de Bibliotecàries hi ensenya Literatura catalana moderna entre 1917 i 1924, quan dimiteix amb la resta del professorat. Hi retorna el 1930 amb l'encàrrec de l'assignatura Literatura espanyola, que imparteix fins entrat l'any 1937, quan fuig primer a Itàlia i després a l'Espanya franquista. En reobrir-se el centre la tardor de 1939, figura com a professor de Literatura general (o universal), assignatura que impartirà fins al curs 1942-1943. Com apunta Massot i Muntaner (2001), amb la guerra, el seu pensament, que havia mantingut postures catalanistes, experimenta una transformació cap a posicions inspirades en la ideologia falangista, de defensa de la unitat espanyola i de l'idioma espanyol en detriment de la llengua catalana.

Montoliu també té una llarga trajectòria com a crític i historiador de la literatura. Els seus treballs més erudits els publica en revistes especialitzades:

Estudis Romànics, *Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, *Butlletí de Dialectologia Catalana*, *Revue Hispanique*, etc. En els seus llibres continua aquesta línia erudita, però també escriu manuals docents. Entre d'altres, destaquen els títols següents: *Estudis de literatura catalana* (1912); *Gramàtica de la lengua castellana* (1914); *Manual d'història crítica de la literatura catalana moderna* (1922); *Literatura castellana* (1929); *Llenguatge i poesia* (1929); *Mistral i el món modern* (1930); *Goethe en la literatura catalana* (1935); *Aribau i la Catalunya del seu temps* (1936), que va obtenir un premi de l'IEC; *Llibre de Tarragona* (1953); *Llibre de Poblet* (1955); la sèrie en vuit volums *Les grans personalitats de la literatura catalana*, que va publicar l'editorial Alpha entre 1957 i 1962, i els diversos treballs sobre la *Crònica* de Jaume I. També és autor dels pròlegs a les obres completes de Narcís Oller (1948), Joaquim Ruyra (1949) i Víctor Català (1951) publicades per l'editorial Selecta.

Així mateix és digne de tenir en compte la seva labor de traductor. Ultra les traduccions que va fer per a la «Biblioteca popular de l'Avenç» i per a altres editorials —Dant, Pascal, Ruskin, Wilde, Chateaubriand, Dickens, etc.—, destaquen les versions de *Vides d'homes il·lustres*, de Corneli Nepos (1923), i d'*Història d'Alexandre el Gran* (1925-1935), de Quint Curci Ruf, publicades per la Fundació Bernat Metge. Tampoc no es pot passar per alt la labor periodística que dugué a terme com a redactor de *Catalunya* i *El Poble Català*, com a crític literari de *La Vanguardia* (1910-1916) i *La Veu de Catalunya* (1916-1936) o com a col·laborador de nombrosos periòdics i revistes —*Pèl & Ploma*, *Revista Musical Catalana*, *D'Ací i d'Allà*, *Revista de Catalunya*, *La Paraula Cristiana*, *Destino*, *El Debate*, etc.—. Els quatre volums de *Breviari crític* (1926-1933) apleguen una selecció dels seus articles periodístics.

El 1952, amb motiu de les seves noccs d'or amb les lletres, els seus amics de Tarragona, ciutat que considerava pròpia, li organitzen un homenatge convocant un premi amb el seu nom i publicant la *Bibliografia de Manuel de Montoliu*, compilada per Frederic Torres Brull, que recull la seva obra escrita. Aquells anys és director de l'Instituto de Estudios Tarraconenses Ramón Berenguer IV.

Lluís Nicolau d'Olwer

Barcelona, 1888 – Ciutat de Mèxic, 1961

Llicenciat en Dret, llicenciat i doctor en Filosofia i Lletres i alumne dels Estudis Universitaris Catalans, la tesi que escriu sobre *El teatro de Menandro* i un sòlid coneixement del grec van consolidar la fama d'erudit i humanista de Lluís Nicolau d'Olwer. De ben jove s'havia donat a conèixer amb treballs d'his-

tòria literària —el *Tirant lo Blanc*, les *Regles de trobar*, «Gerbert (Silvestre II) i la cultura catalana del segle x»...— i aviat simultanieja les múltiples facetes de la seva activitat: hellenista i llatísta, historiador de l'edat mitjana, periodista, polític, economista, professor... El 1917 comença la col·laboració amb l'Institut d'Estudis Catalans (IEC) com a membre adjunt de la Secció Filològica; l'any següent n'esdevé numerari i a partir de 1924 representa la institució a la Union Académique Internationale (UAI) i participa en els seus projectes i comissions, en l'organització de congressos d'hellenística, de ciències històriques, etc., aconsegueix el reconeixement de Catalunya com a regió cultural. Entre 1935 i 1938 presideix la UAI i fa la conferència de clausura del II Congrés Internacional de Biblioteques i Bibliografia de l'IFLA (Madrid i Barcelona, 1935) —en la conferència inaugural, Ortega y Gasset havia exposat el text, tantes vegades citat, «Misión del bibliotecario».

Entre els seus treballs més coneguts destaquen *Literatura catalana: perspectiva general* (1917) —que amplia, el 1927, amb el títol *Resum de literatura catalana*—; l'edició de l'*Epistolari d'en M. Milà i Fontanals* (1922-1932, 1995); *L'escola poètica de Ripoll en els segles x-xiii* (1922); *L'expansió de Catalunya en la Mediterrània oriental* (1926), que, partint de la *Crònica* de Muntaner, l'edició de la qual no va poder completar, repassa el comerç català amb l'Orient mediterrani i les gestes dels almogàvers des del segle xiii fins al xv; *El pont de la mar blava*, en què evoca les aventures d'Ulisses i de Roger de Flor; *Paisatges de la nostra història* (1929), amb un recull d'articles periodístics de tema cultural; *La lliçó de la dictadura* (1931), amb una selecció dels seus articles polítics, o la contribució al cicle de conferències organitzat a París per la Fundació Cambó i publicada a *La Catalogne à l'époque romane* (1932). Ja a l'exili mexicà, ultra els treballs sobre els cronistes d'Índies, també escriu estudis sobre l'abat Oliba (1947), *La duquessa d'Atenes i els documents misteriosos* (1958), *Tirant lo Blanc: examen d'algunes qüestions* (1961), i escriu la seva obra més personal, *Caliu: records de mestres i amics* (1958). Durant aquests anys intensifica l'estudi d'Abeillard que resta inèdit.

Quan obté la plaça de professor de grec a l'Escola de Bibliotecàries el curs 1916-1917, ja és professor auxiliar de Llengua i Literatura clàssiques a la Universitat de Barcelona. A l'escola s'encarrega del grec de segon i tercer curs fins a 1920, quan la matèria és eliminada del pla d'estudis; durant aquests anys també és substituït de Lluís Segalà en les assignatures de llatí. Des de 1922 i fins a la dimissió del professorat, el 1924, dóna Teoria i història de la cultura, plaça que havia quedat vacant després de la destitució d'Eugeni d'Ors. El curs 1930-1931 imparteix Història de la civilització a primer i a segon curs, però aquell any deixa les classes a l'Escola en entomar més responsabilitats polítiques amb la

Cidula personal de
classe IIa núm 227119,
expedida en Barcelona
a 8 octubre de 1916

Excm. Sr.

Li' infrascript, Lluís Nicolau d'Olwer, autorat
de la convocatoria publicada en el "Bolletín Oficial de la
provincia" el dia 29 de Setembre, anunciant concurs per
a la provisió de la càtedra de Llengua grega de l'Escola
de Bibliotecaries, a V. E. despenso:

que esment llicenciist i doctor en Filosofia i Lletres, ex-
cis de Lletres, catedràtic auxiliar de la Facultat de Barcelona, mem-
bre de la "Associación pour l'encouragement des études grecques en
France" i autor de treballs que acrediten la seva suficiència
en Llengua grega, a sol·licita en condicions d'entrar en dit con-
kurs, i entenenent per-ho, a V. E. demana

que se li tingui per concursant, merè que de V. E. es-
pera.

Don guardi a V. E. moltos anys pel bi de Catalunya.

Barcelona 17 de Setembre de 1916.

- S'adjunta: un certificat del catedràtic-secretari de la Facul-
tat de Filosofia i Lletres.
un exemplar de "El Teatro de Menéndez."

Lluís Nicolau d'Olwer

Instància autògrafa de Lluís Nicolau d'Olwer sol·licitant concursar per a la plaça de
Llengua grega de l'Escola Superior de Bibliotecàries (1916, AFBD).

proclamació de la República. El 1932 obté la càtedra de Llatí Medieval a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Com alguns intel·lectuals de la seva generació, Nicolau d'Olwer té una intensa activitat política que es desvetlla arran de la Solidaritat Catalana el 1906 i que comença amb la militància a les files de la Lliga Regionalista. El 1918 és elegit regidor de l'Ajuntament de Barcelona i presideix la Comissió de Cultura, des de la qual treballa per a la renovació pedagògica amb l'establiment de l'Escola del Mar i dels primers grups escolars; també és llavors quan proposa el trasllat de la Biblioteca de Catalunya i l'IEC a l'antic Hospital de la Santa Creu. Amb un grup de dissidents de la Lliga, el 1922 crea el moviment nacionalista Acció Catalana, dirigeix *La Publicitat* i és elegit diputat de l'Assemblea de la Mancomunitat. Amb la dictadura de Primo de Rivera s'exilia a Ginebra el 1923, i el 1930 fuig a França per haver participat en el Pacte de Sant Sebastià. Torna a Espanya convertit en ministre d'Economia del primer Govern de la República presidit per Niceto Alcalá Zamora, i participa en la comissió que ha de convèncer Macià d'acceptar una Generalitat provisional i de retirar la proclamació de la República catalana. En les eleccions de 1936, és el diputat més votat del Front d'Esquerres i poc després Azaña el proposa per al càrrec de governador del Banc d'Espanya, des del qual va haver de facilitar el trasllat de les reserves d'or a Moscou per subvenir a les despeses de la guerra. El 1939 s'exilia a França i actua de president de la Junta de Auxilio a los Republicanos Españoles (JARE). Amb la invasió de l'exèrcit alemany, és empresonat pel Govern de Vichy i més tard detingut per la Gestapo. El 1945 es trasllada a Mèxic i continua tenint càrrecs en el Govern de la República fins que dimiteix el 1948. També usa les seves relacions acadèmiques perquè l'IEC clandestí mantingui el reconeixement de la UAI. Després de la seva mort el 1961, Palma Guillén, la seva muller, llega els papers de Nicolau a l'IEC i dota un premi de filologia amb el seu nom que encara es convoca.

Eugeni d'Ors Rovira

Vegeu: 1915-1973, directors de l'Escola, p. 27.

Joan Palau Vera

Vegeu: 1915-1973, directors de l'Escola, p. 30.

Consol Pastor Martínez

Barcelona, 1887-1973

Consol Pastor ja tenia la titulació de mestra quan als vint-i-vuit anys opta per fer l'ingrés a l'Escola de Bibliotecàries just acabada d'inaugurar. Va ser la número u de la seva promoció i per això va obtenir la plaça de directora a la primera biblioteca de la xarxa de la Mancomunitat, la de Valls. Només hi va romandre un any, ja que el 1919 guanya la plaça de professora auxiliar a l'Escola de Bibliotecàries. En aquesta funció, la seva responsabilitat consistia a donar suport al professorat i a cobrir-ne les baixes, que de vegades eren llargues, com quan va haver d'assumir les classes de Geografia a la mort de Palau Vera, o les de Teoria i història de la cultura quan Eugeni d'Ors va ser destituït el 1920 i que va impartir durant dos anys. Així mateix, a final del curs 1923-1924 va haver d'entomar molta feina arran de les destitucions i dimissions del professorat. Certament que en aquella època les dones que tenien estudis i treballaven eren cultes i avançades, però en general tenien poca tendència a

implicar-se en qüestions polítiques; probablement per aquest motiu Consol Pastor i la secretària Petronel·la Tuca decideixen quedar-se a l'Escola quan la majoria del professorat dimiteix a l'inici del període de la dictadura. D'altra banda, els sous de la secretària i la professora auxiliar eren molt migrats —més encara que el de les bibliotecàries— i probablement no es podien arriscar a prescindir-ne; durant els anys vint i trenta, Pastor el va complementar treballant de directora de la Biblioteca Popular per a la Dona, establerta, el 1909, per Francesca Bonnemaïson de Verdaguer. A partir de 1928 canvia el seu estatus a l'Escola en passar a ocupar la plaça de bibliotecària. Iniciada el 1920, en aquella data la biblioteca del centre ja tenia prou entitat perquè se n'ocupés una professional —fins a aquell moment n'havien tingut cura les alumnes ma-

Alumnes de la primera promoció de l'Escola Superior de Bibliotecàries. D'esquerra a dreta: Maria Roca, Montserrat Fàbregas, Consol Pastor, Dolors Hostalrich, Anna Ribalta i Maria Rossell (1918).

XIII

*L'Enginyer Director
de l'Escola Superior d'Agricultura
de la
Mancomunitat de Catalunya*

Saluda

a la Srta. Consol Pastor, Secretària de
l'Escola Superior de Bibliotecàries, i
té el gust d'adjuntar-li el permís per a
collir flors del troç de jardí pertanyent
a l'Escola Superior d'Agricultura, que vos-
tè va sol.licitar.

Carles Pi i Suñer

*es complau en oferir a l'esmentat senyor la
seguretat de la consideració més distingida.*

Barcelona , 25 de febrer de 1922.

Saluda del director de l'Escola Superior d'Agricultura, Carles Pi i Sunyer, a la senyoreta Consol Pastor donant-li permís per collir flors del jardí de l'Escola d'Agricultura (1922, AFBD).

teixes—. Va romandre en el càrrec fins a la seva jubilació, el 1957, i ja no va tornar a impartir docència.

Encara d'estudiant publica el treball «Set iniciadors de la psicologia actual» a *Quaderns d'Estudi* (1917) i ja com a bibliotecària s'encarrega de la breu memòria anual de la biblioteca que s'inclou a l'*Anuari de les Biblioteques Populars*; també col·labora a la revista *Biblioteconomia*, on, el 1951, escriu un article sobre «La biblioteca de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona», i el 1954 fa la semblança d'Eugeni d'Ors, el seu admirat director. A la mateixa revista, Aurora Díaz-Plaja publicarà l'article «La señorita Consuelo Pastor» (1957) amb motiu de la jubilació de la bibliotecària.

Carles Riba i Bracons

Barcelona, 1893-1959

Carles Riba
(entre 1920 i 1923).

Com molts joves de la seva època, Riba estudia Filosofia i Lletres i Dret. Just llicenciat inicia els estudis de doctorat, però no obté el grau de doctor fins al 1938, amb una tesi sobre la *Nausica* de Joan Maragall. Als anys vint, i gràcies a diverses pensions d'estudi i al mecenatge de Francesc Cambó, continua formant-se en diverses universitats europees —al costat de Karl Vossler a Munic, amb Paul Mazon a la Sorbona, etc.—, i realitza viatges d'estudi per Itàlia, Grècia, Alemanya... El 1910 publica els primers poemes a la revista *De Tots Colors* i l'any següent veu la llum la seva versió de *Les bucòliques*

de Virgili. Dues activitats —la poesia i la traducció, sobretot dels clàssics, però també d'alguns autors moderns—, que inicia de jove i que l'acompanyaran tota la vida. A diferència d'altres intel·lectuals coetanis, que van tenir càrrecs polítics o a l'Administració, Riba va viure sempre de les lletres.

Si bé la seva poesia s'havia publicat en revistes i antologies, el *Primer llibre d'estances* —el seu primer llibre de poesia— no surt fins al 1919; amb ell enceta una poesia molt elaborada i personal que caracteritzarà tota la seva obra poètica. El segueixen *Segon llibre d'estances* (1930), *Tres suites* (1937), *Elegies de Bierville* (1943), *Del joc i del foc* (1946), *Salvatge cor* (1952) i *Esbós de tres oratoris* (1957). Les primeres traduccions llatines, ja esmentades, i les de Poe —*Històries extraordinàries* (1915) i *Els assassinats del carrer de la Morgue* (1918)— reben grans elogis de la crítica. El 1918 apareixen les seves traduccions del *Càntic dels*

Cédula personal
de classe 11ª núm
121489, expedida
en Barcelona a 30
de juny de 1916

[Signature]

Excm. Sr.:

A Governació

Carles Riba Bracons, natural
i veí de Barcelona, de vintitrés anys
d'edat, amb cédula personal de 11ª clas-
se, expedida a Barcelona en 30 de
juny 1916, amb el n.º 121489, a la
V.E. respectuosament exposa:

Que havent-se publicat en el Pub-
licat Oficial d'aquesta província l'a-
nunci del concurs per la provisió de la
càtedra de Literatura general i es-
panyola, vacant a l'Escola Superior
de Bibliotecàries,

sol·licita de la bondat de la V.E.
ser admès en aquest concurs, per reu-
nir les condicions següents:

posseir el títol de Graduat en Lle-
tres, amb els estudis del corresponent doc-
torat, de la qual cosa adjunta certificació;
haver aplicat, per comanda del Go-

Instància autògrafa de Carles Riba sol·licitant concursar per a la plaça de Literatura general i espanyola de l'Escola Superior de Bibliotecàries (1916, AFBD).

càntics i del *Llibre de Rut*, que posteriorment s'integren a l'edició de la *Bíblia* de la Fundació Bíblica Catalana; el 1919 publica els tres volums de la versió en vers de l'*Odissea*, de la qual traurà una versió revisada el 1948 i que es considera la millor traducció de l'obra d'Homer en una llengua romànica. Quan el 1922 Francesc Cambó crea la Fundació Bernat Metge (FBM), se'l nomena cap de la secció grega i fa d'assessor tècnic i de revisor general i, a la mort de Joan Estelrich, dirigeix la Fundació (1958-1959). Així mateix, fa traduccions per a la FBM, com ara *Records de Sòcrates* (1923) i *Obres socràtiques menors* (1924), de Xenofont; els quinze volums de les *Vides paral·leles* (1926-1946), de Plutarc, i les tragèdies de Sòfocles (1951-1964). El 1977 es publica la seva versió de les tragèdies d'Eurípides a l'editorial Curial. Entre les nombroses traduccions d'autors moderns —els germans Grimm, Hoffmann, Gogol, Poe, Rilke, Sienkiewicz, Vigny...— destaquen les *Versions de Hölderlin* (que veu la llum clandestinament el 1944) i els *Poemes de Kavafis* (1962).

Si Riba es considera un dels millors traductors catalans del segle xx, els seus escrits de crítica literària també són innovadors a l'hora d'enfocar l'anàlisi dels textos. Alguns d'aquests treballs són pròlegs de llibres —com el que escriu, el 1922, per a un recull de poesies de Verdaguer— o conferències —com ara «Una generació sense novel·la» (1925)—, però la majoria els publica en els periòdics en què col·labora assíduament —*La Veu de Catalunya* o *La Publicitat*—. Els títols següents recullen una part d'aquesta activitat: *Escolis i altres articles* (1921), *Els marges* (1927), *Per comprendre* (1937) o *Més els poemes* (1957). Així mateix, cal tenir present les incursions que fa en la literatura infantil i la tasca de divulgació de la història literària. Les primeres les inicia amb *Les aventures d'en Perot Marrasquí* (1923) i les continua amb *L'ingenu amor* (1924) i els *Sis Joans* (1928), que es considera la seva millor obra de narrativa. Pel que fa a les obres de divulgació, cal destacar el *Resum de literatura grega* (1927) i el *Resum de literatura llatina* (1929).

Acabat de casar amb Clementina Arderiu, el curs 1916-1917 inicia la labor docent a l'Escola Superior de Bibliotecàries. Amb només vint-i-tres anys, és el professor més jove del claustre, i tanmateix ja té un ampli currículum en el camp de la traducció i de la creació i la crítica literàries; també és l'editor dels *Quaderns d'Estudi* que dirigeix Eugeni d'Ors i redactor de *La Revista*, fundada i dirigida per Josep Maria Lopez-Picó. A l'Escola hi ensenya Literatura general i espanyola fins a 1920 i Literatura general entre 1920 i 1924 i entre 1930 i 1939 —amb la interrupció provocada per la dimissió del professorat a l'inici de la dictadura de Primo de Rivera—. Entre les seves responsabilitats hi ha la de substituir Eugeni d'Ors a Teoria i història de la cultura. El testimoni d'algunes alumnes dels anys trenta deixa constància de la qualitat de les seves classes i de

com les captivava en les converses i reunions que sovint tenien lloc fora de l'aula (Ricart, 1959).

El 1925, Cambó li crea una càtedra de Grec a la FBM que funcionarà fins a l'inici de 1939 i en què tindrà d'alumnes Joan Petit, Joan Coromines i Josep Vergés, entre molts altres. Els dos anys anteriors havia treballat a les Oficines Lexicogràfiques de l'Institut d'Estudis Catalans, on col·labora amb Pompeu Fabra en la redacció del *Diccionari general de la llengua catalana*. La seva entrada a la Universitat es produeix el 1927 com a professor auxiliar de la secció de llengües clàssiques i amb poques responsabilitats docents. De 1934 a 1939 és professor agregat de grec a la Universitat Autònoma de Barcelona.

Si bé durant la guerra es manté en una posició discreta al costat de la legalitat republicana i mai no es destaca per les seves posicions polítiques, el gener de 1939 opta per l'exili, que el porta a diversos llocs de França —Bierville, L'Isle-Adam, París, Montpeller...—. De retorn a Catalunya el 1943, es reincorpora a la Fundació Bernat Metge i continua amb la tasca de traductor i escriptor. Convertit en un símbol per a diverses generacions, Riba és el centre d'una tertúlia literària que aplega joves i no tan joves, i assisteix als congressos de poesia que tenen lloc a Segòvia, Salamanca i Santiago a inici dels anys cinquanta, unes reunions que enceten el diàleg entre els intel·lectuals castellans i els catalans. El 1953, amb motiu dels seixanta anys del poeta i per suggeriment de la seva bona amiga i antiga alumna de l'Escola de Bibliotecàries Rosa Leveconi, els amics li regalen una caseta de pescadors a Cadaqués que s'havia comprat mitjançant una subscripció entre els admiradors de Riba. L'any següent apareix el volum *Homenatge a Carles Riba en complir seixanta anys*. A deu anys de la seva mort, ocorreguda el 1959, surt un altre volum d'homenatge, *In memoriam Carles Riba*. A hores d'ara, la bibliografia sobre Riba és considerable, tal com correspon a la categoria de la persona, del poeta, del traductor i de l'intel·lectual que fou.

Jordi Rubió i Balaguer

Vegeu: 1915-1973, directors de l'Escola, p. 35.

Lluís Segalà i Estalella

Vegeu: 1915-1973, directors de l'Escola, p. 31.

Petronella Tuca Alsina

Girona, 1897 – Barcelona, 1925

Petronella Tuca
(entre 1920 i 1923).

Petronella Tuca estudia els primers cursos de batxillerat a l'Institut de Castelló i l'acaba a l'Institut de Barcelona el 1914. Estudia la carrera de Filosofia i Lletres, secció de Lletres, a la Universitat de Barcelona entre 1914 i 1918. Té un expedient molt brillant amb una majoria d'excel·lents i vuit matrícules d'honor, i es gradua, com tres anys abans Maria Lois, amb el Premi Extraordinari i, com ella, tenia estudis de doctorat. També era mestra superior i, quan, a inici de 1920, entra a l'Escola com a professora auxiliar substituïda, en el seu expedient consta

que és «alumna distingidíssima» del segon curs dels Estudis Normals de la Mancomunitat. La seva tasca consisteix a substituir la professora auxiliar, Consol Pastor, quan aquesta s'ha de fer càrrec interinament de la docència d'alguna càtedra i no pot assumir les substitucions més accidentals (per exemple, quan a la mort de Palau Vera la professora auxiliar ha de donar les classes de Geografia i quan, poc després, ha de fer-se càrrec de Teoria i història de la cultura arran de la destitució d'Eugeni d'Ors). A partir de maig de 1920, ocupa el càrrec de secretària del centre en substitució d'Alfons Maseras, que havia actuat de secretari durant uns mesos quan Maria Lois va passar a encarregar-se del curs preparatori per a l'ingrés. Tuca es queda a l'Escola com a secretària després de la dimissió de la majoria del professorat arran de l'afer Dwelshauvers i es fa càrrec del curs preparatori. Mor prematurament el 1925.

Ferran Valls i Taberner

Vegeu: 1915-1973, directors de l'Escola, p. 39.

1924-1930

Professors de la carrera de Bibliotecària de l'Escuela Superior para la Mujer

A l'Escola de Bibliotecàries, el final del curs 1923-1924 va ser bastant mogut. Després del cop d'estat de Primo de Rivera, el setembre de 1923, no hi hagué, de moment, una confrontació directa entre la Mancomunitat de Catalunya i el directori militar, però la situació s'anà deteriorant a causa de la política anticatalanista que es va començar a aplicar tot seguit. El gener de 1924 tots els diputats no afectes al règim eren depurats, Puig i Cadafalch dimitia del càrrec de president de la Mancomunitat per la seva disconformitat amb les noves polítiques i es nomenava a dit el monàrquic Alfons Sala per substituir-lo; simultàniament començava el procés de buidar de competències l'organisme regional fins a la seva liquidació definitiva el març de 1925.

L'Escola, com la resta de les institucions que depenien de l'Administració local i regional, va patir d'immediat les conseqüències dels canvis polítics, amb l'espanyolització del nom —Escuela Superior de Bibliotecarias— i dels proce-

Aula de l'Escuela Superior de la Mujer als baixos del Palau de la Diputació, al carrer del Bisbe (entre 1924 i 1928).

Classe de l'ensenyament de Cultura general de l'Escuela Superior para la Mujer, probablement amb el professor Joan Martí Matlleu (1927 o 1928?).

diments. La crisi definitiva es va produir el maig de 1924 i va afectar les escoles i els organismes de recerca que ocupaven els espais del recinte de la Universitat Industrial. El detonant va ser una proposició presentada pel conseller de Cultura, Darius Rumeu, i aprovada pel Consell Permanent de la Mancomunitat primoriverista, en la qual es feien consideracions malintencionades sobre l'eficàcia de l'Institut d'Estudis Catalans i del Laboratori de Psicologia Experimental, i s'atacava explícitament el professor belga Georges Dwelshauvers, que hi treballava. Aquesta agressió personal va desencadenar la protesta del professorat del recinte, tot i que en el rerefons de la qüestió hi havia l'amenaça latent de traspasar l'Institut i les institucions acadèmiques i docents de la Mancomunitat a l'Estat (Ucelay, 1987, p. 221). El resultat de tot plegat va ser la destitució del professorat que havia encapçalat la protesta i la dimissió o destitució del que s'hi va sumar, fins a més de 150 professors.

Com a conseqüència d'aquest episodi traumàtic, a final de maig només restaven a l'Escola el director, Lluís Segalà, el professor Josep Martí i Sàbat, la professora auxiliar Consol Pastor i la secretària Petronel·la Tuca; la resta del professorat havia dimitit o havia estat destituït. De retruc, algunes alumnes que se sentiren compromeses amb l'afer també van deixar els estudis perquè van considerar que aquella escola, mancada del professorat que li havia donat prestigi, no era el lloc adequat per formar-se. El nou escenari va comportar també un canvi de local, i així el curs 1924-1925 s'inaugurava en uns baixos del

Palau de la Mancomunitat, al carrer del Bisbe, uns espais que no tenien la lluminositat ni l'aspecte alegre de l'antic emplaçament i que l'aïllaven de les altres institucions acadèmiques amb les quals havia compartit els primers anys del seu recorregut; es perdien, doncs, les oportunitats de relacions socials i culturals propiciades per l'antic entorn. Amb relació al pla d'estudis, aquell curs no hi va haver grans canvis aparents: es va mantenir el nom de les mateixes assignatures —això sí, castellanitzat— i només es va reemplaçar la Història de Catalunya per una Historia de los pueblos neolatinos en un primer pas per descatalanitzar el currículum. És clar que els canvis en els continguts de les assignatures i en la forma d'impartir-les, ara en mans d'un professorat totalment nou, van ser notoris, i poc va quedar de l'«amable pedagogia» que havia caracteritzat l'ensenyament de l'Escola Superior de Bibliotecàries. Aquell curs es va treballar en la reorganització dels ensenyaments, de manera que, poc després de la supressió de la Mancomunitat, també se suprimia l'Escola i es creava una entitat nova, l'Escuela Superior para la Mujer de la Diputació de Barcelona, que començava a funcionar el juliol de 1925.

Des del primer moment, aquesta nova escola va tenir un enfocament diferent i, sobre el paper, molt més ampli i ambiciós: el curs que abans preparava exclusivament per a l'ingrés a la carrera de Bibliotecària es va transformar en un ensenyament de cultura general que, a més, tenia l'objectiu de formar auxiliars administratives; així mateix, es van afegir ensenyaments d'idiomes, i els antics estudis de bibliotecària es van rebatejar com a carrera de Bibliotecaria, Archivera y Funcionaria. Posats a ampliar, el curs següent s'agregava una Escuela de Bellas Artes que aplegava un parell de càtedres disperses de la Diputació i que s'alimentava bàsicament d'altres assignatures que s'impartien a l'Escola; encara el curs 1928-1929 es posava en marxa una carrera d'Institutriu i es projectaven ensenyaments de peritatge mercantil i de batxillerat. Però tot era prou desmanegat i, si bé la carrera de Bibliotecària va conservar una certa coherència, no es va escapar de les destrosses: es van rebaixar els requisits d'accés, tant pel que fa a l'edat d'ingrés a la carrera com pels coneixements exigits; el nombre d'ingressos va augmentar de manera espectacular perquè es va suprimir el *numerus clausus* de l'etapa anterior i perquè era habitual que aprovessin totes les candidates, però va disminuir significativament el nombre d'alumnes que acabava la carrera, i l'ensenyament lliure, que eximia de l'assistència a classe, va ser una pràctica freqüent. Tanmateix, la desmesura dels ensenyaments acumulats a l'Escuela Superior para la Mujer va tenir un efecte positiu, ja que, a causa de la manca d'espais, l'estiu de 1928 el centre es traslladava a uns locals molt més nobles de la Casa dels Canonges, al mateix carrer del Bisbe, on romandria fins a l'estiu de 1937.

Excursió al castell d'Escornalbou. La segona noia des de l'esquerra és probablement Pilar Álvarez; la quarta és Carlota Pomés; la sisena, M. dels Àngels Royo i, a continuació, Maria Mariné, Teresa Sanjoan, Lluïsa Rafart i Paquita Lerin (1928).

Quan l'octubre de 1925 es va posar en marxa la carrera de Bibliotecària, Arxivera i Funcionària, el pla d'estudis va experimentar modificacions importants: es van substituir les matèries sobre Catalunya per altres d'un abast més general i es va afegir una assignatura de Paleografia i arxivística i unes pràctiques de transcripció de documents i de classificació d'arxius que, presumiblement, havien de preparar l'alumnat per al treball en arxius. Es van mantenir les altres matèries tècniques de l'anterior pla d'estudis i es van respectar les pràctiques de tercer curs, sobre catalogació i el servei de biblioteca que, sortosament, van continuar en mans de Jordi Rubió com a director que era de la Xarxa de Biblioteques Populares de la Diputació de Barcelona; això va facilitar que les alumnes rebessin, si més no a tercer curs, una formació tècnica de qualitat. Perquè no és cap secret que el gran perjudici que va patir l'Escola amb totes aquestes transformacions, derivades de la situació política, va ser la pèrdua del professorat que l'havia prestigiat en el període anterior. Les assignatures tècniques són ara en mans de Miquel Agelet, Manuel Ramos Cobos, Manuel Rubio Borrás i Jaume Barrera —tots ells funcionaris del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, llevat del darrer, que era bibliotecari del Seminari Episcopal de Barcelona—, uns noms que no han deixat cap petja en els annals de la biblioteconomia. Respecte als professors de les matèries culturals, en cap cas no es poden comparar als noms de l'etapa anterior, si bé Josep V. Amorós, catedràtic d'Arqueologia de la Universitat de Barcelona, i el professor d'institut Francesc Xavier Garriga van gaudir del respecte i la consideració

10/5

4

PLAN DE ESTUDIOS

DE LA

ESCUELA SUPERIOR PARA LA MUJER

Calle del Obispo, n.º 6

PERÍODO PREPARATORIO O DE CULTURA GENERAL

Gramática con ejercicios ortográficos, de redacción de documentos y de correspondencia comercial. Geografía e Historia. Caligrafía y Mecanografía (2 horas diarias). — Aritmética con rudimentos de Cálculo. Nociones de Geometría. Nociones de Ciencias físicas naturales (1 hora diaria). — Taquigrafía (1 hora alterna).

ESCUELA DE BIBLIOTECARIAS, ARCHIVERAS Y FUNCIONARIAS

(PERÍODO TÉCNICO O PROFESIONAL)

Primer curso. — Paleografía y Archivología histórica, administrativa y comercial (diaria). Lengua latina, 1.º curso (diaria). Teoría e historia de la Cultura (diaria). Literatura, 1.º curso (Preceptiva y Literatura española, general y regional) (diaria). Conocimientos generales de las Ciencias puras y aplicadas a la Industria y al Comercio y su clasificación, 1.º curso (alterna).

Segundo curso. — Bibliología y Bibliografía (alterna). Biblioteconomía (diaria). Lengua latina, 2.º curso, y Nociones de Lengua griega (diaria). Historia del Arte (alterna). Literatura, 2.º curso (Literaturas orientales, clásicas, europeas y americanas) (alterna). Conocimientos de las Ciencias puras y aplicadas a la Industria y al Comercio y su clasificación, 2.º curso (alterna). Rudimentos de Derecho e Instituciones de Derecho administrativo (alterna).

Tercer curso. — Prácticas de catalogación y servicios de Biblioteca. Prácticas de transcripción e interpretación de documentos paleográficos y de clasificación de Archivos y Museos. Prácticas de Biblioterapia.

ESCUELA DE INSTITUTRICES

(PERÍODO TÉCNICO O PROFESIONAL)

Primer curso. — Pedagogía, 1.º curso (alterna). — Dibujo, 1.º curso (2 horas alternas). — Lengua latina, 1.º curso (diaria). — Teoría e historia de la Cultura (diaria). — Literatura, 1.º curso (Preceptiva y Literatura española, general y regional) (diaria). — Conocimientos generales de las Ciencias puras y aplicadas a la Industria y al Comercio y su clasificación, 1.º curso (alterna). — Psicología del Niño (alterna).

Segundo curso. — Pedagogía, 2.º curso (alterna). — Dibujo, 2.º curso (2 horas alternas). — Colorido (alterna). — Lengua latina, 2.º curso, y Nociones de Lengua griega (diaria). — Historia del Arte (alterna). — Literatura, 2.º curso (Literaturas orientales, clásicas, europeas y americanas) (alterna). — Solfeo y cantos infantiles (alterna).

Tercer curso. — Prácticas de enseñanza (alterna). — Economía doméstica (alterna). — Educación física (alterna). — Labores y Trabajos manuales (alterna). — Religión (alterna). — Folklore (alterna).

Fullet sobre l'Escuela Superior para la Mujer (1929, AFBD).

de les alumnes. Al final de l'etapa, Eduard Toda s'incorpora al cos docent com a professor de Biblioteràpia. Des de 1923 havia acollit les alumnes al castell d'Escornalbou, on els feia pràctiques de restauració; amb aquest nomenament, la Diputació formalitzava la seva dedicació al centre.

La continuïtat de Lluís Segalà com a professor i director de l'Escola va ser jutjada molt severament pels seus companys de l'etapa anterior, que no li van perdonar que hagués fet el joc a la dictadura acceptant dirigir i alterar una escola que s'allunyava tant dels principis i els objectius primigenis. Per això, quan després de la caiguda de Primo de Rivera la Diputació de Barcelona, presidida per Joan Maluquer i Viladot, va aprovar la supressió de l'Escola Superior para la Mujer i la creació d'una Escola de Bibliotecàries, que recuperava els plantejaments de l'Escola de la Mancomunitat, Segalà no va tenir cap possibilitat de formar part del seu cos docent.

La llista següent de notícies biogràfiques inclou tot el professorat que va donar classe a la carrera de Bibliotecària, Arxivera i Funcionària de l'Escuela Superior para la Mujer i la secretària del centre. S'exclouen els professors que van impartir docència en els altres ensenyaments de l'embullat complex escolar.

Miquel Agelet Gosé

Barcelona, 1871 – Lleida, 1949?

Fill d'una de les famílies il·lustres de Lleida, Miquel Agelet va estudiar el batxillerat a l'Institut de Lleida, va fer els exercicis finals el 1887 i el curs següent va iniciar els estudis de Filosofia i Lletres i Dret a la Universitat de Saragossa. Va acabar les dues carreres a la Universitat de Barcelona —el 1892, la primera, i el 1894, la de Dret—. Funcionari del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios i Arqueólogos de l'Estat, entre 1925 i 1929 va ser el director de l'Arxiu de la Corona Aragó, quan el va substituir Ferran Valls i Taberner. Posteriorment es trasllada a Vilanova i la Geltrú, on dirigeix la Biblioteca Víctor Balaguer, que, per un conveni de 1915 entre el Patronat de la Biblioteca i l'Estat, era dirigida per un funcionari d'aquell cos; Agelet exerceix el càrrec entre el gener de 1930 i el març de 1933. Aquell any es trasllada a Lleida, on dirigeix la Biblioteca Provincial i l'Arxiu de la Delegació d'Hisenda fins a la seva jubilació el 1941. El 1929 havia ingressat a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona com a membre corresponent.

Respecte a la seva relació amb la docència, el desembre de 1925 és nomenat interinament, i amb caràcter gratuït, professor de Prácticas de transcripción e interpretación de documentos paleográficos y de clasificación de archivos y

museos de l'Escuela Superior para la Mujer. El 1927 millorarà la seva posició en ser nomenat professor auxiliar d'Archivología, encarregat també de les pràctiques i amb un sou. Romandrà en el càrrec fins a 1930, quan cessa tot el professorat que havia exercit durant la dictadura en reorganitzar-se el centre per convertir-se en l'Escola de Bibliotecàries.

Josep V. Amorós Barra

València, 1887 – Barcelona, 1970

Llicenciat en Filosofia i Lletres, secció d'Història, per la Universitat de València, el 1910 es doctora a la Universitat de Madrid, on completa la formació en numismàtica. Així mateix, segueix estudis per accedir al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos i d'Història de l'Art a l'Escuela de Artes y Oficios de Madrid. El 1914 s'incorpora a la càtedra d'Arqueologia, Numismàtica i Epigrafia de la Universitat de Barcelona i el 1941 és confirmat com a catedràtic numerari de la Universitat. La Junta de Museus li encarrega l'organització del Gabinet Numismàtic de Catalunya, i des de 1932 treballa en la instal·lació del Museu Numismàtic, que serà un dels millors d'Europa. Com a investigador, destaquen els seus treballs a l'entorn de les monedes gregues d'Empúries: *D'una troballa de monedes emporitanes i la possible cronologia de les monedes d'Empúries* (1933), *Les dracmes emporitanes* (1933), *Les monedes emporitanes anteriors a les dracmes* (1934), *Algunas cuestiones complementarias de la numismática emporitana* (1942), *Catálogo de las monedas visigodas del Gabinete Numismático de Cataluña* (1952); també és autor del fullet *Noticia acerca del Gabinete Numismático de Cataluña y su Museo* (1949). El 1960, Antonio Beltrán publica la biobibliografia de J. Amorós a la revista *Cesaraugusta*.

Pel que fa a la labor docent, a part de la seva dedicació universitària, des de 1921 i fins a la seva jubilació el 1957, és professor d'Història de l'art aplicada als oficis a l'Escola Superior de Bells Oficis de la Mancomunitat i, quan és suprimida, a l'Escola del Treball, i entre 1925 i 1930 s'encarrega de l'assignatura Historia del arte a la carrera de Bibliotecària de l'Escuela Superior para la Mujer —l'alumna Carlota Pomés el recorda com el millor professor que va tenir a l'Escola (Estivill, 1992, p. 262, nota 226)—. Com en el cas d'altres professors d'aquest període, el juny de 1939 se'l nomena una altra vegada professor de l'Escola amb caràcter interí, però no hi va tornar a donar classe; sí que va continuar en el cos docent de l'Escola del Treball una vegada superat el procés de depuració reglamentari. Entre altres càrrecs, va ser cap de la Secció de Numismàtica de Barcelona de l'Instituto Diego Velázquez del Consejo Superior

de Investigaciones Científicas i, posteriorment, de la secció barcelonina de l'Instituto Antonio Agustín de Numismàtica. També va ser membre de l'Office Internationale des Musées i va col·laborar en nombroses exposicions i altres activitats de diversos organismes, com ara el Círculo Filatélico y Numismático o l'Asociación Numismática Española.

Jaume Barrera i Escudero

Barcelona, 1879-1942

Eclesiàstic i escriptor, entre 1918 i 1942, Jaume Barrera és professor del Seminari Conciliar de Barcelona —on va ensenyar una gran varietat de matèries humanístiques— i en dirigeix la biblioteca. Des de 1927 és el censor oficial de la cúria eclesiàstica de Barcelona. Entre les seves activitats destaca la crítica literària que exerceix, sobretot, des de les pàgines del diari carlí *El Correo Catalán*, on porta, des de 1912, la pàgina literària que, durant llargues temporades, estigué escrita en català; també dirigeix la revista setmanal *Biblioteca Clàssica Catalana* (1906-1910). El 1922 ingressa a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona amb el discurs «Els Torres Amat y la Biblioteca Episcopal del Semi-

Excursió al castell d'Escornalbou. Asseguts, d'esquerra a dreta: Cosme Oliva Toda (probablement), mossèn Jaume Barrera, tres persones no identificades, Teresa Malagelada, Eduard Toda, Concepció Catarineu, Mercè Barjau i Pilar Bertran, i assegudes en primer terme, Dolors Biader i la secretària Joana Casals (1926).

nari de Barcelona». Assidu de l'Ateneu, Josep Maria de Sagarra el retrata, juntament amb Ramon Miquel i Planas, el seu amic inseparable, com un acèrrim oponent a tot allò que s'englobava dins del Noucentisme —des d'Ors i el *Glosari* fins a l'Institut d'Estudis Catalans i les seves *Normes*, la poesia de Carner i la política cultural de Prat de la Riba—. Amb Toda manté una molt bona amistat, i hi col·labora estretament en la reconstrucció del monestir de Poblet —a la Biblioteca de Catalunya es conserven molts materials seus, compilats i escrits per elaborar la història del monestir i dels monjos de Poblet—. Arran de la seva relació amb el monestir, va ser nomenat membre del Reial Patronat que el regia (1930-1942); així mateix, era membre de la Reial Societat Arqueològica de Tarragona.

Entre altres peces, és autor de *De Juan Jolis a Herederos de la Viuda Pla: siglos XVII al XX: una casa editorial barcelonesa* (1916) i de *Goigs en llahor de St. Miquel Arcàngel, patró de la baronía y monestir d'Escornalbou*, dels llibres de poesies *Monestirials* (1907) i *Monestirials ripolleses* (1909), i del discurs de resposta a Toda en el seu ingrés, el 1930, a l'Acadèmia de Bones Lletres —hi glossa la figura i la labor realitzada pel diplomàtic, escriptor i bibliòfil reusenc.

Comença a donar classe a l'Escola de Bibliotecàries la tardor de 1924 com a encarregat de l'assignatura Historia de los pueblos neolatinos, que es programa en lloc de la Història de Catalunya del període anterior i que només s'imparteix un curs; era una assignatura de transició mentre es gestava l'Escuela Superior para la Mujer. Entre 1925 i 1930 professa l'assignatura Bibliología y bibliografía. Com en el cas d'altres professors d'aquest període, el juny de 1939 se'l nomena interinament professor de Bibliología i Nociones de latín y griego de l'Escola —que per un període molt curt recupera el nom d'Escuela Superior para la Mujer—, però no consta que hi arribés a donar classe.

Joana Casals Baltà

Barcelona, 1903-1997

Joana Casals va fer el batxillerat en tres anys al col·legi Catalunya de l'hellenista i catedràtic de grec Lluís Segalà i es va examinar per lliure a l'Institut de Barcelona; també va estudiar uns quants cursos de piano. El 1926 es gradua a la Facultat de Ciències en l'especialitat de Química, que és la que oferia més oportunitats laborals al marge de la docència; l'any anterior, el doctor Segalà, que ja era director de l'Escola de Bibliotecàries —ara Escuela Superior para la Mujer—, l'havia convençut perquè acceptés el càrrec de secretària de l'Escola a la mort de Petronella Tuca. Va ser un gran encert, perquè aquesta dona extraordinària

Excursió al castell d'Escornalbou. Assegudes a terra, Dolors Biader i Joana Casals. A la segona fila, Teresa Malagelada, Eduard Toda, Concepció Catarineu, Mercè Barjau i Pilar Bertran (1926?).

—en paraules de Maria Aurèlia Capmany— es va convertir en un dels motors de l'Escola i en la consellera d'alumnes i de bibliotecàries, tant en els aspectes acadèmics com en els més personals, com ara a l'hora de comunicar-los enteresa i confiança en la seva labor en els moments més durs de la guerra, i va col·laborar activament en totes les celebracions i les excursions de les alumnes i de l'Agrupació Escola de Bibliotecàries. Ja als anys trenta, Jordi Rubió li reconeixia aquest paper aglutinant i la capacitat que tenia de desvetllar la confiança de les alumnes i de fer que percebessin l'Escola com quelcom molt seu (Estivill, 1992, p. 240). La secretària del centre sempre havia tingut un paper important, com de cap d'estudis o de sotsdirectora, i s'entenia que fos així, ja que feia de pont entre aquells homes il·lustres i savis que hi donaven classe i les alumnes; amb Joana Casals, aquest paper mig de tutora, mig de persona de confiança, i a l'abast de tothom, es

va accentuar encara més —és clar que l'ambient i les activitats de l'Escola als anys trenta propiciaven aquest rol—. Una bona prova de l'empremta que deixà en l'Escola i en les alumnes dels anys vint i trenta és que al dinar d'homenatge que li van oferir el 1987, quan va complir setanta-cinc anys, hi assistiren un centenar d'antigues alumnes d'aquell període que ja era molt llunyà en l'experiència de cadascú. Acabada la guerra, va ser denunciada per roja i separatista, i ja no va poder reincorporar-se a l'activitat de secretària del centre.

Al seu retorn de França, on havia acompanyat la seva germana Amàlia perquè es casés amb Enric Cluselles, per recomanació de Jordi Rubió es va posar en contacte amb Carme Serrallonga, que acabava d'obrir, amb altres professors de l'Institut Escola, el Liceo Femenino Isabel de Villena. Des d'aquell primer curs d'activitat de l'Escola i fins a la seva jubilació ja no para de fer-hi classe de matemàtiques i es converteix en un dels puntals del centre.

Alumnes revalidades el 1925. D'esquerra a dreta: Maria Fontserè, Engràcia Miquel, M. Consolació Llauger, Martina Pascual, Josefina Ibars i Montserrat Cumellas (cap a 1924 o 1925).

En aquells anys de penúria, de sous molts baixos i de feina feta com un acte de compromís cap al català i la cultura catalana, compagina les classes al Villena, que no sempre es cobren, amb classes particulars —com ja havia fet en els anys de secretària de l'Escola de Bibliotecàries— i amb classes a altres col·legis, com a les dominiques de Vic i a les monges del Sagrat Cor i a les de Jesús i Maria de Barcelona. Els testimonis del Villena, com els de l'Escola de Bibliotecàries, parlen del record de persona excepcional que deixà en els alumnes i també de professora excel·lent i treballadora (Ferran, 1997).

Francesc Xavier Garriga i Palau

Cadaqués, 1864 – Barcelona, 1941

Llicenciat en Dret, Francesc Xavier Garriga i Palau obté el doctorat en Filosofia i Lletres el 1888. Va ser catedràtic de Llengua i Literatura als instituts de Reus, Còrdova, Oviedo i Barcelona, i va tenir també una activitat periodística prou notable. En aquesta darrera faceta va col·laborar en alguns diaris, com ara *El Globo* i *El Imparcial* de Madrid, i *El Barcelonés* i *La Dinastia* de Barcelona, i va ser corresponsal literari de *La Vanguardia* a la capital de l'Estat. És autor de diversos textos i manuals sobre literatura i preceptiva literària i llengua espanyola, entre els quals destaquen els següents: *Estudio de la novela picaresca española: artículos publicados en la «Revista Contemporánea»* (1891), *Lecciones de*

preceptiva literaria (1894), *Estudios elementales de literatura: preceptiva general* (19--?), *Menéndez Pelayo como crítico literario* (1912), *Lecciones elementales de literatura: preceptiva especial* (1913), *Estudios elementales de lengua castellana: gramática compendiada para la primera enseñanza* (1922). També és autor d'un volum de *Poesies*, publicat a Barcelona per la Il·lustració Catalana cap als anys vint, i de diverses traduccions, entre les quals cal remarcar la versió espanyola de *Solitud* de Víctor Català (*Soledad*, publicada per Montaner i Simón el 1907). L'esquela, publicada a *La Vanguardia Española* el 29 de maig de 1941, menciona que era membre corresponent de l'Academia de la Lengua y de la de Bellas Artes i que havia estat regidor de l'Ajuntament de Barcelona.

El nomenament de Garriga i Palau com a professor de l'Escola de Bibliotecàries és d'octubre de 1924. Aquell curs hi dona Literatura general, i a partir del curs següent, quan comença a funcionar l'Escuela Superior para la Mujer, i fins a 1930, s'encarrega de l'assignatura Literatura general y española. En opinió de l'alumna Carlota Pomés, que estudià a l'Escola durant els anys de la dictadura de Primo de Rivera, les classes del senyor Garriga tenien un bon nivell (Estivill, 1992, p. 262, nota 226), un parer que compartia amb algun dels alumnes que va tenir a l'Institut de Barcelona, com ara Frederic Udina, Heribert Barrera o Miquel Siguán, que parlen del geni dur i atrabiliari del professor, però també de l'atractiu de les seves classes i dels seus manuals excel·lents (*Bastons i Machín*, 1997, p. 196-197). Després de la guerra, el juny de 1939, se l'adscriu provisionalment com a professor de Literatura española de l'Escuela de Bibliotecarias, però no va arribar a exercir de professor en l'Escola de la postguerra.

Josep Martí i Sàbat

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 59.

Joan Martí Matlleu

Barcelona?, 1883 – Barcelona, 1946

Joan Martí Matlleu va ser professor numerari de Gramàtica espanyola, Taquigrafia i Mecnografia de l'Escuela de Altos Estudios Mercantiles de Barcelona i mestre de primer ensenyament. Entre altres càrrecs, el 1926 és nomenat acadèmic corresponent de la Real Academia Hispano Americana de Ciencias y Artes de Cadis; també va ser membre de l'Asociación de Prensa Diaria i de la Junta del Temple de la Sagrada Família i, com a home de confiança de Gaudí, va actuar de secretari de la seva Junta Constructora. Molt compromès amb

l'obra de l'arquitecte reusenc, als anys trenta intenta infructuosament que es construeixi un pavelló per albergar els plànols i la documentació de la Sagrada Família, i encara hi insisteix el 16 de juliol de 1936 en una carta al conseller de Cultura Ventura Gassol; pocs dies després, tota la documentació de l'oficina tècnica de les obres de la basílica va ser destruïda i les instal·lacions saquejades (Bassegoda, 1982).

Martí Matlleu és autor de diversos manuals i llibres d'exercicis de taquigrafia, d'un parell de fullets sobre la «Casa dels barcos» del barri de Gràcia (1943), i de diversos fullets i al·legats en defensa de la construcció del temple de la Sagrada Família: *¿Seguirán las obras de construcción del templo expiatorio de la Sagrada Familia...?: carta abierta que Juan Martí Matlleu dedica al Rdmo. Sr. Obispo de Barcelona, Dr. D. Manuel Irurita Almándo* (1935), *El templo expiatorio de la Sagrada Familia* (1940).

El 1924 entra com a professor a l'Escuela de Bibliotecarias per impartir l'assignatura Literatura catalana, que només dóna un any. Quan el curs 1925-1926 el centre es transforma en Escuela Superior para la Mujer, se'l trasllada al curs preparatori, en què imparteix diverses assignatures generals —Geografia e Historia, Gramática, Mecanografía...—. Durant un temps també va ser professor interí de Taquigrafia i Mecanografía de l'Institut Balma, ja que a l'Arxiu de la Universitat consta una notificació en què, el novembre de 1932, se'l cessa d'aquest càrrec. El juny de 1939 se'l nomena provisionalment professor de Gramática castellana, d'Historia de España i de Geografía general y de España de l'Escuela de Bibliotecarias, però no va arribar a formar part del cos docent de l'Escola en l'etapa de la postguerra.

José M.ª Núñez Jover

Alacant, ? – ?, 1957

Llicenciat en Dret i perit industrial, obté una plaça de catedràtic numerari de Química de l'Escola d'Alts Estudis Mercantils i dirigeix l'Escola de Comerç de Sabadell; també treballa d'interventor de suspensions de pagament i és membre del Jutjat Militar de Taxes. Entre 1939 i 1940 dirigeix la Residencia de Estudiantes de Barcelona al recinte de la Universitat Industrial, i just després de la guerra fa de director interí de l'Escuela de Bibliotecarias fins que Ferran Valls i Taberner n'assumeix la direcció el setembre de 1939. El 1944 entra com a membre numerari a la Real Academia de Ciencias Económicas y Financieras.

La relació amb l'Escola la inicia amb la dictadura de Primo de Rivera, durant la qual imparteix les assignatures Conocimientos generales de las ciencias

puras y aplicadas y de su clasificación (1924-1925) i Conocimientos generales de las ciencias puras y aplicadas a la industria y al comercio y su clasificación (1925-1930). Com en el cas d'altres professors d'aquest període, acabada la guerra, el juny de 1939, se'l nomena professor interí de l'Escola i, com ja s'ha mencionat, actua momentàniament de director interí; tanmateix, no consta que hi tornés a fer docència.

Consol Pastor Martínez

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 70.

Manuel Ramos Cobos

Calataiud, Saragossa, 1870 – Barcelona?, 1945

Grup d'alumnes amb Eduard Toda, assegut al centre de la fotografia, al castell d'Escornalbou. La noia de les trenes, a l'esquerra, és Júlia Martinà i, a continuació, Manuel Ramos, Consol Pastor i Pilar Bertran. A la dreta de la primera fila, Mercè Barjau i Joana Casals (1927?).

Segons s'explica en el full de serveis que es conserva a l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona, el 1889 Manuel Ramos Cobos va entrar a treballar a l'Arxiu d'Hisenda de Logronyo en la categoria d'ajudant de tercer grau del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, i des d'aquest nivell va anar ascendint de categoria i sou fins que el 1930 rep el nomenament de «funcionario facultativo». El 1894 aconsegueix una plaça a la Biblioteca Provincial de Girona i l'any següent es trasllada a la Biblioteca Universitària de Barcelona, d'on ja no es va moure fins a la seva jubilació, el 1940. Durant molts anys va ser el responsable del registre de la propietat intel·lectual i va ser durant la seva direcció, i per indicació de Pere Bohigas, que era el delegat per a la Biblioteca del Patronat de la Universitat Autònoma, que es va fer la gran desinfecció de tots els fons bibliogràfics i es va proce-

dir a remodelar i reformar la sala de lectura i altres instal·lacions, i a la construcció del gran dipòsit metàl·lic.

És autor dels textos *Apuntes artístico-descriptivos de los monumentos y objetos artístico-arqueológicos existentes en Gerona desde la época romana hasta fines del siglo XVIII* (1890?) i *Álbum del monasterio de Piedra* (190-?), i és el responsable de la part gràfica de la *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera* (1915-1916) escrita per Manuel Rubio Borrás.

A l'Escola hi entra a l'inici del curs 1924-1925, arran de la destitució/dimisió del professorat pel desgraciat afer del professor Dwelshauvers. Hi donarà l'assignatura Biblioteconomia fins a final del curs 1929-1930, quan es destitueix el professorat de l'Escuela Superior para la Mujer en ser suprimit aquest centre per refundar l'Escola de Bibliotecàries.

Encarnació Ribas Garcia

Ontinyent, 1896 – Sabadell?, 1970

Filla de mestres i mestra ella mateixa, Encarnació Ribas ingressa a la carrera de bibliotecària el 1924, quan tenia vint-i-vuit anys i el títol de mestra superior. Es gradua el 1927 amb el número u de la promoció i l'any següent obté la plaça de directora de la biblioteca popular de la Caixa d'Estalvis de Sabadell, que s'inaugura aquell desembre. El mateix 1928 és nomenada professora auxiliar de les matèries especialitzades de l'Escuela Superior para la Mujer per omplir el buit

Homenatge a Encarnació Ribas amb motiu de la seva jubilació a la biblioteca de la Caixa d'Estalvis de Sabadell (1966).

deixat per Consol Pastor quan passa a ocupar-se de la biblioteca del centre, i ho fa «con caracter gratuito» fins que el gener de 1930 comença a rebre una retribució anual de 1.500 pessetes. A proposta de Jordi Rubió, el 1930 manté la mateixa responsabilitat en reorganitzar-se l'Escola de Bibliotecàries, i hi continuarà treballant fins a l'octubre de 1938, quan demana una excedència perquè no pot complir adequadament l'encàrrec que té com a conseqüència de les circumstàncies del moment. L'estiu de 1938 encara havia col·laborat en el curs d'especialització sobre sales de lectura infantil organitzat per Rubió.

El 1966, amb motiu de la seva jubilació, l'Obra Cultural de la Caixa de Sabadell li ret un homenatge i publica un text on es glossa la seva labor de trenta-vuit anys al capdavant de la biblioteca sabadellenca: *Elogi d'Encarnació Ribas en la seva jubilació de directora de la biblioteca*, de Pere Valls i Garreta (Sabadell, 1966); l'any següent, l'Ajuntament de Sabadell li concedeix la medalla de plata de la ciutat en reconeixement de la seva dedicació. En el número 11 de la revista *Biblioteconomia* (1946) publica l'article «Biblioteca de la Caja de Ahorros de Sabadell: bibliotecas escolares circulantes»; hi explica el projecte de fer circular lots de llibres infantils de diferents nivells i temàtiques entre les escoles de Sabadell perquè els nens puguin accedir fàcilment a la lectura. Ultra aquest projecte que aviat va ser una realitat, també va posar en marxa un servei paral·lel de lots circulants per a les fàbriques que acostaven la lectura als obrers; va organitzar, a més de nombroses conferències i exposicions, diversos cursos d'extensió cultural, i va muntar biblioteques filials a Montcada i Ripollet. La seva va ser una labor que s'inspirava en la de les biblioteques de la Generalitat i en els seus principis bàsics de voluntat de servei i difusió de la cultura.

Jordi Rubió i Balaguer

Vegeu: 1915-1982, directors de l'Escola, p. 35.

Manuel Rubio Borrás

Madrid, 1865 – Barcelona, 1939

Estudia el batxillerat a les Escoles Pies de Getafe i posteriorment segueix els estudis de l'Escuela Superior de Diplomática, d'on es gradua el 1881. L'any següent ingressa al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, i a partir de 1911 és el director de la Biblioteca Universitària de Barcelona després d'haver passat per diferents destins —la biblioteca del Museo Arqueológico Nacional; els arxius de Simancas, Alcalá de Henares i València; els arxius

d'Hisenda de Toledo, Valladolid i Burgos, etc.—. Va col·laborar com a periodista en diversos diaris i va fundar *El Heraldo Toledano* (1897). Va ser el cronista oficial de la Universitat de Barcelona i el 1915 hi va organitzar una exposició sobre Ramon Llull.

La Biblioteca de la Universitat de Barcelona mai no havia estat modèlica en les qüestions d'organització i de servei —tot i que no devia ser gaire pitjor que altres biblioteques provincials o universitàries—. Una bona prova que el primer Govern de la República va emprendre accions decidides per millorar la situació bibliotecària del país, la trobem en el comunicat que el director general de Bellas Artes envia al cap de la Biblioteca Universitària de Barcelona, Manuel Rubio

Borrás, el 28 d'octubre de 1931 i que es conserva en el seu expedient personal a l'arxiu de la Universitat. L'informa que, en la seva visita d'inspecció a la Biblioteca, Miguel Artigas, director de la Biblioteca Nacional i president de la Junta Facultativa del Cuerpo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, ha observat que «es verdaderamente lamentable el estado de abandono y desorganización en que la susodicha Biblioteca se halla»; per aquest motiu, el Ministeri decideix cessar immediatament l'actual director del centre i nomenar en el seu lloc Ferran Valls i Taberner, que ocupava la direcció de l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Com expliquen Torra i Llopart (1994, p. 48-49), la decisió de destituir el director de la Biblioteca per impulsar les reformes necessàries per modernitzar-la, la va prendre el ministre Marcel·lí Domingo, que, a instàncies del bibliòfil Pau Font de Rubinat i acompanyat per ell mateix, havia visitat el centre per conèixer-ne l'estat de les instal·lacions i dels fons bibliogràfics. Al cap de pocs dies, el 7 de novembre de 1931, Valls i Taberner traslladava a la Direcció General la petició de jubilació de Manuel Rubio Borrás.

A més de diversos articles professionals publicats a la *Revista de Archivos*, Rubio Borrás és autor d'alguns treballs monogràfics i altres textos, entre els quals destaquen els següents: *Arenas de Barcelona: reseña histórico-descriptiva, corridas de toros y novillos celebradas, cogidas é incidentes y vigente reglamento*

Visita d'un grup d'alumnes a la biblioteca de Manresa amb la secretària, Joana Casals, a la primera fila a la dreta (1929).

(1911), *El Archivo Universitario de Barcelona: su origen y legislación* (1913), *Los cuatro primeros escritos de Marcelino Menéndez y Pelayo y su primer discurso* (1913), *Historia de la Real y Pontificia Universidad de Cervera* (1915-1916), *Las aperturas de curso en la Universidad de Barcelona desde 1536 a 1919: reseña histórica y bibliográfica* (1919) i *Historia de la Universidad de Barcelona* (1924).

La labor docent a l'Escola de Bibliotecàries l'inicia arran de les dimissions del professorat el 1924. Primerament, imparteix les assignatures de Bibliografia i Bibliologia, i a partir de 1925 fins a 1930, ja en el projecte de l'Escuela Superior para la Mujer, dóna Paleografia y archivología histórica, administrativa y comercial, que era, en teoria, la formació en arxius que rebien les alumnes de la carrera d'Arxivera, Bibliotecària i Funcionària.

Lluís Segalà i Estalella

Vegeu: 1915-1982, directors de l'Escola, p. 31.

Eduard Toda i Güell

Reus, 1855 – Poblet, 1941

Fill natural d'Eduard Toda i Albertos, que havia estat alcalde de Reus, i de Francesca Güell i Mercader, Eduard Toda va estudiar el batxillerat a l'Escola Pia de Reus, on va fer una bona amistat amb Antoni Gaudí i Josep Ribera i Sans, a qui deu l'interès per Poblet i a qui dedica *Poblet: descripción histórica* (Reus, 1870) —un fullet que, juntament amb «Varios datos y notas que servirán para la restauración del monasterio de Poblet. Reus, 1 agosto, 1870», escriu amb només setze anys. En aquesta època comença una bona relació amb el poeta Joaquim Maria Bartrina a l'entorn de la seva dedicació entusiasta al Centre de Lectura i a l'*Eco*, la revista de l'entitat.

Entre 1870 i 1873 estudia Dret civil i canònic a Madrid. Acabada la carrera guanya una plaça al Ministeri d'Estat, i gràcies al seu oncle, Josep Güell i Mercader, que és diputat a les Corts, entra en contacte amb diverses personalitats, com ara Víctor Balaguer, a qui tindrà sempre en gran estima, o Salmerón, que li facilita l'entrada a la carrera diplomàtica. Així, el 1876 comença el periple per l'Extrem Orient com a vicecònsol a Macau, Hong-Kong i Xangai, i de resultes de l'experiència xinesa, escriu un ampli treball sobre monedes —*Annam and its minor currency* (Xangai, 1882)— i col·labora a la *Nueva geografía universal: la tierra y los hombres*, d'Élisée Reclus (Madrid, 1888-1893), amb la part sobre l'Àsia oriental. En aquesta estada aplega una notable col·lecció de monedes que

Laboratori de restauració muntat per Eduard Toda cap a 1931 o 1932 als espais de l'Escola de Bibliotecàries a la Casa dels Canonges.

cedeix al Museo Arqueológico Nacional. El 1882 retorna a Espanya i l'any següent el passa principalment a Catalunya, on es relaciona amb el grup de la Renaixença —Guimerà, Pere Aldavert, Francesc Matheu, Marià Aguiló...—, i participa en les seves activitats i en les de l'Associació Catalanista d'Excursions Científiques. La influència d'aquests grups el porta a adoptar el català en els seus escrits, però va mantenir una resistència obstinada a la gramàtica fabriana fins al final dels seus dies.

El 1884 el trobem de cònsol a Egipte; hi roman uns dos anys tot desplegant una intensa activitat arqueològica amb la qual reuneix una col·lecció d'objectes egipcis —incloses algunes mòmies— que dona al Museo Arqueológico Nacional i al Museu Balaguer de Vilanova. En el destí següent, com a cònsol a Sardenya, investiga, per suggeriment de Marià Aguiló, la influència catalana a l'illa; és el primer a interessar-se pel català de l'Alguer i aconsegueix les actes dels parlaments sards del període de la dominació catalanoragonesa, que lliura al Congrés dels Diputats en resposta a l'encàrrec que havia rebut (Gudayol, 2016, p. 225). Del pas per Sardenya i les estades a Roma en resulten, entre d'altres, els títols següents: *L'Alguer: un poble català d'Itàlia* (1888), *La poesia catalana a Sardenya* (1888), *Bibliografia española de Cerdeña* (1890), *Recorts catalans de Sardenya* (1903) i *Bibliografia espanyola d'Itàlia* (1927-1931). La darrera etapa de la seva carrera diplomàtica és poc coneguda; Fort i Cogul esmenta breus destins consulars a Hèlsinki, Glasgow i Le Havre, i la tasca que va fer en molts tractats i conferències internacionals, inclosa la participació, el

Eduard Toda amb un grup d'alumnes al castell d'Escornalbou. Assegudes: Concepció Catarineu i M. dels Àngels Royo. A la segona fila, la tercera noia des de la dreta és Carlota Pomés i, a continuació, Eduard Toda, Lluïsa Rafart, probablement Paquita Lerin, Maria Mariné, Teresa Sanjoan i probablement Pilar Álvarez (1928?).

1898, en la comissió que negocià la pau amb els Estats Units després de la Guerra de Cuba.

Al tombant del segle, Toda abandona la diplomàcia, s'estableix a Londres com a agent comercial i hi fa una bona fortuna. A inici dels anys vint, després del retorn definitiu a Catalunya, s'aposenja al castell d'Escornalbou. El 1907 havia comprat aquest antic monestir enrunat i el va reconstruir per convertir-lo en la seva residència. A partir d'aquell moment, Escornalbou és el lloc de trobada i de treball d'amics i d'estudiosos, fins al punt que tota la intel·lectualitat del país hi fa estades convidada pel senyor del castell.

Al començament de la dècada dels anys vint, Toda forma part de la Comissió de Monuments de Tarragona; posteriorment n'ocupa la vicepresidència i la presidència, des de la qual impulsa la restauració de Poblet i de Santes Creus, i ja com a president del Patronat del monestir de Poblet, que es crea el 1930, en dirigeix les obres amb total dedicació. El 1932 s'instal·la a Poblet per dur a terme aquesta labor i, com abans a Escornalbou, el monestir es converteix en espai de trobada i d'estudi. Hi mor el 14 d'abril de 1941 i hi és enterrat.

Toda va ser un escriptor prolífic, autor de moltes contribucions a periòdics com *La Il·lustració catalana*, *La Renaixença*, *Las Circunstancias*, *El Clamor del Pueblo*, *La Redención del Pueblo*, la *Revista del Centre de Lectura*, el *Butlletí Arqueològic* de Tarragona, etc., i de monografies sobre les seves estades a l'Extrem Orient, Egipte, Itàlia..., i sobretot sobre Poblet i Escornalbou. A més dels tex-

tos ja mencionats, destaquen entre d'altres: *Poblet: recorts de la Conca de Barberà* (1883), *Derecho consular de España* (1889), *Estudis pobletans* (1925), *Història d'Escornalbou* (1926) o *La destrucció de Poblet* (1935). Les bibliografies compilades per les bibliotecàries i col·laboradores de Toda, Dolors Ferré Florit (1952) i Dolors Pujol (1965), deixen constància d'aquesta producció. També va ser un mecenes excepcional i un gran col·leccionista. A part de les donacions ja mencionades, Toda va reunir una extensa biblioteca que va donar a diverses institucions: el Centre de Lectura de Reus, la Biblioteca-Museu Balaguer de Vilanova, la Biblioteca de Catalunya, el Col·legi d'Advocats de Barcelona, el Seminari Conciliar de Barcelona, el monestir de Montserrat, l'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona, Poblet... Uns donatius que eren valuosos, generosos i sempre adequats a les institucions receptores. Així mateix, amb el seu cabal va dur a terme nombroses millores a l'Argentera, Duesaigües i altres pobles de la rodalia d'Escornalbou i al mateix Poblet. Pel que fa a la seva pertinença a societats erudites, era membre de la Real Academia de la Historia, l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1909), la Secció de Ciències de l'Institut d'Estudis Catalans (1916) i la Societat Arqueològica de Tarragona (1920).

La relació d'Eduard Toda amb l'Escola de Bibliotecàries s'inicia com a conferenciant els primers anys de la institució i és conseqüència dels seus lligams amb el professorat del centre i amb la Biblioteca de Catalunya, que ja havia rebut alguns dels seus importants donatius. A partir de 1923 s'institucionalitza l'estada anual de les alumnes de segon o de tercer curs al castell d'Escornalbou. L'«expedició bibliotecària» durava cinc o sis dies durant els quals les alumnes rebien lliçons de restauració de llibres i feien pràctiques de la matèria. També anaven a Poblet i Santes Creus i paraven a Tarragona, a Reus o a Valls per visitar les biblioteques d'aquestes poblacions. El desplaçament el pagava l'Escola, però una vegada el tren arribava a l'Argentera, les alumnes pujaven als carruat-

Grup d'alumnes a la creu de l'abat Guimerà de Poblet, al castell d'Escornalbou, disfresades per representar personatges literaris per agrair l'hospitalitat del senyor del castell (1928).

ges del castell i a partir d'aquell moment el seu senyor es feia càrrec de totes les despeses. Les estades van ser habituals fins a inici dels anys trenta. Una vegada s'instal·la a Poblet, sovint rep algun petit grup d'alumnes o de bibliotecàries que l'ajuden en les tasques de restauració i de catalogació del fons bibliogràfic. Les lliçons de restauració que donava a Escornalbou es van formalitzar el curs 1929-1930, en què s'introduí l'assignatura Biblioteràpia en el pla d'estudis de la carrera de Bibliotecària de l'Escuela Superior para la Mujer, i es va crear, seguint les seves indicacions, un laboratori de restauració i d'enquadració on fer les pràctiques. A partir d'aquell moment, Toda, que des de 1927 era professor honorari del centre, va impartir l'assignatura amb un nomenament regular i amb la retribució corresponent. El 1930, quan es dissol l'escola que havia funcionat en el període de la dictadura i es crea l'Escola de Bibliotecàries, serà l'únic professor —juntament amb la secretària, Joana Casals— que conservarà la plaça. Fins a 1937 donarà l'assignatura Restauració de llibres, que es programa a la seva conveniència quan viatja a Barcelona. El curs 1937-1938, amb més de vuitanta anys, acaparat per la feina del monestir i amb la dificultat del transport a causa de la guerra, ja no es desplaça a Barcelona per a la docència. El 10 de gener de 1939, Joana Casals escriu en el seu diari: «El monestir de Poblet no sé pas si encara és nostre. El Sr. Toda no l'ha volgut abandonar. Pobre Sr. Toda! Estava segura que ell ho faria així, però temo que haurà patit molt i que encara haurà de patir més». Probablement va ser així, però també és cert que, passat el primer trasbals, Toda va formar part ben aviat del nou Patronat i va recuperar l'autoritat per continuar gestionant els afers pobletans el poc temps que li quedava de vida. Com sentenciava el cronista de la Biblioteca de Catalunya: «És cert que com la vida d'en Toda n'hi ha poques de tan plenes i de tan actives. També és típica en ell la cordialitat i la il·lusió comunicativa» (*Butlletí de la Biblioteca de Catalunya*, 1920-1922, p. 395). I com a bon diplomàtic que era, de professió i de vocació, també va saber gestionar les noves circumstàncies.

Josefa Torrents Massaguer

Barcelona, 1892-?

El pare de Josefa Torrents era un comerciant nascut a Reus. Entre 1913 i 1916 es va examinar dels cursos de batxillerat, com a alumna lliure, a l'Institut Provincial de Barcelona amb un currículum brillant —deu matrícules d'honor i dos excel·lents en els exercicis finals—. En l'expedient personal que es conserva a l'Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona, consta que tenia el títol de mestra de l'Escola Normal. També era llicenciada en Filosofia i Lletres, Secció

d'Història. Se sap que donava classes a l'Institut Provincial de Barcelona, perquè el 1932 se li concedeix una excedència voluntària, quan l'Institut ja s'anomenava Balmes. A l'Escuela Superior para la Mujer es va encarregar de l'assignatura Teoría e historia de la cultura, que va impartir entre 1925 i 1930. Com la resta del professorat del període de la dictadura de Primo de Rivera, se la va cessar en reorganitzar-se l'Escola de Bibliotecàries. Per a Carlota Pomés, alumna d'aquells anys, les classes de la professora Torrents eren de les poques que tenien el seu punt d'interès (Estivill, 1992, p. 262, nota 226).

Petronella Tuca Alsina

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 76.

Francesc Vergés Soler

La Jonquera, 1888 – Barcelona, 1963

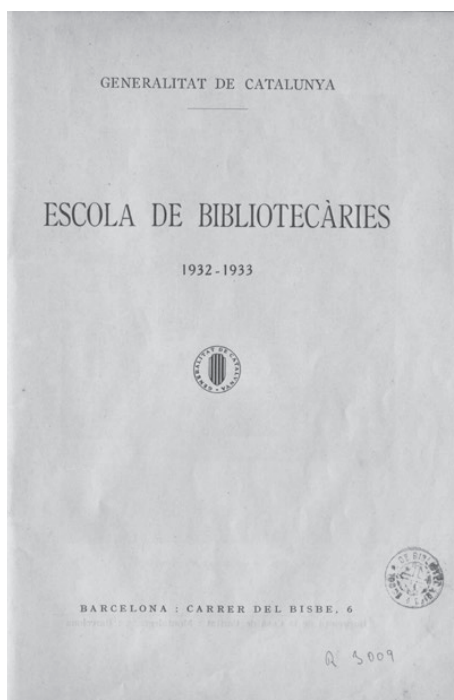
Fill d'un propietari de Peralada, Francesc Vergés va estudiar el batxillerat a Figueres entre 1901 i 1905. El 1910 acaba la carrera de Dret i el 1914, la de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. Catedràtic numerari de Literatura de segon ensenyament, cap a 1920 obté una plaça a l'Institut de Tarragona i el 1930 exerceix, durant un parell de mesos, el càrrec de Comisario Regio de l'Institut Infanta Cristina de Barcelona. Per aquelles dates també era professor de Cultura general en els cursos per a mestres industrials de l'Escola del Treball. Posteriorment és catedràtic de l'Institut Milà i Fontanals, on treballa a inici dels anys quaranta. Es jubila en aquest institut el 1959. És autor d'un *Compendio de gramática castellana* que té diferents edicions entre els anys vint i els quaranta; de l'antologia *Prácticas literarias*, que també es va reeditar diverses vegades; així mateix, va escriure uns exercicis de gramàtica espanyola i altres textos sobre teoria literària, nocions de mètrica, etc.

A l'Escuela Superior para la Mujer va impartir l'assignatura Literatura, del segon curs de la carrera, entre 1925 i 1930.

1930-1939

Professors de l'Escola de Bibliotecàries

L'estiu de 1930, l'Escola inicia una nova etapa que comença de manera molt similar a com s'havia encetat l'anterior, amb la supressió del centre que l'havia precedit i la substitució de la major part del professorat. Poc després de la caiguda del govern de Primo de Rivera el gener de 1930, Josep M. Milà i Camps va ser substituït al capdavant de la Diputació de Barcelona pel regionalista Joan Maluquer i Viladot, que va assumir el càrrec amb la voluntat de recuperar les institucions dels anys mancomunals. A final de març, Segalà dimitia com a director de l'Escola Superior per a la Dona —ara ja amb el nom catalanitzat— i el substituïa interinament Alexandre Galí, que s'encarregaria de reconduir el centre cap als principis de partida. Per tal de no destorbar la docència, no és fins a final de juny, una vegada acabats els exàmens, que la Comissió Permanent de la Diputació acorda la dissolució d'aquella escola amb una exposició de motius ben detallada i justificada que va arribar a les conclusions següents: d'una banda, era impossible improvisar una escola que donés resposta a tot allò que el seu nom grandiloqüent prometia —a més, una part dels estudis duplicava els d'altres institucions, que els impartien amb més eficàcia—; d'una altra, era difícil aprofitar-ne la docència. Per això se la dissolia i se'n cessava tot el personal. Una setmana més tard es creava l'Escola de Bibliotecàries, que es presentava com a continuadora de l'Escola concebuda per la Mancomunitat i que la dictadura havia destruït. Una vegada més, es tractava de marcar explícitament el tancament d'una etapa i l'inici d'una empre-

Fullet sobre l'Escola de Bibliotecàries
(1932, AFB D).

sa nova, que tenia una orientació diferent i que recuperava els principis i els objectius fundacionals.

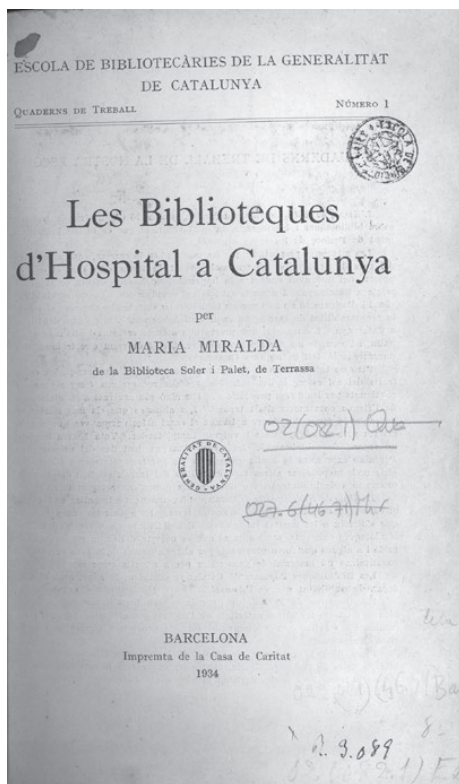
Per proveir les places de professorat de la nova Escola es preveia la convocatòria de concursos selectius, però també designacions directes en les dues situacions següents: en el cas dels professors que haguessin ocupat per oposició el mateix destí —és a dir, que ja havien donat una assignatura amb un nom exacte— i d'aquells altres que haguessin ocupat places iguals o similars i que, a més, haguessin signat la carta d'adhesió al professor Dwelshauvers. Es donava la circumstància que la majoria dels professors de l'Escuela Superior para la Mujer quedaven exclosos de la designació directa perquè per accedir al lloc de treball no havien superat cap mena de prova. Lluís Segalà i Josep Martí i Sàbat, que complien aquesta condició, tampoc no van poder optar a la designació directa: el Llatí i nocions de grec, que impartia el primer, es va denominar Llengües clàssiques, per tant ja no es tractava de la mateixa assignatura, i l'Ètica i dret usual, que donava el segon, va desaparèixer del pla d'estudis. Així, doncs, amb l'aplicació d'aquells criteris i fet el procés de selecció corresponent, en començar el curs 1930-1931, només continuaven formant part de la plantilla del nou centre Eduard Toda, que era amic de tothom i que havia fet grans dona-

Alumnes de tercer curs de l'Escola de Bibliotecàries. A la primera fila: Julita Farnés, una noia no identificada, Mercè Badosa, Maria Serrallach, Rosa Leveroni, Mercè Martí i Rosa Ferrer Hill. A la segona fila: probablement Rosa Tresserra, Josefina Morató, Aurora Díaz-Plaja, Dolors Ferré Florit, Montserrat Roig, Mercè Masvidal i Maria Miralda. A la darrera fila: a l'esquerra, Roser Lleó i Antònia Parés, i a la dreta, Maria Condeminas i Montserrat Grenzner (curs 1932-1933).

cions a la Biblioteca de Catalunya, la professora auxiliar Encarnació Ribas, la secretària Joana Casals i la bibliotecària Consol Pastor. Per descomptat, Jordi Rubió, que havia tingut un paper marginal en l'Escuela Superior para la Mujer com a professor de pràctiques, també va recuperar la plaça de professor, i a partir de la tardor va dirigir l'Escola de Bibliotecàries, un càrrec que va sumar a les direccions de la Biblioteca de Catalunya i de la xarxa de biblioteques populars. Segalà va encetar una campanya de protesta a la premsa en defensa de l'Escola que havia dirigit i del personal, i molts dels professors van reclamar compensacions o van interposar recursos al procés de selecció que van ser rebutjats sistemàticament per defectes de forma fins que es van esgotar els terminis.

El pla d'estudis de l'Escola de Bibliotecàries va recuperar l'àmbit que li era propi, és a dir, es va centrar en la formació de les professionals que havien de desenvolupar les seves funcions en biblioteques —especialment en biblioteques populars—. Per això, les noves directrius seguien molt de prop les matèries del currículum de l'Escola Superior de Bibliotecàries, tant les de cultura general, que van recuperar la història i la literatura de Catalunya, com les tècniques. L'examen d'ingrés va tornar a tenir un grau d'exigència notable i, a més, es va introduir una tesina, o memòria de final de carrera, que va donar molt bons resultats; es tractava d'un treball sense grans pretensions, però ben enfocat, que va ajudar al coneixement de les biblioteques catalanes, a millorar-ne els procediments i els serveis, a explorar nous entorns, etc., i que va contribuir a bastir un corpus de bibliografia professional que tenia la característica d'estar escrit per dones —un fet que no era gaire habitual—. Com s'apuntava més amunt, Ors va potenciar el vessant més culte o acadèmic de la formació de les alumnes: traduccions del llatí i de l'alemany —com ara *A Demònic* d'Isòcrates (1918) i *Guillem Tell* de Schiller (1916), que es presentaven com a traduccions de les alumnes— o treballs sobre psicologia, pedagogia, etc. —com ara *Set iniciadors de la psicologia actual* (1917), de Consol Pastor; *Assaig d'una bibliografia històrica de psicologia general* (1917), de Dolors Hostalrich, o «El problema del valor respectiu del geni i del medi en la formació de la cultura», un treball de les alumnes que es va publicar al núm. 5 de *Quaderns d'Estudi* (juny 1916), entre uns quants altres—. Per la seva banda, Jordi Rubió va impulsar els aspectes professionals de la formació i en va treure molt de rendiment publicant treballs de bibliotecàries i d'alumnes, primer amb l'*Anuari de les Biblioteques Populars*, que des de 1922 difonia les memòries anuals, molt treballades, de cada biblioteca, i els petits assaigs de les professionals sobre els lectors i les seves lectures, els serveis, les col·leccions, etc., i després amb la col·lecció «Quaderns de treball», que va acollir les memòries de final de carrera.

Primer número de la col·lecció «Quaderns de treball» amb les memòries de final de carrera de les alumnes.

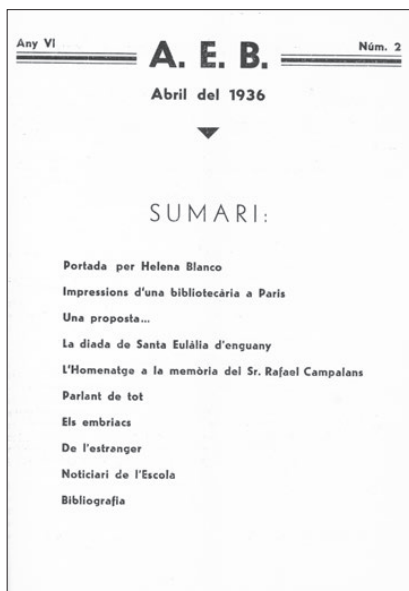
Reforçant aquesta idea de professionalitat, de la mà de Rubió l'Escola va mantenir un contacte molt enriquidor amb la professió, tant en l'àmbit local com en l'internacional. Localment, el seminari de pràctiques de tercer curs que dirigia es va convertir en un espai d'anàlisi i de reflexió sobre les possibles innovacions que podien millorar les biblioteques populars; ell mateix hi portava els suggeriments per perfeccionar procediments i serveis sorgits en les reunions anuals de bibliotecàries perquè les alumnes els treballessin, amb l'ajuda de la bibliografia estrangera, abans de posar-los en pràctica. Les relacions internacionals van començar amb la participació activa de Jordi Rubió en el Comitè Internacional de Biblioteques de la Federació Internacional d'Associacions de Bibliotecaris (IFLA), que s'havia posat en marxa el 1927, i es van intensificar arran de la preparació del congrés de la institució que va tenir lloc, el

1935, a Madrid i Barcelona. Així mateix, les pensions d'estudi a l'estranger concedides a algunes alumnes i bibliotecàries van facilitar el contacte amb la biblioteconomia europea (principalment la d'arrel angloamericana) i van permetre l'estudi de temes que eren especialment interessants per a les biblioteques catalanes: les xarxes de biblioteques municipals i comarcals, les biblioteques infantils, la restauració de documents... De totes aquestes estades en va sortir un seguit de realitzacions: una bona organització de les modestes, però efectives, biblioteques filials; un curs d'especialització sobre sales de lectura infantil; el projecte de creació d'una biblioteca infantil al costat de l'Escola, que ja s'havia traslladat al recinte de l'antic Hospital de la Santa Creu i Sant Pau, i que havia de servir per a les pràctiques de les alumnes; la posada en marxa del laboratori de restauració de la Biblioteca de Catalunya aprofitant les instal·lacions que ja hi havia a l'Escola, i el disseny del bibliobús que havia de portar el préstec de llibres fins a les línies del front.

Celebració de l'Escola o de l'Agrupació Escola de Bibliotecàries. A la primera fila, dreta, Rosa Leveroni, i al seu costat, Montserrat Casamada i M. Antonieta Cot. Asseguts, Conxa Guarro, Ferran Soldevila, Clementina Arderiu, Joana Casals, Jordi Rubió, Joan Petit, Carles Riba, Marçal Olivari i Pere Bohigas (entre 1936 i 1938?).

Tal com s'havia previst en la convocatòria de places, la tardor de 1930 retornen a l'Escola, a més de Jordi Rubió, molts dels professors de la primera etapa amb encàrrecs d'assignatures molt similars a les que ja havien impartit: Ramon d'Alòs-Moner (Bibliografia, selecció de llibres i literatura infantil), Rafael Campalans (Principis i desenrotllament històric de les ciències), Jaume Massó i Torrents (Literatura catalana), Manuel de Montoliu (Literatura espanyola), Lluís Nicolau d'Olwer (Història de la civilització) i Carles Riba (Literatura general). Les noves incorporacions són: Pere Bohigas (Història del llibre), Feliu Elias (Història de l'art), Marçal Olivari (Llengües clàssiques) i Ferran Soldevila (Història de Catalunya). El 1932, Joan Petit, Joaquim Xirau i Miquel Vintró s'incorporen al cos docent per substituir Lluís Nicolau d'Olwer, el primer, i Rafael Campalans, els altres dos, a causa de les responsabilitats polítiques que havien assumit. Precisament amb l'excepció de Campalans, que va morir al 1933, i de Nicolau, que va continuar exercint càrrecs importants, la majoria del professorat va romandre a l'Escola fins gairebé al final de la guerra; tot i això, cap a la darreria del període es contracten algunes professores auxiliars i alguns professors substituïts perquè assumeixin la docència dels professors titulars que, per diverses raons, han de marxar de Catalunya, dels que són militaritzats a les acaballes de 1938 o dels que, com Toda

Butlletí A.E.B., de l'Agrupació Escola de Bibliotecàries (1931-1937).

i Massó i Torrents, no poden desplaçar-se a l'Escola per motius d'edat i de salut.

Així doncs, com en els anys fundacionals, la flor i la nata de la intel·lectualitat catalana i les joves promeses que n'haurien estat el relleu si el resultat de la guerra no hagués estat el que va ser, formaven part del cos docent de l'Escola de Bibliotecàries. Molts tenien dues carreres, havien completat la formació als Estudis Universitaris Catalans i havien realitzat llargues estades de recerca i d'estudi en universitats i altres institucions estrangeres. És cert que el fet que tota la docència es fes al centre podia desvetllar el dubte de si les classes de Ferran Soldevila tenien el mateix nivell que les que feia a la Universitat, però el professorat donava prestigi a la institució, i és cert que les tertúlies que sovint-

tejaven fora de l'aula, les excursions i les festes i celebracions tan freqüents, els actes socials i culturals, etc., sempre amb la presència del professorat, van ser també molt significatius en la formació d'aquelles noies. Durant els anys trenta, el sentiment de pertinença a un col·lectiu, que tant s'havia cultivat en la primera etapa de la institució, va acabar de consolidar-se; hi va contribuir un professorat molt dedicat encapçalat per Jordi Rubió, i també l'Agrupació Escola de Bibliotecàries que, creada el mateix 1930 per suggeriment de Rafael Campalans, reunia alumnes i bibliotecàries. Tot plegat va ajudar a crear una atmosfera de companyonia i de treball, d'escola que rutllava i progressava; per això, el contrast amb l'Escola de la postguerra i de després va alimentar un imaginari col·lectiu que va idealitzar una realitat que, per si mateixa, era prou exemplar.

Quan la tardor de 1939 l'Escola reprèn la seva activitat, després d'un curs de convalidació obligatori per revalidar els estudis cursats, només Manuel de Montoliu, que el 1937 s'havia passat a l'Espanya franquista, i la professora auxiliar Carme Riudor tornaven a formar part del cos docent. Jordi Rubió va ser apartat de tots els càrrecs; dels professors de plantilla, cinc s'havien exiliat amb l'ocupació de Catalunya —Feliu Elias, Joan Petit, Carles Riba, Ferran Soldevila i Joaquim Xirau—; la secretària, Joana Casals, tampoc no va poder reintegrar-se al centre.

Les notícies biogràfiques que s'enregistren a continuació apleguen tot el personal de l'Escola de Bibliotecàries entre la tardor de 1930 i el gener de 1939, inclosos els professors substituïts que només hi van tenir un cert paper cap al final de la guerra. En aquells moments es van fer tots els esforços perquè les classes es donessin amb normalitat i la vida de la institució no quedés col·lapsada.

Ricard Albert i Llauró

Barcelona, 1907-1985

Ricard Albert estudia dos anys de Dret a la Universitat de Barcelona i s'hi llicencia en Filosofia i Lletres. Paral·lelament segueix els cursos dels Estudis Universitaris Catalans, on rep el mestratge de Francesc Martorell, i treballa de secretari redactor de la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans, tasca que continuarà fent als anys quaranta, en plena clandestinitat de l'Institut. En aquesta responsabilitat, completa la publicació del *Diplomatari de l'Orient català* (1947), compilat i anotat per Antoni Rubió i Lluch, i en redacta els índexs. Durant la guerra col·labora amb la Secció de Biblioteques de la Comissió de Patrimoni Artístic, Històric i Científic, que, sota la direcció de Jordi Rubió, estava dedicada al salvament de biblioteques i, entre altres accions, és responsable del trasllat dels papers del president Macià a la Biblioteca de Catalunya. Als anys trenta col·labora ocasionalment amb l'Escola de Bibliotecàries com a professor substituït i, amb Enric Bagué, substitueix les absències de Ferran Soldevila en les classes d'Història de Catalunya a l'Escola de Bibliotecàries.

La guerra va truncar la seva carrera investigadora, que havia encetat amb l'edició dels *Parlaments a les Corts Catalanes* (1928), publicada a la col·lecció «Els nostres clàssics», i amb l'estudi de l'època dels catalans a Sardenya. Cridat a files cap al final de la guerra, va anar a parar als camps de concentració de Sant Cebrià i Argelers. De retorn a Barcelona, el setembre de 1940 entra al Liceo Femenino Isabel de Villena com a professor d'història i de geografia, i d'història de l'art; l'Escola era el projecte d'uns quants professors i de parees d'alumnes de l'Institut Escola de la Generalitat que no volien que el franquisme acabés amb tots els assoliments pedagògics de la República. Quan el 1958 es creen, com a part del mateix projecte, els Estudis Eiximenis per a l'educació de nens, Albert n'és el director; a la pràctica, tant ell com Carme Serrallonga són els puntals dels dos projectes, el Villena i l'Eiximenis, que, per imposició governativa, no podien reduir-se a un de sol, ja que la coeducació estava prohibida de manera terminant. Amb Carme Serrallonga dona classes a l'Escola

d'Art Dramàtic Adrià Gual, fundada el 1960 per Ricard Salvat i Maria Aurèlia Capmany, que també era professora del Villena, i als anys quaranta compagina les classes en aquesta escola amb les que fa al Liceu Francès. Quan mor el 1985 encara exercia la docència de manera activa; van ser quaranta-quatre anys de dedicació plena a la labor pedagògica.

Ramon d'Alòs-Moner

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 50.

Enric Bagué i Garriga

Barcelona, 1900-1987

Enric Bagué es llicencia en Lletres i Dret a la Universitat de Barcelona i segueix els ensenyaments dels Estudis Universitaris Catalans, on és deixeble de Ferran Valls i Taberner i de Francesc Martorell. Durant els anys de la República és professor de la Universitat Autònoma de Barcelona i de l'Institut Escola de la Generalitat. Durant la guerra col·labora en les tasques de salvament de les biblioteques catalanes dirigides per Rubió. La seva relació amb l'Escola de Bibliotecàries es limita a les substitucions, que fa juntament amb Ricard Albert, de les absències i les baixes de Ferran Soldevila en l'assignatura Història de Catalunya al llarg de tot el període.

Com Marçal Olivar, Joan Petit i tants altres companys de generació que no van optar per l'exili o que van retornar al país en la primera meitat dels anys quaranta, Enric Bagué no va poder continuar amb la docència universitària i es va dedicar principalment a l'ensenyament primari i al secundari en tot un seguit d'institucions —l'Institut Albèniz de Badalona, les Escoles Virtèlia, l'Escola de Música, el Conservatori del Liceu i el Col·legi de Santa Elisabet de Barcelona—. També va col·laborar amb algunes editorials, com Seix Barral; tanmateix, mai no va deixar de costat la història, especialment la medieval, que era la seva especialitat, i va escriure llibres de divulgació i escolars i també obres de més volada. Entre els seus títols destaquen els següents: *Història: primeres lectures* (1936), en col·laboració amb Jaume Vicens Vives; *Llegendes de la història de Catalunya* (1937); *Edad Media: diez siglos de civilización* (1942); *Historia de la cultura* (1945); *La vida intelectual en la Edad Media* (1947); *La dona i la cortesia a la societat medieval* (1947); *La Alta Edad Media* (1953); *La Baja Edad Media* (1956), conjuntament amb Joan Petit; *Ars: historia del arte y de la cultura* (1954), en col·laboració amb Vicens Vives; *Pequeña historia de la humanidad medieval* (1953);

Històries del meu país (1974); *Noms personals de l'Edat Mitjana: contribució a la història cultural dels Països Catalans* (1975), i els treballs sobre Alfons el Benigne i Pere el Catòlic a la sèrie «Biografies catalanes» (1954 i 1960). Com a editor literari va publicar *Llibre de feyts d'armes de Catalunya*, de Joan Gaspar Roig i Jalpí (1930-1948); *Recort*, de Gabriel Turell (1950) —tots dos a la sèrie «Els nostres clàssics»—, i *Pàgines autobiogràfiques*, de Jacint Verdaguer. El 1981, el primer any de la concessió del Premi Sant Jordi, va ser honorat amb aquest guardó.

Justa Balló Salvà

Llançà, 1899 – Santa Coloma de Gramenet, 1993

De joveneta, Justa Balló va estudiar interna en un col·legi anglès de Barcelona i a continuació va fer la carrera de Magisteri. Després d'una estada de dos anys a Madrid, el 1923, als vint-i-quatre anys, es matricula a l'Escola de Bibliotecàries. No acaba la carrera fins al 1931, ja que, com alguna altra alumna, interromp voluntàriament els estudis en solidaritzar-se amb el professorat del centre que havia dimitit a l'inici de la dictadura. A partir de 1927, treballa com a auxiliar a la biblioteca popular de Figueres i fa les pràctiques de tercer curs de la carrera a la Biblioteca Popular de Vic. Just graduada, obté un ajut econòmic de l'Escola —el primer que es concedeix a una alumna— per assistir a la 54a conferència anual de la Library Association, a Cheltenham, Anglaterra. El 1933

Excursió al castell d'Escornalbou. D'esquerra a dreta: Montserrat Ribalta, Conxa Guarro, Justa Balló, Isabel Iglesias, M. Dolors Carré i Anna M. Gay (1931).

fa de directora interina a la biblioteca popular de Pineda i el mateix any entra a treballar a la Central Tècnica de Biblioteques Populares, on roman fins que es jubila el maig de 1969.

L'hivern de 1935 gaudeix d'una segona beca per fer una estada a Anglaterra, ara amb la finalitat d'estudiar l'organització de les *county libraries* (o biblioteques públiques locals). Arran de l'experiència, organitza les biblioteques filials de la xarxa i n'és la responsable; més tard, en crear-se el Servei de Biblioteques del Front, aconsella l'equipament interior del bibliobús d'acord amb el models anglesos que coneixia de primera mà. Així mateix, quan a partir de 1957 es posen en marxa els bibliobusos urbans, donatiu del Ministerio de Educación Nacional, serà la responsable, com a cap de la Central, d'endegar el servei. Durant els anys trenta, col·labora molt estretament amb Jordi Rubió, director de la xarxa, que compta amb ella per a molts projectes. Així, el curs 1938-1939 treballa com a professora auxiliar de les assignatures tècniques a l'Escola de Bibliotecàries col·laborant amb Jordi Rubió a l'assignatura de Biblioteconomia i substituint Encarnació Ribas, que havia demanat una excedència; l'estiu de 1938 imparteix classes en un primer curs d'especialització destinat a formar el personal d'unes futures sales de lectura infantil —una iniciativa que donarà lloc a la primera biblioteca infantil de la xarxa, la biblioteca infantil de la Santa Creu, que, projectada per Rubió, es va inaugurar l'octubre de 1940.

Les biblioteques populars van patir molt directament el resultat de la guerra amb les dràstiques esportades de les col·leccions, la censura, la imposició d'actes, etc. Tanmateix, des de la Central de Biblioteques Populares, Justa Balló, que era la cap de la secció, i les bibliotecàries que l'acompanyaven van fer el possible perquè les biblioteques acollissin des de ben aviat manifestacions de la cultura catalana —el 1945, per exemple, ja celebren el centenari del naixement de Verdaguer— (Estivill, 2013). Amb els anys, Justa Balló assisteix a diversos fòrums professionals: el 1955 presenta una comunicació sobre les biblioteques populars catalanes al Congrés Internacional de Biblioteques de l'IFLA a Brussel·les i el 1964 participa en el primer Congrés Nacional de Biblioteques que té lloc a Mallorca. En jubilar-se li va ser concedida la medalla de plata de la Biblioteca de Catalunya.

Josep Baltà i Elias

Vilafranca del Penedès, 1893 – Barcelona, 1973

Després de cursar les llicenciatures de Física i Química a la Universitat de Barcelona, Josep Baltà obtenia el grau de doctor per la Universitat de Madrid amb una tesi sobre *Magnetoquímica de los cloruros de cromihidrinats*. La carrera do-

cent la comença com a professor de l'Escola Industrial de Terrassa, i a partir de 1920 com a professor auxiliar de física a la Universitat de Barcelona. Després d'una estada a París, on estudia telecomunicacions a l'Établissement centrale de la telegraphie militaire, el 1933 obté la càtedra de Física de la Universitat de Salamanca i el 1941 s'instal·la a Madrid, com a professor d'Electrònica i Electricitat i magnetisme. Entre altres càrrecs, va ser membre de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona, president del Centro de Investigaciones Físicas Leonardo Torres Quevedo del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, membre de la Real Academia de Ciencias Exactas, Físicas y Naturales, president de la Unión de Radioaficionados Españoles, vicepresident de la Real Sociedad Española de Física y Química, i entre 1923 i 1925 va ser president del Ràdio Club de Catalunya. A més dels nombrosos articles que va publicar en revistes especialitzades, va escriure diversos manuals i llibres de text —sobre acústica, l'aprofitament de l'energia solar, l'energia nuclear, la termoelectricitat, la teoria dels quarks, etc.— i va ser un gran divulgador de la radioastronomia i l'astronàutica.

A l'Escola de Bibliotecàries, Josep Baltà hi va a parar una mica de retruc quan se'l contracta, el curs 1938-1939, com a professor interí d'Història de les

Representació de *Circ*. Asseguda a l'esquerra, Josefina Ferrer; Emma Gifre i Alicia Marlet al centre de la fotografia amb un rellotge i Sibina Romans asseguda a la dreta (1934).

Fotògraf: Albertí Fotos (Barcelona).

ciències per suplir el buit de Miquel Vintró, que, cap al final de la guerra, va haver d'incorporar-se a files. La seva estada a l'Escola va ser d'uns pocs mesos.

Pere Bohigas i Balaguer

Vilafranca del Penedès, 1901 – Barcelona, 2003

Pere Bohigas estudia la carrera de Lletres a la Universitat de Barcelona i simultàniament segueix els cursos dels Estudis Universitaris Catalans; en tots dos llocs rep el mestratge d'Antoni Rubió i Lluch i de Jordi Rubió i Balaguer. El curs 1921-1922 el passa a Madrid assistint a les classes d'Américo Castro i de Ramón Menéndez Pidal tot preparant el doctorat, i el 1924 defensa la tesi doctoral, *Los textos españoles y gallego-portugueses de la demanda del Santo Grial*. Per suggeriment de Rubió, aprofita l'estada a la capital per redactar notes codicològiques de manuscrits de la Biblioteca Nacional i enceta així la dedicació a la bibliologia i a la codicologia. Després d'una breu estada d'estudis a Portugal, s'està dos cursos a París (1925-1927), pensionat per la Universitat i per Rafael Patxot, i continua els estudis al Collège de France i a l'École Pratique des Hautes Études. Durant l'estada parisenca, i en viatges a la Gran Bretanya, inicia el *Repertori de manuscrits catalans*, que inventaria i descriu materials custodiats a les principals biblioteques franceses i britàniques, tasca que l'ocuparà fins a 1931.

Homenatge a Pere Bohigas amb motiu de la seva jubilació. D'esquerra a dreta: Carme Riudor, Enric Tormo, Felipe Mateu y Llopis, Mercè Martí i Pere Bohigas (1971).

Les primeres recerques de Bohigas tenen com a objecte el folklore català: col·labora a l'Arxiu d'Etnografia i Folklore de Catalunya, publica articles a la revista *Penedès* i passa alguns estius recopilant materials per a l'Obra del Cançoner Popular de Catalunya, endegat amb el mecenatge de Rafael Patxot. Ultra l'atenció a la cultura popular i a la codicologia, la seva labor de recerca és molt variada i comprèn la història i la crítica literària, amb treballs sobre el món medieval i l'humanisme —Turmeda, Eiximenis, Ausiàs Marc, la matèria de Bretanya a Catalunya, les cròniques, Curial i Güelfa, Llull, Arnau de Vilanova, els cançoners medievals, els llibres i tractats de cavalleria...—, i també sobre Cervantes, Garcilaso, Narcís Oller, Maragall..., i sobretot Verdager; l'edició de textos, en què sobresurt l'edició de les poesies d'Ausiàs Marc publicades a «Els nostres clàssics» i la direcció del projecte «Biblioteca catalana d'obres antigues»; la bibliologia i la història del llibre, amb manuals com ara *Resum d'història del llibre* (1933) i *El libro español* (1962), i estudis sobre la miniatura i la il·lustració de llibres, entre els quals ressalta *La ilustración y la decoración del libro manuscrito en Cataluña* (1960-1967), que inclou un ampli inventari de gairebé un miler de còdexs miniats de procedència catalana o custodiats per biblioteques catalanes. També dirigeix *Cincuenta años de la antigua Biblioteca de Catalunya* (1968) i és autor de nombroses recensions, algunes de les quals es publiquen a *Biblioteconomía*; en aquesta revista també hi publica treballs que tracten de la unitat que dirigeix: «La Sección de Manuscritos de la Biblioteca Central de la Diputación Provincial de Barcelona» (núm. 10, 1946), on detalla els orígens, l'organització i els continguts de la secció, o «El Servicio de fondos documentales de la Biblioteca Central de la Diputación de Barcelona», (núm. 43, 1956), on explica els fons d'arxiu que s'hi conserven. Amb motiu de la seva jubilació, les bibliotecàries de la Secció de la Reserva Impresa, Josefina Morató i Modesta Oñate, van elaborar la *Bibliografía de Pedro Bohigas Balaguer* (1972), que recull la seva producció fins aquell moment; d'altra banda, les monografies *Aportació a l'estudi de la literatura catalana* (1982) i *Sobre manuscrits i biblioteques* (1985) reuneixen una selecció dels seu treballs.

Com expliquen Joana Escobedo (2001) i Amadeu-J. Soberanas (1982), la vocació inicial de Bohigas era la docència universitària, però les circumstàncies van impedir que culminés aquesta aspiració. El 1928 entra a la Universitat de Barcelona per donar classe de llengua i literatura espanyola i és designat professor auxiliar de Paleografia, Diplomàtica i Bibliologia. El 1937, el Patronat de la Universitat Autònoma el nomena professor extraordinari de Paleografia, però en el procés de depuració del professorat, que s'esdevé el 1939, és separat de la Universitat i ja no hi tornarà. La seva tasca docent a l'Escola de Bibliotecàries serà més duradora: hi entra com a professor d'Història del llibre i no-

cions de paleografia amb la reorganització que té lloc l'any 1930, quan Jordi Rubió n'assumeix la direcció, i entrada la guerra hi dona també Literatura espanyola tot substituint Manuel de Montoliu, que havia marxat del país per entrar a l'Espanya franquista —de fet, el substitut de Montoliu era Bartomeu Rosselló-Pòrcel, que no va poder assumir l'encàrrec perquè moria de tuberculosi al cap de poques setmanes del nomenament—. Al final del conflicte, Bohigas perd la plaça a l'Escola i no hi retorna fins al curs 1953-1954, quan es fa càrrec de l'assignatura Restauración de libros, que imparteix fins al 1960; també dona Patologia del llibre (1954-1959), i el curs 1954-1955 recupera les classes d'Historia del libro, que imparteix fins al 1976. Professionalment, la seva dedicació principal és la de director de la Secció de Manuscrits i de la Reserva Impresa de la Biblioteca de Catalunya, càrrec que ocupa des de 1931 fins a 1939 i de 1942 a la seva jubilació el 1971. Acabada la guerra roman uns mesos al capdavant de la Biblioteca i treballa per evitar la destrucció de fons bibliogràfics. El mateix 1940, després d'aprovar les oposicions al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, obté una plaça d'arxiver a l'Arxiu d'Hisenda de les Illes Balears; poc després, demana l'excedència per reincorporar-se a la plaça que havia ocupat a la Biblioteca de Catalunya.

Pere Bohigas es va moure bé per diverses societats acadèmiques. El 1942 entra a l'Institut d'Estudis Catalans com a membre adjunt; el 1950 obté la categoria de membre numerari, i el 1961 és nomenat president de la Secció Filològica, càrrec que exerceix fins entrats els anys vuitanta. Entre altres, també va pertànyer a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, a l'Asociación Internacional de Hispanistas, al Comité Internacional de Paleografía, a la Société Internationale Arthurienne i a la Societat Verdaguer. Entre altres distincions, el 1990 rep la Creu de Sant Jordi de la Generalitat. Va morir als cent dos anys i es pot dir que ho va fer amb la feina feta.

Emili Brugalla Turmo

Barcelona, 1901-1987

Com explica Pere Bohigas (1951), a partir dels onze anys, Emili Brugalla fa l'aprenentatge inicial com a relligador als tallers de Gibert i Trillas i després al d'Àngel Aguiló, que ja tenia molt de prestigi. En aquests anys de formació assisteix a les classes d'enquadernació de l'Institut Català de les Arts del Llibre i posteriorment a les de l'Acadèmia d'Arts i Oficis i Belles Arts de Barcelona, on té com a mestres Ermengol Alsina i Enric Messaguer; un altre dels mestres que l'influeixen és Joaquim Figuerola. Amb vint anys es trasllada a París; treballa al

taller d'Alphonse Chevallier, on es converteix en un expert en les tècniques del daurat artístic, el mosaic i el gofrat, i assisteix a classes de dibuix a l'Acadèmia de Dibuix de Montparnasse i a les d'enquadernació i estil a l'École des patrons relieurs et doreurs. De retorn a Barcelona, treballa a la Casa Subirana —editorial i llibreria especialitzada en temes religiosos—, en la qual organitza una secció de relligadures d'art per a bibliòfils, i per a algunes editorials importants. A partir de l'èxit obtingut en l'Exposició Universal de Barcelona de 1929, on la seva relligadura del *Faust* de Goethe obté el Gran Premi, comença a rebre molts encàrrecs i a guanyar-se un sòlid prestigi no únicament com a tècnic expert, sinó també com a artista innovador. El 1931 posa en marxa el seu propi taller i, segons Aitor Quiney (2010), monopolitza fins als anys vuitanta del segle xx el mercat de l'enquadernació artística fins al punt que la seva obra és reclamada pels grans col·leccionistes i bibliòfils d'arreu. És membre d'honor del Designer Bookbinders de Londres (1937) i de l'Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona (1966), i acadèmic corresponent de l'Academia de Bellas Artes de San Fernando (1979); participa en congressos especialitzats i publica diversos treballs en revistes europees. Entre la seva obra escrita destaquen els llibres següents: *Tres ensayos sobre el arte de la encuadernación* (1945), *La encuadernación en París en las avanzadas del arte moderno* (1954), *El arte de encuadernar y su evolución* (1966) i *El arte en el libro y en la encuadernación* (1977).

La relació docent de Brugalla amb l'Escola de Bibliotecàries és breu i es limita al curs 1937-1938, quan imparteix un cicle de conferències en substitució de les classes d'Eduard Toda, que no pot desplaçar-se a Barcelona perquè la tasca de protecció del patrimoni que duia a terme reclamava la seva presència a Poblet.

Rafael Campalans i Puig

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 52.

Joana Casals Baltà

Vegeu: 1924-1930, professors de la carrera de Bibliotecària de l'Escuela Superior para la Mujer, p. 85.

Excursió a Canet de Mar. Isabel Iglesias és la noia asseguda i Joana Casals, la primera a la dreta (1931).

Feliu Elias i Bracons

Barcelona, 1878-1948

Fill d'un fabricant tèxtil oriünd de Sabadell, Feliu Elias passa la seva infantesa entre aquesta ciutat i Barcelona fins que, el 1899, amb la mort del pare i la venda de la fàbrica, la família s'instal·la definitivament a Barcelona. És llavors quan comença els estudis de dibuix, primer a l'Acadèmia Hoyos i després al Cercle Artístic de Barcelona i al Cercle Artístic de Sant Lluc, on el 1902 participa per primera vegada en una de les exposicions col·lectives de la institució. Posteriorment, en les seves llargues estades a París, estudia a la Sorbona, al Collège de France i a l'École du Louvre.

Dibuixant, pintor, crític, teòric i historiador de l'art, Elias destaca inicialment com a caricaturista polític en publicacions com *Cu-cut!* i *El Poble Català*. És Eugeni d'Ors qui popularitza el pseudònim «Apa», que empra com a caricaturista, dedicant-li una de les seves glosses. El 1908 funda el setmanari satíric *Papitu*, que durant la seva direcció, fins a 1910, va ser una revista innovadora, d'un alt nivell artístic, anticlerical i representant d'un catalanisme d'esquerra allunyat de les posicions de la Lliga Regionalista. A més de Xènius i Josep Carner, que van fer algunes contribucions en els primers números de *Papitu*, altres col·laboradors de la revista en aquesta primera etapa són Isidre Nonell, Ramon Casas, Pompeu Gener, Gargallo, Juan Gris, Xavier Nogués, etc. Elias va col·laborar com a dibuixant i caricaturista en nombroses revistes catalanes —*En Patufet*, *La Mainada*, *L'Esquella de la Torratxa*, *La Campana de Gràcia*, *Picarol*,

U

FELIU ELIAS BRACONS
ROGER DE LLÚRIA, 86
BARCELONA

Dia 29

Pr. Jordi Rubió

Apreniat amic: El plan
d'estudi d'Història de l'Art que
solicitem en la reunió de
professors de l'Escola de Bibliot-
tecàries serà el següent:

Prehistòria : una lliçó o dues
Art de Sumers i Caldea : una lliçó
" Assiri : una lliçó
Art egipci : dues lliçons
" de la Pèrsia antiga : una lliçó
" fenici i d'altres cultures se-
cundàries : una lliçó
Art ibèric : " "
Cultura creto-micènica : una lliçó
Grècia arcaica : una lliçó
" de Pericles : " "

Carta autògrafa de Feliu Elias a Jordi Rubió enviant-li el programa
de l'assignatura Història de l'art (1930, AFBD).

La Cuca Fera, Mirador, Meridià, La Publicitat, D'Ací i d'Allà, Jordi...—, i en revistes espanyoles i estrangeres —*Iberia, España, Paris-journal, Paris-midi, L'Assiette au Beurre...*—. Les caricatures en contra del militarisme alemany que publica a la portada d'*Iberia* durant la Gran Guerra, i que reuneix en el volum *Kameraden* (1917), li valen la gran creu de la Legió d'Honor francesa, i les seves caricatures polítiques, incisives i càustiques, publicades al llarg de tants anys a

la primera pàgina de *Mirador* i *La Publicitat*, són un dels atractius d'aquests periòdics.

Com a pintor, forma part del grup Les Arts i els Artistes, que, fundat el 1910, aplega artistes de la talla de Mir, Nonell, Canals, Nogués, Pidelaserra, etc. Aquell mateix any obté una medalla d'honor a l'Exposició Internacional d'Art de Barcelona, però és cap al voltant dels anys vint quan comença a dedicar-se amb més intensitat a la pintura i participa en diverses exposicions. La seva pintura, d'interiors i de natures mortes, detallista i intimista i inscrita dins del corrent del realisme, es pot visitar al Museu d'Art de Catalunya; així mateix, està dispersa en diverses col·leccions particulars. Amb la signatura «Joan Sacs», destaca com un notable i polèmic crític d'art que publica articles en nombroses revistes i periòdics, com ara la *Nova Revista*, *Vell i Nou*, que dirigí, o la *Revista de Catalunya*. Així mateix, ja sigui com a Feliu Elias o com a Joan Sacs, és autor de diverses monografies al voltant de la crítica i la història de l'art que l'acrediten, juntament amb els articles periodístics, com un dels teòrics del moment: *La pintura francesa moderna fins al cubisme* (1917), *Benet Mercadé* (1921), *Simó Gómez*, *Joan Brull* (1924), *Arte y decoración en España* (1917-1928), *La catedral de Barcelona* (1926), *L'escultura catalana moderna* (1926-1928), *Enric Monserdà* (1927), *El moble de la Xina* (1927), *La vida i l'obra de Soler i Rovirosa* (1931), *L'art de la caricatura* (1931), etc. També és autor d'algunes narracions, entre les quals destaca el recull de contes *Vida i mort dels barcelonins* (1929).

Elias exerceix la docència a les escoles de Bells Oficis i del Treball de la Mancomunitat a inici dels anys vint, i és un dels professors destituïts arran de l'episodi del professor Dwelshauvers poc després del cop d'estat de Primo de Rivera. El 1930 entra a formar part del cos docent de l'Escola de Bibliotecàries per encarregar-se de l'assignatura Història de l'art. Hi roman fins a final de 1936 quan, amenaçat de mort per la FAI, fuig a París amb l'ajuda de Ventura Gassol; allí treballa en l'organització de la magna exposició d'art català que té lloc el 1937. Cap a final de la guerra torna a Barcelona per marxar a l'exili amb la seva família. A França resideix a Ceret i a Tolosa de Llenguadoc, i durant la guerra mundial és detingut i internat més d'un any en un camp de concentració. No retorna a Barcelona fins a 1947, on mor poc després malalt del cor. L'any 1986, el Museu d'Art Modern de Barcelona li va dedicar una exposició que recuperava la memòria de la seva figura i la seva obra. El cinquantenari de la seva mort, el 1998, també va ser motiu per reivindicar-ne l'aportació al món de l'art i de la crítica.

Guillem Díaz-Plaja i Contestí

Manresa, 1909 – Barcelona, 1984

Guillem Díaz-Plaja estudia Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona i el 1931 obté el títol de doctor; posteriorment, als anys quaranta, estudiarà Dret i obtindrà el doctorat en aquesta disciplina. El 1932 és professor de l'Institut Escola i és nomenat professor ajudant de la Universitat de Barcelona, càrrec que ocupa fins al 1935, quan obté la plaça de catedràtic de Literatura espanyola a l'Institut de Barcelona, que posteriorment portarà el nom d'Instituto Nacional de Enseñanza Media Jaime Balmes per suggeriment de Díaz-Plaja. Des de ben aviat té una gran activitat com a estudiós de la literatura, com a crític, assagista i escriptor, i també com a poeta; el 1938, amb només vint-i-nou anys, havia publicat uns vint-i-cinc llibres que anaven des de l'edició de textos fins als manuals escolars i els estudis literaris —amb un d'ells, *Introducción al estudio del Romanticismo español*, havia guanyat, el 1936, el Premio Nacional de Literatura— i havia col·laborat en les revistes culturals de l'època —*D'Ací i d'Allà*, *Revista de Catalunya*, *Mirador*, *Cruz y Raya*, *Quaderns de Poesia*— i en revistes especialitzades. Amb els anys continuarà la seva gran producció escrita: la *Bibliografía del Dr. Guillem Díaz-Plaja*, elaborada per Ana Díaz-Plaja, Elvira Roca-Sastre i Leonor Vela, aplega més de cinc-centes peces que inclouen les nombroses reedicions d'alguns dels textos escolars, però exclouen els molts articles que va publicar a la premsa —*Destino*, *La Vanguardia Española*, etc.—. Entre els seus llibres més significatius destaquen l'*Epistolario de Goya* (1928), que és el seu primer títol; *L'avantguardisme a Catalunya i altres notes de crítica* (1932); *La poesía lírica española* (1937); *El espíritu del Barroco* (1940); *Federico García Lorca* (1948); *Historia general de las literaturas hispánicas* (1949-1967), que concep i dirigeix i que presenta la novetat d'incloure una panoràmica de la literatura en llengua espanyola, a la Península i a ultramar, i de les literatures de la resta de llengües de l'Estat; *Modernismo frente a Noventa y Ocho* (1951); *Viatge a l'Atlàntida i retorn a Ítaca* (1961); *Las estéticas de Valle Inclán* (1965); *La defenestració de Xènius* (1967); *Estructura y sentido del Novecentismo español* (1975) i *El combate por la luz* (1981).

Durant la Guerra Civil, roman lleial al Govern de la República, però, acabat el conflicte, s'acomoda prou bé a la nova situació i té càrrecs i distincions importants, tot i que no aconsegueix la càtedra universitària tan anhelada i s'haurà de conformar amb una tardana càtedra d'Història econòmica a l'Escola Universitària d'Estudis Empresarials a la Universitat de Barcelona (1972). Una vegada supera el procés de depuració, recupera la seva plaça a l'Institut Balmes i és nomenat director de l'Institut del Teatre (1939-1970). A partir de

1943 és acadèmic corresponent de la Real Academia de Bellas Artes de San Fernando i de la Real Academia Española, de la qual serà acadèmic de número el 1967, i el 1960 entra a l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. És fundador i director de la Real Escuela de Arte Dramático de Madrid (1952); a partir de 1966 dirigeix l'Instituto Nacional del Libro Español, i és president de l'Asociación Española de Críticos de Arte (1973), i doctor *honoris causa* per diverses universitats. Amb l'Escola de Bibliotecàries té contactes escadussers, com el cicle de conferències que dona, amb Àngel Valbuena Prat —de qui era professor adjunt—, en substitució de les classes de Feliu Elias quan aquest marxa a París l'any 1937.

Jocs Florals de l'Agrupació Escola de Bibliotecàries. La reina de la festa és Ramona Sampere; les dames d'honor, d'esquerra a dreta, són Roser Petit, Carme Franco, Josefina Sampere i Emma Gifre, i les mantenidores, Enriqueta Casas, Maria Sardà, Rosa Granés, Rosa Gelabert, Gertrudis Feliu, Dolors Carré i Mercè Badosa (1934).

Fotògraf: Albertí Fotos (Barcelona).

Jordi Maragall i Noble

Barcelona, 1911-1999

Fill del poeta Joan Maragall, el 1932 es llicencia en Dret i Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, on rep la influència de Jaume Serra Húnter i de Joaquim Xirau. Entre 1932 i 1935 és professor de l'Institut Escola, i per aquelles dates inicia també la carrera universitària com a professor de la Universitat Autònoma fins que és depurat el 1939 i ha de deixar la docència. Després de la guerra treballa en una empresa farmacèutica fins a 1977, però no deixa l'activitat cultural i cívica, i la seva casa es converteix, als anys cinquanta i seixanta, en lloc de reunió d'intel·lectuals vinculats amb el moviment cristià progressista. És llavors quan col·labora en revistes com *El Ciervo*, *Serra d'Or* i *Convivium*. Posteriorment torna a exercir la docència com a professor de filosofia a la Universitat Autònoma de Barcelona i és nomenat vicepresident de la Societat Catalana de Filosofia de l'Institut d'Estudis Catalans. El 1977 és nomenat director general de Cultura del govern Tarradellas i el 1982 és elegit senador per Barcelona en la candidatura dels socialistes; repeteix com a senador en les legislatures següents fins que renuncia al càrrec el 1997. També presideix l'Ateneu Barcelonès entre 1985 i 1989. A més de les col·laboracions en revistes, és autor de *Balanç de la Universitat Autònoma* (1971) i de les memòries *El que passa i els qui han passat* (1985).

Jordi Maragall té una relació esporàdica amb l'Escola de Bibliotecàries; es limita a fer de substitut del professor Joaquim Xirau en les classes de l'assignatura Principis i desenrotllament històric de les ciències quan ha d'absentar-se per assistir a algun congrés o reunió internacional o quan cal cobrir-ne alguna baixa.

Jaume Massó i Torrents

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 62.

Excursió a la platja de l'Agrupació Escola de Bibliotecàries (entre 1936 i 1938?).

Manuel de Montoliu i de Togores

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 65.

Mercè Muntanyola i Garriga

Barcelona, 1912-1997

El 1935, Mercè Muntanyola es llicencia en Filosofia i Lletres en l'especialitat d'Història Medieval amb Premi Extraordinari; l'any següent obté el grau de llicenciada en la branca d'Història Antiga amb un excel·lent *cum laude*. A la Universitat havia estat companya de curs de Salvador Espriu i de Bartomeu Rosselló-Pòrcel; amb ells i amb Amàlia Tineu i Lola Sardà formaven un cercle d'amics íntims. Tots plegats van fer el creuer pel Mediterrani que l'any 1933 va organitzar el Ministeri d'Instrucció Pública i en el qual participaren uns cent cinquanta estudiants i una quarantena de professors de diverses universitats espanyoles (Fullola, Gràcia, 2009, p. 51-52 i 57-63). Poc abans d'acabar la carrera entra a treballar al Museu d'Arqueologia que dirigeix Pere Bosch Gimpera, i el curs 1938-1939 és contractada per l'Escola de Bibliotecàries per cobrir l'absència de Ferran Soldevila amb l'encàrrec de l'assignatura Història de Catalu-

nya. En el seu expedient de la Universitat de Barcelona hi consta que entre 1946 i 1950 fa d'ajudant de classes pràctiques per a les assignatures d'Història, Prehistòria i Història del Orient Antic. Casada amb l'arqueòleg Pere de Palol, director del Museu Arqueològic de Girona, va viure a Girona i a Valladolid, on el seu marit havia guanyat una plaça de catedràtic el 1956. No va retornar a Barcelona fins al 1970.

Lluís Nicolau d'Olwer

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 66.

Marçal Olivar i Daydí

Barcelona, 1900-1994

Com molts altres joves de la seva generació, Marçal Olivar va ser deixeble dels dos Rubió als Estudis Universitaris Catalans i a la Universitat de Barcelona, on va estudiar Filosofia i Lletres i on va tenir com a companys d'estudi Pere Bohigas i Josep M. de Casacuberta, amistosats que l'acompanyaran tota la vida. Acaba els estudis el 1922; a continuació fa el servei militar a l'Àfrica i pren part a la guerra contra Abd el-Krim. De nou a Barcelona, el 1925 comença a col·laborar amb la Fundació Bernat Metge; hi continuarà lligat fins a 1960 i hi publica traduccions d'Apuleu, els dos Plini i els molt celebrats dotze volums de les comèdies de Plaute. Aquell mateix any enceta la seva cooperació amb la col·lecció «Els nostres clàssics» de l'editorial Barcino amb *Contes i faules*, de Francesc Eiximenis, i l'antologia *Les cent millors poesies humorístiques de la llengua catalana* (1925), que selecciona amb Tomàs Garcés; poc després hi publica *Llibre d'Amic e Amat* i *Llibre d'Ave Maria* de Ramon Llull (1927), les *Obres menors* de Bernat Metge (1927) i la *Disputa de l'ase* d'Anselm Turmeda (1928). En els anys subsegüents només esporàdicament reprendrà el treball amb els autors clàssics catalans.

El curs 1927-1928 el passa a Berlín, pensionat per Francesc Cambó; hi amplia els estudis de filologia, de llatí i de cultura clàssica, i entra en contacte amb el món de l'art, que serà una altra de les seves dedicacions professionals. Olivar, que des de molt jove havia mantingut contactes amb els cercles artístics barcelonins, no comença les seves aportacions a la historiografia artística fins a inici dels anys cinquanta, amb treballs sobre la ceràmica medieval a la Corona d'Aragó. Entre els seus estudis més influents en aquest camp, destaquen: *Fonts documentals inèdites per a l'estudi de la ceràmica valenciana medieval* (1950) i *La*

ceràmica trescentista a Aragó, Catalunya i València (1952). Així mateix, també és autor d'una *Historia del mueble inglés* (1949), dels treballs sobre *La porcelana en Europa: desde sus orígenes hasta principios del siglo XIX* (1952-1953) i *Els tapissos francesos del rei en Pere el Cerimoniós* (1986). Segons Soberanas i Fontbona (1991), aquests estudis són en part resultat de la seva activitat com a corredor d'antiguitats en els anys de la postguerra. Encara en aquesta línia, a partir dels anys seixanta i treballant ja a l'editorial Salvat amb Rubió i Balaguer, tradueix diversos títols sobre museus europeus i sobre pintura, i ell mateix és l'autor de *Museo de Arte de Cataluña* (1964), *Cien obras maestras de la pintura* (1969) i *Los impresionistas* (1972).

La dedicació docent la inicia en la seva estada com a lector d'espanyol a la Universitat de Glasgow els anys 1928-1930. Ja a Barcelona, el 1930 guanya la càtedra de Llengües clàssiques de primer i segon curs de l'Escola de Bibliotecàries i s'encarrega de la docència d'aquesta matèria fins al final de la guerra. Durant aquest període també dona classes de llatí medieval a la Universitat Autònoma (1934-1939), de cultura a l'Escola Normal (1932-1933) i de llatí a l'Institut Escola Ausiàs Marc (1933-1939). Amb el final de la guerra es trunca la seva carrera docent a les institucions oficials; és llavors quan funda, amb Carme Serrallonga i altres professors, l'escola privada Isabel de Villena, que continuarà els principis pedagògics del desaparegut Institut Escola, i hi dona classes entre 1939 i 1944. En la dècada següent retorna a l'ensenyament oficial en entrar com a professor a l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Barcelona, on dona Història de l'art fins a la seva jubilació el 1970.

Excursió a Sant Miquel del Fai. A la primera fila, des de la dreta: Marçal Olivari, Mercè Badosa, que seria la seva muller, Mercè Rossell i Rosa Leveroni (1932).

Olivar va pertànyer a diverses societats acadèmiques, com ara la Societat Catalana d'Estudis Clàssics i la Hispanic Society of America, i va ser membre honorífic de l'Académie internationale de la céramique de Ginebra, l'Associació Catalana de Crítics d'Art i la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi. El 1986 va rebre la Creu de Sant Jordi de la Generalitat, i el 1991, amb motiu del seu norantè aniversari, la Biblioteca de Catalunya va aplegar en un volum, editat per Amadeu-J. Soberanas i Francesc Fontbona, la seva *Obra dispersa*.

Consol Pastor Martínez

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 70.

Joan Petit i Montserrat

Barcelona, 1904-1964

Llicenciat en Filosofia i Lletres i Dret, Joan Petit es doctora amb la tesi «Un manuscrito español de Terencio» (1928) i completa els seus estudis al Collège de France. Deixeble de Joaquim Balcells, catedràtic de Llatí a la Universitat de Barcelona, i de Carles Riba, a qui Cambó havia creat una càtedra de Grec a la Fundació Bernat Metge (FBM), inicia la carrera professional, de la mà dels seus dos mestres, treballant a la Fundació com a editor i traductor dels clàssics grecs i llatins; posteriorment també és membre del consell directiu de la Fundació. Tradueix les *Poesies* de Catul amb Josep Vergés (1928), els *Discursos* de Lísies (1929-1934) i les *Arengues* de Demòstenes (1950-1951), i és l'editor literari de les obres d'Ausoni (1928-1931) i del primer volum de les tragèdies de Sòfocles (1951-1964) traduïdes per Carles Riba. El 1968 es publica, en edició pòstuma, la seva traducció dels *Carmina Burana*. Juan Ramón Masoliver (1964) el presenta com un home savi —«el más sabio de cuantos alumnos paseábamos el patio de Letras por los años de la Dictadura. [...] el más humano también...»—, i amb una àmplia formació humanística i, com apunta Barral (1978, p. 25), «con una inmensa curiosidad que lo había hecho sólidamente culto en zonas muy dispares del conocimiento y en las provincias modernas de la literatura y de las artes». També tenia un coneixement ferm d'història de la música i havia col·laborat a *Mirador* com a crític musical.

Quan el 1931 Jordi Rubió el proposa com a professor d'Història de la civilització, a l'Escola de Bibliotecàries, en substitució de Nicolau d'Olwer, Petit ja donava classes de grec a la Fundació Bernat Metge, era professor de l'Escola

Excursió a Sant Llorenç del Munt. Assegudes, Joana Casals i M. dels Àngels Royo. A la segona fila: Joan Petit, Margarida Fontserè, que seria la seva muller, una noia no identificada, Mercè Badosa i una noia no identificada (1933).

Normal de la Generalitat, des de 1927 feia de professor ajudant de classes pràctiques a la Universitat de Barcelona, i a l'Escola mateixa havia substituït Manuel de Montoliu en l'assignatura de Literatura espanyola en alguna ocasió. Continua amb la docència i amb l'activitat a la Fundació fins al final de la guerra. El 1938 actua com a voluntari al Servei de Propaganda de l'Estat Major de l'Exèrcit, però no consta que deixés les classes. A l'Escola s'implica molt en les activitats de les alumnes i de l'Agrupació Escola de Bibliotecàries, i alguns testimonis de l'època el consideren un dels millors professors que hi impartien docència —una opinió que comparteixen els seus alumnes a la Universitat o a la Fundació Bernat Metge, com el mateix Martí de Riquer i els joves intel·lectuals de l'Escola de Barcelona amb qui va coincidir a l'editorial Seix Barral—, principalment, Gabriel Ferrater, que a la seva mort el va substituir com a director literari de la casa editora i a qui va introduir en algunes de les tertúlies literàries de què formava part (Condom, 2011).

El 1939 marxa exiliat a França i passa un temps al camp d'Argelers; després viu a Tolosa de Llenguadoc i a Montalban. L'experiència de la guerra i l'exili, i el retorn a Barcelona, entrats els anys quaranta, on no va poder continuar amb la dedicació docent, li van deixar una empremta d'escepticisme i de frustració que va caracteritzar una part de la generació de joves promeses malbaratada pel conflicte. A inici dels anys cinquanta pot retornar a la Universitat, primer com a auxiliar de càtedra i després com a professor adjunt. Riquer parla de les «bri-

llantíssimes» oposicions que va fer desenvolupant un tema sobre Marcel Proust i de l'estranya sensació que li produïa tenir d'adjunt un dels seus mestres (Bonet, 2006). En aquelles dates també treballa de traductor per a diverses editorials (Gustavo Gili, Vergara, etc.), i col·labora en la *Historia de la cultura española* (1951-1957) com a autor i editor. A Seix Barral ocupa, com a director literari, el «cuarto de los sabios», espai que aviat comparteix amb Carlos Barral. Amb el seu suport i coneixements, Barral transformarà l'antiga editorial en la més innovadora de l'època a Espanya i tindrà un paper rellevant en l'establiment de l'acreditat Premio Biblioteca Breve. A part de portar les relacions amb molts autors, Petit hi fa traduccions del francès —Robbe-Grillet, Marguerite Duras—, de l'italià —Giorgio Bassani—, de l'alemany i del portuguès, llengües que, entre d'altres, dominava a la perfecció. Segons Bonet, Petit va ser l'introduïdor a Espanya del *nouveau roman* i d'una bona part de la novel·la estrangera que a partir de mitjan dècada dels cinquanta es publica a la col·lecció «Biblioteca breve» de l'editorial. També el considera el rostre ocult i, alhora, el mestre del moviment literari barcelonès dels anys cinquanta i seixanta —Barral, Gil de Biedma, els Goytisolo...— a través de les relacions que mantenien amb Barral i l'editorial que comandava. Masoliver pensa probablement en aquest treball intens a l'ombra quan el descriu com a discret i eficaç obrer de la cultura.

Josep Francesc Ràfols Fontanals

Vilanova i la Geltrú, 1889 – Barcelona, 1965

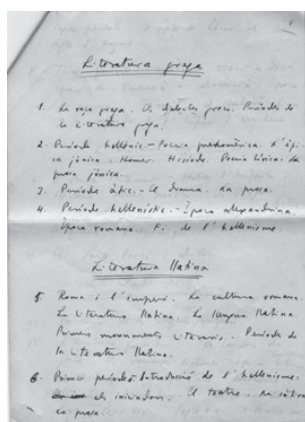
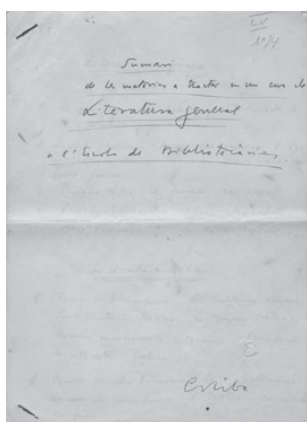
Titulat en Arquitectura el 1916, Josep Francesc Ràfols obté una pensió d'estudi que li permet realitzar una llarga estada a Itàlia, d'on torna amb una sòlida formació artística. Com explica Joan Bassegoda (1976), la seva trajectòria com a arquitecte és curta, ja que es retira de la pràctica com a conseqüència d'un accident en una de les seves obres. A partir d'aquell moment es dedica a la pintura i a l'estudi de la història de l'art; tot i això, la seva breu obra arquitectònica és apreciada i hi destaquen l'estació del ferrocarril de Mont-roig, la Villa Hortet de la Selva del Camp i l'Escola Montessori i la casa Méndiz de Vilanova. Amb Josep Llorens i Artigas, funda, el 1918, l'Agrupació Courbet, que, al voltant del Cercle Artístic de Sant Lluc, aplega els artistes més joves del Noucentisme, precursors, alguns d'ells, de l'avantguardisme català —Rafael Sala, Enric C. Ricard, Joan Miró, Josep Obiols, Josep de Togores, Lluís Llimona, Joaquim Torres-Garcia...—. Posteriorment, alguns d'ells s'integren al grup Les Arts i els Artistes.

D'estudiant treballa al taller de Gaudí a la Sagrada Família, i quan dirigeix el seu interès cap al món de l'art escriu la primera biografia sobre l'arquitecte reusenc; així mateix, és el primer director de la càtedra Gaudí de l'Escola d'Arquitectura, de la qual és catedràtic d'Història de l'art des de 1943. Col·labora, entre altres, als diaris *La Veu de Catalunya* i *El matí*, i a les revistes *Vell i Nou*, *D'Ací i d'Allà*, *Gasetta de les Arts*, *Butlletí dels Museus d'Art de Barcelona...*; després de la guerra publica contribucions a *Destino*, *Anales y Boletín de los Museos de Arte de Barcelona*, *Cuadernos de Arquitectura*, *Goya...* És autor d'un bon nombre de llibres notables, entre els quals destaquen *Techumbres y artesanos españoles* (1926), *Arquitectura del Renacimiento italiano* (1926), *Torres-García* (1926), *Antoni Gaudí* (1928), *Arquitectura del renacimiento español* (1929), *Pintura y escultura del renacimiento italiano* (1930), *Pere Blay i l'arquitectura del Renaixement a Catalunya* (1934), *Historia del arte* (1936), *Ramón Casas, pintor* (1949), *Ramón Casas, dibujante* (1949), *El arte modernista en Barcelona* (1943), *Modernismo y modernistas* (1949), *El arte romántico en España* (1954) i l'extens *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña* (1951-1954), que dirigeix.

El pas de Josep Francesc Ràfols per l'Escola de Bibliotecàries es limita a algunes conferències que dona al llarg dels anys trenta i a les substitucions ocasionals de Feliu Elias en l'assignatura Història de l'art.

Carles Riba i Bracons

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 72.

Programa autògraf de Carles Riba de l'assignatura Literatura general (1930, AFBd).

Encarnació Ribas Garcia

Vegeu: 1924-1930, professors de la carrera de Bibliotecària de l'Escuela Superior para la Mujer, p. 91.

Carme Riudor i Carol

Barcelona, 1908-?

Carme Riudor es gradua, el 1935, en Filosofia i Lletres, Secció de Filologia Moderna (català i francès) amb Premi Extraordinari i un any després treballa com a professora ajudant del Seminari de Literatura Catalana que dirigeix Jordi Rubió. Acabada la carrera, també treballa a l'Institut de Tarragona. Era del mateix curs que Mercè Muntanyola i, com ella, és contractada per donar classe a l'Escola de Bibliotecàries el curs 1938-1939. Hi entra com a professora auxiliar de Literatura catalana per donar suport a Ramon d'Alòs-Moner, substitut de Jaume Massó i Torrents que, d'edat avançada, no pot desplaçar-se regularment al centre i impartir-hi docència. És l'única persona del cos docent que el curs 1939-1940 continuarà a l'Escola sense interrupció. Després de la guerra, s'encarrega de Literatura espanyola i, a partir de 1963-1964, de Literatura universal, assignatures que impartirà fins a la seva jubilació el curs 1977-1978. Als anys trenta va col·laborar amb alguna ressenya a la revista *Claror* de l'Institut de Cultura i Biblioteca Popular de la Dona.

Bartomeu Rosselló-Pòrcel

Palma, 1913 – el Brull, 1938

Per un acord de la Junta de l'Escola, Bartomeu Rosselló-Pòrcel havia d'encarregar-se, ben entrada la guerra, de l'assignatura Literatura espanyola en substitució de Manuel de Montoliu, que havia abandonat el país; tanmateix, el nou professor no va poder integrar-se al cos docent, ja que a inici de 1938 moria de tuberculosi al sanatori del Brull.

Rosselló-Pòrcel havia estudiat el batxillerat a l'institut de Palma, on va ser alumne de Gabriel Alomar. Després, becat per la Diputació de les Illes, va estudiar Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, on va rebre la influència de Carles Riba i on va establir molt bona amistat amb Salvador Espriu, Mercè Muntanyola, Amàlia Tineo... Amb ells i amb altres companys va participar en el creuer pel Mediterrani organitzat pel Govern de la República. El 1935 es trasllada a Madrid per seguir els cursos de doctorat; a l'inici de la guerra retor-

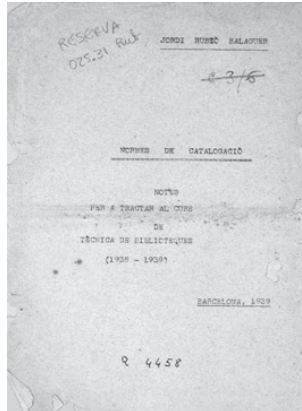
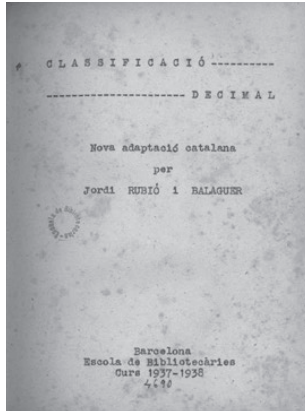

Excursió a Siurana i el Montsant. Maria Cugueró és la noia de l'esquerra a la darrera fila i Ramona Masvidal és la tercera noia des de la dreta (1935).

na a Barcelona i col·labora en tasques culturals a la rereguarda. Com a estudiant, s'havia hostatjat a la Residència d'Estudiants, i ara hi continua lligat fins al punt que posa en marxa i dirigeix les Edicions de la Residència, en què el 1937 es publica *Primer desenllaç*, de Joan Vinyoli, i *L'aventura fàcil*, de Joan Teixidor; després de la seva mort hi veuran la llum les *Versions de l'anglès*, de Marià Manent (1938) i el seu llibre de poemes *Imitació del foc* (1938), amb una introducció de Salvador Espriu. També és autor d'una *Antologia de poetas mallorquines* (1930) i de dos llibres més de poemes —*Quadern de sonets* (1934) i *Nou poemes* (1935)—. Traductor d'*El Prometeu mal encadenat*, d'André Gide (1937), una part important de la seva obra crítica i algunes traduccions han restat sense publicar.

Jordi Rubió i Balaguer

Vegeu: 1915-1973, directors de l'Escola, p. 35.

L'Escola funciona plenament fins als darrers dies de la guerra: l'adaptació catalana de la *Classificació decimal* de Jordi Rubió a punt per a la impremta (1938) i les «Normes de catalogació: notes per a tractar al curs de Tècnica de biblioteques», amb data de 1939 (AFBD).

Ferran Soldevila i Zubiburu

Barcelona, 1894-1971

De família benestant i culta, Ferran Soldevila estudia al Liceu Poliglota; el 1915 es llicencia en Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. Simultàniament fa la carrera de Dret, que no completa, i és alumne dels Estudis Universitaris Catalans, on rep el mestratge d'Antoni Rubió i Lluch, que li dirigeix les seves primeres recerques sobre Bernat Metge. Entre 1914 i 1920, amb un parèntesi de dos anys, fa de secretari-redactor a la Secció Històrico-Arqueològica de l'Institut d'Estudis Catalans (IEC); hi treballa en la redacció de les notes històriques per a les edicions de les cròniques de Jaume I i de Bernat Desclot. El 1916 es doctora a la Universitat de Madrid amb un treball sobre *La reina Maria, muller del Magnànim*, que obté el Premi Extraordinari i el Premi Patxot; la publicarà a les memòries de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1928).

En diversos moments de la seva vida, Soldevila alterna o simultanieja la docència amb la tasca d'arxiver i de bibliotecari. El 1922 havia guanyat les oposicions al Cuerpo de Archiveros y Bibliotecarios de l'Estat i havia treballat a Maó i a Logronyo fins a 1924; als anys trenta retorna a aquesta activitat com a arxiver a l'Arxiu de la Corona d'Aragó (1931-1932) i com a bibliotecari a la Universitat de Barcelona (1932-1938); el 1954 és readmès al Cuerpo i pot exercir de nou com a bibliotecari a la Universitat fins que torna a ser traslladat a l'Arxiu.

El 1922 va ser nomenat professor auxiliar de la Facultat de Lletres a la Universitat de Barcelona; posteriorment, ocupa una plaça de lector de Literatures hispàniques a la Universitat de Liverpool (1926-1928) i després d'una estada a París, on estudia Paleografia i Diplomàtica a l'École de Chartres (1928-1929), el 1931 ocupa la càtedra d'Història de Catalunya de la Universitat Autònoma com a professor agregat —el 1935 hi crea el Seminari d'Història de Catalunya, que dirigeix fins al gener de 1939—. Entre 1930 i 1938 també dóna classes d'Història de Catalunya a l'Escola de Bibliotecàries. El 1943, al retorn de l'exili, que havia passat a Bierville i a altres llocs de França, centra la seva labor docent en les classes dels Estudis Universitaris Catalans, organitzades clandestinament per l'IEC, i les continuarà fins a 1967, quan a causa d'una salut molt deteriorada passa llargues temporades a Palautordera.

Com reflecteix la bibliografia aplegada per Rosa Montoriol, la tasca de Soldevila com a historiador és ingent, i a part de les obres d'erudició també hi sobresurten les de divulgació i síntesi. Entre els seus llibres, destaquen els títols següents: *La història universal* (1920), publicada a la sèrie «Minerva»; *Història de Catalunya: curs superior* (1922-1923), que escriu amb Valls i Taberner; *Història de Catalunya: curs mitjà* (1923); *Jaume I* (1926); *Història de Catalunya* (1934-

Celebració del 25è aniversari de la promoció de 1933. Asseguts: Ferran Soldevila, Mercè Masvidal, Maria Serrallach, Jordi Rubió, Rosa Leveroni, Joana Casals, Carles Riba i Aurora Díaz-Plaja. A la segona fila: Joan Petit, Pere Bohigas, Maria Condeminas, Mercè Badosa, Roser Lleó, Maria Miralda, Montserrat Fiol, Josefina Viltró, dues persones no identificades, Josefina Morató, Antònia Parés, Mercè Martí, Ascensión Zamorano, Marçal Olivar, M. dels Àngels Viñes i dues persones no identificades (1958).

1935), en tres volums, que escriu per encàrrec de Francesc Cambó i que publica revisada el 1962; *Resum d'història de Catalunya* (1936); els quatre volums titulats *Pere II el Gran* (1950-1962), que publica a les «Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica» de l'IEC; *Els almogàvers* (1952); *L'almirall Ramon Marquet* (1953); *Historia de España* (1954), en vuit volums; *Ramon Berenguer IV el Sant* (1955); *Jaume I i Pere el Gran: els grans reis del segle XIII* (1955); *El Compromís de Casp* (1965); *Què cal saber de Catalunya*, etc. Participa en l'obra col·lectiva *Moments crucials de la Història de Catalunya* (1962) i dirigeix *Un segle de vida catalana* (1961) i *Història dels catalans* (1963-1974). Així mateix, és autor d'alguns llibres d'història adreçats al públic infantil, com ara *Les Corts catalanes* (1932), *Història de Catalunya: primeres lectures* (1933) o *Història de Catalunya il·lustrada* (1967).

Una part important de la seva obra la publica en revistes especialitzades, en revistes culturals generals i a la premsa. A partir de 1916 col·labora a *La Revista* —on escriu poemes i posteriorment articles d'història—; el 1920 comença a participar a *D'Ací i d'Allà* i a *La Publicitat* —on coopera assíduament fins a 1938; les contribucions a la *Revista de Catalunya*, que dirigeix entre 1930 i 1931, comencen el 1924—. Escriu també a *Mirador, Oc* —editada a Montpeller per l'Institut d'Estudis Occitans—, *Bulletin of Spanish Studies*, *Revue de Catalogne* —editada a Marsella—, *Estudis Universitaris Catalans...* Durant l'exili publica articles a *El Poble Català* (París), *Cahiers du Sud* (Marsella), *Germanor* (Xile) i *Catalunya i Ressorgiment* (Buenos Aires); al seu retorn a Barcelona abunden les col·laboracions a l'*Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans*, al *Butlletí de la Societat Catalana d'Estudis Històrics*, a *Serra d'Or* i a *Cataluña Expres*. Tot això complementat amb nombroses participacions en congressos internacionals, miscel·lànies d'homenatge, ressenyes, conferències, etc. També cal fer referència a les seves obres literàries, sobretot a la poesia i el teatre i als escrits autobiogràfics —principalment *Hores angleses* (1938) i *Al llarg de la meua vida* (1970), i *Dietaris de l'exili i el retorn* (1996) i *Dietaris retrobats* (2007), els dos darrers publicats *post mortem*—. Entre altres distincions, el 1947 és nomenat membre adjunt de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC —n'esdevindrà numerari el 1963—, i a partir de 1958 figura com a membre electe de l'Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona. Dos mesos després de la seva mort, el juliol de 1971, la revista *Serra d'Or* li dedicava un número d'homenatge; des d'aleshores s'han aprofitat aniversaris per recordar la figura i l'obra de Ferran Soldevila, que, en paraules de Josep Fontana i Lluís Duran (1994), va ser «un dels més grans historiadors de la Catalunya contemporània, un bon escriptor [...], un gran mestre i un ciutadà exemplar, que va treballar, en els anys difícils del franquisme, per preservar-nos la memòria col·lectiva».

Eduard Toda i Güell

Vegeu: 1924-1930, professors de la carrera de Bibliotecària de l'Escuela Superior para la Mujer, p. 94.

Excursió al castell d'Escornalbou. Assegudes: Montserrat Ribalta i Enriqueta Casas; a la segona fila: Conxa Guarro, M. Dolors Carré, Isabel Iglesias, Eduard Toda, Anna M. Gay i Justa Balló (1931).

Àngel Valbuena Prat

Barcelona, 1900 – Madrid, 1977

Escriptor, crític i historiador de la literatura, Àngel Valbuena estudia Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona sota la direcció d'Antoni Rubió i Lluch. El 1924 obté una plaça de professor ajudant a la Universitat de Madrid i es doctora amb la tesi *Los autos sacramentales de Calderón* (1924), amb la qual obté el Premi Extraordinari de doctorat i el premi Fastenrath de la Real Academia Española; l'any següent guanya una plaça de catedràtic a la Secció Universitària de La Laguna. A partir d'aquest moment inicia la publicació d'estudis sobre Calderón i comença a editar les seves obres i les d'altres autors del Segle d'Or,

i es converteix en un gran expert de la literatura espanyola del període. El curs 1928-1929 el passa a la Universitat de Puerto Rico com a professor invitat; dos anys després obté la càtedra de Literatura espanyola de la Universitat de Barcelona i de 1933 a 1935 fa una estada a la Universitat de Cambridge com a professor d'espanyol. Després de la Guerra Civil i de l'obligat expedient de depuració, és sancionat amb un trasllat forçós a la Universitat de Múrcia per activitats catalanistes i també per alguns judicis literaris que no encaixen amb la ideologia franquista; hi roman fins a 1964 i passa alguns cursos en algunes universitats nord-americanes. El 1963 obté, per oposició, la càtedra de Literatura espanyola comparada amb la universal de la Universitat de Madrid i hi restarà fins a la seva jubilació el 1970.

Amb motiu de la mort de Valbuena, Francisco Javier Díez de Revenga n'elabora la bibliografia, on recull la seva tasca d'editor literari, les obres de creació literària i els articles i llibres que escrigué. Entre aquests darrers destaquen els seus manuals que obren noves perspectives a la història literària i també els estudis que se centren en el Segle d'Or i la religiositat de determinats autors i períodes, tema que comença a estudiar just acabada la guerra: *Literatura dramática española* (1930); *La poesía española contemporánea* (1930); *Historia de la literatura española* (1937), que ha tingut nombroses edicions; *Historia de la poesía canaria* (1937); *El sentido católico de la religiosidad española* (1941); *Calderón: su personalidad, su arte dramático, su estilo y sus obras* (1941); *La vida española en la Edad de Oro, según sus fuentes literarias* (1943); *Teatro moderno español* (1944); *Historia del teatro español* (1956); *Historia de la literatura española e hispanoamericana* (1957), amb Agustín del Saz; *La religiosidad popular en Lope de Vega* (1963); *Estudios de literatura religiosa española* (1964); *Literatura española en sus relaciones con la universal* (1965); *El teatro español en su Siglo de Oro* (1969), i *Literatura castellana* (1974). La seva relació amb l'Escola de Bibliotecàries té lloc durant la guerra, en què dóna, amb Guillem Díaz-Plaja, un cicle de conferències per suplir les classes d'Història de l'art de Feliu Elias i les de Literatura espanyola de Manuel de Montoliu quan el curs 1936-1937, i per raons diferents, els dos titulars de les assignatures surten del país.

Josep Vergés i Fàbregas

Barcelona, 1903 – Palma, 1984

El 1927 Josep Vergés es llicencia en Filosofia i Lletres, Secció de Llengües Clàssiques, a la Universitat de Barcelona, on va rebre el mestratge de Joaquim Balcells. L'any següent entra a treballar a la Fundació Bernat Metge i aquell

mateix any publica la traducció de les *Poesies* de Catul en col·laboració amb Joan Petit. A partir d'aquest moment resta vinculat a la Fundació i, en constituir-se un consell directiu de l'entitat a la mort de Joan Estelrich i de Carles Riba —que l'havien dirigida, respectivament, entre 1923 i 1958 i entre 1958 i 1959—, Josep Vergés passa a formar-ne part. Entre les traduccions que fa per a la col·lecció de clàssics grecs i llatins hi ha els *Discursos* d'Iseu (1930-1931), diversos *Discursos* de Ciceró (1923-?) i les *Odes i èpodes* d'Horaci (1978-1981). Així mateix, edita i/o revisa les traduccions de la *Història d'Alexandre el Gran* de Quint Curci Ruf (1925-1935), l'*Epistolari* de sant Cebrià (1929-1931), les *Vides d'homes il·lustres* de Corneli Nepos (1930), les *Elegies* de Tibul (1936), la *Poètica* i la *Constitució d'Atenes* d'Aristòtil (1946) i les *Elegies* de Properci (1946).

El 1931 obté una càtedra de Llatí i, després de ser destinat a l'Institut de Figueres, el mateix any passa a treballar a l'Institut Escola de la Generalitat, on també fa de secretari. Acabada la guerra se'l trasllada a Manresa i no aconsegueix el retorn a Barcelona fins a 1957. Es jubila el 1973 a l'Institut Milà i Fontanals, on, a més de llatí, també havia donat classe de català. A partir dels anys quaranta edita diversos textos d'autors llatins per a la «Colección Bosch de textos clásicos latinos», amb propòsits escolars, i també per al Consejo Superior de Investigaciones Científicas. Així mateix, amb Pau López Castellote, és autor de diversos manuals per a l'aprenentatge del llatí al batxillerat que publica l'editorial Teide i que tenen diverses reedicions entre els anys setanta i vuitanta del segle xx. El seu pas per l'Escola de Bibliotecàries es va limitar a substituir Lluís Nicolau d'Olwer, en les seves absències, en l'assignatura Història de la civilització el curs 1930-1931.

Miquel Vintró

Puig-reig, 1902-?

Miquel Vintró acaba el batxillerat, el 1919, a l'Institut de Girona, on s'examina per lliure. A la mort de Rafael Campalans, el 1932 Jordi Rubió el proposa com a professor de pràctiques de l'assignatura Principis i desenrotllament històric de les ciències. Quan passa a formar part del cos docent de l'Escola, ja exercia la docència a l'Escola del Treball, on dirigia la Secció de Preaprenentatge. El curs 1938-1939 és mobilitzat i ha de demanar l'excedència. El substitueix Josep Baltà, a qui s'encomana una assignatura nova i de caire teòric, la Història de les ciències.

Excursió a l'aeroport de Barcelona. D'esquerra a dreta:
M. Rosa Tresserra (probablement), Margarida Fontserè, una noia
no identificada, Anna M. Gay, Carlota Pomés, Rosa Leveroni,
M. dels Àngels Royo, Enriqueta Casas, M. Dolors Carré
i una noia no identificada (1931).

Joaquim Xirau Palau

Figueres, 1895 – Ciutat de Mèxic, 1946

Fill d'una família terratinent, liberal i culta, Joaquim Xirau estudia Dret i Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona, on té com a mestres Jaume Serra Húnter, Tomàs Carreras Artau i Cosme Parpal. Posteriorment, segueix els cursos de José Ortega y Gasset y Manuel García Morente a la Universitat de Madrid mentre prepara el doctorat, i entra en contacte amb els intel·lectuals de la Institución Libre de Enseñanza, especialment amb Manuel B. Cossío. Després d'un any en un institut de Lugo com a catedràtic de Filosofia, el 1921 obté el doctorat en Filosofia amb la tesi *Leibniz: las condiciones de la verdad eterna*; dos anys més tard es doctora en Dret amb el treball *Rousseau y las ideas políticas modernas*. El 1927 guanya les oposicions a una càtedra de Filosofia a la Universitat de Salamanca i poc després es trasllada a Saragossa; el 1928 passa a la Universitat de Barcelona, on roman fins a 1939, en què empren el camí de l'exili.

La seva dedicació principal és la docència universitària, i l'exerceix de manera activa, posant en contacte els alumnes amb una sèrie de professors invitats de primera línia —Zubiri, Gaos, García Morente, Piaget, Landsberg, Charlot-

te Bühler...—. Com explica el seu deixeble Jordi Maragall (1968), Xirau connectava molt bé amb l'alumnat i eren notòries les reunions del «club Xirau», en les quals participaven personalitats com Carles Riba, Jorge Guillén, Josep Pijoan i els alumnes mateixos. Entre els seus deixebles hi ha Jordi Udina, Josep M. Cal-samiglia, Josep Ferrater i Móra i Francesc Gomà, entre d'altres.

Durant els anys barcelonins té càrrecs a l'Administració i a la Universitat, sempre relacionats amb la labor pedagògica. Així, proclamada la República forma part del Consell de Cultura de la Generalitat i del Patronat Escolar de l'Ajuntament de Barcelona i encapçala el moviment per reformar els ensenyaments universitaris fins i tot abans que l'autonomia universitària sigui efectiva el 1933. Xirau treballa intensament en aquesta reforma, sobretot quan és nomenat degà de la Facultat de Lletres i passa a formar part del Patronat de la Universitat Autònoma. Un dels seus assoliments és el d'obrir les portes de la Facultat als mestres, que fins en aquell moment rebien una formació al marge de la Universitat. En aquest sentit, va crear una nova secció de Pedagogia i va posar en marxa un Seminari de Pedagogia que havia de ser el germen de la nova llicenciatura en Pedagogia. El projecte es va posposar a causa de l'esclat de la guerra i van ser altres el que el van portar a la pràctica una vegada acabat el conflicte bèl·lic. També va introduir un estil de vida universitària influït pel model anglès, que tant li va plaure en els períodes que va passar a la Universitat de Cambridge entre 1929 i 1930.

Xirau inicia la relació amb l'Escola de Bibliotecàries a començament dels anys trenta, quan substitueix Rafael Campalans en alguna absència, i sobretot a partir de gener de 1932, quan Campalans demana una llicència il·limitada per atendre les responsabilitats polítiques. A la mort del professor i polític, Xirau ocupa la plaça definitivament. Imparteix la part teòrica de l'assignatura Principis i desenrotllament històric de les ciències —la part pràctica la donava Miquel Vintró— i roman a l'Escola fins a la seva marxa a l'exili al final de la guerra.

A més de les dues tesis doctorals, entre els seus llibres destaquen *Descartes y el idealismo subjetivo moderno* (1927), *El sentido de la verdad* (1927), *La teoría de los valores en la relación con la ética y el derecho* (1929), *L'amor i la percepció dels valors* (1936) i, ja a Mèxic, *Amor y mundo* (1940), *Lo fugaz y lo eterno*, així com estudis sobre Husserl, Bergson, Vives, Lull i Cossío. També tradueix Descartes, Fichte, Jaeger, August Messer, Bertrand Russell... Els primers articles, a inici dels anys vint, els publica a *Quaderns d'Estudi* i al *Butlletí dels Mestres*; a partir de 1923 els seus treballs sovintegen a *Revista de Pedagogia*, lligada a la Institución Libre de Enseñanza, i també a publicacions periòdiques catalanes, com ara *La Revista*, *Revista de Catalunya*, *Revista de Psicología i Pedagogia*, que va fundar i dirigir juntament amb Emili Mira, etc. Ja a Mèxic col·labora a *Cua-*

dermos Americanos i a *Educación y Cultura*, entre d'altres, i també en alguna revista nord-americana.

El gener de 1939 marxa a l'exili i s'instal·la a París, però davant l'amenaça de la guerra europea s'embarca cap a Amèrica amb la dona i el fill i s'instal·la a la capital de Mèxic. Aquí donarà classe a la Universidad Nacional i al Liceo Franco-Mejicano. Col·labora també en moltes de les iniciatives dels refugiats espanyols. Mor prematurament en un accident quan tenia cinquanta-un anys.

Visita als jardins de Montjuïc el dia de Santa Eulàlia de 1938. Assegudes a la primera fila: Martina Aragay i Roser Leveroni; a la segona fila: Montserrat Martí i Bas, Maria Riera, una noia no identificada, Carmina Bayó, una noia no identificada, Anna Carrasco, Teresa Rovira, Carolina Lleonart, Carme Bastardas i Anna Maria Sirera; a la tercera fila: M. Dolors Torres, una noia no identificada, Rosa Ricart, Carme Teixidor i Montserrat Carrencà (1938).

1939-1972

Professors de l'Escuela de Bibliotecarias

El 1939, acabada la guerra, tenen lloc en el si de l'Escola moviments similars, en un sentit o en un altre, als que s'havien produït arran dels canvis polítics que en marcaren les etapes anteriors: espanyolització del nom de la institució i del currículum, cessament de tot el personal i nous nomenaments, i canvis en el pla d'estudis. Després de l'entrada de les tropes franquistes a Barcelona, el centre va restar tancat fins a final de maig, en què es van reprendre les activitats amb l'organització d'un curset destinat a convalidar les titulacions de les alumnes graduades durant l'etapa anterior; el nou règim exigia passar per un període de reeducació per validar la formació rebuda. El curs el van impartir, entre d'altres, professors de l'Escuela Superior para la Mujer i, per un parell de mesos, la institució va recuperar aquell nom de mala memòria sota la direcció interina de José M.ª Núñez Jover, que n'havia estat professor. A les acaballes de l'estiu, Ferran Valls i Taberner va fer-se càrrec de la direcció del centre i possiblement, pels seus lligams amb l'Escola de la Mancomunitat, va tenir alguna responsabilitat en aturar la refundació de l'Escuela Superior para la Mujer, de manera que, en començar el curs acadèmic, l'entitat ja es denominava Escuela de Bibliotecarias, es limitava essencialment a la formació d'aquest tipus de professional i no hi figurava cap dels professors del període de la dictadura de Primo de Rivera.

Pel que fa a l'estructura, l'ensenyament no va experimentar grans canvis respecte al currículum anterior, llevat que a partir de 1940 el batxillerat va ser un requisit per a l'ingrés; el curs següent l'accés es va limitar a quinze places —una xifra que, amb alguna excepció, serà una constant de tota l'etapa—. També es van mantenir els exàmens d'ingrés i els de revàlida i les pràctiques en biblioteques, tots ben presents des del primer pla d'estudis; en canvi, la memòria de final de carrera va ser una exigència intermitent. Les assignatures relacionades amb la història de Catalunya i la literatura catalana desapareixen del pla d'estudis i les reemplacen les històries i literatures universals i d'Espanya; les assignatures tècniques es mantenen, però amb un professorat tan diferent que poc en comú devien tenir amb les que es van impartir fins al gener de 1939; a més, s'introdueixen unes Nociones de paleografía i una Metodología archivística rescates del pla d'estudis de l'escola de la dictadura. Maria Carme Illa (1974, p. 17)

mentiona que setmanalment hi havia una classe de religió, que posteriorment es recull en les actes dels exàmens, i que també es feia un curset sobre els principis del Movimiento que donava alguna autoritat de la Falange Española Tradicionalista y de las JONS, si bé de la matèria no en queda cap constància a les actes; en tot cas, tant la Religió com la Formació del espíritu nacional desapareixen de la carrera abans que desapareguin de la universitat, on es van mantenir fins entrats els anys setanta del segle xx. El pla d'estudis va ser força estable fins a inici dels anys seixanta, en què hi ha canvis i fluctuacions d'assignatures que s'imparteixen, es deixen d'impartir, i tornem-hi, i que probablement responien a la disponibilitat de professorat que se'n pogués encarregar. Durant aquesta dècada es reforça la part tècnica del currículum i es programa alguna assignatura nova, com ara la Documentación científica y técnica, que representa una ampliació i actualització del vessant professional. La matèria la dóna Maria Serrallach entre 1960 i 1964, i després la continua M. Teresa Boada —Serrallach va ser pionera a Espanya en l'oferta de serveis documentals a particulars i a empreses des de la biblioteca del Seminari de Química de la Universitat de Barcelona, on va entrar a treballar en plena guerra (Olagüe de Ros, 2014). A final de la dècada, concretament el 1969, s'afegeixen classes de català al pla d'estudis, que donen a primer curs i a segon de la carrera Mercè Martí i Maria Carme Illa; feia poc més d'un any que la Diputació havia començat el programa de cursos de català que es donaven a les biblioteques populars de la seva xarxa.

Biblioteca de l'Escola a l'edifici del carrer de l'Hospital amb una exposició d'enquadernacions celebrada el juny de 1944.
Fotògraf: Biblioteca Central (Barcelona). Servicios Fotográficos.

Seguint aquest fil que es fixa en determinades fites del devenir de l'Escuela de Bibliotecarias, podria donar la impressió que, si bé l'entorn de la postguerra i les noves circumstàncies d'un règim dictatorial van tenir una forta influència en el desenvolupament de la institució, tot es va desenvolupar amb una certa normalitat, però no va ser exactament així. D'una banda, les imposicions estaven a l'ordre del dia, i de l'altra, la possibilitat de protestar era nul·la; així és que les alumnes que no havien pogut acabar tercer curs perquè l'Escola es va tancar a final de gener de 1939, i les de primer curs i segon, que coneixien aquella Escola modèlica, es van trobar, de sobte, amb una realitat ben diferent, tant per l'ambient que s'hi vivia com per les matèries que s'hi ensenyaven i per la manera com s'ensenyaven. La nota següent, publicada a *La Vanguardia Española* del 20 d'agost de 1939, en la qual es dona notícia d'una missa «en sufragio de las bibliotecarias y profesores de la Escuela Superior para la Mujer, fallecidos», és un bon exemple de com de tergiversada es presentava la realitat i fins a quin punt aquesta distorsió mentidera envaïa el dia a dia de l'Escola i de la societat:

En la capilla del Seminario Conciliar de esta ciudad se han celebrado píos sufragios en memoria de las bibliotecarias asesinadas por las hordas rojoseparatistas y de los profesores y alumnas fallecidos durante la dominación marxista.

La bibliotecaria señorita Consuelo Puig y su tío el reverendo sacerdote administrador del templo de la Sagrada Familia, fueron, juntos, vilmente asesinados por las patrullas.

Fallecieron durante el periodo rojo, por accidentes sufridos durante la guerra, el doctor don Luis Segalá Estalella, que fue director de la Escuela Superior para la Mujer; las señoritas Mercedes Barjau, Carmen Banús, Concepción Balanzó y la bibliotecaria del Centro de Lectura de Reus.

La notícia continua donant compte de l'oficiant i els assistents a la cerimònia, però allò que xoca és com s'expliquen les morts en funció de com es van produir. Mentre que Consol Puig —graduada el 1927, molt lligada familiarment a Gaudí i mestra de les Escoles de la Sagrada Família— i el seu oncle són «vilmente asesinados por las patrullas», la resta de baixes s'atribueixen a «accidents de guerra» que van tenir lloc durant «la dominació marxista». Tanmateix, només Concepció de Balanzó va morir en un accident quan viatjava en el bibliobús del front amb Jordi Rubió; Lluís Segalà, Mercè Barjau i Carme Banús morien en els bombardeigs de l'aviació italiana sobre Barcelona l'hivern de 1938, i Regina Figuerola Rebull, auxiliar de la biblioteca del Centre de Lectura, va morir el setembre de 1937 en esclatar una bomba sobre l'edifici de la institució.

La tardor de 1939, una vegada acabat el curs de convalidació, l'Escola va reprendre l'activitat acadèmica sota la direcció de Ferran Valls i Taberner,

Celebració amb professors i alumnes en una de les aules de l'Escuela de Bibliotecarias decorada amb els símbols franquistes (1942 o 1943?). Fotògraf: Biblioteca Central (Barcelona). Servicios Fotográficos.

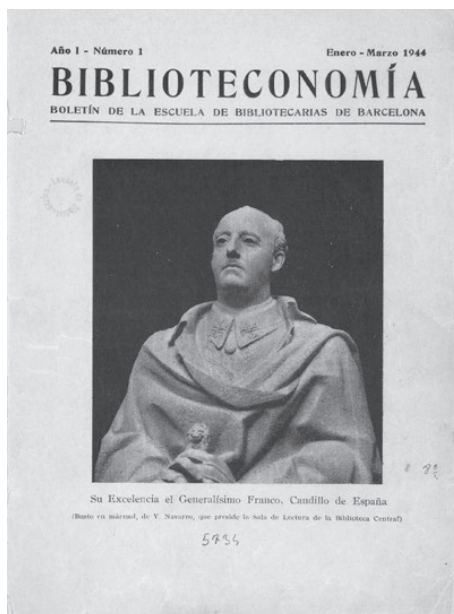
que amb prou feines va exercir el càrrec un parell d'anys, ja que moria l'octubre de 1942. De la seva gestió destaca que entre el professorat que va donar classe aquells primers anys de postguerra hi havia diverses persones que havien estat vinculades a l'Institut d'Estudis Catalans, com ara Agustí Duran i Sanpere, J. Ernest Martínez Ferrando i Manuel de Montoliu, que tenia un recorregut ideològic similar al de Valls i Taberner, o Josep Gassiot, que era un dels joves que havien treballat en la formació de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques. També hi havia professors que ja havien iniciat una carrera brillant a l'ombra del règim, com Luis Monreal y Tejada, i professores amb un bon currículum acadèmic, com ara M. Carme Riudor, que havia treballat a l'Escola al final del període anterior; Maria Gimeno Guardiola, llicenciada en Clàssiques i professora interina a la Universitat de Barcelona, o Ascensión Zamorano, bibliotecària que s'havia format a Roma en les tècniques de restauració, gràcies a una pensió d'estudis de la Generalitat i que ara era la responsable del taller de restauració de l'Escola i de la Biblioteca de Catalunya. Tanmateix, aquells anys es van caracteritzar per la inestabilitat del personal: els llocs de treball a l'Administració eren, d'entrada, provisionals i es van anar consolidant a poc a poc, perquè tots els funcionaris van haver de passar pel procés de depuració corresponent. Per això, alguns dels professors que havien entrat a l'Escola el 1939 van optar per llocs de treball més estables i amb més dedicació així que van començar a convocar-se oposicions en instituts de segon ensenya-

ment, o alguns que ja tenien una trajectòria professional més consolidada van concursar a places que els van allunyar de Catalunya.

A la mort de Valls i Taberner, Felipe Mateu y Llopis, que ja era director de la Biblioteca de Catalunya i de la xarxa de biblioteques populars, el va substituir en la direcció de l'Escola. Seria agosarat pretendre fer una visió panoràmica breu de l'Escola i del professorat durant el seu mandat de trenta anys, però hi ha alguns trets que val la pena subratllar: un pla d'estudis ancorat en unes assignatures culturals que no van evolucionar i que probablement no tenien gaire interès per a l'alumnat; unes assignatures tècniques que en general impartien funcionaris del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, que no eren pas els representants més progressistes de la professió i que contrastaven

amb la personalitat de Jordi Rubió i la seva gran tasca al capdavant de les biblioteques catalanes; l'entrada, a partir dels anys seixanta, de bibliotecàries que van assumir algunes assignatures, sovint de caràcter pràctic i, sobretot, la resistència numantina del director a actualitzar l'Escola i el pla d'estudis, fins i tot quan el claustre i la Diputació mateixa s'havien sumat a les reclamacions de tants anys de l'alumnat. Entre els assoliments més positius de Mateu al capdavant de l'Escola, hi ha la introducció del català en el pla d'estudis de la carrera, i també la posada en marxa, el 1944, de la revista *Biblioteconomía*, que vista amb perspectiva, és una eina imprescindible per conèixer el progrés de la biblioteconomia catalana durant més de trenta anys.

Certament, durant el període del franquisme, a l'Escola hi van impartir docència alguns professors de prestigi o amb un bon currículum professional —a alguns dels noms destacats en el paràgraf anterior, s'hi podrien afegir els de Frederic Udina, Pere Bohigas, Luis M. Plaza, Antoni M. Aragó, Enric Freixa, etc.—, però era el conjunt que no funcionava perquè, amb el pas de tants i tants anys, no es va fer cap esforç per repensar la institució i reenfocar-la, i la

Portada del primer número de la revista *Biblioteconomía: Boletín de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona* (1944-1976), amb una imatge del bust de Franco que presidia la sala de lectura de la Biblioteca Central (l'antiga Biblioteca de Catalunya).

situació es va allargar amb excés. És clar que aquest no va ser un problema exclusiu de l'Escola, sinó que també el van patir la Biblioteca de Catalunya i el sistema de biblioteques populars, tots en mans de Mateu y Llopis, on inicialment va fer una bona feina de protecció dels fons bibliogràfics, però que després no va saber evolucionar. És cert que també es tractava d'un enquistament crònic i general, que afectava la majoria de les institucions de l'Estat, però la direcció de Rosalia Guilleumas va demostrar que per modernitzar l'Escola només calia la voluntat de fer-ho i, en poc més d'un any, va fer canvis importants en el currículum acadèmic i va obrir la matrícula a l'alumnat masculí; després aconseguiria el reconeixement universitari de l'ensenyament i la transformació d'aquella escola lligada a l'Administració local en universitària.

La llista següent de notes biogràfiques inclou el professorat encarregat d'assignatures concretes, alguns professors auxiliars i les secretàries i bibliotecàries del centre que van tenir un nomenament formal. Probablement hi manquen professors auxiliars i tampoc no s'han pogut resseguir els professors que ocasionalment van fer algunes substitucions. A la llista tampoc no es deixa constància de Jordi Rubió i Balaguer, perquè l'activitat amb les alumnes en la immediata postguerra la va fer al marge i d'esquena a la institució; tanmateix, val la pena fer constar que just després de la guerra Rubió donava classes particulars a algunes alumnes de confiança. Carme Pascual, que va començar la carrera el curs 1939-1940, m'explica que les classes van començar quan Rosa Ricart, bona amiga de Rubió, que havia acabat els estudis el 1938 i que molt al final de la guerra havia treballat a la biblioteca de l'Escola, va oferir a algunes alumnes la possibilitat d'anar a classes particulars amb el mestre per reforçar les matèries tècniques. Aquestes classes es van perllongar gairebé tota la dècada, i devien donar bons resultats; quan la vaig visitar per si em podia ajudar a identificar algunes fotografies de l'Escola dels anys quaranta, la senyora Pascual em va rebre amb un llibre a la falda i, després de saludar-me, em va fer saber que aquell llibre, enquadernat en vermell, havia estat el més important de la seva vida, que l'havia fet servir gairebé diàriament i que encara l'utilitzava; es tractava, és clar, de l'edició de 1938 de la *Classificació decimal* de Jordi Rubió, que no es va arribar a publicar, però que, a mig tirar, es va distribuir amb la introducció i els índexs mecanografiats. Malgrat l'esquerda de la guerra, hi havia una continuïtat, per la voluntat de les alumnes i de les bibliotecàries i per la bona feina que s'havia fet en les escoles —l'Escola— de la Mancomunitat i de la Generalitat.

César Alías Ortín

1919² – Barcelona, 1996

El 1941, César Alías Ortín obtenia el títol de llicenciat en Filosofia i Lletres, secció d'Història, a la Universitat de Barcelona. Professor d'institut de Geografia i Història, el 1962 i el 1968 es presentava a oposicions a càtedra d'institut d'aquesta matèria. Entre 1968 i 1970 va ser professor d'Història a la Facultat de Filosofia i Lletres. A l'Escuela de Bibliotecarias hi va impartir l'assignatura Historia general de la cultura el curs 1968-1969.

Nuria Amat Noguera

Barcelona, 1950

Nuria Amat va estudiar la carrera de Bibliotecària entre 1967 i 1970. Posteriorment, va llicenciar-se en Filosofia i Lletres, en l'especialitat de Filologia Espanyola, a la Universitat de Barcelona, i el 1988 obtenia un doctorat en Ciències de la Informació a la Universitat Autònoma de Barcelona amb la tesi *De la información al saber*.

Una vegada obtingut el títol de bibliotecària, el curs 1972-1973 comença a donar classe de Documentació a l'Escuela de Bibliotecarias que encara dirigia Felipe Mateu y Llopis. Amb l'excepció d'algun període en què gaudeix de permisos per fer estades a algun país estranger, hi va romandre fins a 1997, en què va demanar l'excedència de la plaça que ocupava a la llavors anomenada Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació. Aquells anys va escriure diversos manuals: *Técnicas documentales y fuentes de información* (1978), *La biblioteca: tratado general sobre su organización, técnicas y utilización* (1982), *Documentación científica y nuevas tecnologías de la información* (1987), *La biblioteca electrónica* (1990) i *La documentación y sus tecnologías* (1994). El 1979 també s'encetava com a escriptora amb *Pan de boda*, i amb els anys ha anat conreant tots els gèneres —inclòs el periodístic, amb col·laboracions al diari *El País*—. L'any 2011 obtenia el premi Ramon Llull amb la novel·la *Amor i guerra*, que escriu en català, si bé la majoria de la seva producció és en espanyol.

Ángel Antón Puig

Beniarjó, 1889 – Barcelona?, 1965

Nascut a Beniarjó, on la seva mare era mestra nacional, Ángel Antón estudia el batxillerat al col·legi dels Jesuïtes de València i la llicenciatura en Filosofia i Lletres a la Universitat de València. El 1913 ingressa al Cuerpo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos després de fer les oposicions en les quals coincidí amb alguns il·lustres col·legues, com ara Manuel Machado, Ferran Valls i Taberner o Carlos Huidobro. El seu primer destí, el 1913, és a la Biblioteca Universitària de Barcelona; el 1915 passa a dirigir, durant uns mesos, la Biblioteca Balaguer de Vilanova, i aquell mateix any retorna a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona, on va tenir el càrrec d'oficial segon i, a partir de 1919, el de cap de negociat. Així mateix, va treballar a l'arxiu de la Delegació d'Hisenda a Barcelona i a la biblioteca de l'Institut Balma de Barcelona, que va dirigir.

Felipe Mateu y Llopis dibuixa una breu semblança d'Ángel Antón amb motiu de la seva jubilació el 1959 i també publica la seva necrològica a la revista *Biblioteconomía* (1965b); en cap cas no apunta referències a textos seus,

Celebració de l'Escuela de Bibliotecarias. Agustín Blánquez és la quarta persona asseguda des de l'esquerra, i a continuació, Consol Pastor. Ángel Antón és la setena persona asseguda. A la segona fila, Pedro Arellano i, cap al centre de la fila, Felipe Mateu (dècada dels anys quaranta). Fotògraf: Vives (Barcelona).

i tampoc no se n'han trobat en el CCUC o en el catàleg de la BNE, i per això cal suposar que la seva producció bibliogràfica va ser nul·la o molt escassa. El 1941 entra a l'Escuela de Bibliotecarias com a professor auxiliar; a partir de 1943 té l'encàrrec d'assignatures concretes. Hi imparteix Historia universal (1943-1947), Introducción a las lenguas románicas y germánicas (1943-1954) i Clasificación de las ciencias (1947-1954).

Amadeo Aparicio

Amadeo Aparicio era un sacerdot que es va encarregar de la Religió de primer i segon curs de l'Escuela de Bibliotecarias el curs 1954-1955. En el llibre *Montse Grases: biografía breve* (1997) es menciona un capellà de l'Opus Dei amb el mateix nom que atenia espiritualment un pis de l'Obra al carrer de Muntaner de Barcelona. Així mateix, al catàleg d'autoritats de la Biblioteca Nacional de España consta un Amadeo Aparicio Rivero, ordenat sacerdot el 1953 i doctor en Dret civil per la Universitat de Navarra i en Teologia per la Pontificia Universitat Lateranense de Roma, amb diverses obres publicades a partir dels anys setanta. Tanmateix, no es disposa de prou dades per afirmar que el professor de l'escola coincideix amb aquestes dues identitats o amb alguna d'elles.

Antoni M. Aragó Cabañas

Lloret de Mar, 1918 – Barcelona, 1981

Després d'estudiar el batxillerat als Jesuïtes del carrer de Casp, a Barcelona, Antoni M. Aragó va cursar la carrera de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona. Posteriorment va ser professor ajudant de la Secció d'Història de la Facultat, i el 1944 aprovava les oposicions al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos i obtenia un primer destí a Lleida, a l'Archivo Histórico Provincial i a la Delegación de Hacienda; el 1947 va aconseguir el trasllat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on, successivament, va tenir els càrrecs de cap de secció, secretari i sotsdirector (1964). Especialista en els protocols notariais de l'Arxiu i en diverses de les seves seccions, Frederic Udina (1981) en destaca la feina que va fer per normalitzar la catalogació dels fons de l'arxiu i per organitzar-ne un pla general mitjançant l'adopció d'un sistema de sigles arxivístiques precises.

Entre les seves responsabilitats a l'Arxiu, Aragó es va encarregar d'arranjar nombroses conferències, seminaris, taules rodones i exposicions, com ara la

que es va dedicar a Jaume I el Conqueridor, que va tenir lloc al Saló del Tinell el 1976. Com a estudiós, és autor de gairebé un centenar de treballs publicats en revistes especialitzades o en les actes de congressos, com en la sèrie Congrés d'Història de la Corona d'Aragó, i en els quals estudia, entre d'altres, els temes següents: la cort de l'infant Alfons; la repoblació de Sàsser, a Sardenya, en temps d'Alfons el Benigne; la institució del «batlle general» en el regnat d'Alfons el Cast; l'escrivania de Joan I; l'escrivania de Santes Creus; l'escut de l'Alguer concedit per Pere IV, o les funcions de l'arxiver reial al segle XIV. També és autor d'alguns textos sobre arxivística, com ara «Unidad documental y unidad archivística», amb María Josefa Lozano Rincón, publicat al *Boletín de l'ANABA*, núm. 55 (1969), o unes «Notas sobre el concepto de clasificación archivística», *Boletín de Archivos*, núm. 4-6 (1979). Amb Joan Reglà va publicar *150 figuras estelares de la historia* (1961), i amb Mercè Costa, i sota la direcció de Frederic Udina, va editar els *Privilegis reials concedits a la ciutat de Barcelona* (1971). El 1953 havia publicat unes *Versions de Heine* i ja pòstumament, el 1991, sortia la seva obra poètica, *Nocturn*.

A l'Escuela de Bibliotecarias hi entra el curs 1967-1968 per donar Historia de la Cultura en substitució de Tomàs Estévez, que només va impartir aquell any. Entre 1970 i 1972, va donar-hi l'assignatura Arxivística i posteriorment, a la ja reformada Escola de Bibliologia, s'encarrega un parell d'anys d'un curset monogràfic sobre Arxivística i Diplomàtica.

Pedro Arellano Sada

Ablitas, Navarra, 1897 – Barcelona, 1959

De família humil, Pedro Arellano va seguir els estudis de l'Escola Normal de Saragossa gràcies a un benefactor. Després de participar a la guerra del Marroc, va fer de mestre a Ceuta, a Cabanillas (Navarra) i, ja llicenciat, a Salinas de Añana. La llicenciatura en Filosofia i Lletres, en l'especialitat d'Història, la va acabar el 1929; dos anys més tard opositava al Cuerpo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos i quedava adscrit provisionalment a la Biblioteca Nacional de Madrid, on va tenir l'oportunitat d'assistir als inicis de la modernització de la Biblioteca coincidint amb els primers temps del govern de la República i la direcció de Miguel Artigas; l'any següent es traslladava a la Biblioteca Provincial i Universitària de Barcelona amb l'encàrrec de gestionar i posar ordre al dipòsit legal, i a partir de novembre de 1940 ocupa el càrrec de sotsdirector de la Biblioteca Central de la Diputació de Barcelona —l'antiga Biblioteca de Catalunya—, després de concursar a la plaça que havia quedat vacant arran de la mort de

Inauguració del curs 1946-1947 a l'Escuela de Bibliotecarias.
D'esquerra a dreta: Pedro Arellano, Felipe Mateu y Llopis, una persona no identificada i probablement mossèn Quirze Estop (1946).
Fotògraf: Joaquín M.ª Domínguez (Barcelona).

Ramon d'Alòs-Moner. En aquesta institució va actuar principalment com a cap de personal i va col·laborar en la gestió de la xarxa de biblioteques populars que depenien de la direcció de la Biblioteca.

Entre els anys quaranta i cinquanta, Pedro Arellano va donar nombroses conferències a les biblioteques populars de la Diputació de Barcelona sobre alguns dels temes més apreciats pel règim franquista —com ara la festa de la «Hispanidad y de la Raza», Marcelino Menéndez y Pelayo, el Concili de Trento, Isabel la Catòlica, Balmes, Cervantes, etc.—, i també sobre el llibre i les biblioteques o la ceràmica popular —Felipe Mateu y Llopis recull tota aquesta activitat en la necrològica que li dedica a la revista *Biblioteconomía* (1959)—. També és autor del *Catálogo de la exposición bibliográfica del Concilio de Trento celebrada en conmemoración del IV centenario, 1545-1945* (1947) que va organitzar la Biblioteca Central el 1945, i de diversos articles: «Salinas de Añana a través de los documentos y diplomas conservados en su Archivo Municipal», publicat a la revista *Universidad de Zaragoza* (1930); «El folklore de la merindad de Tudela», a l'*Anuario de la Sociedad de Eusko-Folklore* (1933); «Nota sobre la fauna bibliófaga» i «Sobre la organización de los impresos antiguos» a l'*Anuario de la Biblioteca Central y de las Populares y Especiales* (1940 i 1941) i «Las bibliotecas de seminarios en las universidades», que va publicar a *Biblioteconomía* (1946) —en aquesta darrera revista també hi publica algunes ressenyes—. Després de la guerra va donar classes a l'Institut Maragall i a l'Escuela de Bibliotecarias, on es va encarregar de la Paleografia (1939-1953), la Bibliografia

(1943-1947) i la Historia del libro (1943-1953). Actualment, el centre cultural del seu poble natal, Ablitas, porta el seu nom.

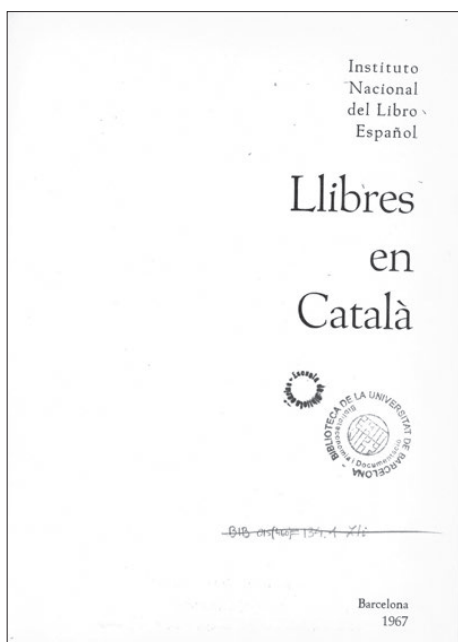
Maria Ballester Castelló

Barcelona, 1919

Maria Ballester estudia el batxillerat a l'Institut Balmes de Barcelona i, després d'obtenir el títol de mestra a l'Escola Normal de la Generalitat cap a final dels anys trenta, es matricula a l'Escola de Bibliotecàries la tardor de 1939; així doncs, va ser una de les alumnes de la primera promoció de la postguerra. L'any 1944 va entrar a treballar a la biblioteca de la seu barcelonina de l'Instituto Nacional del Libro Español (INLE), un organisme creat el 1936 en substitució de les Cambres Oficials del Llibre de Madrid i de Barcelona amb l'objectiu de controlar el comerç del llibre espanyol, vigilar el compliment de la legislació sobre la matèria, elaborar i publicar repertoris bibliogràfics i organitzar exposicions, congressos, fires, etc. Un cop traspassades les competències de l'organisme a la Generalitat de Catalunya el 1981, Maria Ballester va continuar

dirigint la biblioteca que, per aquelles dates, passa a anomenar-se Bergnes de las Casas i s'allotja al Palau Moja; actualment la col·lecció especialitzada en les arts del llibre i de la impremta, i molt ben proveïda de bibliografies, repertoris, catàlegs d'editorials, etc., està ubicada a la Biblioteca de Catalunya.

La feina de Maria Ballester va ser eminentment bibliogràfica, i la comença just graduada. En un breu currículum dels anys setanta que es conserva a l'arxiu de l'antiga Escola de Bibliotecàries, esmenta que el 1943 va col·laborar a l'*Ensayo de bibliografía marítima española* fet amb motiu de l'Exposición Nacional del Libro del Mar i dirigit per Agustí Palau Claveras, i que va dirigir el *Catálogo de la exposición de obras editadas en Barcelona*, que es va publicar entre 1941 i 1944; hi explica també que

Primer número de la sèrie *Llibres en Català* (1967-1988), de la qual va tenir cura Maria Ballester.

el 1963 va anar delegada a Roma per preparar una exposició de llibres catòlics espanyols celebrada amb motiu del concili II del Vaticà. Entre 1945 i 1947 signa el treball «Un índice de revistas de las bibliotecas de Barcelona» que es publica a *Biblioteconomía* a partir de 1944, que després continuen altres bibliote càries, i que és el precedent de l'*Inventario de publicaciones periódicas que se reciben en las bibliotecas de Barcelona* (1964 i 1970). Però, probablement, la seva tasca més coneguda és la sèrie anual *Llibres en Català*, que es va publicar entre 1967 i 1986, i les exposicions que, a partir de 1973, complementaren la publicació d'aquella bibliografia. No menys important va ser la seva tasca d'organitzar, des de 1961, la Semana Nacional del Libro Infantil y Juvenil —probablement per aquest encàrrec era membre de la Comisión Nacional de Libros Infantiles y Juveniles—. Coherent amb la labor professional, la seva tasca docent es va centrar en la bibliografia i va impartir l'assignatura d'aquest nom a l'Escuela de Bibliotecarias durant els cursos 1969-1970 i 1970-1971 i des de 1976 fins a mitjan anys vuitanta. Va donar una assignatura similar a l'Escuela de Librería de l'INLE de Barcelona.

Dolors Biader del Castillo

Barcelona, 1902-1997

Dolors Biader va estudiar la carrera de Bibliotecària a l'Escuela Superior para la Mujer. Hi va ingressar el 1924, amb vint-i-dos anys, i es va graduar el 1927. Quan fa l'ingrés a l'Escola ja tenia el títol de mestra. Poc després d'acabada la guerra, s'encarrega de l'assignatura Clasificación de las ciencias de l'Escuela de Bibliotecarias, i la impartirà des del curs 1943-1944 fins al curs 1945-1946. De fet, el gener de 1947 encara assisteix a una reunió del claustre de l'Escola.

Agustín Blánquez Fraile

Valladolid, 1883 – Barcelona, 1965

Agustín Blánquez va estudiar la carrera de Filosofia i Lletres a la Universitat de Madrid; també s'hi va doctorar a la secció de Filosofia i hi va cursar els estudis de Dret. El 1911 feia les oposicions al Cuerpo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos i obtenia una plaça a Palència, a la Biblioteca Provincial i a l'arxiu de la Delegació d'Hisenda. Hi va romandre una colla d'anys, fins que el 1927 es trasllada a València, on alterna la docència com a professor d'institut amb la tasca d'arxiver a l'Arxiu de l'Antic Regne de València. Cessat pel govern de

Visita d'un grup d'alumnes de l'Escuela de Bibliotecarias a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. D'esquerra a dreta: M. Dolors Solé, Pilar Mogas, M. Teresa Ferré Florit, Montserrat Obiols, Pilar Boixareu, Clara Prat, Núria Carbonell, M. Antònia Turó, Montserrat de Querol i de Müller, M. Carme Verdaguer Illa, un treballador de la biblioteca, Felipe Mateu, Agustín Blánquez, una noia no identificada, Esther Jaume i Jessie Coll (1945).

Fotògraf: Biblioteca Central (Barcelona). Servicios Fotográficos.

la República en esclatar la guerra, el 1939, amb la victòria franquista, va passar a exercir les seves funcions a Girona com a cap dels Servicios de Recuperación i, amb aquest càrrec, va reinstal·lar el museu de Sant Pere de Galligants, va traslladar l'arxiu d'Hisenda i es va encarregar momentàniament del Museu d'Empúries. Poc després va entrar a treballar a la Biblioteca Universitària de Barcelona i la va dirigir a partir de 1943 fins a la seva jubilació el 1953. Durant aquesta etapa va tenir l'encàrrec d'impartir els cursos de llatí a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona; així mateix, Ferran Valls i Taberner li va encomanar la classe de llatí de primer curs de l'Escuela de Bibliotecarias, que imparteix des del curs 1939-1940 fins a 1961-1962, ben passada la seva jubilació com a funcionari de l'Estat.

En el càrrec de director de la biblioteca barcelonina, va organitzar diverses exposicions dedicades, entre altres temes, al llibre imprès a Barcelona, al cen-

tenari dels Reis Catòlics o al Congrés Eucarístic celebrat en aquella ciutat el 1952. La seva producció bibliogràfica inclou diversos manuals publicats per l'editorial Sopena i un parell de diccionaris de llatí, tots ells amb diferents edicions: *Historia de España* (1931), *Geografía universal* (1933), *Elementos de gramática latina* (1936), *Geografía de España* (1943), *Diccionario latino-español* (1946) i *Diccionario manual latino-español* (1953). També és autor del catàleg *Incunables de la Biblioteca Universitaria* (1945), del treball *El libro en Barcelona en los siglos XV y XVI: notas previas para un catálogo* (1952) i de distintes traduccions de clàssics grecs i llatins —Sòfocles, Vitrubi, Ciceró, Tucídides, Cels...—, i de l'edició del teatre de Cervantes, que publica a l'editorial Iberia; així mateix fa alguna contribució a *Biblioteconomía*: «La Biblioteca Universitaria de Barcelona: estado de sus catálogos» i «El servicio de desinsectación de libros de la Biblioteca Universitaria», que publica en els números 6 i 10 de la revista (de 1945 i 1946).

Maria Teresa Boada Vilallonga

Barcelona, 1915-2011

M. Teresa Boada va començar la carrera de Bibliotecària el 1934 i la va acabar el 1937, en plena guerra; és a dir, va estudiar en aquella Escola que, dirigida per Rubió, vivia la millor de les seves etapes. Just acabats els estudis, el juliol de 1937, té la primera feina a la biblioteca popular d'Ulldecona, ben a prop del front de guerra i, com explica ella mateixa en una entrevista que li van fer Núria Ventura i Jesús Gascón (2006), des d'allí fa alguna visita a Alcanyís, on la bibliotecària Rosa Granés és una de les encarregades del Servei de Biblioteques del Front. El maig de 1938, després que la biblioteca d'Ulldecona tanqués arran de l'ocupació de Lleida per les tropes franquistes, va tenir una plaça interina a la Direcció del Servei de Biblioteques i va fer algunes feines a la Biblioteca de Catalunya; el juny de 1938, arran de la mort de la directora de la biblioteca de Manresa, Concepció de Balanzó, en un accident del bibliobús, se la destina a Manresa. Després de la guerra va dirigir la biblioteca de Pineda fins a final de 1941, quan es trasllada a la Biblioteca Popular de la Mujer; el 1944 consolida aquesta plaça en obtenir el nomenament com a bibliotecària del cos tècnic femení de la Diputació de Barcelona després de superar les oposicions. En els anys següents treballa a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona (1948-1949) i a la biblioteca de la Residencia de Estudiantes Ramon Llull, al recinte de la Universitat Industrial. A partir de 1962, i fins a la seva jubilació el 1981, exerceix les seves funcions a la Biblioteca de Catalunya, primer a la secció de préstec i a

Excursió a Torrelles. Asseguda a la primera fila, a l'esquerra, Amàlia Casals. A la segona fila, d'esquerra a dreta: Conxa Guarro, Dolors Oliveras, Anna Carrasco, Ramona Masvidal, Maria Cugueró i M. Teresa Boada. A la tercera fila, la segona noia és Helena Blanco i, a la seva esquerra, Maria Serrallach (1937).

partir de 1973 és la cap de la Secció d'Informació Bibliogràfica i Catàlegs.

Moltes de les bibliotecàries que ocupen places de l'Administració durant la postguerra i fins ben entrats els anys setanta es veuen obligades a complementar el sou, que és molt migrat, amb feines en empreses privades i biblioteques particulars. M. Teresa Boada va organitzar diverses biblioteques privades, com ara la de Fèlix Millet i Maristany i la de Maurici Serrahima —amb els papers de l'avi Maurici Serrahima i Palà—. Aquests contactes amb persones molt vinculades amb el catalanisme la porten a col·laborar amb alguns dels primers moviments culturals de resistència. Així, amb altres bibliotecàries, participa en les activitats del grup Miramar, i el 1948 forma part de l'equip directiu, presidit per Serrahima, al costat de Josep Benet, Alexandre Cirici, M. Antonieta Cot, Frederic Rahola, etc. Així mateix, animada per Josep Benet i probablement amb la complicitat de M. Antonieta Cot, aconsegueix que algunes bi-

biblioteques populars organitzin actes amb motiu de l'entronització de la Mare de Déu de Montserrat el 1948. Amb Maurici Serrahima estableix una bona amistat que queda ben recollida en els seus dietaris *Del passat quan era present* (1972-1974); conjuntament van escriure *La novel·la històrica en la literatura catalana*, que va guanyar un accèssit del Premi Rubió i Lluch el Sant Jordi de 1947 i que no es va publicar fins al 1996. Segons explica Josep Ll. Badal en el pròleg del llibre, la responsabilitat de Boada en l'obra va consistir principalment en el buidatge de títols i de ressenyes en els diaris i revistes de l'època.

Atenta a les tendències professionals internacionals, Boada va ser una de les disset bibliotecàries catalanes que el 1955 van assistir al congrés de l'IFLA a Brussel·les, i amb M. Dolors Carré hi va presentar la comunicació «Relaciones de las bibliotecas públicas con las de otras categorías de bibliotecas» (*Biblioeconomía*, 1955). Fins ben entrats els anys setanta va assistir a diversos congressos de l'organisme internacional; així mateix, va fer visites de treball a Nova York, París, Munic... El 1960 obtenia una beca de la Fundación Juan March per es-

tudiar, d'una banda, les biblioteques i els centres de documentació parlamentaris de Brusselles, L'Haia i París i, d'una altra, analitzar la formació professional en biblioteconomia a França i Bèlgica. L'informe del viatge, «Notas de un viaje de estudios», el publica a la revista *Biblioteconomía* (1960), i a la Reunión de Bibliotecàries d'aquell any presenta l'estat de la qüestió sobre les biblioteques parlamentàries, que es publica al mateix número de la revista. Altres treballs seus publicats a *Biblioteconomía* inclouen els títols següents: «Préstamo interbibliotecario y expansión del libro» (1954), «La formación del bibliotecario» (1959), «La información en las bibliotecas generales» (1963) i «Els catàlegs de la biblioteca, base essencial de la informació» (1975). Amb M. Antonieta Cot presenta la comunicació «La función social de la biblioteca» en el II Congreso Nacional de Bibliotecas (Girona, 1966), i si bé el signa Rosa Leveroni, és ella l'autora de l'article «L'Escola de Bibliotecàries» que es publica a *Serra d'Or* el març de 1969 —com en el cas de l'article publicat l'any anterior sobre el cinquantenari de les biblioteques populars, tant ella com Antonieta Cot el signaren amb el nom de la Rosa Leveroni per evitar possibles problemes amb l'Administració, atès que totes dues eren funcionàries.

Un dels temes recurrents de la bibliografia de Boada és la formació dels bibliotecaris; per això, quan Rosalia Guilleumas organitza el 1977 el Seminari sobre la Professió del Bibliotecari, amb la intenció de buscar aliats entre els facultatius del Cuerpo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos que donessin suport a uns estudis universitaris de biblioteconomia i documentació, li encarrega una ponència sobre la matèria. Recollint el punt de vista de les bibliotecàries catalanes, el treball de Boada justifica i reivindica la institucionalització de la professió per la via del reconeixement universitari dels ensenyaments. Entre les seves darreres publicacions hi ha la necrològica «En recordança de la companya M. Antonieta Cot», que publica a la revista *Item* el 1995, i el llibre *El Servei de Biblioteques del Front, 1936-1939* (1996), que va escriure en col·laboració amb Maria Cugueró i Vicenç Allué. Aquest darrer estudi traça l'organització d'un servei innovador posat en marxa en els moments difícils de la guerra i en el qual les bibliotecàries hi van tenir un paper molt rellevant, i aporta molta documentació sobre el tema.

Si la formació va ser un dels seus interessos, un altre va ser la informació i els serveis d'informació. Quan el curs 1964-1965 va començar a donar classes a l'Escola va poder compaginar les dues afeccions amb l'encàrrec de l'assignatura Documentación científica y técnica, que va donar en substitució de Maria Serrallach. Els seus dos darrers cursos a l'Escola (1972-1973) també va donar Bibliografia, una matèria que tenia un clar enfocament cap a les obres i els serveis de referència. Joaquim Nadal (2011) parla de M. Teresa Boada com «la

meva bibliotecària de referència de tota la vida a la Biblioteca de Catalunya», i probablement aquesta és la imatge que en conserven molts lectors d'aquells anys, perquè l'atenció que els prestava i la dedicació amb què els buscava la informació desitjada eren proverbials.

Pere Bohigas i Balaguer

Vegeu: 1930-1939, professors de l'Escola de Bibliotecàries, p. 112.

Francesca Carbó Amigué

Vilobí del Penedès, 1911-?

Paquita Carbó va estudiar la carrera de Bibliotecària entre 1933 i 1936. Era germana de Joan Carbó Amigué, tinent coronel d'aviació i posteriorment coronel. En la postguerra i per molt de temps, des dels càrrecs de secretària de l'Escuela de Bibliotecarias i de professora, va representar dins de l'Escola els valors i l'esperit de la Falange —encara el 1957 era nomenada delegada al centre del recent creat Servicio Español del Profesorado, que en teoria facilitava la «formació política» del professorat—. Totes les alumnes d'aquells anys la recorden bé, i instintivament parlen de la seva afecció al Movimiento, de la camisa blava que llua sovint, dels seus aires —que les fotografies dels anys d'estudiant i de després mostren que eren elegants i potser una mica pretensiosos— i d'unes classes de poc contingut i solidesa.

Dinar d'una de les reunions anuals de bibliotecàries a l'Hotel Oriente. D'esquerra a dreta: Paquita Carbó, M. Dolors Carré, Mercè Farnés, Elvira Bozzo i M. Antonieta Cot (195-?). Fotògraf: Vives (Barcelona).

El mateix 1939 entra a treballar a l'Escola com a secretària del centre i obté la plaça en propietat el 1944, quan es regularitza la situació del personal de biblioteques de la Diputació de Barcelona. A partir de 1943 consta com a professora auxiliar per a períodes curts; el curs 1946-1947 imparteix *Clasificación de las ciencias*, i el curs següent, ja amb el nomenament de professora, que se suma al de secretària, s'encarrega de l'assignatura *Bibliografía* fins a 1968. En funció del càrrec de secretària signa la memòria que es presenta anualment a les Reunions de Bibliotecàries que es reprenen en la immediata postguerra i que de vegades es publiquen, resumides, a la revista *Biblioteconomía*. En aquesta mateixa revista també publica un cert nombre de ressenyes, que signa com a F. C. o F. C. A., i tres articles: «Revistas y publicaciones periódicas más importantes para formar una biblioteca especializada en Biblioteconomía» (núm. 2, 1944), «Las bibliotecas de los barcos de pasaje españoles», (núm. 11, 1946) —on proposa els continguts que haurien de tenir per al préstec les biblioteques de vaixells de passatgers— i «Visita a la Biblioteca del Cinema Delmiro de Caralt - Pilar de Quadras» (núm. 53-54, 1961). L'any 1968 va demanar la jubilació voluntària i en complir l'edat reglamentària, el 1981, es va jubilar de manera definitiva.

Arcadio Castillejo Benavente

Sevilla?, 1935 – Gines, Sevilla, 1915

El 1969, Arcadio Castillejo es presenta a les oposicions al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos; entre d'altres, té com a companys d'oposició Amadeu-J. Soberanas, Mercè Dexeus, Manuel Mundó, Alcía Girón i Manuel Sánchez Mariana. El seu primer destí és a la Biblioteca Universitària de la Universitat de Barcelona, on al cap de poc serà nomenat sotsdirector coincidint amb la direcció de Rosalia Guilleumas. El curs 1972-1973 comença a donar classe a l'Escuela de Bibliotecarias; primer s'encarrega de *Biblioteconomía* de segon curs, que fins l'any anterior havia impartit Felipe Mateu i de la qual només dóna un curs; de 1974 a 1976 professa *Classificación*. Probablement aquell any es trasllada a la Universitat de Sevilla, on tindrà el càrrec de director de la Biblioteca de Dret i posteriorment serà el responsable del Fondo Antiguo y Archivo Histórico de la Universitat.

Una vegada aprovades les oposicions de funcionari va obtenir una beca de la Fundación Juan March, com mostra la memòria corresponent localitzada al catàleg *Rebiun: Tratamiento automático de la información bibliográfica y catalogación mecanizada* (1971). Poc després, publica un article a *Biblioteconomía* en

la mateixa línia, «Aplicaciones de ordenadores electrónicos en bibliotecas» (1973-1974), i una vegada a Sevilla encara escriu un treball de temàtica similar: «La biblioteca de la Facultad de Derecho de Sevilla: conveniencia de su automatización», que publica a *Problemas actuales de la documentación y la informática jurídica: actas del coloquio internacional celebrado en la Universidad de Sevilla* (1986). A partir dels anys vuitanta, la majoria de les seves publicacions es relacionen amb les tasques que realitza en aquella biblioteca: *Catálogo de incunables de la Biblioteca Universitaria: suplemento* (1982), amb Rocío Caracuel; *Manuscriptos jurídicos de la Biblioteca Universitaria de Sevilla* (1986); *Thesaurus de la Biblioteca de la Facultad de Derecho con notaciones de la CDU* (1993), que compila amb Carmen Jiménez-Castellanos Ballesteros, i «Manuscriptos de la Biblioteca Universitaria de Sevilla que tratan de temas relacionados con Sevilla y su provincia», en *De libros y bibliotecas: homenaje a Rocío Caracuel* (1994).

José María Castro y Calvo

Saragossa, 1903 – Barcelona, 1987

Fill d'un metge que era un hisendat important de Saragossa, José M.ª Castro y Calvo va estudiar Medicina i Filosofia i Lletres a la Universitat d'aquella ciutat i va obtenir el grau de doctor en les dues matèries; tanmateix, la carrera acadèmica que va seguir a continuació es va concentrar exclusivament en el camp de les lletres. En iniciar la vida laboral, al final dels anys vint té l'encàrrec d'ajudar de classes pràctiques a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Saragossa, i des de 1931 fins a 1936 i de 1939 a 1940 hi dona classes d'Introducció a la filosofia, de Lengua i literatura españolas i d'Historia del arte; en el seu expedient de la Universitat de Barcelona, consta que el 1936 està refugiat a Barcelona. Acabada la guerra no li va costar gens millorar i consolidar el seu estatus en l'entorn acadèmic i, així, el 1941 és nomenat catedràtic numerari de Lengua y Literatura españolas a la Universidad de La Laguna i molt poc després aconsegueix el trasllat a la Universitat de Barcelona; el 1943 obté la càtedra definitiva en aquesta Universitat amb un informe molt favorable de Sebastián Cirac en què exposa els seus mèrits: la docència de diverses assignatures; la direcció del Seminario de Filología Moderna, amb la reconstrucció i l'organització de la biblioteca; la direcció de treballs d'alumnes, i també la seva tasca de difusió cultural amb la impartició de cursos i conferències i la redacció de nombrosos articles periodístics. Amb els anys va donar diverses assignatures: Crítica literaria, Literatura hispanoamericana, Dialectología hispánica, Literatura española, Lengua española, cursos monogràfics de doctorat, etc. A la Universitat

Alumnes de l'Escuela de Bibliotecarias amb el professor José M.ª Castro y Calvo als jardins de l'Escola. Assegudes, d'esquerra a dreta: Glòria Condeminas, Montserrat Sugranyes, Mercè Casòliva i una noia no identificada; a la segona fila: M. Rosa Martí, J. M.ª Castro y Calvo, Neus Garriga, M. Teresa Orpinell i Núria Pagès (1959).

va tenir els càrrecs de degà (1944-1954), de vicerector, de cap de Departament i de director de l'Escola d'Idiomes Moderns. Així mateix, va pertànyer a nombroses societats acadèmiques i similars: conseller del Consejo Superior de Investigaciones Científicas, membre de la Real Academia de Nobles y Bellas Artes de San Luis de Saragossa, acadèmic de la Real Academia de Medicina de Saragossa i de la de Barcelona, de la Real Academia de la Historia, de la Real Academia Española, de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, etc. A l'Escuela de Bibliotecarias hi va impartir l'assignatura Literatura universal des del curs 1943-1944 fins al curs 1959-1960; van ser moltes les promocions d'alumnes que van passar per les seves classes i el record que n'ha quedat és el d'un personatge anacrònic sense gaire capacitat per desvetllar interès per la matèria.

En la seva bibliografia hi ha, entre d'altres, els títols següents: *Metodología de la historia de la literatura* (1934), *La eucaristía en la poesía española* (1944), *El arte de gobernar en las obras de Don Juan Manuel* (1945), *Antología de la poesía eucarística española* (1952), *La virgen y la poesía* (1954), *Ante el misterio y otros ensayos* (1955), *Valores universales de la literatura española* (1961), *Historia de la literatura española* (1965) i *Estudios críticos de literatura española* (1969). També va dirigir una bona colla de tesis i tesines i va editar diversos textos literaris: el *Libro del buen amor* (1940), els *Sainetes de Ramón de la Cruz* (1941), una selecció de les obres de Jacint Verdaguer (1945), el *Libro de la caza de Don Juan Manuel* (1945),

el *Libre de Saviesa del rei Jaume I* (1946), *El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* (1958), les obres de Fernán Caballero (1958-1961), les de López de Ayala (1965), les de Nicomedes Pastor Díaz (1969-1970) i les de Gertrudis Gómez de Avellaneda (1974-1981). Un dels títols més interessants de la seva bibliografia és *Mi gente y mi tiempo* (1968), que recull les memòries de la seva infantesa i joventut fins a inici del anys quaranta.

Miquel Coll i Alentorn

Barcelona, 1904-1990

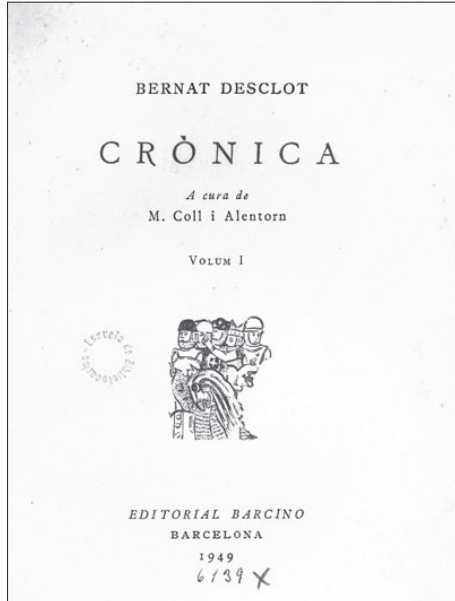
De família de metges, Miquel Coll i Alentorn va estudiar l'Enginyeria d'indústries tèxtils que s'impartia a l'Escola de Terrassa des de començament de segle. Les primeres lletres les havia fet a les Dames Negres, i després va continuar els estudis als Escolapis del carrer de la Diputació. El 1919, quan fa el darrer curs de batxillerat, descobreix l'Institut d'Estudis Catalans i la Biblioteca de Catalunya, que, amb alguns dels professors que va tenir al batxillerat, van tenir una gran influència en la seva dedicació a la història i a les lletres catalanes. Aquell any s'havia aprovat el projecte d'Estatut d'autonomia després d'una intensa campanya promoguda per les forces del catalanisme polític. El mateix Coll considerava que aquest període havia estat clau en la seva vida (Illa, 1984, p. 26).

La seva dedicació professional la inicia el 1924, quan encara estudia el darrer any de la carrera, com a professor i director de l'Escola d'Arts i Oficis d'Olesa de Montserrat. El 1926 participa en la creació de l'Associació d'Enginyers d'Indústries Tèxtils i no és fins al 1928 que, després d'un període de pràctiques de muntador de maquinària tèxtil, troba feina com a auxiliar de gerència a la casa Josep Sanglès i Germà, S.A., al Berguedà. Ja casat amb Glòria d'Alemany, el 1933 entra a treballar a Can Manyé, S.A., a Vilassar de Dalt, i hi roman fins a 1954, quan passa a fer de gerent a Filatures del Segre, S.A., amb seu a Barcelona. El 1969, amb seixanta-cinc anys, aprofita el tancament de l'empresa per jubilar-se. Els anys següents seran d'una gran activitat, que continuarà dedicant als estudis historiogràfics iniciats als anys vint, a l'activisme cultural i polític i a la política, i a l'activitat docent.

Acabada la carrera, continua la formació autodidacta en llengua i literatura catalanes, i aviat s'apunta a les classes de Jordi Rubió i Pompeu Fabra als Estudis Universitaris Catalans; no triga gaire a iniciar-se com a historiador sota el mestratge de Rubió i de Ferran Soldevila. Així, l'any 1925 ja publica un primer treball a la *Revista de Catalunya*, «La poesia èpico-popular i les cròniques catalanes», que enceta la temàtica que serà el centre d'interès de la seva recerca al

llarg dels anys. Poc després comença a publicar articles als *Estudis Universitaris Catalans*: «Notes per a l'estudi de la influència de les cançons de gesta franceses damunt la crònica de Bernat Desclot» (1927) i «El "Llibre de les Nobleses dels Reys"» (1928). Després de la guerra, reprèn la tasca d'investigació amb el treball «La Llegenda d'Otger Cataló i els nou barons», publicat a *Estudis Romànics* (1947-1948), que ja suggereix una de les seves descobertes més importants: «El problema de l'autenticitat del "Llibre de feyts d'armes de Catalunya"». Aquest estudi, que es publica en l'edició d'«Els nostres clàssics» del *Llibre dels feyts* (1948), sosté que l'obra no la va escriure Bernat Boades el 1420, sinó que va sortir de la mà de Joan Gaspar Roig i Gelpí, que l'hauria escrit a final del segle XVII.

Entre el 1949 i el 1951, publica l'edició de la *Crònica* de Bernat Desclot que, per a alguns historiadors, és el seu millor treball historiogràfic (Salrach, 1984, p. 86). L'edició de la *Crònica* va precedida d'un minuciós estudi introductori en què s'analitzen els diversos aspectes del text: la llengua, les fonts, l'estil, les influències en la historiografia posterior, els manuscrits... Aquells anys escriu altres treballs remarcables: «La historiografia de Catalunya en el període primitiu» (*Estudis Romànics*, 1951-1952) i *La llegenda de Guillem Ramon de Montcada* (1957). Altres estudis seus a l'entorn de les cròniques versen sobre el *Cronicó de Sant Cugat*, publicat a *Analecta Montserratensia* (1962); *La crònica de Sant Pere de les Puelles*, que presenta al I Col·loqui d'Història del Monaquisme Català (1967), i el *Cronicó de Slokloster*, que publica i estudia a *Miscel·lània històrica catalana. Homenatge al pare Jaume Finestres* (1970). El 1971 ingressa a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona amb un discurs sobre «Els Successors de Vititza en la zona nord-est del domini visigòtic», i el 1974 publica una edició ampliada del *Resum d'història dels Països Catalans* del seu mestre i amic Ferran Soldevila. A més, derivats de la seva tasca investigadora central, va escriure nombrosos articles en què es combinen recerca i divulgació. M. Montserrat Martí i Bas recull la producció bibliogràfica de Coll i Alentorn, inclosos els articles en diccionaris i enciclopèdies, en la bibliografia que clou la miscel·

Edició de la *Crònica* de Bernat Desclot editada per Miquel Coll i Alentorn (1949).

lània d'homenatge que va publicar la Fundació Jaume I amb motiu del seu vuitantè aniversari (1984). Entre 1991 i 1994, Curial i Publicacions de l'Abadia de Montserrat van editar les *Obres de Miquel Coll i Alentorn*, en cinc volums, l'últim dels quals conté els *Escrips polítics, cívics i religiosos*, i el 1999 Albert Balcells n'escriu la biografia —*Miquel Coll i Alentorn: historiografia i democràcia, 1904-1990*.

Important va ser també, des dels anys de joventut, la implicació que Coll i Alentorn va tenir amb la política i la seva identificació amb el catalanisme polític i cultural. El 1930 col·labora en la fundació de Palestra, l'entitat catalanista establerta per Josep M. Batista i Roca, i serà vocal de la seva junta directiva fins a 1939. Inicialment votant d'Acció Catalana i seguidor de Manuel Carrasco i Formiguera, el 1932 ingressa a Unió Democràtica de Catalunya i en serà militant actiu la resta de la seva vida. Durant la guerra treballa al Comissariat de Propaganda de la Generalitat; el 1938 és militaritzat, però roman a la capital fins al final del conflicte. Parlar de la seva actuació en la postguerra seria una tasca llarga, que es pot resumir dient que va participar en gairebé totes les accions de resistència política i cultural que, clandestinament o gairebé, van tenir lloc al llarg de molts anys: amb Maurici Serrahima és un dels impulsors dels Amics de la Poesia, que testimonialment vol recuperar la societat del mateix nom, fundada, el 1921, per Carner, Bofill i Mates, Marià Manent, etc.; col·labora amb el grup Miramar; amb Ramon Aramon restaura els Estudis Universitaris Catalans i n'organitza les classes en domicilis particulars; amb el mateix Aramon posa en marxa la Societat Catalana d'Estudis Històrics, de la qual serà secretari entre 1943 i 1949; posteriorment serà president de la Secció Històrico-Arqueològica de l'IEC. Entre els anys cinquanta i el final dels seixanta pateix cinc detencions, i en un dels casos resta a la presó més de tres mesos. Ja als anys vuitanta, és escollit diputat al Parlament de Catalunya per la coalició Convergència i Unió (1980-1984) i és nomenat conseller adjunt a la Presidència de la Generalitat; en la legislatura següent (1984-1988) serà el president del Parlament català. Respecte a la responsabilitat dins d'Unió Democràtica de Catalunya, va ser president del Consell Nacional entre 1963 i 1988.

La labor docent, que inicia com a professor de matemàtiques de l'Escola d'Arts i Oficis d'Olesa, continua als seixanta amb les classes als Estudis Universitaris Catalans, on substitueix Ferran Soldevila, ja malalt. Una vegada jubilat, entre 1969 i 1977, va ser professor d'Història i Historiografia a la Secció de Filologia Catalana, que dirigia Antoni Comas, de la Universitat de Barcelona. El curs 1972-1973 signa les actes de l'assignatura Clasificación de las ciencias a l'Escuela de Bibliotecarias i l'any següent ja s'ocupa de la Historia general de la cultura, que donarà fins a 1980, quan l'Escola s'anomena Escola de Bibliologia.

Als darrers anys de la seva vida va ser objecte de múltiples homenatges i distincions, molts de lligats a la tasca d'historiador, però també a la de la recuperació cultural que va dur a terme a la postguerra. Optimista *avant la lettre* i lluitador nat, Coll i Alentorn es va caracteritzar per la coherència de la seva trajectòria, fidel, des de la primera joventut, als principis catalanistes.

M. Antonieta Cot Miralpeix

Mataró, 1910 – Barcelona, 1994

M. Antonieta Cot va ingressar a l'Escola de Bibliotecàries el setembre de 1935 i es va graduar el 1938. Entre les seves companyes de promoció hi havia Joana Raspall, Rosa Ricart —bibliotecària de l'Institut Britànic i membre honorari de l'orde de l'Imperi Britànic en reconeixement a la tasca que hi va fer— i Montserrat Martí i Bas, que, contractada per Ramon Aramon com a secretària de l'Institut d'Estudis Catalans en començar la dècada dels anys quaranta, va ser durant molts anys un dels referents de l'Institut. En acabar els estudis, el curs 1938-1939, Cot va treballar amb Rosa Ricart a la biblioteca de l'Escola en substitució de Consol Pastor, que els darrers mesos de la guerra s'havia traslladat a París. Just després de la guerra va treballar a la Biblioteca Santiago Rusiñol de Sitges fins al 1944, primer sota la direcció de Pilar Casas i poc després com a directora. Aquells anys van ser difícils i les biblioteques van patir esporgades dràstiques dels fons, una censura estricta i la imposició d'actes presidits per la ideologia franquista. Tanmateix, amb la sòlida formació professional rebuda a l'Escola de Bibliotecàries, M. Antonieta Cot, com altres bibliotecàries d'aquella època, va saber fer front a la situació i va convertir la biblioteca de Sitges en un lloc d'interès i de reunió de molts sitgetans. Les memòries de la biblioteca, que publica a l'*Anuario de la Biblioteca Central y de las Populares y Especiales*, revelen el seu interès pel servei, per captar nous lectors i per formar una col·lecció adequada als interessos del públic.

L'any 1944 es trasllada a la Biblioteca Central —l'antiga Biblioteca de Catalunya—, on treballa en diverses seccions, i el 1948 ocupa, mitjançant un concurs, una plaça de la Central de Biblioteques Populares d'on ja no es va moure fins a la seva jubilació el 1980. Primer hi treballa com a col·laboradora de Justa Balló, que n'era la directora, i a la seva jubilació el maig de 1969, ella mateixa dirigeix el servei. De manera tímida i a mesura que les circumstàncies ho permetien, les biblioteques populars, sota la guia de la Central Tècnica, van ser focus de difusió de la cultura catalana: conferències, exposicions, sessions musicals, de teatre, de cinefòrum... i, molt a poc a poc, es van poder adquirir

M. Teresa Boada, Margarida Tura i M. Antonieta Cot en una exposició de llibre infantil a Munic (1976).

llibres en català i d'autors catalans, sobretot a partir de l'inici dels anys seixanta, quan ja hi comença a haver una certa oferta de llibres en aquella llengua. La Central també va tenir un cert paper en l'organització de cursos de català a les biblioteques populars durant els anys seixanta, primer facilitant-ne l'organització per part de biblioteques individuals i després posant els mitjans perquè els cursos de català de la Diputació es fessin a les biblioteques populars. Amb Justa Balló al capdavant i l'Antonieta de segona, les biblioteques populars van conservar, encara que fos molt tènue, perquè les circumstàncies no donaven per a més, l'esperit de servei que tenien en temps de la Generalitat (Estivill, 2013).

En l'àmbit personal, va formar part, des de les primeres reunions, del grup Miramar, fundat per Josep Benet i Maurici Serrahima el 1945, que tenia l'objectiu de fer de pont entre la generació d'abans de la guerra i els més joves, i de ser un fòrum de debat i de formació per a aquests darrers sempre a l'entorn de la cultura catalana. Hi havia altres bibliotecàries que sovintejaven els cursos i les conferències d'aquest primer moviment de resistència cultural, com ara Helena Blanco, Montserrat Martí i Bas, Rosa Leveroni, Teresa Boada..., i ella mateixa va formar part de l'equip directiu del grup des de 1947. M. Teresa Boada destaca l'aire tranquil i serè de la seva companya, i també els gestos valents.

Ultra les aportacions a l'*Anuario de las Bibliotecas Populares*, Cot va participar en congressos nacionals i internacionals i va ser col·laboradora de la revista

Biblioteconomía, on va publicar, entre d'altres, els articles següents: «Trabajo sobre préstamos entre bibliotecas populares» (1949); «El Congreso de Bruselas y las biblioteca populares» (1955); «Las bibliotecas populares de la Diputación Provincial de Barcelona» (1955), amb Justa Balló; «La situación bibliotecaria internacional al finalizar el año 1958» (1958); «Ensayo sobre el funcionamiento de centrales comarcales de bibliotecas Populares» (1968); «La XL Reunión del Consell General de la FIAB» (1974), i «Biblioteques públiques», (1973-1974). Al Congreso Nacional de Bibliotecas que va tenir lloc a Girona el 1966, va presentar, amb M. Teresa Boada, un treball sobre «La función social de la biblioteca», i el 1975 col·labora en un número de la revista *San Jorge* dedicat a les biblioteques amb un article sobre «Bibliotecas populares desde 1918»; uns anys abans, havia escrit sobre el mateix tema a *Serra d'Or*: «Un cinquantenari que no ha de ser oblidat: les biblioteques populars» (desembre 1968), que va sortir publicat amb el nom de Rosa Leveroni perquè en aquell moment la prudència encara recomanava que un treball que deixava clara la vocació catalana i catalanista de la xarxa el signés una persona aliena a l'Administració.

Segons consta en una relació del professorat publicada a *Biblioteconomía* (1964), el curs 1960-1961, M. Antonieta Cot es va incorporar a l'Escuela de Bibliotecarias juntament amb Maria Serrallach. Probablement, la seva funció era la de professora auxiliar, que substituïa principalment els professors de les matèries tècniques, perquè mai no va signar cap acta d'exàmens. Tampoc no hi ha constància dels anys que va exercir aquesta funció.

Carme Darder Ensesa

Barcelona, 1928

Estudia el batxillerat a l'Institut Maragall de Barcelona i el curs 1950-1951 acaba la llicenciatura en Filosofia i Lletres, en l'especialitat de Clàssiques, a la Universitat de Barcelona. El 1953, amb vint-i-cinc anys, comença la carrera de Bibliotecària, que fa en dos anys perquè ja té la llicenciatura, i aprova la revàlida el 1955 amb el número u de la seva promoció. Acabats els estudis, treballa a la Central de Biblioteques Populars i simultàniament fa de professora a l'Escuela de Bibliotecarias, on imparteix l'assignatura Introducció a las lenguas románicas y germánicas fins al curs 1959-1960. Els dos cursos següents dona una assignatura que s'anomena Terminología. En casar-se, va haver de demanar una «excedència forçosa» i va deixar la feina de la Central de Biblioteques Populars, ja que encara regien les disposicions legals, vigents des dels anys quaranta, que prohibien explícitament que les dones casades treballessin a l'Administració

pública —mesura que, en el cas de la Diputació de Barcelona, es va aplicar de manera laxa, ja que sí que es van fer contractes interins o per a substitucions a dones casades, però, en canvi, aquestes mateixes dones no podien accedir a places de funcionària—. Des de 1985 i fins a la seva jubilació el 1993 va treballar a la Biblioteca de Catalunya.

Festa de fi de curs de les alumnes de l'Escola amb una representació ambientada en un pati andalús (1946). Fotògraf: Biblioteca Central (Barcelona). Servicios Fotográficos.

Agustí Duran i Sanpere

Cervera, 1887 – Barcelona, 1975

Les arrels cerverines de la família d'Agustí Duran i Sanpere es remunten ben bé al segle XVII: des de l'ofici d'espardenyers van anar prosperant fins a ser propietaris de terres amb estudis universitaris en el camp del Dret. Duran i Sanpere va créixer i es va formar a Cervera en l'ambient familiar; després va estudiar Filosofia i Lletres a Barcelona i es va doctorar en Dret a Madrid. Des de ben aviat es va decantar per la història, l'arqueologia i el món dels arxius, de manera que la seva primera feina va consistir en l'organització de l'arxiu municipal de Cervera. El 1914 guanyava un concurs de la Secció Històrica de l'Institut d'Estudis Catalans, col·laborava en la creació del seu Servei d'Investigacions Arqueològiques i poc després s'iniciava en la pràctica de l'arqueologia amb excavacions al

poblat ibèric del Tossal de les Tenalles, al Segrià, i a Valltorta, al Maestrat, i amb altres campanyes a la Segarra i a Barcelona.

El 1917 guanya la plaça d'arxiver municipal de l'Ajuntament de Barcelona, on organitza el trasllat de la documentació de l'arxiu històric a la Casa de l'Arxidiaca, que obrirà les portes el 1921 amb el nom d'Arxiu Històric de la Ciutat de Barcelona; també hi organitza l'oficina de publicacions i investigacions, i el 1929 serà el responsable del pavelló de la ciutat a l'Exposició Universal, que serà la llavor del Museu d'Història de la Ciutat. Des del càrrec de cap de la Secció d'Arxius del Servei de Patrimoni de la Generalitat de Catalunya, que tenia des de juny de 1936, dirigeix el salvament del patrimoni documental català durant el període de la Guerra Civil. Els fons d'arxius recollits es van salvar en la seva totalitat i es van retornar als seus propietaris un cop acabada la guerra.

L'activitat de Duran i Sanpere en les accions de salvament del patrimoni van motivar que fos sotmès a un consell de guerra els primers mesos de la postguerra. Amb la sentència absolutòria d'aquest procés, i després de superar el procés de depuració perceptiu per a tots els funcionaris, va reintegrar-se a l'Arxiu Municipal, i el 1943 inaugurava l'Institut Municipal d'Història de Barcelona, que agrupava l'Arxiu Històric, el Museu d'Història de la Ciutat i el Museu d'Arts i Indústries Populars del Poble Espanyol, que havia creat juntament amb Joan Amades. També va reorganitzar les excavacions al barri vell i a la plaça de la Vila de Madrid, i va desenvolupar una tasca important de divulgació històrica que comprenia visites al Museu i sobretot les sessions radiofòniques setmanals que, des de 1945 fins a 1951, es van fer a Ràdio Barcelona sobre els diversos aspectes de la història de la ciutat. Aquestes sessions es van publicar en els nou volums de *Barcelona: divulgación histórica* (1945-1959), que va dirigir i que contenen textos seus i de molts altres autors, com ara Joan Ainaud, Joan Amades, Antoni Balasch, Josep M. Madurell, Ernest Martínez Ferrando, Josep M. Font i Rius, Josep M. Garrut, Josep Sanabre, Frederic-Pau Verrié...

La seva tasca docent va ser més marginal; la va dur a terme a través de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana, l'Escola Massana i els Estudis Universitaris Catalans. A l'Escola de Bibliotecàries hi entra, de la mà del director Ferran Valls i Taberner, el curs 1939-1940 com a professor d'Història del arte i hi roman fins a inici de 1942 —el gener d'aquest any dimiteix per motius de salut.

Una vegada jubilat el 1951, Duran i Sanpere va continuar ben actiu: d'una banda, va organitzar a Cervera el Museu Comarcal (1959) i el Museu del Blat i la Pagesia (1964); d'una altra, va recollir els seus estudis cerverins en el *Llibre de Cervera* (1972) i els relatius a Barcelona en els tres volums de *Barcelona i la seva història* (1972-1975), i encara va escriure les seves memòries, *Tornant-hi a*

pensar (1961). A part dels treballs esmentats, destaquen en la seva bibliografia els treballs dedicats a la història de l'art: *Els retaules de pedra* (1932-1934); *La peinture catalane à la fin du Moyen Âge* (1933); *Escultura gòtica* (1956), amb Joan Ainaud; *Per la història de l'art a Barcelona* (1960), etc. I també *La fiesta del Corpus* (1943); l'edició del *Llibre de les solemnitats de Barcelona* (1930-1947), amb Josep Sanabre; *La torre Pallaresa* (1949); *Viatge al voltant del món: seguint el paral·lel de Barcelona* (1957); *El Instituto Municipal de Historia de Barcelona a través de sus primeros cuarenta años: 1917-1957* (1958); *Felip V i la ciutat de Cervera* (1962); *Els cavallers de Sant Jordi* (1964); *Història de Barcelona: de la prehistòria al segle XVI* (1975), que va dirigir, i *La Passió de Cervera: misteri del segle XVI* (1984), amb Eulàlia Duran. Entre altres distincions, el 1924 ingressava a la Reial Acadèmia de Bones Lletres i la presidia entre 1961 i 1963; el 1942 es va incorporar a l'Institut d'Estudis Catalans i el 1968 entrava a formar part de la Reial Acadèmia de Belles Arts de Sant Jordi; abans, el 1950, havia estat un dels fundadors i l'impulsor principal de les Assemblees d'Estudis Comarcals.

Visita de l'Escola de Bibliotecàries al CSIC (Madrid). A la darrera fila, Justa Balló és la quarta persona des de l'esquerra i Paquita Carbó és la sisena. Felipe Mateu i José M.ª Albareda al centre de la fila. A la primera fila, la segona des de l'esquerra és Regina Ferrer i la primera i la segona des de la dreta són Pilar Galera i Anna Sala. A la segona fila, Consol Pastor és la segona des de la dreta, i Carme Pascual, la quarta.

Tomás Estévez Martín

Zamora, 1904 – Barcelona, 1967

Tomás Estévez era fill d'un propietari de Zamora. Va estudiar el batxillerat a l'Institut de Barcelona entre el curs 1916-1917 i el 1921-1922. Segons consta al seu expedient a l'arxiu de la Universitat de Barcelona, a continuació va cursar la carrera de Filosofia i Lletres, secció d'Història, en aquesta Universitat i es va graduar el 1926 amb el Premi Extraordinari. L'abril de 1939 és nomenat professor de Geografia e Historia de l'Institut Balmes; abans havia donat classes a Oviedo i el febrer de 1940 se'l destina a Figueres després de passar pel procés de depuració obligatori sense cap sanció (Negrín, 2005); en el moment de la seva mort era catedràtic de l'institut femení Montserrat. Segons explica Mateu y Llopis en la breu nota necrològica que li dedica a *Biblioteconomía* (1967), just acabada la guerra s'havia incorporat voluntàriament als serveis de recuperació bibliogràfica i, com a resultat d'aquesta dedicació, Ferran Valls i Taberner li va encarregar l'assignatura d'Historia de l'Escuela de Bibliotecarias. Només la va impartir el curs 1939-1940, ja que l'octubre de 1940 va ser nomenat catedràtic numerari de l'Institut de Maó. El curs 1954-1955 el tornem a trobar entre el professorat, professant l'assignatura Clasificación de las ciencias, que imparteix fins a 1962-1963; a partir del curs següent i fins a 1966-1967, dóna la Historia universal, convertida al cap de poc temps en Historia de la Cultura, en substitució de Luis M.ª Plaza.

Quirze Estop i Puig

Sabadell, 1906 – Barcelona, 1990

Quirze Estop va estudiar al Seminari de Barcelona, a la Pontificia Universitat Gregoriana de Roma, on va obtenir el doctorat en Teologia, i a la Biblioteca Apostolica Vaticana, on es va diplomar com a bibliotecari. La Guerra Civil el va sorprendre a Roma, on havia estat ordenat sacerdot el març de 1936.

La seva dedicació docent va començar l'any 1939, quan va ser nomenat professor del Seminari de Barcelona; durant molts anys hi va ensenyar lògica i metafísica. Durant vint-i-cinc anys va ser professor de religió de l'Escola Professional per a la Dona de la Diputació de Barcelona, i del 1945 al 1948 va donar aquesta matèria a l'Escuela de Bibliotecarias; també va ser professor de l'Institut Ausiàs March. A més, va ser capellà de diverses comunitats religioses, com ara les Carmelites de la Caritat (1939) i les Benetes de Sarrià (1941); va treballar a la Cúria Diocesana, com a notari de processos de beatificació, cen-

sor de llibres, vocal del Comitè Executiu del Congrés Litúrgic Diocesà, etc., i va ser consiliari de distintes associacions d'apostolat seglar, com l'Agrupació Catòlica de Graduats, els Graduats d'Acció Catòlica i l'Acadèmia Catòlica de Sabadell.

Entre altres càrrecs, va ser rector del Seminari (1948-1949) i del Seminari Major Diocesà (1963) i director del Convictori de Sant Josep Oriol (1964). L'any 1968 va ser nomenat membre de la Comissió Diocesana de Litúrgia i a partir d'aquell any fou també rector de la Residència Sacerdotal Sant Josep Oriol —a partir de 1984, rector emèrit.

En la necrològica que poc després de la seva mort es va publicar al *Butlletí de l'Arquebisbat de Barcelona*, es menciona que en l'homilia de la missa exequial, monsenyor Capmany va mencionar que Quirze Estop havia estat el deixeble predilecte del doctor Lluís Carreras i va referir-se també a l'estima del difunt per la cultura catalana i la litúrgia, aspectes que queden recollits en els textos que va escriure. El catalanisme el va inspirar des de ben jove, quan era membre dels Pomells de Joventut de Sabadell; així, en diversos números de la revista *Garba* de l'any 1922, hi figuren les «obres patriòtiques» que havia dut a terme pel seu compromís amb aquell moviment: cada jorn repassa la gramàtica i regira el diccionari català; ha cultivat la llengua catalana i n'ha propagat la descastellanització, i ha sostingut converses filològiques. Poc després, el 1925 escriu una sèrie d'articles a la revista *Joventut Catalana* amb el títol «Elogi de la paraula catalana». La bibliografia posterior, ja de la postguerra, mostra que devia ser un home obert i progressista, i que va treballar per l'ús del català a l'Església i en els textos litúrgics: el 1948, en la lliçó inaugural del curs acadèmic del Seminari, ja parlava de *Las teorías existencialistas ante la razón y la conciencia*, i als anys quaranta escriu en català el *Memorial de la Coronació de la Mare de Déu de la Salut, 1697-1947*; en la dècada següent escriu també en català sobre els textos litúrgics —com ara *La santa missa: imatges i pregària* (1956), que adapta al català, o la versió comentada del *Ritual del baptisme* (1959)—. El doctor Estop va ser ben actiu, durant els anys del Concili II del Vaticà i els precedents, en la comissió de litúrgia de Catalunya, i a partir de 1966 va dirigir la comissió interdiocesana de versions litúrgiques (Bellavista, 2001, p. 152; Massot i Muntaner, 1973, p. 163). Entre altres textos, també és autor d'*Historia de la Iglesia: 9 lecciones* (1942), *L'esperit del Dr. Carreras* (1956) i *La Roser Puja-des* (1977).

Josefina Forn i Farga

Barcelona, 1908-1995

Homenatge a Pere Bohigas en la seva jubilació. D'esquerra a dreta: Josefina Forn, Enric Tormo, Felipe Mateu, Mercè Martí, José M.ª Berini i Pere Bohigas (1971).

Josefina Forn va fer l'ingrés a l'Escola de Bibliotecàries el setembre de 1938. Aquell curs, els efectes de la guerra es van fer notar en el nombre d'alumnes que van accedir als estudis: si els dos anys anteriors van fer l'examen d'ingrés 40 i 25 candidates i en van aprovar, respectivament, 14 i 17, el 1938 sols hi va haver deu aspirants i només set van superar la prova. Es va graduar el 1941, amb cinc alumnes més, i va obtenir el número u de la promoció.

El juny de 1965 va començar a treballar, amb caràcter laboral, al Servei de Biblioteques de la Diputació de Barcelona per exercir funcions de bibliotecària. L'octubre de 1968, quan Paquita Carbó va demanar l'excedència de la plaça que ocupava com a secretària de l'Escuela de Bibliotecarias, la va reemplaçar en aquella funció i hi va romandre fins a la seva jubilació el 1978.

Enric Freixa i Pedrals

Barcelona, 1911-2002

Fill d'una família benestant que procedia de Berga, Enric Freixa va obtenir el títol de batxillerat amb tot just quinze anys. Trencant amb la tradició familiar de l'advocacia, comença la carrera d'Enginyeria Industrial el curs 1927-1928, el primer any que l'Escola s'estrenava a la fàbrica Batlló al carrer d'Urgell, i l'aca-

ba el 1933 amb el número u de la promoció; a més, estudia dos cursos de Ciències Exactes i algunes assignatures de Dret. Durant aquesta etapa va ser ben actiu a l'Associació d'Estudiants Catòlics i en va presidir la Federació Catalana entre 1929 i 1932; el 1930 també havia començat a col·laborar amb el diari *El Matí*, d'orientació catòlica, on va continuar fins a 1936. Les pràctiques de la carrera les va fer a les caves Codorniu de Sant Sadurní d'Anoia i a La Maquinista Terrestre y Marítima, on entraria a treballar el 1935. Com assenyala Francesc X. Puig Rovira (2012), Freixa alterna la pràctica professional amb la docència, primer amb classes particulars i, des de 1934, com a auxiliar numerari i professor de pràctiques de Càlcul integral i Mecànica racional a l'Escola d'Enginyers Industrials; l'autor també destaca la seva participació activa a l'Associació i al Col·legi d'Enginyers Industrials i el paper fonamental que va tenir en la creació de la Mutualitat dels enginyers.

L'inici de la guerra l'agafa a Dinamarca, on, comissionat per La Maquinista, feia una estada de treball i d'estudi. Decideix quedar-s'hi pel perill que li podia suposar el retorn a Catalunya a causa del seu compromís amb el catolicisme i el catalanisme. El 1939, instal·lat de nou a Barcelona, es reincorpora a La Maquinista, primer com a cap del departament de motors dièsel per a vaixell i, ben aviat, en càrrecs més importants, com a adjunt de direcció i, poc després, com a director comercial de l'empresa. Així mateix, era soci de l'empresa Promar, que va fundar el 1947 amb José Martínez i que inicialment es va dedicar a desenvolupar una patent seva de reparació de la quilla dels vaixells. El 1971 es va jubilar de La Maquinista per dedicar-se per complet a l'Escola d'Enginyers, però va mantenir la condició d'assessor de l'empresa fins a 1981.

Respecte a la seva relació amb l'Escola d'Enginyers, el 1942 torna a opositar a la plaça que havia ocupat anteriorment; el 1949 guanya la de professor titular d'Extensió de càlcul i l'any següent s'encarrega, a més, de la càtedra d'Estadística que s'acabava d'introduir en el pla d'estudis. A partir de 1952, després de guanyar el concurs de la càtedra de Motors Tèrmics, impartirà aquesta assignatura, i a mitjan anys cinquanta dirigirà una de les càtedres d'ensenyaments especialitzats que es creen a l'Escola per introduir, mitjançant cursets, els nous coneixements tècnics i científics que no tenien cabuda en un pla d'estudis encotillat. Durant la seva vida acadèmica, Freixa va viure la posada en marxa de plans d'estudis que van canviar la configuració dels ensenyaments tècnics, la creació de l'Institut Politècnic Superior de Barcelona (1968) i la seva transformació en Universitat Politècnica de Catalunya (1971). En dues ocasions, va tenir el càrrec de sotsdirector de l'Escola d'Enginyers (1951-1958 i 1965-1967) i va ser el secretari general de l'Institut Politècnic i després de la Universitat Politècnica des de 1968 fins a la seva jubilació el 1981.

A l'Escola de Bibliotecàries hi va començar a donar classe el curs 1940-1941. Hi impartí l'assignatura Història de les ciències fins a 1973 i, a partir d'aquesta data, Terminologia científica. Malgrat la gran distància que existia entre la seva especialitat i uns ensenyaments que tenien un enfocament cultural i en tot cas d'una tècnica ben distant de l'enginyeria, Freixa se sentia bé en aquella Escola per una sèrie de raons: era resultat de les polítiques culturals de Prat de la Riba, el centre havia recuperat el seu catalanisme abans que altres institucions del país i ell mateix se sentia atret per la documentació i la seva organització. A la segona meitat dels anys setanta, quan es parlava del reconeixement oficial dels estudis de Biblioteconomia, s'havia manifestat en alguna ocasió a favor de l'adscripció del centre a la Universitat Politècnica, perquè ja s'albirava que el domini de les tecnologies seria indispensable per a la gestió documental.

El 1964 va ser elegit membre numerari de la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona i la presidí entre 1983 i 1995; així mateix, va formar part del Patronat de la Biblioteca Arús, va ser membre numerari de l'Institut d'Estudis Catalans i de diverses de les seves societats filials, va presidir la Fundació Joaquim Torrens-Ibern creada el 1975 amb l'objectiu de normalitzar l'ús de la llengua catalana en l'àmbit de la ciència i la tecnologia, i la Generalitat el va distingir amb la medalla Narcís Monturiol al mèrit científic i tècnic (1985). Malgrat que mai no va escriure una tesi doctoral, el seu títol d'enginyer li atorgava les facultats de doctor i, com a tal, va dirigir un bon nombre de tesis doctorals. En la seva bibliografia, que no omple gaires pàgines perquè estava convençut que «fer» era més important que «escriure», s'hi tracta algun tema relacionat amb els motors, però hi predominen els treballs sobre càlcul, l'estadística relacionada amb el comportament humà, la teoria matemàtica del joc, etc. Una bona part d'aquests textos els va escriure amb motiu d'algun acte acadèmic: inauguracions de curs —*La impopularidad de las matemáticas* (1949), *La teoría de la información* (1956), *Galileu, exponent de la crisi universitària del segle XVII* (1986)—, la lliçó d'ingrés a l'Acadèmia de Ciències —*Cálculo digital* (1967)— i diversos discursos a la institució i d'acollida a nous membres, tots publicats a les *Memòries* de l'Acadèmia —«Les decisions dels cossos col·legiats» (1980), «Homenatge a la memòria de J. A. Coderch i de Sentmenat» (1989), etc. També publica algun article a la revista *Biblioteconomía* sobre la documentació en les empreses industrials: «Divagación y notas para una clasificación de catálogos industriales» (1946, núm. 9) o «Nota sobre los servicios bibliográficos interiores de una empresa industrial» (1949, núm. 23). Per encàrrec del seu amic i rector, Gabriel Ferrater, escriu *Arrels per a una universitat* (1986), en què dibuixa els antecedents de la Universitat Politècnica i de les escoles que la van formar. Els testimonis dels alumnes i col·legues de la Politècnica coincideixen a destacar la

intelligència del professor Freixa, la seva capacitat d'anàlisi i com sabia aplicar-la a la conducta humana, la fina ironia que el caracteritzava i la sòlida formació humanística que es filtrava en el seu discurs tot i tractar qüestions tècniques. La frase següent d'un article de Freixa publicat a *La Vanguardia* (1984) mostra aquella ironia que se li atribueix, i també el seu pensament sobre certes tendències que prenen força en el món acadèmic i que, malauradament, han acabat imposant-se: «...cuando el Último Tribunal examine mi currículum acaso decida leer mis publicaciones en vez de limitarse a contar cuántas hay, como suelen hacer los mandados».

Josep Maria Garrut i Romà

Barcelona, 1915-2008

Després d'iniciar estudis de Medicina, Josep M. Garrut es va llicenciar en Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona; també va estudiar Arts Plàstiques a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi, on, transformada ja en Facultat de Belles Arts de la Universitat de Barcelona, es va doctorar el 2006, quan tenia més de noranta anys, amb la tesi *Univers intemporal de Gaudí: de la teoria a la tesi*. Com explica Pilar Vélez (2009-2010), la seva activitat professional va girar a l'entorn de tres pilars: la conservació i l'estudi del patrimoni, la docència i la divulgació dels seus interessos, que se centraven principalment en Gaudí, el pessebrisme i l'art modern, i als quals s'hauria d'afegir també la figura de Jacint Verdaguer. En l'àmbit personal, va conrear la pintura i la poesia.

Josep M. Garrut va començar la carrera professional com a conservador de l'Arxiu Històric de la Ciutat i va tenir, entre d'altres, els càrrecs següents: sots-director i director del Museu d'Història de Barcelona (1957-1985); director del Museu Verdaguer de Vil·la Joana a Vallvidrera i de la Casa-Museu Verdaguer de Folgueroles; director de la Casa-Museu Gaudí, des de la seva creació el 1968 fins a la seva mort; president dels Amics dels Museus de Catalunya; sotsdirector dels Amics de Gaudí; president de la Secció d'Història i Art del Centre Excursionista de Catalunya, i president de l'Associació d'Amics de Barcelona Històrica i Monumental. Francesc Fontbona (2015) explica que va tenir un paper essencial en el salvament dels papers de l'escultor Carles Mani, col·laborador de Gaudí. Molt vinculat al pessebrisme, el 1952 va fundar la Universalis Foederatio Praesebrística, una federació mundial de pessebristes, i va presidir l'Associació de Pessebristes de Barcelona. El 1977 era elegit membre numerari de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi i hi ingressava uns anys més tard amb el discurs *L'arqueologia i l'etnografia, motivacions de l'art contemporani: les raons*

profundes de l'origen de l'art (1985). Totes aquestes responsabilitats les va combinar amb la docència, i així va ser professor de l'Escola d'Arts i Oficis Artístics de Barcelona des de 1951 fins a la seva jubilació; també va donar classes a l'Escola de Pintura Mural de Sant Cugat del Vallès i a l'Escuela de Bibliotecarias, on el curs 1967-1968 s'encarregava de l'assignatura Historia del arte i el curs següent de Museografia, una nova matèria que substituïa l'anterior. Va continuar donant classe a l'Escola fins al curs 1972-1973.

Autor de nombrosos articles que publica en revistes especialitzades i generals i també a la premsa, entre les seves monografies destaquen els treballs dedicats al pessebrisme, els relacionats amb les institucions en què va treballar, els que versen sobre els diversos aspectes de la història de Barcelona i els dedicats a l'art català dels dos darrers segles. Els títols següents són una mostra de les monografies que va publicar: *Ramón Amadeu y la maravilla de sus belenes* (1950); *Itinerarios de piedad en Barcelona* (1952); *El templo de Santa María del Mar* (1952); *600 anys de Plaça Nova* (1955); *Viatge entorn del meu pessebre* (1957); *Barcelona: vint segles d'història* (1963), amb Frederic Udina Martorell; *Guia de Gaudí* (1970), amb Joan Bassegoda Nonell; *Dos siglos de pintura catalana: XIX y XX* (1974); *L'Exposició Universal de Barcelona de 1888* (1976); *II Centenario de l'Escola de Llotja: Escuela de Artes Aplicadas y Oficis Artísticos* (1976), amb A. Puig; *Modernisme a Catalunya* (1976), coautor d'aquesta obra dirigida per J. M. Infesta; *El arte en Barcelona* (1976), que recull els articles que va publicar a *Miscellanea Barcinonensis*; *Jacint Verdaguer: «Príncep dels poetes catalans»* (1977); *Parc Güell* (2000), i *Casa-Museu Gaudí* (2004). Així mateix, va escriure alguns estudis monogràfics sobre artistes contemporanis, com ara Jordi Alu-mà, Ignasi Mundó, Domènec Fita, etc. El 1991, la Generalitat li va reconèixer la labor realitzada amb la concessió de la Creu de Sant Jordi, i el 2006, amb motiu del seu norantè aniversari, se li va retre un homenatge a la capella de Santa Àgata promogut per l'Ajuntament de Barcelona. La Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi va ser l'hereva universal del seu patrimoni.

Josep Gassiot i Llorens

Barcelona, 1910-1994

L'octubre de 1926, tal com ell mateix explica en un article a *La Vanguardia Española* (1971), Josep Gassiot va començar els seus estudis a l'Institut Químic de Sarrià. El 1933 serà el primer director del recent creat institut de segon ensenyament de la Seu d'Urgell —l'actual Institut Joan Brudieu—, on també s'encarregarà de les assignatures de Física i química i Matemàtiques; hi romandrà

només dos anys, i el curs 1935-1936 es traslladarà a l'Institut de Badalona. Després de la guerra va ser professor de l'Institut Balmes i de l'Institut Químic de Sarrià; també va actuar d'inspector de l'ensenyament mitjà del districte universitari de Barcelona.

Autor de nombrosos manuals de física i química, sobre els metalls nobles, els carburants, el cautxú, de llibres de problemes, etc., va ser un dels secretaris redactors de les primeres reunions per a la constitució de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, i a partir de la seva creació el 1932, va actuar de secretari de la Junta de Govern. De fet, una de les seves primeres publicacions —*El moment elèctric molecular* (1936)— va ser editada per l'Institut d'Estudis Catalans. Als anys vuitanta escriu alguns llibres per a nens: *Al govern, un pagès* (1984), *Un cavaller vestit de negre i el duc de Grüneland* (1987) i *Aventures i desventures al ducat de Grüneland* (1989).

El curs 1939-1940, el professor Gassiot va donar classe de Clasificación e historia de las ciencias a l'Escuela de Bibliotecarias. L'octubre de 1940 va deixar el centre en ser nomenat catedràtic numerari de l'Institut de Mérida. Just després, l'assignatura es va dividir en Clasificación de las ciencias, que va impartir Dolors Biader del Castillo, i Historia de las ciencias, encarregada a Enric Freixa. Posteriorment, Gassiot va fer alguna substitució del professor Freixa i com a tal assistí a alguna sessió del claustre de professors.

Alumnes de tercer curs de l'Escuela de Bibliotecarias. Al centre de la darrera fila, M. Lluïsa Solà, i a la dreta, Núria Rossell; assegudes a la primera fila: Carmina Bayó, Maria Guilà i Dolors Oliveras (1940).

Maria Gimeno Guardiola

Barcelona, 1911-?

Maria Gimeno era filla del metge Enrique Gimeno Riera, de Saragossa; la seva mare, María Guardiola, era natural de Pastrana, Guadalajara. El 1930 obté el títol de batxillerat a l'Institut de Barcelona, i entre 1930 i 1935 estudia la carrera de Filosofia i Lletres, especialitat de Clàssiques, a la Universitat de Barcelona. En el seu expedient a l'arxiu històric de la Universitat es conserva el nomenament com a ajudant interina de la Facultat de Filosofia i Lletres i Pedagogia que, amb efectes de l'1 de novembre de 1938, li fa arribar el degà. Probablement va continuar exercint aquesta funció fins a 1943.

El curs 1939-1940 era professora de Lenguas latina y griega de segon curs a l'Escuela de Bibliotecarias; poc després, l'assignatura es transforma en Literatura hispanolatina. Segons consta a l'expedient de l'Escola de l'any 1943 a l'Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona, el febrer d'aquell any va presentar la dimissió perquè havia de prendre possessió de la càtedra de Llatí de l'Institut de Segon Ensenyament de Tortosa. A començament dels anys cinquanta encara ocupava aquella plaça.

Maria Gimeno és autora de la traducció i l'edició literària d'una selecció de poesies d'Horaci publicada el 1940 per l'editorial Yunque, dirigida per Juan Ramon Masoliver, dins de la col·lecció «Poesia en la mano».

Rosemarie Hess

Barcelona, 1922

A l'expedient acadèmic de Rosemarie Hess a l'arxiu de l'Escola de Bibliotecàries consta que va néixer a Barcelona el 1922; era filla de Johann Jacob Hess i de Frida Liebich. Va fer l'examen d'ingrés a la carrera el 1945 i es graduava el juny de 1948 amb un expedient brillant. En una entrevista de 2005, arran de la celebració del cinquantenari del Goethe-Institut a Barcelona, també s'esmenta que era filòloga.

En acabar els estudis, entra a treballar a la Biblioteca Central substituint algunes baixes i llicències i poc després obté un nomenament interí. Hi romanirà fins al març de 1957 i, si bé estava adscrita a la Secció d'Intercanvi i s'ocupava del canvi internacional de publicacions, també es va encarregar de les publicacions de la biblioteca, especialment de la revista *Biblioteconomía*, en què portava la bibliografia internacional i on va publicar diverses ressenyes. El seu coneixement de llengües va facilitar que prestés serveis a la Secció de Cataloga-

Inauguració del curs 1946-1947 a l'Escuela de Bibliotecarias. La quarta noia de la primera fila és Rosemarie Hess, i la sisena, Montserrat Girbau. A la segona fila, la segona noia és Isabel Sastre, i al seu costat, Concepció Carreras i Carme Deig (1946).
 Fotògraf: Joaquín M.ª Domínguez (Barcelona).

ció; així mateix, com explica Felipe Mateu en el certificat de serveis prestats que se li lliura quan deixa la biblioteca, va col·laborar en l'organització d'exposicions i en el servei de consulta a la sala de lectura. A la primera meitat dels anys cinquanta va ser professora auxiliar de l'Escuela de Bibliotecarias, i com a tal substituïa les classes de Felipe Mateu en les seves absències; el curs 1954-1955 es va encarregar de la *Introducción a las lenguas románicas y germánicas*.

Tal com relata Rosemarie Hess (2005), l'estiu del 1954 la van anar a buscar del consolat alemany. El cònsol general, el doctor Schaffarczyk, li va oferir de treballar com a secretària seva; al seu torn, ella, bibliotecària, li va proposar d'obrir una biblioteca. Com que la idea li va complaure, li va preparar un pressupost i, a continuació, amb un encàrrec concret, va buscar un local adient, al carrer de València, i es va responsabilitzar de condicionar-lo. La Biblioteca Alemana, com es va dir inicialment la institució, s'inaugurava el novembre de 1955; el gener de 1956 començaven les primeres classes d'alemany i poc després, les primeres activitats del centre. Rosemarie Hess va ser la gestora de tot plegat fins a final dels anys cinquanta, quan, amb l'augment d'alumnes i la complexitat que anava prenent la institució, es van traslladar a un edifici de la Gran Via. L'any seixanta, el centre va adoptar el nom de *Deutsches Kulturinstitut* i aquella mateixa dècada es va convertir en el *Goethe-Institut*. Rosemarie Hess va treballar a la institució, al capdavant de la biblioteca que havia creat, fins a 1983.

Maria Carme Illa Munné

Llançà, 1930

Maria Carme Illa va passar la infantesa a Galliners, un poblet del Pla de l'Estany, on els seus pares feien de mestres. Traslladats a Barcelona perquè els fills poguessin estudiar, va fer el batxillerat a l'Institut Maragall i als divuit anys va ingressar a l'Escuela de Bibliotecarias, on es va graduar el 1951 amb el número u de la promoció. Com a treball de final de carrera elabora una «Bibliografía sobre libros para niños» que recull més de 1.500 títols, en català i en espanyol, i que es publica a *Biblioteconomía* (1953). A final dels anys seixanta comença la llicenciatura en Filosofia i Lletres, secció de Filologia Catalana, i es llicencia cap a 1974.

Bibliotecària inquieta i diligent en molts fronts, Carme Illa té una activitat professional ben variada que s'acompanya d'una bibliografia que mostra com amplia els interessos a mesura que explora nous àmbits professionals. Poc després d'acabar la carrera exerceix la professió a la biblioteca d'Arenys de Munt,

Jubilació de Maria Roca, bibliotecària de Canet i alumna de la primera promoció. Maria Roca és la tercera persona des de la dreta; M. Carme Illa, al mig de la fotografia, amb un abric blanc (1954 o 1955?).

on roman fins a 1956; hi organitza les activitats habituals d'una popular —l'hora del conte, guies de lectura, exposicions, conferències, etc.— i, a més, hi inicia la collecció local, hi organitza audicions musicals i posa en marxa una biblioteca filial a Arenys de Mar —s'hi traslladava un parell de dies a la setmana amb una maleta plena de llibres i feia préstec als lectors del poble veí, que, com palesen les memòries de l'*Anuario*, van respondre amb un bon ús del servei—. Als anys cinquanta, el sou de les bibliotecàries continuava sent molt migrat i no era suficient per viure amb una certa independència de la família; per això, la majoria de les bibliotecàries cercava un lloc de treball a la capital, on els era més fàcil trobar una segona ocupació —a la Universitat, en alguna empresa o casa particular, etc.— per complementar la jornada laboral i el sou. El 1956, Carme Illa obté una plaça a la Secció de Duplicats de la Biblioteca Central, i el març de 1957 organitza i posa en marxa el primer bibliobús, cedit pel Ministerio de Educación Nacional, que fa el recorregut per l'Hospitalet de Llobregat i el barri de Sants. Al cap d'un any retorna a la Biblioteca Central, on presta servei a la sala de ciències, i fa substitucions a la biblioteca de Terrassa i a la del districte IV, al saló Víctor Pradera. Quan el 1970 inaugura, per concurs de trasllat, la Biblioteca Julià de Capmany al barri de Gràcia, consta que també havia treballat, probablement fent substitucions, a les biblioteques de Cornellà, d'Esparraguera, de Rubí i de l'Escola del Treball. El setembre de 1973 retorna a la Biblioteca Central que, *de facto*, ja s'anomena Biblioteca de Catalunya, fins que el 1974 se li confia la direcció de la Biblioteca Pública Arús, on romandrà fins a final dels anys vuitanta; hi farà una feina molt notable per condicionar el local i organitzar i catalogar el fons bibliogràfic de la institució, que havia romàs tancada —i abandonada— des del final de la Guerra Civil fins a 1967. Es jubila l'any 1995 sent bibliotecària de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona, on du a terme un treball remarcable amb la catalogació del donatiu d'ex-libris de Pepita Pallé.

La docència la comença el 1967 quan, arran del programa dels cursos de català encetat per la Diputació de Barcelona, que s'imparteixen a les biblioteques populars, dona les primeres classes de nivell superior destinades a la formació del professorat dels cursos. També col·labora amb Pere Bohigas en la seva organització i direcció, i els dirigeix a la jubilació de Bohigas (Estivill, 2013). A l'Escuela de Bibliotecarias hi entra el 1969 per donar Llengua catalana II, introduïda aquell any en el pla d'estudis, i la professarà fins a 1973. Quan aquest any Rosalia Guilleumas és nomenada directora del centre, se li encarreguen les matèries Biblioteconomia (I i II) i Bibliografia; les impartirà fins a 1976. El seu pas per l'Escola va ser important per altres qüestions, ja que es va implicar molt en la reforma del pla d'estudis que es va dur a terme el curs 1973-1974, i en les pri-

meres accions que es van fer per aconseguir el reconeixement universitari de l'Escola i els ensenyaments. En aquest sentit, és l'autora de la *Memoria que presenta la Escuela de Bibliotecarias de la Diputación Provincial de Barcelona para acompañar la solicitud de reconocimiento como Escuela Universitaria de Bibliología adscrita a la Universidad de Barcelona* (1974) —un informe molt complet sobre l'evolució del centre des dels seus inicis fins a 1973.

Carme Illa és molt activa professionalment, amb un bon nombre d'intervencions a les Reunions de Bibliotecàries, l'assistència a congressos nacionals i internacionals, amb articles a les revistes professionals i amb la participació en els fòrums professionals; així, per exemple, té diversos càrrecs a la delegació catalana de l'ANABA, que va ser una de les primeres delegacions que es va crear en el si de l'organisme i que va tenir un paper important, que massa sovint s'oblida, entre la professió catalana des de la seva creació als anys cinquanta fins a inici dels setanta. Així mateix, participa a la revista *Biblioteconomía* amb diversos articles relacionats amb la seva feina a les populars: «La biblioteca y el niño» (1954), «Discotecas y filmotecas en las grandes localidades» (1956) i «La biblioteca móvil» (1957). El mateix any en què és escollida tesorera de la delegació de l'ANABA, hi publica «Actividades de la ANABA: (delegación del distrito universitario de Cataluña y Baleares)» (1961), i en el número de 1973-1974 hi figura l'article «Any Internacional del Llibre (1972)». El 1967 rep el Premi Ramon d'Alòs-Moner de l'Institut d'Estudis Catalans pels *Índexs de la revista «L'Avenç»* (1990), que elabora amb Maria Capdevila, i el 1972 participa en el V Congreso Nacional de Bibliotecas amb el treball «Información del bibliotecario al lector», que escriu amb Teresa Basora Sugranyes.

A partir del moment en què dirigeix la Biblioteca Arús aconsegueix un equip de tres bibliotecàries per posar-la al dia i oferir un servei digne, i escriu articles per divulgar-ne la història, explicar les accions necessàries per millorar-ne les instal·lacions i el funcionament i divulgar-ne els fons i els donatius que comencen a arribar: «Biblioteca Arús», a *Biblioteconomía* (1973-1974 i 1975); «Biblioteca Pública Arús», a *La red de bibliotecas de la Diputación Provincial de Barcelona* (1975), o «Relació de les revistes que hi ha a la Biblioteca Pública Arús», a *Biblioteconomía* (1976), entre d'altres. El lligam que estableix amb una biblioteca tan rica, la seva dedicació a l'ensenyament del català i la vinculació que té amb Miquel Coll i Alentorn a través dels moviments polítics i culturals de resistència al franquisme, la porten a explorar altres camps: el 1983 publica *El segon Congrés Catalanista: un congrés inacabat, 1883-1983* (1983); tres anys més tard escriu el treball inèdit «Els anarquistes i Catalunya» (1986), del qual es conserva una còpia a la Biblioteca del Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona, i el 1984 col·labora en *Miquel Coll i Alentorn: miscel·*

lània d'homenatge en el seu vuitantè aniversari, amb una biografia molt completa del personatge. Una vegada jubilada, Carme Illa inicia els seus estudis sobre ex-libris i hi continua treballant. Els títols següents són una mostra de la bona feina que està fent en aquest camp: «Notícia sobre els ex-libris desconeguts de Pepita Pallé», a *Ex-libris: Portaveu de l'Associació Catalana d'Exlibristes*, núm. 16 (1997); «Pepita Pallé i la col·lecció d'ex-libris de la Reial Acadèmia de Bones Lletres», a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* (1999-2000); «Els Ex-libris a Igualada», a *Revista d'Igualada*, núm. 11 (2002), o «El Congrés Internacional d'Ex-libris i les sigles Barcelona», a *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona* (2007-2008). També col·labora en l'edició de bibliòfil *Oriol Maria Diví: ex libris, 1960-2011* (2011) i és l'autora del *Catàleg raonat dels ex-libris catalans de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona* (2007), un recull que, com diu Francesc Fontbona en el pròleg de l'edició, és «veritablement extraordinari», la «pedra angular del nostre exlibrisme». Es tracta, doncs, d'una bona trajectòria per a una noia que va estudiar en aquella escola grisa i poc engrescadora de començament dels anys cinquanta.

Miguel Lasso de la Vega y López de Tejada

Carmona, Sevilla, 1893 – Madrid, 1957

Miguel Lasso de la Vega, marquès de Sotillo, va tenir un paper molt breu en l'Escuela de Bibliotecarias, ja que només figura com a signatari de les actes d'Historia del libro o en la llista de nòmines que es conserva a l'Arxiu Històric de la Diputació en els dos primers cursos de la nova etapa; el curs 1941-1942, l'encarregat de l'assignatura ja va ser Ferran Valls i Taberner. Aquesta presència efímera es deu, probablement, al desig de posar en marxa els ensenyaments al més aviat possible amb un cos docent que era totalment nou; per això, els primers anys de la postguerra hi ha poca estabilitat en el professorat, perquè les places s'ocupen amb una certa pressa i de manera provisional i van quedant vacants a mesura que el professorat troba destins més estables.

Miguel Lasso de la Vega era llicenciat en Filosofia i Lletres i Dret, i s'havia especialitzat en Genealogia i Heràldica. Acabats els estudis, va obtenir per oposició la càtedra d'Història de la Universitat de Sevilla; posteriorment, va tenir la mateixa càtedra a les universitats d'Oviedo, de Saragossa, de Barcelona i de Madrid. Entre les seves publicacions figuren els títols següents: «Doña Mencía de Mendoza, marquesa de Cenete» (1942), lliçó amb la qual va ingressar a la Real Academia de la Historia; *Las provisiones de la diócesis de Lérida en el si-*

glo XVII (1944); *Casas madrileñas del pasado* (1945); *Exposición de la heráldica en el arte* (1945), amb el catàleg d'una exposició feta a la Biblioteca Nacional; *Arquitectos y alarifes madrileños del siglo XVII* (1948); *Artistas y artífices sorianos de los siglos XVI y XVII* (1948), i *Historia nobiliaria española* (1951-1953). Per a un recull més exhaustiu de la seva obra, vegeu la *Bibliografía del marqués del Saltillo, 1913-1955* elaborada per Antonio Rodríguez-Moñino (1955). Miguel Lasso de la Vega va ser membre de la Real Academia de la Historia, de l'Academia de Buenas Letras de Sevilla i de la Hispanic Society, i era cavaller de l'orde de Malta.

M. Rosa Mandoli Tost

Barcelona, 1936

M. Rosa Mandoli estudia el batxillerat a l'Institut Verdaguer de Barcelona i fa l'examen de revàlida el juny de 1955; l'any següent, fa el curs preuniversitari al Col·legi Lestonnac. A continuació, estudia el peritatge mercantil a l'Escola d'Alts Estudis Mercantils de Barcelona i la llicenciatura en Econòmiques a la Facultat de Ciències Polítiques, Econòmiques i Comercials de la Universitat de Barcelona.

Una bona part de la carrera professional la fa a la Diputació de Barcelona, on el 1957 aprova les oposicions a una plaça d'auxiliar especialitzat en comptabilitat, i deu anys després obté una plaça superior d'oficial tècnic administratiu. Després de passar per diversos càrrecs de responsabilitat, el 1976 és nomenada cap de la Unitat Tecnicoadministrativa del Gabinet Tècnic. El 1981, quan es negociaven alguns dels traspassos de la Diputació de Barcelona a la Generalitat de Catalunya, passa a prestar serveis al Departament de Governació de la Generalitat de Catalunya.

A l'Escuela de Bibliotecarias va donar l'assignatura Nociones de Administración durant tres cursos, de 1963 a 1966. Actualment, la senyora Mandoli Tost és vocal del Grup d'Economistes Sèniors del Col·legi de Periodistes de Catalunya.

Josep Margalef Meler

Barcelona, 1939 – Lausana, 1991

Josep Margalef era llicenciat en Econòmiques per la Universitat de Barcelona i professor mercantil. El 1957, quan encara estudiava la carrera, va guanyar una plaça d'oficial en la plantilla especial de comptabilitat de la Diputació de Bar-

celona. El 1962 se'l va adscriure a l'oficina que ajudava i assessorava els damnificats per les inundacions del 25 de setembre al Vallès. Posteriorment va ocupar càrrecs de més responsabilitat a la Corporació provincial fins que el 1970 és nomenat cap del Gabinet de Programació, Coordinació i Mètodes, o Gabinet Tècnic, adscrit a la Presidència. Durant els anys que va treballar a la Diputació va participar en diversos estudis —com ara el projecte d'autopista Barcelona-Sabadell— i en nombroses comissions d'assessorament o presa de decisions en assumptes econòmics d'envergadura. El 1980 se'l va adscriure provisionalment a la Conselleria de Governació de la Generalitat de Catalunya i l'any següent ocupa el càrrec de secretari general del Departament; s'hi queda fins a 1986, quan passa a exercir el mateix càrrec al Departament d'Ensenyament. Quan va morir a Lausana d'un infart, era assessor d'organització territorial de la Presidència de la Generalitat de Catalunya (*La Vanguardia*, 8 de gener de 1991).

Als anys seixanta va ser professor de classes pràctiques de l'assignatura Política econòmica de l'empresa a la Universitat de Barcelona (1963-1965); també va donar classes de Comptabilitat i control de costos a l'Escola d'Administració d'Empreses de Barcelona, i de Control empresarial a ESADE. A l'Escuela de Bibliotecarias va tenir l'encàrrec d'impartir l'assignatura Nociones de Administración el curs 1962-1963.

Mercè Martí Piera

Barcelona, 1912-2003

Filla de Genís Martí, comerciant de Barcelona, i de Joaquina Piera, de l'Hospitalet de Llobregat, Mercè Martí va estudiar la carrera de Bibliotecària entre 1930 i 1933 i es va graduar amb el número u de la seva promoció. Era companya de curs de Rosa Leveroni, Aurora Díaz-Plaja, Maria Serrallach, Antònia Parés, Mercè Badosa, Maria Condeminas, Ascensión Zamorano... —una promoció que es va distingir per les seves iniciatives i pels llaços d'amistat que van establir i que les van acompanyar tota la vida.

No consta que acabats els estudis exercís la professió, però és que no havia passat ni un any que el maig de 1934, amb vint-i-un anys, es casava amb Pere Bohigas i Balaguer, que havia estat un dels seus professors a l'Escola. No va ser l'únic cas d'enamorament a les aules de la Casa dels Canonges: Mercè Badosa, de la mateixa promoció, es va casar amb Marçal Olivar, i Margarida Fontserè, del curs següent, ho va fer amb Joan Petit.

En la postguerra, i possiblement a causa de les necessitats econòmiques d'una família amb dos fills i amb una certa inseguretat laboral fins que Pere

Mercè Martí amb un grup d'alumnes (curs 1981-1982).

Bohigas no es va poder reintegrar del tot a la Biblioteca de Catalunya, Mercè Martí treballava unes hores setmanals en l'ordenació i catalogació de la col·lecció d'ex-libris del fabricant de teixits, mecenes i colleccionista Ricard Viñas Geis. El curs 1969-1970 comença a donar les classes de Llengua catalana, que, a partir d'aquell any, formen part del pla d'estudis de l'Escuela de Bibliotecarias. Probablement, des de poc abans també donava alguns dels cursos de català que, dirigits per Pere Bohigas i subvencionats per la Diputació de Barcelona, s'impartien a les biblioteques populars i al local de l'Escola des de 1967. Es va jubilar a inici dels anys vuitanta i va ser poc després que va encarregar-se de la traducció al català de la introducció de Jordi Rubió i Balaguer als *Documentos para la historia de la imprenta y librería en Barcelona (1474-1553)*, de Josep M. Madurell i del mateix Rubió; la traducció es va publicar a la col·lecció «Quaderns de treball» de l'Escola amb el títol *Imprenta i llibreria a Barcelona: 1474-1553* (1986). Moria a Barcelona dos dies abans que ho fes el seu estimat Pere.

Jesús Ernest Martínez Ferrando

València, 1891-1965

Fill d'un prestigiós advocat valencià i secretari de la Universitat de València, Jesús Ernest Martínez Ferrando va estudiar el batxillerat a l'Institut de València. El 1914 obtenia el títol de llicenciat en Filosofia i Lletres (secció d'Història) a la Universitat de València, amb premi extraordinari, i l'any següent ingressa-

va al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos amb destí a la Biblioteca Provincial i Universitària de Barcelona. Després de passar un any a la Biblioteca Provincial i a l'Arxiu d'Hisenda de Girona, el 1920 es trasllada a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on, al final de la dècada, treballa sota la direcció de Ferran Valls i Taberner i comença a col·laborar amb l'Institut d'Estudis Catalans. Després de les eleccions de febrer de 1936, quan Ferran Valls i Taberner és elegit diputat per la Lliga, es fa càrrec accidentalment de la direcció de l'Arxiu, de manera que durant la guerra ha d'actuar com a responsable de la salvaguarda de la documentació de la institució. El 1940, una vegada rehabilitat després de superar el procés de depuració reglamentari, és nomenat membre de la Junta de Museus d'Art de Barcelona. Aquell mateix any passa a dirigir de manera efectiva l'Arxiu de la Corona d'Aragó, quan Valls i Taberner demana l'excedència per incorporar-se a la càtedra d'Història Universal a la Universitat de Barcelona; exercirà aquest càrrec fins a la seva jubilació el 1961 i hi farà una bona labor de gestió condicionant-ne les instal·lacions per a la bona conservació dels fons. Després de la guerra també va tenir diversos càrrecs a la delegació barcelonina del Consejo Superior de Investigaciones Científicas; va ser inspector d'arxius de la zona de Llevant; el 1941 va ingressar a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona amb el discurs «Nueva visión y síntesis del gobierno intruso de Renato de Anjou», i va ser membre corresponent de la Real Academia de la Historia. Així mateix, va ser escollit a títol personal membre del Conseil internationale des archives i va pertànyer a nombroses societats nacionals i internacionals. També va rebre l'Encomienda de l'orde d'Alfons X i el reconeixement dels seus col·legues que, el 1968, li dedicaven el volum d'homenatge *Martínez Ferrando, archivero: miscelánea de estudios dedicados a su memoria*.

Interessat des de la seva joventut pel moviment valencianista, a Catalunya entrarà ben aviat en contacte amb la gent de *La Revista*, que dirigia Josep M. Lopez-Picó; coneixerà els intel·lectuals del moment —Josep M. de Sagarra, Joaquim Folguera, Miquel Ferrà...— i freqüentarà els cercles literaris i catalanistes, on trobarà l'ambient adequat per adoptar el català en la seva producció literària i també en una part dels seus escrits d'historiador i erudit. Als anys vint i trenta, quan en els seus escrits domina la faceta literària, destaca com un bon escriptor de contes i narracions curtes: *Les llunyanies suggestives i altres proses* (1918); *El farsant i l'enamorada* (1919); *Vida d'infant* (1921), que reelabora en *Primavera inquieta* (1927); *Històries i fantasies* (1924); *Tres històries cruels* (1930); *Remor de veus al cementiri* (1936), i ja el 1963, *L'altre geperut i alguns contes més*. El 1935 guanya el premi Crexells amb la novel·la *Una dona s'atura en el camí*. Del període d'abans de la guerra són també algunes de les seves traduccions del francès

i de l'alemany al català de Guy de Maupassant, Stefan Zweig, Arthur Schnitzler o Heinrich von Kleist, entre d'altres; també tradueix a l'espanyol, i per a l'editorial Labor, llibres de divulgació sobre la història de l'art, de la música, de la literatura...

La producció bibliogràfica com a historiador la inicia el 1934 amb el *Catálogo de la documentación relativa al antiguo reino de Valencia contenida en los registros de la Cancillería Real*. A partir d'aquest primer títol, Vicent Salavert, en la necrologia tan completa que li dedica, divideix els seus treballs erudits en dos grans grups: els de caràcter arxivístic, com ara catàlegs i guies i tot el treball intern que deixà a l'Arxiu, i els d'investigació històrica. Respecte a aquests darrers, anota que hi ha dues etapes històriques a les quals dedicà més atenció: el període de l'expansió de la Corona d'Aragó en els segles XIII i XIV i l'etapa de la revolta de Catalunya contra Joan II, cap a mitjan segle XV. No tan decantat cap a les grans síntesis històriques, Martínez Ferrando té una especial sensibilitat, com explica Salavert, per l'anàlisi dels aspectes més interns, de la vida familiar i de l'entorn, del caràcter dels personatges, etc. En la seva àmplia bibliografia destaquen els títols següents: *Pere de Portugal, rei dels catalans: vist a través dels registres de la seva cancelleria* (1936), *Tragedia del insigne condestable don Pedro de Portugal* (1942), *Privilegios otorgados por el Emperador Carlos V en el Reino de Nápoles* (1943), *Jaime II de Aragón: su vida familiar* (1948), *Els fills de Jaume II* (1950), *Els descendents de Pere el Gran: Alfons el Franc, Jaume II, Alfons el Benigne* (1954), *Jaume II o el seny català* (1956) i *La tràgica història dels reis de*

Viatge a Madrid de les alumnes de l'Escuela de Bibliotecarias. D'esquerra a dreta: Enriqueta Seix, Maria Rosa Escayola, Montserrat Comas (mig amagada), M. Teresa Donat, Anna Ridorsa, Assumpció Zavala i Isabel Fernández (1952). Fotògraf: Portillo (Madrid).

Mallorca (1960). Va col·laborar també en la *Història dels catalans* (1961-1974), dirigida per Ferran Soldevila. La resta de treballs estan ben referenciats en la bibliografia que complementa la semblança que Salavert fa del personatge.

Va ser Ferran Valls i Taberner qui va introduir Martínez Ferrando com a professor de la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona i de l'Escuela de Bibliotecarias, on es va encarregar de l'assignatura Metodología archivística. A l'Escola hi va ingressar el curs 1940-1941 i va professar aquella matèria durant quatre cursos, fins a 1943-1944; el curs següent ja serà Frederic Udina i Martorell qui imparteixi la matèria.

Josefina Mateu Ibars

Lleida, 1933 – Barcelona, 2015

Filla de Felipe Mateu y Llopis i de la bibliotecària Josefina Ibars, va estudiar la carrera de Filosofia i Lletres a la Universitat de Barcelona; el 1960 s'hi doctora, en la secció d'Història, amb una tesi sobre *Los virreyes de los estados de la anti-gua Corona de Aragón: repertorio bio-bibliográfico, iconográfico y documental*, que li dirigeix Jaume Vicens Vives i amb la qual guanya el premi Ciutat de Barcelona el 1962. Funcionària del Cuerpo Auxiliar de Archiveros, Bibliotecarios y Museógrafos, en la dècada dels anys seixanta va ser bibliotecària de l'Institut Jaume Balmes.

Josefina Mateu va estar vinculada a l'Escuela de Bibliotecarias en un doble vessant, com a docent i com a col·laboradora de la revista *Biblioteconomía*. Com a professora hi va donar l'assignatura Latín y paleografía des de 1962 fins a 1967. A *Biblioteconomía* hi publica, des de final dels anys cinquanta, una bona colla de treballs que se centren a donar a conèixer algunes biblioteques i arxius i algunes parts dels seus fons: «La biblioteca del Institut für Auslandsbeziehungen» (1957), «Bibliotecas poitevinas: notas sobre su historia y organización» (1960), «Visita a los archivos y bibliotecas de Nápoles» (1961), «La biblioteca del Departamento de Paleografía y Diplomática de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona» (1967), «Los manuscritos de los siglos x a xiv de la Biblioteca Provincial y Universitaria de Barcelona» (1969), «La biblioteca del Departamento de Ciencias Históricas Instrumentales de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona» (1969 i 1970), «Los manuscritos de los siglos xv y xvi de la Biblioteca Provincial y Universitaria de Barcelona» (1971), «Los manuscritos de los siglos xvii y xviii de la Biblioteca Provincial y Universitaria de Barcelona» (1976), etc. També va escriure en altres revistes professionals adreçades a bibliotecaris, com ara el *Boletín de la Direc-*

ción General de Archivos y Bibliotecas, on publica el treball sobre la biblioteca que va dirigir, «La biblioteca del Instituto Nacional de Enseñanza Media Jaime Balmes de Barcelona: un quinquenio de su historia» (1966), o el *Boletín de la ANABAD*, on analitza l'ensenyament de la «Biblioteconomía en la Universidad» (vol. 31, núm. 4, 1981).

La labor més notable, l'ha duta a terme en el camp de la paleografia i la diplomàtica. Catedràtica de la matèria, va professar com a tal a la Universitat de Granada i, des de 1973, a la Universitat de Barcelona. Els treballs més destacats que publica en aquest àmbit són el recull *Paleografía de Andalucía Oriental: álbum* (1973-1977), que dirigeix; la *Bibliografía paleográfica* (1974), que compila amb M. Dolores Mateu Ibars; la *Colectánea paleográfica de la Corona de Aragón: siglos IX-XVIII* (1980-1981), també amb la seva germana, i *Braquigrafía de sumas: estudio analítico en la traditio de algunos textos manuscritos, incunables e impresos arcaicos (s. XIII-XVI)* (1984). Autora d'un cert nombre d'articles sobre història medieval, paleografia, etc., aquests treballs es poden resseguir al *Boletín de la Real Academia de Buenas Letras de Barcelona*, a *Archivo Storico Sardo*, a *Analecta Sacra Tarraconensia*, a la *Revista de Archivos, Bibliotecas y Museos*, al *Boletín de la Real Academia de la Historia*, a la sèrie de congressos de la Corona d'Aragó, a diverses miscel·lànies d'homenatge (Jaume Vicens Vives, Ernest Martínez Ferrando, Agustín Millares Carlo, Enric Moreu-Rey, Justo García Morales...), etc.

Felipe Mateu y Llopis

Vegeu: 1915-1973, directors de l'Escola, p. 41.

Luis Monreal y Tejada

Saragossa 1912 – Barcelona, 2005

Llicenciat en Història i en Dret per la Universitat de Saragossa, des de 1933 va exercir com a crític d'art i de música en diversos diaris i revistes. Durant la guerra va ser reclutat, pels seus coneixements artístics, per treballar en el Servicio de Recuperación Artística, i el 1939 va ser nomenat comissari del Patrimonio Artístico Nacional amb jurisdicció a Catalunya, València i les Illes Balears, des d'on va realitzar una bona tasca de rescat del patrimoni —per exemple, a la catedral de Vic, amb els murals de Sert, i al monestir de Poblet—. En el llibre *Arte y guerra civil* (1999) recull els seus records d'aquells anys en el càrrec en el qual mostra que, a seixanta anys del final de la guerra, la seva visió del con-

flicte continuava sent la d'un franquista convençut. Francesc Fontbona (2005) destaca que va pertànyer a la rama més culta del franquisme i, una vegada resident a Barcelona, va saber connectar amb les restes de la «domesticada» cultura catalana de la postguerra. Apunta també el seu coneixement del vessant pràctic de l'art i com el seu domini del dret el va convertir en un gran expert dels aspectes legals del món artístic i en un bon assessor de col·leccionistes i d'inversors. El 1971 ingressa a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona amb la lliçó *Ingeniería militar en las Crónicas Catalanas*. Entre altres distincions, va ser membre de número de l'Academia Española de Gastronomía, de la Real Academia de San Fernando, de la Real Academia de Buenas Letras de San Luis de Zaragoza, president d'honor de l'Asociación Española de Amigos de los Castillos i, en la seva qualitat d'expert, va formar part del consell assessor de la casa Sotheby's a Espanya.

Bon divulgador de l'art i la cultura, va donar milers de conferències, va escriure centenars d'articles i és autor d'un bon nombre de monografies destacables. Sense pretendre fer-ne una llista exhaustiva, en la seva bibliografia sobresurten els títols següents: *La catedral de Vich y las pinturas murales de José M.ª Sert* (1942); *Las cien mejores obras de la arquitectura española* (1945); els tres volums d'*Els castells medievals de Catalunya*, en col·laboració amb Martí de Riquer (1955-1965), amb qui va a tornar a treballar en el recull titulat *Reportaje de la historia: 136 relatos de testigos presenciales sobre hechos ocurridos en 25 siglos* (1973); la sèrie, en vuit volums de Planeta, *La pintura en los grandes museos* (1975-1981); l'adaptació espanyola d'*El arte y el hombre*, de René Huyghe; *Diccionario de términos de arte*, amb R. G. Haggard (1992); *Castillos medievales en España* (1999); *Iconografía del cristianismo*, que li publica El Acantilado (2000), i *Las orillas del arte* (2003), sobre col·leccionisme. També és autor d'una *Biografía de la sopa* (1964) i d'una *Apología del chocolate* (1967).

L'activitat docent de Luis Monreal va ser significativa. Va ser professor d'Història de l'art a la Universitat de Barcelona, a l'Escola Superior de Belles Arts de Sant Jordi i a l'Institut del Teatre. A l'Escuela de Bibliotecarias va professar l'assignatura Historia del arte des de gener de 1942, en què va ser contractat en substitució d'Agustí Duran i Sanpere, fins al curs 1946-1947; el tornem a trobar signant les actes de l'assignatura el 1971-1972.

Biblioteca de l'Escola de Bibliotecàries. Al fons, al costat del finestral, la bibliotecària Antònia Parés; en primer terme i d'esquerra a dreta: M. Dolors Dorca, Montserrat Marmer, Enriqueta Verge, Rosa Artal i una alumna no identificada (entre 1951 i 1954).

Miquel Nieto i Boqué

Lleida, 1913 – Bremen, 1971

Va estudiar Medicina a Madrid i a Sevilla i va acabar la carrera a Barcelona el 1943. Es va especialitzar en medicina aeronàutica i espacial amb la tesi doctoral *Historia de la medicina aeronáutica y espacial* (1961). Va ser un dels membres fundadors de la Sociedad Catalana de Medicina Aeronáutica y Espacial, que estava integrada a la llavors anomenada Academia de Ciencias Médicas (l'antiga Acadèmia i Laboratori de Ciències Mèdiques de Catalunya) i de la Sociedad Española de Medicina Aeroespacial. Com explica Rafael Battestini (1993), va ser el promotor entusiasta d'una sèrie d'activitats a redós d'aquesta especialitat: des de cursos per a diplomats, de doctorat i destinats a entitats dedicades a l'astronomia i l'astronàutica fins a articles en revistes científiques i de divulgació i a la premsa, i la direcció de tota una sèrie de treballs de recerca sobre temes relacionats, com ara el «mal de muntanya», els efectes de la gravetat, els ritmes biològics, etc. Gran part d'aquestes recerques les va presentar en congressos internacionals. Va morir d'un infart a Bremen precisament quan anava a presentar un dels seus treballs. És autor del tractat *Vida humana y espacio* (1965)

i del primer manual en català sobre medicina aeroespacial, *L'home i l'espai* (1975), que es va publicar pòstumament, en col·laboració amb R. Battestini. Bon divulgador de la seva especialitat, va escriure *Las más recientes conquistas de la medicina* (1965) i va col·laborar a *La Vanguardia*, *Revista Ibérica*, *Meridiano 2000*, etc. A l'Escuela de Bibliotecarias es va encarregar de Clasificación de las ciencias els cursos 1969-1970 i 1970-1971.

María Ortiz-Repiso Eulate

Sevilla, 1913-?

María Ortiz-Repiso fa l'examen d'ingrés a l'Escuela Superior para la Mujer l'octubre de 1928 i hi estudia els dos primers cursos de la carrera de Bibliotecària, així com algunes de les altres assignatures de cultura general que en aquells anys s'impartien al centre. En el seu expedient acadèmic consta que va deixar els estudis el 1930, quan, amb el final de la dictadura de Primo de Rivera, l'Escola pot reorganitzar-se d'acord amb els principis fundacionals i recupera el nom d'Escola de Bibliotecàries i un pla d'estudis que parteix del que tenia durant l'etapa inicial. Aquell mateix any, María Ortiz-Repiso es matricula a la Facultat de Filosofia i Lletres de la Universitat de Barcelona; es llicenciaria el 1935 en l'especialitat d'Història Medieval en la que llavors era la Universitat Autònoma. Entre d'altres, tindria com a companys d'estudis Salvador Espriu, Bartomeu Rosselló-Pòrcel, Amàlia Tineo, Hortènsia Coromines Vigneaux i Mercè Muntanyola i Carme Riudor, totes dues professores de l'Escola de Bibliotecàries els darrers mesos de la Guerra Civil —Carme Riudor ho va ser fins a finals dels anys setanta—. Com relaten Josep M. Fullola i Francisco Gracia (2009), amb Espriu, Rosselló-Pòrcel, Tineo i Muntanyola, entre d'altres, Ortiz-Repiso va formar part del grup d'estudiants que l'any 1933 va participar en el Creuer Universitari per la Mediterrània que era promogut per la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Madrid i el Ministerio de Instrucción Pública y Bellas Artes i que estava concebut com un viatge cultural d'ampliació d'estudis que els portaria a Tunísia, Egipte, Terra Santa, Grècia, Turquia, Itàlia i Mallorca.

Acabada la guerra, i atesa l'amistat que la unia amb Carme Serrallonga, companya seva a la Universitat, el març de 1939 signa la sol·licitud per a la creació del Liceo Femenino Isabel de Villena —fundat per professors provinents de l'Institut-Escola per continuar-ne els principis pedagògics—, ja que el seu marit estava vinculat amb els estaments oficials, però es va tractar només d'un préstec de nom, ja que aquí es va acabar la seva relació amb la institució (Fer-

ran, 1997, p. 77-80). El curs 1939-1940 va entrar a l'Escola de Bibliotecàries per encarregar-se de l'assignatura Història de Espanya, que va impartir fins al curs 1943-1944, quan va demanar l'excedència. Fins a la mort de Ferran Valls i Taberner, el va substituir en la direcció de l'Escola en les seves absències.

Antònia Parés Macià

Lloret de Mar, 1913 – Barcelona, 1987

Filla d'una família benestant relacionada amb el món navilier, Antònia Parés visqué des dels cinc anys a Barcelona, on estudià al col·legi de les monges franceses de la Presentació. El 1929 obtingué el diploma de francès de l'Alliance Française. Amant de la vida a l'aire lliure i de l'esport, a inici dels anys trenta va participar en diversos campionats de natació de Catalunya i d'Espanya. Per preparar-se per ingressar a l'Escola de Bibliotecàries, el 1928 va fer un curs a l'Escola Professional per a la Dona i l'any següent va començar la carrera. Es va graduar el 1933 amb la tesina *Un assaig de bibliografia: Carles Soldevila*. La promoció de 1933 és la primera de l'Escola sota el govern de la Generalitat; s'hi concentraren moltes alumnes, ja que algunes de les que havien iniciat els estudis en el període de Primo de Rivera hi van romandre més temps perquè van haver de revalidar alguns dels ensenyaments fets, i s'hi feren grans amistats.

Banquet de les alumnes de la promoció de 1933. D'esquerra a dreta: Pere Bohigas, Mercè Masvidal, Roser Lleó, Maria Miralda, Antònia Parés i Josefina Morató (entre 1959 i 1962?).

Antònia Parés va continuar unida tota la vida a dues de les seves companyes de classe, Aurora Díaz-Plaja i Josefina Morató.

Acabats els estudis, el setembre de 1933 va començar a treballar de bibliotecària a la biblioteca de Pineda de Mar. El 1935 es casava pel civil, i amb una certa desaprovació per part de la família, amb el farmacèutic Manuel J. Ruiz Esqué, afiliat al Partit Socialista Unificat, que seria alcalde de Pineda entre 1936 i 1937. Al final de la guerra, Manuel Ruiz s'exilià a França i poc després la seva dona creuava a peu els Pirineus amb la filla de dos anys i el fill de mesos per reunir-s'hi. Quan la família estava preparant l'expatriació a Mèxic coincidint amb la invasió de França per l'exèrcit alemany, va ser capturada i empresonada en un camp de concentració. Quan van poder, van enviar la filla a Barcelona perquè fos acollida pels germans de l'Antònia. Posteriorment, el marit va poder emigrar a Mèxic sota l'empara del Govern mexicà; Antònia Parés va tornar a Barcelona per uns mesos i el desembre de 1943 embarcava cap a Mèxic amb els fills.

El retorn a Barcelona a final de 1946, ja separada del marit, no va ser senzill, ja que havia hagut de renunciar a la nacionalitat espanyola en exiliar-se. Per això li van retirar el passaport i fou empresonada uns dies sense més conseqüències. Aviat va poder tornar a exercir la professió, primer en empreses privades, com la llibreria Argos del passeig de Gràcia, i després fent diverses substitucions a la Biblioteca Popular de la Dona, a la biblioteca de Cornellà, etc. Si bé no va poder fer oposicions al Servei de Biblioteques de la Diputació perquè la legislació vigent prohibia que les dones casades treballessin a l'Administració, consta que el 1955 ja era bibliotecària de l'Escola, primer al costat de Consol Pastor i des de 1957 com a responsable única fins a 1983, quan es va jubilar. En aquest lloc de treball van ser moltes les promocions de bibliotecàries que van apreciar la seva feina i sobretot el seu caràcter afable, decidit, optimista i acollidor. També en conservaven bon record els seus primers lectors de Pineda: en celebrar-se el 75è aniversari de la biblioteca, que ara porta el nom de Manuel Serra i Moret, la publicació que ho commemorava reproduïa una part important del diari de la biblioteca que va escriure aquells primers anys de professió i en què deixava constància de les incidències del dia a dia i dels efectes de la Guerra Civil en la població. Amb motiu del Centenari del Projecte de les Biblioteques Populares, el 2015 s'han publicat una bona colla dels diaris que les bibliotecàries escrivien reglamentàriament segons la pauta establerta pel director, Jordi Rubio; el de Pineda, si bé fragmentàriament, va ser un dels primers en fer-se públic en el llibre que en commemorava el 75è aniversari: *Biblioteca Popular Manuel Serra i Moret: 75 anys d'història (1922-1997)* (1997). Com a directora de la Biblioteca de Pineda és autora de les memòries corresponents als anys 1933-1936 publicades a l'*Anuari de les Biblioteques Populares*.

Alumnes a la porta de l'Escuela de Bibliotecarias. D'esquerra a dreta: Maria Forn, Elisenda Sala, Enriqueta Fors, Esperança Almirall, Dolors Alegre, Anna M. Cervera, el conserge Joan Batet i Jovita Costa (1958 o 1959²).

Lluís Parramon i Vilasaló

Barcelona, 1917-1990

Lluís Parramon va ser ordenat sacerdot el 1943. Després d'estudiar al Seminari de Barcelona, havia completat la seva formació amb la llicenciatura en Teologia, que estudià a la Pontificia Universidad de Salamanca, i amb la carrera de Filosofia i Lletres, que va cursar a la Universitat de València. Com s'explica en la necrològica publicada al *Butlletí de l'Arquebisbat de Barcelona* (1990), va ser vicari de diverses parròquies: la Bisbal del Penedès (1943), Esparraguera (1943), Sant Pau del Camp (1946), Sant Ignasi de Loiola (1949), Sant Josep Oriol (1951) i Sant Ramon de Penyaforat (1954). Així mateix, va estar adscrit a la parròquia de la Sagrada Família, a la de Sarrià i a la de Sant Ildefons de Cornellà de Llobregat, i va ser capellà del Col·legi dels Germans de La Salle de la Barceloneta.

En el vessant docent, va donar classes de religió i de filosofia a diversos instituts de batxillerat, al Col·legi de l'Adoració Perpètua i a les institucions culturals Lumen i Pitman. Aquesta va ser també la seva funció a l'Escuela de Bibliotecarias, on va donar les classes de Religió de primer i segon any de la carrera el curs 1948-1949 i des de 1951 fins a 1954.

Consol Pastor Martínez

Vegeu: 1915-1924, professors de l'Escola Superior de Bibliotecàries, p. 70.

Luis M.ª Plaza Escudero

Palazuelo de Vedija, Valladolid, 1919 – ?

Una vegada va acabar el batxillerat a l'institut de Valladolid, Luis M.ª Plaza va estudiar Filosofia i Lletres a la universitat de la mateixa ciutat, on es va llicenciar el 1940 en la Secció d'Història. L'any següent aprova les oposicions al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, amb destí a la biblioteca de la Universidad de Valladolid, i a final del mateix any es trasllada a la Biblioteca Universitària de Barcelona. A partir de 1947 ocupa el càrrec de conservador de la Col·lecció Cervantina de l'antiga Biblioteca de Catalunya —ara Biblioteca Central— i hi treballa fins a 1965. Aquest any demana una excedència per viatjar als Estats Units, on, el curs 1965-1966, fa de professor del Department of Romance Languages de l'Emory University; hi dirigeix un seminari amb alumnes del màster i té a més una classe diària amb els alumnes del primer cicle. Al seu retorn a Espanya, se'l destina al Departamento de Documentación del Ministerio de Educación y Ciencia, que dirigeix.

Com a conservador de la Col·lecció Cervantina, va continuar la tasca de catalogació dels fons iniciada per Joan Givanel i Mas, a qui va substituir en el càrrec a la seva defunció. Així, va completar el *Catálogo de la colección cervantina* (1941-1964) publicat en cinc volums i va elaborar el *Catálogo de la colección cervantina Sedó* (1953-1955), en quatre volums. A més, va ser el responsable de l'exposició sobre Nebrija que la Biblioteca va organitzar per celebrar el cinquè centenari de l'humanista sevillà i va elaborar el *Catálogo de la exposición bibliográfica de Elio Antonio de Nebrija* (1950); també va redactar la biografia i la bibliografia de Cervantes per a una de les edicions d'*El ingenioso hidalgo Don Quijote de la Mancha* (Barcelona: Nauta, 1966). Així mateix, va col·laborar amb la *Revista Bibliogràfica y Documental* amb articles sobre «Un nuevo ilustrador del Quijote: Salvador Dalí» (gener-juny, 1948), «El primer trabajo cervantino de Menéndez y Pelayo» (gener-juny, 1948) i «Papeles sobre actuaciones del juzgado e imprentas en el siglo XVIII» (1950). A la revista *Biblioteconomía*, ocasionalment hi publica alguna ressenya i els informes de la Secció Cervantina, i algun article, com ara «La clasificación bibliográfica de fondos antiguos» (núm. 4, 1944) o «La Colección Cervantina de la Biblioteca Central» (núm. 42, 1955).

Respecte a la dedicació docent, el professor Plaza va donar classe de Crítica literaria i de Gramàtica general a la Universitat de Barcelona a partir de 1942,

Visita d'un grup d'alumnes de l'Escuela de Bibliotecarias a la Biblioteca de la Universitat de Barcelona. A la dreta de la fotografia, Luis M.ª Plaza, i al seu costat, Felipe Mateu i Agustín Blánquez (1945).

Fotògraf: Biblioteca Central (Barcelona). Servicios Fotográficos.

primer com a professor auxiliar i, ja als anys cinquanta, com a professor adjunt de la càtedra que, provisionalment, ocupava Antoni Vilanova. Així mateix, va fer cursos d'estiu a Barcelona, a Sitges i a Palma; va donar cursos tècnics de codicologia, catalogació i classificació per a la Dirección General de Archivos y Bibliotecas, i va impartir les assignatures d'Historia universal i Historia de España a l'Escuela de Bibliotecarias. Durant vint anys, entre 1944 i 1963, va ser un dels professors més apreciats de l'Escola; les alumnes el recorden com una persona culta, amb una actitud oberta i progressista —si més no, per contrast amb bona part dels altres docents—; les seves classes podien ser especialment interessants quan sortia del programa i improvisava una sessió sobre els moviments literaris i culturals d'actualitat; va ser de les primeres persones a qui van sentir parlar de l'existencialisme.

Carlota Pomés i Coll

Barcelona, 1911 – Vic, 2004

Filla del periodista tarragoní Ramon Pomés i Soler, Carlota Pomés va estudiar la carrera de Bibliotecària a l'Escuela Superior para la Mujer entre 1926 i 1929. L'any anterior havia fet el curs preparatori, a la mateixa institució, per ingressar en millors condicions a la que llavors s'anomenava carrera de Bibliotecaria, Archi-

Carlota Pomés i una altra alumna al passeig dels Freres que encercla el castell d'Escornalbou (1928).

vera y Funcionaria. En el període de la dictadura de Primo de Rivera, l'Escola va perdre el professorat que li havia donat prestigi i, a més, va experimentar un relaxament dels criteris d'accés a la carrera, de manera que era fàcil que les candidates obtinguessin permís per fer l'ingrés abans d'hora, com la mateixa Carlota, que va començar els estudis amb només quinze anys i els va acabar, el 1929, amb divuit.

Amb la carrera acabada, l'agost de 1929 té la primera feina professional a la Biblioteca Popular de Pineda, on substitueix breument la directora. Poc després substitueix, durant mig any i amb caràcter interí, Maria Fontserè, que era bibliotecària de «catalogació, registre, préstec i servei públic» de la Biblioteca de Catalunya —probablement en les primeres etapes de la Biblioteca, alguns llocs de treball

es definien de manera àmplia, perquè la col·lecció no era gaire gran i tampoc no hi havia tantes bibliotecàries—. Ja no es mourà de la institució i anirà enllaçant un lloc de treball amb un altre: a la Secció de Préstec, el setembre de 1930; al Departament de Manuscrits i Llibres Rars, el gener de 1931, i el 1938 està ja ben instal·lada a la Secció de Catalogació. Després de la guerra, i superat l'obligat procés de depuració, el 1944 és nomenada bibliotecària del Cuerpo Técnico Femenino de Bibliotecarias de la Diputación quan es regularitzen els llocs de treball en les biblioteques de la Diputació. A partir del febrer de 1949 demana diverses llicències, com a conseqüència de la maternitat recent, fins que obté una excedència. Quan el 1955 retorna a la Biblioteca, primerament treballa a la Secció de la Reserva Impresa i poc després, el 1957, ocupa una plaça en propietat a la Secció de Catalogació i la dirigeix fins a la seva jubilació el 1977.

La vinculació de Carlota Pomés, com a professora, a l'Escuela de Bibliotecarias comença el 1948, quan té l'encàrrec del director perquè el substitueixi, en les seves absències, en les classes que hi dóna. En aquell moment, té el nomenament de professora auxiliar i només estarà un any en el càrrec a causa de l'excedència que li és concedida. Posteriorment s'encarrega de l'assignatura Prácticas de catalogación, que impartirà entre 1960 i 1971. El mateix any de la seva jubilació, el 1977, va donar un curset sobre Catalogació de documents musicals a l'Associació de Bibliotecàries de Catalunya —se'n va publicar un resum al *Butlletí de l'Associació de Bibliotecàries*, núm. 2 (1977).

És autora de diverses ressenyes que apareixen a *Biblioteconomia*. També hi publica algun treball que prèviament havia presentat a les reunions anuals de

bibliotecàries: «Algunas premisas indispensables para la comprensión del catálogo alfabético de materias o temas» (núm. 2, 1944), «Especialización en la catalogación bibliográfica» (núm. 21, 1949) o «El catálogo impreso» (núm. 45-46, 1957); ocasionalment també signa els informes de la Secció de Catalogació que, com a part de la memòria de la Biblioteca de Catalunya, es publiquen a la revista. Amb Núria Rossell, una de les seves companyes a la Secció de Catalogació de la Biblioteca de Catalunya, col·labora en la tercera edició de la *Clasificación decimal: adaptació per a les biblioteques catalanes*, dirigida per Jordi Rubió i Balaguer (1976); tanmateix, per manca d'acord en qüestions que Rubió considerava bàsiques, en el pròleg, que té un cert to de disgust, no queda gens clar fins a quin punt la seva feina es va incorporar en la revisió de les taules —sí que és cert que, com consta en unes cartes dipositades recentment a la Biblioteca de Catalunya per Rosa Maria Piquer Pomés, les dues bibliotecàries no van voler que els seus noms constessin en l'edició perquè discrepaven de moltes de les decisions del mestre.

Ja jubilada, s'instal·la a Vallbona de les Monges, amb el seu marit, el pedagog i historiador Josep-Joan Piquer i Jover, que hi havia passat la infantesa. El 1980 hi posen en marxa la biblioteca El Verger, una petita col·lecció, oberta a tot el poble, que incloua un bon fons de literatura i un altre d'història local i comarcal centrat en la «Catalunya nova». Aquells anys publicarà la *Bibliografía de Josep-Joan Piquer i Jover, en complir setanta anys (1911-1981)* (1981), que actualitzarà en quedar vídua (1987); també escriurà una breu ressenya dels objectius

Inauguració del curs 1946-1947 a l'Escuela de Bibliotecarias.
D'esquerra a dreta: Luis M.ª Plaza, una persona no identificada,
Carme Riudor, Pedro Arellano, Felipe Mateu y Llopis, una persona
no identificada i probablement mossèn Quirze Estop (1946).

Fotògraf: Joaquín M.ª Domínguez (Barcelona).

d'aquella biblioteca, «Una petita biblioteca a Vallbona de les Monges», que forma part del *Recull Bartomeu Darder i Pericàs (1894-1944)* (1994). Formada en una Escola que tenia moltes mancances, Carlota Pomés va ser una professional excel·lent, sempre equànime i serena, que va saber treure el màxim profit de les pràctiques de catalogació i del servei de biblioteques que Jordi Rubió impartia en el tercer curs de la carrera de bibliotecària —molts anys després encara recordava i agraïa les lliçons i els consells del mestre.

Carme Riudor i Carol

Vegeu: 1930-1939, professors de l'Escola de Bibliotecàries, p. 129.

Teresa Rovira i Comas

Barcelona 1918-2014

Filla de l'intel·lectual, periodista, historiador i polític catalanista Antoni Rovira i Virgili, Teresa Rovira va estudiar les primeres lletres i el batxillerat a la Mútua Escolar Blanquerna. El juny de 1936 aprova l'examen d'ingrés a l'Escola de Bibliotecàries. Els estudis els fa en plena guerra i no els pot acabar perquè el gener de 1939 marxa a l'exili amb la família. A Montpeller estudia la llicenciatura en Lletres i el 1949 reprèn els estudis a l'Escuela de Bibliotecarias de Barcelona. El 1953 inicia la carrera professional a la Biblioteca d'Esparreguera, i és aquí on redescobreix el llibre infantil català, que serà un dels objectes de la seva recerca. El 1958 aconsegueix una plaça a la Biblioteca Central —és a dir, a la Biblioteca de Catalunya— i fins a 1971 serà la responsable del seu Servei de Publicacions i Intercanvi. Deixarà aquest càrrec per dirigir la Biblioteca de Sant Pau i a partir de 1975 hi afegirà la direcció de la Biblioteca Infantil de la Santa Creu. L'abril de 1981 passarà a dirigir la Xarxa de Biblioteques Populars de la Diputació de Barcelona fins a la seva jubilació a final de 1985.

Les biblioteques de la Santa Creu i Sant Pau derivaven d'un antic projecte de Jordi Rubió que volia crear, al costat de la Biblioteca de Catalunya i de l'Escola, una biblioteca popular i una biblioteca infantil que funcionessin com a biblioteques pilot del Seminari de pràctiques que donava a les alumnes. Tanmateix, inaugurades el 1940 i el 1941, en ple franquisme, mai no van tenir aquella funció; la de Sant Pau ni tan sols es podia considerar una biblioteca popular, ja que es va concebre com una simple sala d'estudi amb una col·lecció migrada de diccionaris i enciclopèdies i uns quants manuals. Quan Teresa Rovira assumeix la direcció de Sant Pau la transforma en una veritable biblioteca,

75è aniversari de la Biblioteca de Catalunya. D'esquerra a dreta: Assumpció Estivill, Carme Ribé, Antonieta Cot, Teresa Rovira, Núria Cot i Montserrat Prat (1989).

pensada principalment per a estudiants. Amb 310 places i situada al centre de Barcelona, és la més gran de les biblioteques de la Diputació, la que té uns horaris més generosos i amb més personal bibliotecari i auxiliar, i aviat atreu lectors de tots els barris de la ciutat i dels voltants. Amb l'ajuda de professors de la Universitat Autònoma —a inici dels setanta havia convalidat la llicenciatura francesa en aquesta universitat—, hi basteix una bona col·lecció bàsica pensada principalment per satisfer les necessitats del públic a qui s'adreça, que són principalment estudiants, i amb un bon fons de literatura. Quan es posa al capdavant de la biblioteca infantil de la Santa Creu, hi fa també una feina excel·lent: conserva el seu caràcter de biblioteca infantil destinada als nens del barri, amb una col·lecció actualitzada de llibres infantils i amb activitats adreçades a aquest públic, i hi organitza sessions per a grups de les escoles de tot Barcelona. A més, amb llibres procedents de l'antiga biblioteca de la Santa Creu, el fons de llibre infantil de la Biblioteca de Catalunya i amb donatius, aplega una gran col·lecció històrica de llibre infantil destinada als investigadors, als mestres, i als autors, il·lustradors, editors, etc., del llibre infantil. A totes dues biblioteques va aconseguir que el personal —bibliotecàries i auxiliars— se sentís part del projecte des de bon començament.

Quan el 1981 assumeix la direcció de la xarxa de biblioteques de la Diputació de Barcelona, la seva actuació té tres eixos principals: per un costat, enfortir

les reunions tècniques de les bibliotecàries de la xarxa perquè siguin un espai de formació i debat; per un altre, revisar a fons unes col·leccions que contenien molts llibres obsolets i actualitzar-les, i, finalment, potenciar la funció de la biblioteca com a servei d'informació. Tota la seva vida professional va ser fidel al lema «Les biblioteques s'han d'anar podant com els arbres: s'ha d'anar triant molt bé el que s'hi posa i apartar el que ja no fa servei».

El número d'homenatge que la *Revista de Catalunya* va dedicar a Teresa Rovira el 2014 es clou amb una extensa bibliografia. Hi predominen els treballs sobre el llibre i les biblioteques infantils, entre els quals destaquen els següents: «Evolución del libro infantil», *Biblioteconomía*, núm. 50 (1959); *La revista infantil en Barcelona* (1964), que acompanya el catàleg de l'exposició organitzada amb motiu de la IV Semana Nacional del Libro Infantil y Juvenil; *Bibliografía histórica del libro infantil en catalán* (1972), que va redactar amb M. Carme Ribé amb un ajut de l'Asociación Nacional de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, i «El llibre per a infants i adolescents: dels orígens a la desfeta del 1939», *Lletra de Canvi*, núm. 19-20 (1989), que va obtenir el Premi Aurora Díaz-Plaja el 2008. Així mateix, escriu diversos articles sobre autors i literatura infantil per a la *Gran enciclopèdia catalana* i el *Diccionari de la literatura catalana*, dirigit per Joaquim Molas i Josep Massot i Muntaner, i també és autora de dos capítols titulats «La literatura infantil i juvenil» publicats a les dues *Història de la literatura catalana*, la dirigida per Joan Manuel Prado i Francesc Vallverdú (1984) i la dirigida per Joaquim Molas (1988). Entre els seus treballs de biblioteconomia destaca el manual *Organització d'una biblioteca: escolar, popular o infantil* (1981), que escriu amb Concepció Carrera i Concepció Martínez.

No menys important és la tasca que va fer per conservar la memòria i l'obra del pare: va treballar per editar les seves obres; en va preparar la bibliografia amb el seu marit, Felip Calvet; va escriure articles sobre l'exili; va ser molt activa en les accions realitzades per al retorn dels papers de Salamanca, i en els darrers anys va treballar amb Maria Capdevila per organitzar els papers de Rovira i Virgili, que va donar a l'Arxiu Nacional de Catalunya.

El curs 1972-1973 comença a donar l'assignatura Literatura infantil a l'Escola de Bibliotecàries i hi continuarà de professora fins al curs 1983-1984, quan ja era l'Escola Universitària Jordi Rubió i Balaguer de Biblioteconomia i Documentació. Com a reconeixement de la seva tasca, va tenir diverses responsabilitats i va rebre premis i distincions: des de 1981 i durant una bona colla d'anys va ser membre del jurat del Premi d'Honor de les Lletres Catalanes; el 2002 se li va concedir la Creu de Sant Jordi per la seva recerca en l'àmbit del llibre infantil i juvenil, i des de 2013 el Departament de Cultura de la Generalitat de Catalunya concedeix el Premi Teresa Rovira i Comas a la innovació a

les biblioteques públiques. Quan va morir el setembre de 2014 encara estava ben activa, havia acabat l'ordenació dels papers familiars i estava escrivint les seves memòries, centrades principalment en la seva infantesa i joventut i en els anys d'un exili que sempre va tenir ben viu en el record.

Ignacio Rubio Cambronero

Valladolid, 1895 – Barcelona, 1973

Fill de Manuel Rubio Borrás, que va ser director de la Biblioteca Universitària de Barcelona i professor de l'Escuela Superior para la Mujer, Ignacio Rubio Cambronero va estudiar el batxillerat i la carrera de Filosofia i Lletres, secció d'Història, a Barcelona. Després de treballar a la Secció de Propietat Intel·lectual de la Biblioteca Provincial de Barcelona i al Museo Arqueológico Nacional de Madrid, el 1921 va aprovar les oposicions al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, primer amb destí a l'Arxiu de Simancas i després a la Biblioteca Balaguer de Vilanova. En aquesta ciutat, on va romandre de 1923 a 1930, aviat va destacar com a persona culta, i durant la dictadura de Primo de Rivera hi va tenir els càrrecs de tinent d'alcalde i d'alcalde; també va fer de professor ajudant a l'Escola Superior del Treball de Vilanova. El 1928 supera el concurs per ocupar la direcció de l'Arxiu de la Diputació de Barcelona; el 1933 se'l nomena professor ajudant de l'Institut Salmerón de segon ensenyament de Barcelona; el 1949 reingressa al cos d'arxivers i bibliotecaris i fa de secretari de la Biblioteca Provincial i Universitària de Barcelona, i a partir de 1960 n'exerceix la direcció fins a la jubilació, que té lloc el 1965.

Entre la seva producció escrita destaquen els llibres següents: *La Generalitat de Catalunya* (1920); *La Deputació del General de Catalunya en los siglos XV y XVI* (1950), que és el text de la tesi amb la qual es va doctorar el 1947 a la Universitat de Madrid, i *El Palacio de la Excelentísima Diputación Provincial de Barcelona* (1952). També és autor de diversos manuals d'art, com ara *Monumentos megalíticos* (1917), *La Acrópolis de Atenas* (1919) o *El arte bizantino en Santa Sofía de Constantinopla* (1919), i d'alguns articles que publica a la *Revista de Archivos* i a la revista *San Jorge* de la Diputació de Barcelona, entre d'altres.

A part de la labor docent a l'ensenyament secundari, Rubio Cambronero també va donar Historia del arte a la Escuela de Bibliotecarias des de 1947 fins a 1967. Entre altres distincions, era membre de l'Orden Civil de Alfonso X el Sabio i vocal del Patronato Universitario de Cervera; el 1965, el Govern italià el va distingir amb la medalla de plata al mèrit cultural i el cap de l'Estat espanyol li concedia la creu de Caballero de la Orden de Cisneros.

Maria Serrallach Julià

Barcelona, 1905-1992

Maria Serrallach era filla de l'uròleg Narcís Serrallach i Mauri. Va estudiar a l'Escola alemanya —on, segons explica ella mateixa, va fer amistat amb la filla de Trotski (*La Vanguardia Española*, 15 de gener de 1970)— i ja de ben jove dominava l'alemany, el francès i l'anglès. Va ingressar a l'Escola de Bibliotecàries el 1930, després d'haver seguit estudis de comerç, i es va graduar el 1933. Pertanyia a la quinzena promoció de l'Escola, la que va inaugurar la nova etapa del centre després de la dictadura de Primo de Rivera i que es va distingir per les seves iniciatives culturals i recreatives i per endegar l'Agrupació Escola de Bibliotecàries. Al llarg dels anys trenta, Maria Serrallach va participar en moltes de les activitats del centre i de l'Agrupació.

La seva primera feina va ser a la biblioteca del Tir Nacional (1933-1936); els primers temps de la guerra va col·laborar en les tasques de salvament del patrimoni bibliogràfic català que dirigia Jordi Rubió, i el 1937 entrava a treballar en la recent creada biblioteca del Seminari de Química i Farmàcia de la Universitat de Barcelona, feina que l'ocuparia fins a la seva jubilació el 1975. Hi va fer una molt bona tasca i, des de 1942, hi implantà uns serveis documentals moderns i innovadors —que incloïen serveis de traducció i de reproducció de documents inicialment amb mètodes molt casolans— que no es limitaven a l'entorn acadèmic, sinó que s'estenien al món de l'empresa, cosa que redundà

Excursió a Sallent. D'esquerra a dreta: M. Dolors Carré, Enriqueta Casas, una noia no identificada, Rosa Leveroni, Maria Serrallach i Maria Condeminas (curs 1930-1931).

en benefici de la biblioteca, que aviat disposà del suport econòmic d'empreses químiques i farmacèutiques. A instàncies de la Facultat, que volia assegurar-li el lloc de treball, el 1942 es va presentar i va aprovar les oposicions al cos d'auxiliars d'arxius, biblioteques i museus de l'estat, de manera que pogué consolidar la plaça que ocupava; en aquest punt, la seva posició també era bastant insòlita, ja que la majoria de bibliotecàries de l'Escola que treballaven als seminaris de la Universitat no van regularitzar la seva plaça fins a inici dels anys vuitanta. El 1942 també havia guanyat unes oposicions de traductora jurada d'anglès i d'alemany.

Becada pel Department of State dels Estats Units i la Library of Congress, el 1957 va fer una llarga estada en aquell país que li va permetre treballar durant deu mesos a la biblioteca de ciències de la University of Notre Dame a Indiana i dedicar dos mesos més a visitar un gran nombre de biblioteques especialitzades; així mateix, va continuar treballant per a la biblioteca del Seminari i aconseguí una bona col·lecció de revistes de l'US Book Exchange. La seva labor intensa, que va continuar en els anys següents, va ser reconeguda ben aviat, i així el 1965 se li concedia l'Encomienda amb llaç de l'orde d'Alfons X el Savi, i el 1975, quan es va jubilar, va rebre l'homenatge del Col·legi de Químics per la seva tasca al capdavant de la biblioteca i la medalla de plata de la Universitat. Després de jubilada encara va continuar col·laborant amb la biblioteca uns cinc anys més.

El 1946, Serrallach publicava la seva obra més coneguda i reconeguda, *Bibliografía química: documentación científico-industrial*, un tractat de documentació química que durant uns quants anys va ser una eina de referència per als estudiants i que fins i tot va ser ressenyada en revistes americanes. De la resta de treballs que va publicar —un total de 34— en parla, amb detall, Guillermo Olagüe (2014) en l'article que li dedica. D'un costat, dominen les publicacions sobre la biblioteca i els fons del Seminari de Químiques i les biblioteques especialitzades: «Consideraciones sobre la organización de una biblioteca especializada moderna», *Biblioteconomía*, núm. 25 (1950); «La Biblioteca del Seminario de Química de la Universidad de Barcelona», *Miscellanea Barcinonensia*, núm. 14 (1966); *Publicaciones periódicas existentes en la biblioteca del Seminario de Química de la Universidad de Barcelona...* (que, amb variacions en el títol es publica el 1962, el 1967, el 1972 i el 1979, sovint en col·laboració amb altres bibliotecàries del Seminari); «La biblioteca química», *Biblioteconomía*, núm. 75-76 (1972); «Algunas impresiones sobre bibliotecas científicas y técnicas», *Boletín de la ANABAD*, vol. 22, núm. 1 (1972), etc. D'un altre costat, hi ha els textos en què tracta dels serveis de les biblioteques nord-americanes i de la seva experiència en aquell país: «El "Chemical Abstracts": su historia, instalación y

Celebració del 50è aniversari de la creació de l'Escola de Bibliotecàries a l'auditori de la Biblioteca Central (l'antiga Biblioteca de Catalunya). Maria Serrallach és la primera de la segona fila, a l'esquerra (1965).

actividades», *Ion*, vol. 17, núm. 193 (1957); «El MILC, una biblioteca para las bibliotecas», *Biblioteconomía*, núm. 45 (1957), i «Las bibliotecas y los bibliotecarios en Norteamérica», *Biblioteconomía*, núm. 47 (1958).

Els cursos 1960-1961, 1961-1962 i 1963-1964 va impartir l'assignatura Documentación científica y técnica a l'Escuela de Bibliotecarias. Era la primera vegada que a l'Escola es parlava de «documentació» en el sentit més modern del terme i probablement era la primera assignatura que sobre la matèria s'impartia a l'Estat espanyol. Poc després, i també anticipant-se a l'àmplia bibliografia posterior, publicava a *Biblioteconomía*, núm. 57 (1963), l'article «Centros de documentación». Certament, Maria Serrallach va ser pionera a Catalunya i a Espanya en la introducció dels serveis i les tècniques documentals.

Montserrat Soler Puntonet

Figueres, 1929

Montserrat Soler va estudiar el batxillerat a l'Institut de Figueres, i acabat l'examen d'estat el juliol de 1947, l'octubre següent es matriculava a l'Escuela de Bibliotecarias i acabava la carrera el 1950 amb el número u de la seva promoció. Consta que també va fer els estudis de mestra a l'Escola Normal de Barcelona.

La carrera professional la comença just graduada, i el 1951 aprova les oposicions al cos de bibliotecàries de la Diputació de Barcelona. Aquell mateix any

Dinar en homenatge a Pere Bohigas en la seva jubilació. D'esquerra a dreta: Montserrat Soler, Maria Carme Illa, Josefina Forn, Santiago Hernández, Modesta Oñate i, d'esquena, Pilar Boleda (1971).

ingressa a la Biblioteca Central i ocupa la plaça del Laboratori de Restauració d'Impresos i Manuscrits, on tindrà al seu càrrec el Servei Fotogràfic de la Biblioteca. El 1971 passa a dirigir la Biblioteca Popular Sofia Barat i el 1978 retorna a la Biblioteca de Catalunya, a la Secció de Catalogació, on serà cap d'un dels grups en què s'organitza la unitat. Durant uns anys també treballa a la Biblioteca Josep M. Figueras —l'actual Biblioteca del Pavelló de la República de la Universitat de Barcelona— i poc després de la mort de Jordi Rubió i Balaguer, el 1983, se li encomana l'elaboració de l'inventari i catalogació del llegat que l'antic director havia deixat a la Biblioteca de Catalunya. Hi treballa com a part de la seva dedicació laboral, i el fet que se li confiï aquesta feina, probablement per decisió de la mateixa directora del centre, Rosalia Guilleumas, és una bona prova de la seva gran discreció i de com era d'escrupolosa i rigorosa en la feina.

El treball o tesina amb què es gradua, «Prensa de Figueras», es publica al núm. 39 de *Biblioteconomía* (1954); és el primer d'una sèrie de treballs sobre premsa que volia ser continuació i complement de l'obra de Joan Givanel i Mas, *Bibliografía catalana. Prensa* (1931-1937). A la mateixa revista publica «Trabajo de una bibliotecaria en una sección juvenil» (1956) i «El Departamento de Reprografía de la Biblioteca Central» (1969). Així mateix, hi escriu diverses ressenyes de llibres que tracten de la reproducció de documents i, ocasionalment, signa l'informe anual de la secció que dirigeix i que es publica dins de la memòria de la Biblioteca. A partir del curs 1972-1973 i fins a 1976 dóna l'assignatura Catalogació de segon i tercer curs a l'Escola, i puc donar testimoni directe de la seva gran vàlua com a professora i com a persona, i del gran domini que tenia

d'una matèria que en aquells moments no disposava, a Catalunya, d'eines normalitzadores llevat d'algun referent i de la pràctica mateixa.

Jaume Terrades Brossa

Badalona, 1939

Jaume Terrades Brossa estudia el batxillerat entre 1949 i 1956; s'examina del conjunt d'assignatures de primer curs a l'Institut Verdaguer i a partir de segon curs continua els estudis a Figueres i a Girona. El 1963 acaba la llicenciatura en Dret a la Universitat de Barcelona; aquell mateix any és nomenat professor ajudant de classes pràctiques de la Facultat de Dret. El 1966 va ser castigat amb una sanció disciplinària i se'l va separar per dos anys del servei pels disturbis que havien tingut lloc a la Universitat de Barcelona. Entre el professorat expedientat que va presentar un recurs contenciós administratiu contra la sentència, també hi havia, entre molts altres, Miquel Roca Junyent, Jordi Solé Tura, Narcís Serra, Isidre Molas, Octavi Fullat i Antoni Jutglar.

A l'Arxiu Històric de la Diputació consta que Jaume Terrades era funcionari de la Corporació, i probablement va ser en funció d'aquesta ocupació que va tenir l'encàrrec de l'assignatura Nociones de administración a l'Escuela de Bibliotecàries, de la mateixa manera que abans l'havien professat Josep Margalef i M. Rosa Mandoli —també funcionaris de l'organisme provincial de qui depenia d'Escola—; va impartir la matèria des de 1967 fins a 1973. L'any 1986 demanava l'excedència de l'Administració per dedicar-se a l'activitat privada com a agent de la propietat immobiliària.

Francisco Tolsada Picazo

Albacete?, 1897 – Ciudad Real?, 1958

Després d'estudiar l'ensenyament primari a Albacete i el batxillerat a Ciudad Real, Francisco Tolsada va fer la llicenciatura i el doctorat en Filosofia i Lletres a la Universitat de Madrid. El 1921 va ingressar al Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, on va tenir diversos destins: director de les biblioteques públiques de Huelva i Ciudad Real, director de la Biblioteca Universitaria de Barcelona (1940-1943), director de la Biblioteca de la Universidad de Madrid (1943-1944) i cap de la Junta de Adquisición y Distribución de Libros del Ministerio de Educación Nacional (1944-1953). Posteriorment, va tenir al seu càrrec el Centro Coordinador de Bibliotecas de Madrid, la inspecció

de biblioteques de la zona centre-sud, i va col·laborar amb l'Instituto Nicolás Antonio del Consejo Superior de Investigaciones Científicas.

Especialista en història del llibre, va organitzar la Primera Exposición Histórica del Libro Español i en va redactar el catàleg (1944); així mateix va preparar el catàleg i l'exposició *Un milenio del libro español*, que es va organitzar amb motiu del Primer Congreso Iberoamericano y Filipino de Archivos, Bibliotecas y Propiedad Intelectual (1953) i, entre altres textos, és autor de «Tres momentos del libro» —una conferència publicada a *Anales de la Universidad de Barcelona* (1941-1942) i també com a separata—, i d'una *Bibliografía española de agricultura* (1953). De la seva tasca d'editor literari destaquen les edicions de *La dama boba* i *El vergonzoso en palacio*, de Lope de Vega, publicades per Ebro el 1945 i el 1946, respectivament, i de *Reprobación de las supersticiones y hechicerías del Maestro Pedro Ciruelo* (1952). En la necrològica que li fa Felipe Mateu y Llopis (1958), es destaca la seva col·laboració als anys trenta en *Las maravillas del universo* de l'editorial Joaquín Gil.

El 1939 va començar a donar classes a l'Escuela de Bibliotecarias; hi va impartir la Historia universal i la Técnica de bibliotecas de segon curs i tercer curs fins a 1943. Aquesta darrera assignatura era la que havia donat Jordi Rubió, ara desposseït de càrrecs i ocupacions, i atès el prestigi del mestre, no és estrany que aquell mateix curs algun grupet d'alumnes comencés a acudir a les sessions de biblioteconomia que es van començar a organitzar semiclandestinament a casa seva. Durant la seva estada a Barcelona, de 1940 a 1943, Tolsada també es va encarregar de la càtedra de Literatura española de la Universitat de Barcelona i consta que va ser bibliotecari de l'Institut Balmes. Traslladat a Madrid, va donar classes al CSIC i en algun institut; així mateix, va col·laborar en els cursos d'estiu de la Universidad de Santander.

Enric Tormo i Freixes

Barcelona, 1919

Enric Tormo va estudiar a l'Escola d'Arts i Oficis Artístics, la Llotja, entre 1932 i 1936. Uns quants anys després, el 1950, i gràcies a una beca de l'Institut Français de Barcelona, viatjava a París per ampliar els coneixements de les tècniques de gravat, i amb aquest propòsit va fer estades al taller de calcografia Lacourier, a la casa de litografies Mourlot i a la de fototípies Duval, i va seguir els cursos de l'École Estienne com a alumne lliure. Tanmateix, en aquell moment ja tenia una llarga experiència com a tipògraf i gravador i havia col·laborat en diverses edicions de bibliòfil i llibres d'artista.

Dinar d'una de les Reunions anuals de Bibliotecàries a l'Hotel Oriente. En primer terme, Enric Tormo i Paquita Carbó (1965?).

Des del 1942 treballava a l'editorial Montaner i Simon com a responsable del taller de calcografia i de les edicions de bibliòfil. A part, col·laborava amb artistes de prestigi per a la producció d'impressions que són considerades autèntiques obres d'art. Entre els treballs més destacats d'aquells anys, el 1945 va intervenir en l'edició del llibre de poemes de Josep Maria de Sagarra *Entre l'equador i els tròpics* —que, segons Maurici Serrahima, és «probablement l'edició més bella que s'ha fet d'una obra catalana» (1972, p. 262). Tormo era el responsable dels gravats al boix de les caplletres i del colofó d'acord amb els dibuixos de Ramon de Capmany; l'edició, de 155 exemplars, encara veia la llum amb la data falsa de 1938. Poc abans també havia treballat amb Joan Miró en el tiratge de les 50 litografies de la *Sèrie Barcelona* (1944) i ho tornaria a fer en l'estampació de les litografies del llibre de João Cabral de Melo sobre Miró (1946-1947) i en l'edició dels poemes *À toute épreuve* de Paul Éluard il·lustrats per l'artista (1947-1955). Membre del grup *Dau al Set*, Tormo va imprimir les primeres obres gràfiques d'aquests artistes, des d'aiguaforts d'Antoni Tàpies i de Modest Cuixart fins a litografies i monotips de Joan Ponç; va editar la revista *Algol* (1947) i va intervenir en la publicació de l'altra revista del grup, *Dau al Set* (1948-1951) —actualment totes dues publicacions estan digitalitzades a la col·lecció ARCA—. L'any 1947 va posar en marxa una tercera revista ben diferent de les anteriors, el *Butlletí* del Gremi d'Impressors de Barcelona.

Als anys cinquanta va col·laborar en algunes produccions amb litografies de la seva mà —per exemple, en el *San Gabriel* de Federico García Lorca (1953) i en *La vida de Lazarillo de Tormes* (1953)—. Aquella dècada va entrar a treballar

a la casa Skira i en la següent va continuar la carrera professional com a conservador de la Secció de Gravats i Arts Gràfiques del Museu Etnològic de Barcelona, unitat que va ampliar i enriquir fins a convertir-la, a partir de 1974, en el Museu del Llibre i de les Arts Gràfiques —actualment part de les col·leccions d'aquest museu s'han incorporat al Museu del Disseny de Barcelona.

En el vessant docent, va ser professor del Conservatori de les Arts del Llibre a partir de 1958 i de l'Escuela de Bibliotecàries, on va impartir l'assignatura Arts gràfiques des del curs 1962-1963 fins que va demanar una excedència a final de març de 1983. En la dècada dels anys seixanta també va donar classe a l'Escola Elisava. El 1983 va ingressar a la Reial Acadèmia de Ciències i Arts de Barcelona amb la lliçó «Gutenberg no fou impressor», publicada a les *Memoorias* de la institució el 1999. Entre altres publicacions tècniques, les següents es poden afegir a la bibliografia d'Enric Tormo: *Técnicas del grabado* (1955), *El grabado en España* (1962), *Técnica y arte del grabado popular a través de la colección Amades del Museo Etnológico de Barcelona* (1969) —treball que va presentar al I Congreso Nacional de Artes y Costumbres Populares— i *Les arts del llibre a Barcelona* (1981).

M.ª Dolores Turégano Vila

Premià de Mar, 1919

El pare de M.ª Dolores Turégano, Castor Turégano, era oficial de telègrafs i procedia de Conca; la mare, que era mestra nacional, havia nascut a Almeria. Entre 1931 i 1935 estudia el batxillerat en la modalitat lliure i s'examina a l'Institut de Figueres. El curs 1939-1940 és una de les alumnes de la primera promoció de la postguerra; aprova l'examen de revàlida el juny de 1943. Molt després, el curs 1971-1972 professa l'assignatura Clasificación de las ciencias a l'Escuela de Bibliotecarias.

Frederic Udina i Martorell

Barcelona, 1914-2011

Frederic Udina va estudiar el batxillerat a l'Institut Balmes de Barcelona i el 1940 acaba, amb premi extraordinari, la llicenciatura en Filosofia i Lletres, especialitat d'Història medieval, a la Universitat de Barcelona, on va ser deixeble d'Antonio de la Torre. Cinc anys després obté el doctorat a la mateixa universitat amb una tesi sobre *El archivo Condal de Barcelona en los siglos IX y X*, que va

Celebració del 25è aniversari de la promoció de 1957. A la primera fila, d'esquerra a dreta: Teresa Gassó, M. Teresa Viñas, Anna M. Quintana, Pilar Basquens, Carola Duran, Maria Galobardes, M. Rosa Torres i Maria Carmen Penacho. Segona i tercera files: Victòria Arce, Maria Alegret, Susana López, Teresa Bussoms, la bibliotecària de l'Escola Antònia Parés, els professors Enric Freixa, Pere Bohigas i Carme Riudor, Isabel Montesinos, l'antic director Felipe Mateu, M. Dolors Florensa, el professor Frederic Udina, Montserrat Borrell, Isabel Peya, Anna M. Secanell, Maria Ferrés, Flora Bessa i Maria Manté.

ser publicada pel CSIC (1951). Abans ja havia publicat l'edició del *Llibre Blanc de Santes Creus* (1947). Aquests dos títols, segons José Enrique Ruiz-Domènec (2010-2011), el van situar entre els medievalistes positivistes experts en l'edició de documents, i aviat va ser un nom de referència d'aquesta línia de recerca.

El 1940 va ser nomenat arxiver interí de l'Archivo Histórico Nacional, i després d'aprovar amb el número u les oposicions al Cuerpo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, va ser destinat a l'Arxiu de la Corona d'Aragó, on va exercir els càrrecs de secretari, de sotsdirector i, entre 1961 i 1982, de director. De 1959 a 1976 va compaginar la feina anterior amb la de director del Museu d'Història de la Ciutat i el 1975-1976 va treballar com a delegat de Cultura de l'Ajuntament de Barcelona. Ruiz-Domènec subratlla la gran tasca de gestió cultural que va fer des d'aquests càrrecs, des de la posada en marxa de dues revistes de recerca i difusió cultural vinculades a l'Ajuntament i al Museu —*Cuadernos de Arqueología e Historia de la Ciudad* (1960-1976) i *Miscellanea Barcinonensia* (1962-1978)— fins a l'organització de la sèrie de congressos d'història de la Corona d'Aragó, que van viure una etapa esplendorosa durant

els anys en què Udina els va presidir (1962-1985), ja que els va donar un to «europeísta y abierto» i va saber ser equànime en l'organització de la trobada i la selecció dels ponents. Des del càrrec de director de l'Arxiu va donar un gran impuls a la *Colección de documentos inéditos del Archivo de la Corona de Aragón*.

El 1968, amb la posada en marxa de la Universitat Autònoma de Barcelona, va tenir l'oportunitat d'exercir la docència universitària. Havia estat una de les seves opcions prioritàries, però hi va renunciar quan se li va assignar una càtedra a la Universitat de Valladolid després de perdre, en unes oposicions controvertides, la plaça de la Universitat de Barcelona a la qual aspirava. A la Universitat Autònoma tampoc no va deixar de costat la gestió i, després de formar part de la comissió gestora de la UAB, va ser el primer degà de la Facultat de Filosofia i Lletres entre 1968 i 1973, sumant aquest tercer càrrec als que ja tenia al Museu d'Història i a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. Udina va organitzar la Facultat i la va dotar d'un bon cos docent. El 1973 va ser un dels fundadors de l'Institut d'Estudis Medievals de la UAB i, després d'exercir de sotsdirector general d'Arxius, Biblioteques i Museus, va promoure l'organització de les setmanes d'estudis medievals i la creació de la revista *Medievalia* (1980-1998). Poc després de la guerra havia donat classe de Paleografia y diplomática i d'Historia de España en la Edad Media a la Universitat de Barcelona; així mateix, va ser professor de l'Escuela de Bibliotecarias, on durant una bona colla de cursos, de 1944 a 1970, va professar l'assignatura d'Archivística —entre 1961 i 1962 també hi va impartir Paleografia.

L'activitat de gestió, que va omplir bona part de l'activitat professional de Frederic Udina, no li havia de deixar, en teoria, gaire espai per desenvolupar activitats de recerca; tanmateix, els articles, les ponències, les conferències, els pròlegs, les presentacions, etc., sumen, tal com ell mateix calculava al pròleg dels seus *Articles selectes* (2000), més de 240 treballs. A part dels esmentats més a munt, altres títols destacats de la seva bibliografia són els següents: *Sugerencias en torno a unas cartas reales cerverinas* (1952), *El nom de Catalunya* (1961), *Barcelona, vint segles d'història* (1963) en col·laboració amb Josep M. Garrut, *L'escut de la ciutat de Barcelona* (1979), *Documentos cabdals de la història de Catalunya* (1985-1987), *Guía histórica y descriptiva del Archivo de la Corona de Aragón*, etc. També va dirigir i/o editar les obres següents: *Nobiliario de la Corona de Aragón* (1948-1952), *El Real Monasterio de Santa María de Poblet a través de su abaciología heráldico* (1950), *Guía del Museo* (Museu d'Història de la Ciutat, 1962), *Privilegis reials concedits a la ciutat de Barcelona* (1971), *Catalunya a l'època de Colom 1450-1506* (1994), etc. Com a responsable de l'organització dels actes per celebrar el mil·lenari de Catalunya, va dirigir i editar el *Symposium Internacional sobre els Orígens de Catalunya (segles VIII-XI)* (1992).

El 1969 ingressava a la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona pronunciant el discurs «Las armas de la ciudad de Barcelona: su origen y desenvolvimiento durante ocho siglos». El 1980 era nomenat acadèmic numerari de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi; en aquest cas, el seu discurs de recepció versava sobre «Cinquanta llargs anys d'arqueologia barcelonina». Entre altres distincions, va ser director honorari de l'Arxiu de la Corona d'Aragó i degà honorari de la Facultat de Lletres de la UAB.

Jesús Vallina Sánchez

Comillas, Cantàbria, 1912-1998

Jesús Vallina va arribar a tenir un gran prestigi i reconeixement com a restaurador de llibres; tanmateix, era autodidacte en la matèria. En l'expedient que es conserva a la Biblioteca de Catalunya consta que el 1940 prestava serveis com a conserge a la Diputació de Barcelona i que, a instàncies del ponent de Cultura, aquell mateix any es trasllada a la Biblioteca, on treballa al dipòsit de llibres. Després de fer un curs d'enquadernació a l'Escola del Treball, el 1944 ja exerceix les seves funcions al laboratori de restauració de llibres de la llavors

Classe de restauració. D'esquerra a dreta: Enriqueta Fors, Araceli Arisó, M. Carme Mayol, el professor Jesús Vallina, Maria Forn i Elisenda Sala (1959).

anomenada Biblioteca Central, que dirigia Ascensión Zamorano, i el 1948 té una ajuda econòmica de la Diputació que li permet assistir, durant uns tres mesos, a les classes de l'acreditat Instituto di patologia del libro de Roma. Posteriorment va obtenir el títol de graduat en Arts Aplicades, especialitat en Restauració de l'Escola d'Arts Aplicades i Oficis Artístics de Barcelona, on a partir de 1960 impartirà les classes de la Secció de Restauració del Conservatori de les Arts del Llibre, que tenia la seu als baixos de la Biblioteca de Catalunya. Segons explica Jordi Roca (1999), va ser Frederic Marés qui va impulsar la creació d'aquella secció pensant en Jesús Vallina com a responsable. També va fer cursos per a institucions concretes, com el que va donar el 1957 a l'Arxiu Municipal de València, i va muntar el laboratori de restauració de l'Arxiu del Regne de València. Per les seves mans va passar una part important del patrimoni bibliogràfic i documental del país, i sota el seu mestratge es van formar molts restauradors de llibres i d'enquadernacions d'arreu que tenen o han tingut càrrecs de responsabilitat en arxius importants, com ara el de Simancas, l'Arxiu Històric de la Ciutat, etc.

Probablement des de ben aviat va ser l'encarregat de les pràctiques de l'assignatura de Restauració de llibres a l'Escuela de Bibliotecarias, on estava situat el taller, i segur que ho va fer a partir del moment en què Pere Bohigas va assumir les classes teòriques de la matèria el 1949; tanmateix, no signa les actes dels exàmens fins que l'assignatura s'anomena Prácticas de restauración de libros, el curs 1960-1961. I és que, malgrat els dots innegables del professor Vallina, la manca de titulacions oficials li van causar problemes amb l'Administració a l'hora que se li reconeguessin les responsabilitats que tenia com a professor de l'Escola i com a cap efectiu del taller de restauració de la biblioteca des d'inici dels anys cinquanta.

Una vegada jubilat, Jesús Vallina es va retirar al poble natal, Comillas. A la seva mort, la casa de la qual era propietari, convertida en Casa Museo, amb la pinacoteca, el mobiliari i una part important de la seva biblioteca —uns 3.500 volums de llibres de la seva especialitat, d'art català, d'edicions de bibliòfil, de literatura de Cantàbria, algun incunable i un bon nombre d'impresos antics— va passar a formar part de la Fundación Jesús Vallina Sánchez, concebuda com a centre de difusió cultural. Probablement també va tenir un paper important en la creació de la Biblioteca Municipal de Comillas, que, inaugurada el 1999, porta el seu nom des de 2007 en reconeixement de la important donació que hi va fer d'una part de la seva col·lecció.

Ferran Valls i Taberner

Vegeu: 1915-1973, directors de l'Escola, p. 39.

Maria Vilar i Bonet

Calonge, 1923 – Barcelona, 2007

Filla d'una família de fabricants de taps, Maria Vilar va estudiar el batxillerat a l'Institut de Girona. Posteriorment va fer la carrera de Filosofia i Lletres i es va doctorar en Història. Especialista en història medieval, era funcionària del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos. Als anys cinquanta del segle passat dirigia l'Archivo Histórico Provincial de Múrcia, d'on va passar a l'Arxiu d'Hisenda de Barcelona i a l'Arxiu de la Corona d'Aragó. És autora de diversos estudis sobre la història medieval de Catalunya i també de treballs d'arxivística. Entre aquests darrers destaquen els títols següents, que recullen la seva labor i experiència a l'Arxiu d'Hisenda: «Ensayo de clasificación numérica de materias de los fondos documentales de los Archivos Provinciales de Hacienda», publicat el 1972 al *Boletín de la ANABA*; «Fondos documentales de los archivos de las delegaciones de Hacienda para la historia de la Arquitectura y el urbanismo», treball que va presentar al IV Congreso Nacional de Archivos (1972), i «La prescripción tributaria», inclòs a l'*Homenaje a Federico Navarro* (1973).

Respecte a les publicacions historiogràfiques de Maria Vilar, són diversos els títols que se centren en l'orde del Temple a la Corona d'Aragó: «Actividades financieras de la orden del Temple en la Corona de Aragón», publicat al VII Congreso de Historia de la Corona de Aragón (1962); «Datos sobre los archivos del Temple en la Corona de Aragón al extinguirse la Orden», que s'inclou a la miscel·lània d'homenatge a Ernest Martínez Ferrando (1968), i sobretot la seva tesi doctoral, *Els béns del Temple a la Corona d'Aragó en suprimir-se l'orde (1300-1319)* (2000). Entre altres treballs de l'autora, destaquen els següents: «La Diputación del General de Cataluña durante el Reinado de Fernando de Antequera», presentat al IV Congreso de Historia de la Corona de Aragón (1955), i «Empenyora-ment de joies i objectes del rei Joan I, fet per la reina María de Luna (1396)», a *Medievalia*, núm. 8 (1988). Així mateix, també publica alguns articles sobre el passat del seu poble natal, Calonge: «Estudi de capítols per la luïció jurisdiccional de Calonge» i «Dos documents dels Cruïlles a la vila de Calonge (segle xv)», publicats a *Estudios del Baix Empordà*, el 1984 i el 2003, respectivament.

A l'Escuela de Bibliotecarias va donar l'assignatura d'Arxivística el curs 1972-1973.

Jordi Xifra Heras

Figueres, 1924 – Garriguella, 1990

Jordi Xifra només va donar classe a l'Escuela de Bibliotecarias el curs 1966-1967; es va encarregar de l'assignatura Nociones de administración, que versava sobre la funció pública, i probablement es va vincular al centre per la seva relació amb la Diputació de Barcelona, on dirigia l'Instituto de Ciencias Sociales. Era fill d'un advocat gironí i havia estudiat el batxillerat a l'institut de Figueres, on vivien els avis, i la carrera de Lleis a la Universitat de Barcelona fins a doctorar-se primer en Dret i després en Ciències Polítiques i Econòmiques. Així mateix, havia estudiat altres carreres, com ara Història i Ciències de la Informació —que va fer a la Universitat Autònoma i on es va graduar el 1981 amb una tesina sobre «La información y el control parlamentario del gobierno»—. Va exercir d'advocat amb un bufet reputat i, com s'explica en una de les notes necrològiques que el recorden (1990), va assessorar molts ajuntaments de la zona de l'Empordà. També va implicar-se en l'activitat política i el 1966 va ser escollit regidor de l'Ajuntament de Barcelona pel terç d'entitats i corporacions (*La Vanguardia Española*, 18 d'octubre de 1966).

Pel que fa a la docència i als càrrecs acadèmics, a part dels seus vincles amb l'Escola i l'Instituto de Ciencias Sociales, va ser director de l'Escola de Relaciones Públicas de Barcelona, professor de Dret polític de la Universitat de Barcelona, professor de la Universidad Nacional de Educación a Distancia des del centre associat de Girona, degà honorari de l'Acadèmia de Doctors de Catalunya i Balears i de la Reial Acadèmia de Ciències Socials i Polítiques de Barcelona i membre de la Reial Acadèmia de Farmàcia de Catalunya —hi va ingressar el 1988 amb un discurs sobre «La promoción de la salud en la Constitución española».

Des de mitjan anys cinquanta va escriure diversos manuals sobre el pensament polític, els sistemes polítics, el dret constitucional, la informació, etc. Una mostra d'aquesta producció, i sense entrar en el detall dels treballs publicats en revistes, congressos, etc., és la següent: *Introducción al estudio de las modernas tendencias políticas* (1954), *Curso de derecho constitucional* (1957-1962), *Síntesis histórica del pensamiento político* (1957), *Formas y fuerzas políticas* (1958), *Instituciones y sistemas políticos: la estructura constitucional de España* (1961), *Problemas del mundo actual*, amb José M. Hernández-Rubio Cisneros (1962), *Introducción a la política* (1965), *La información: análisis de una libertad frustrada* (1972), *Constituciones, partits i autonomies, 1808-1978: la dinàmica del constitucionalisme espanyol* (1981), *Las ideologías del poder en la antigüedad* (1983), i *Temas de derecho constitucional español* (1986). El 1971 va prologar el recull de textos *El pensamiento social de Prat de la Riba*.

Per honorar la seva contribució en la creació i direcció de la primera escola europea de relacions públiques, es concedeix a Girona, des de 1992, el Premi Europeu de Comunicació i Relacions Públiques Jordi Xifra i Heras, que han rebut, entre altres personalitats, l'eurodiputada Emma Bonino, el premi Nobel José Saramago i el ciclista Lance Armstrong. En la meua memòria conservo el record d'un dels manuals que més demanaven els estudiants a la Biblioteca de Sant Pau, on vaig treballar cap a mitjan anys setanta, i que era, precisament, un dels títols del professor Xifra.

Ascensión Zamorano Biedma

Còrdova, 1908 – Barcelona, 1987

Ascensión Zamorano es matricula a l'Escuela Superior para la Mujer el curs 1928-1929 i hi fa el primer curs. Després de convalidar algunes assignatures, acaba la carrera a l'Escola de Bibliotecàries, el 1933, amb Rosa Leveroni, Aurora Díaz-Plaja, Maria Serrallach, Antònia Parés, Mercè Martí, Mercè Badosa, Maria Condeminas, Mercè Masvidal... —una promoció de noies entusiastes que va donar vida a l'Agrupació Escola de Bibliotecàries i va portar aires nous a una Escola que venia d'un període més aviat fosc—. Just acabada la carrera

Celebració del 25è aniversari de la promoció de 1933. D'esquerra a dreta: Ascensión Zamorano, dues persones no identificades, Aurora Díaz-Plaja, Antònia Parés, una persona no identificada, Josefina Morató, Marçal Olivar, M. Àngels Viñes i una persona no identificada (1958). Fotògraf: Casas Devesa (Barcelona).

treballa, de manera voluntària com feien altres antigues alumnes, al laboratori de restauració de l'Escola de Bibliotecàries, i el 1935 va obtenir una pensió d'estudis de la Generalitat per fer pràctiques de restauració de llibres i pergamins a la Biblioteca Vaticana. Després de la guerra continua treballant de restauradora de la Biblioteca de Catalunya i el 1940 es fa càrrec de la direcció del taller; el mateix curs 1939-1940 ja consta com a professora de Restauración de libros de l'Escuela de Bibliotecarias. Continuarà en aquests llocs de treball fins a 1949, quan demana una excedència en guanyar una plaça a l'arxiu de l'Ajuntament de Madrid. Els anys següents posarà en marxa laboratoris de restauració a Madrid i a Navarra i donarà classes sobre la matèria a l'escola per a bibliotecaris i arxivers que funciona vinculada a la Biblioteca Nacional de Madrid.

El 1959 reingressa a la Diputació de Barcelona amb destí a la Biblioteca de Catalunya. Es jubilarà el 1976 sent bibliotecària de la Secció de la Reserva Impresa. Als anys quaranta escriu dos articles a la revista *Biblioteconomía*: «La restauración de libros y documentos» (núm. 6, 1945) i «Los libros y su conservación» (núm. 19, 1948).

Bibliografia

- AINAUD DE LASARTE, Josep M. (1987). «En la mort del mestre i historiador Enric Bagué». *La Vanguardia*, 28 juliol, p. 37. Versió en línia: <http://hemeroteca-paginas.lavanguardia.com/LVEo8/HEM/1987/07/28/LVG19870728-037.pdf>. [Consulta: 17/01/2015].
- ALBERDI, Ramon (1983). «Política i ensenyament a Barcelona: l'Escola del Treball (1913-1930)». *Recerques: Història, Economia, Cultura*, núm. 14, p. 97-112. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/Recerques/article/view/140194/241406>. [Consulta: 17/01/2016].
- ALCARAZ, Joan (1984). «Marçal Olivar, un erudit serè». *Serra d'Or*, núm. 295, p. 257-260.
- ALTURO I PERUCHO, Jesús (2009-2010). «Mossèn Jaume Barrera i Escudero (1879-1942), un crític literari al servei de la censura eclesiàstica de llibres». *Butlletí de la Reial Acadèmia de Bones Lletres de Barcelona*, núm. 52, p. 325-342. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/BoletinRABL/article/view/263449>. [Consulta: 17/01/2016].
- Anuari de les Biblioteques Populares*. 1922-1935. Barcelona: Direcció Tècnica de Biblioteques Populares, 1922-1935. Entre 1924 i 1929 la publicació porta el títol *Anuario de las Bibliotecas Populares*.
- Anuario de la Biblioteca Central y de las Populares y Especiales*. 1939/1940-1972. Barcelona: Biblioteca Central, 1942-1973.
- ARAMON I SERRA, Ramon (1938). «Nota necrològica de Lluís Segalà escrita arran de la seva mort (1938)». A: MIRALLES, Carles. *Lluís Segalà i Estalella, semblança biogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2002, p. 15-20. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000040/00000073.pdf>. [Consulta: 17/01/2016].
- ARANA PALACIOS, Jesús (1996). «Pedro Arellano Sada: un bibliotecario navarro en Cataluña». *Cuadernos de Etnología y Etnografía de Navarra*, any 28, núm. 68, p. 191-212. Versió en línia: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=144885>. [Consulta: 17/01/2016].
- ARELLANO SADA, Pedro (1945). «Necrologías: [Manuel Ramos Cobos]». *Biblioteconomía*, núm. 8 (octubre-desembre), p. 157. Nota signada per «P.A.S.».
- Autors i autores*. Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. <http://www.escriptors.cat/?q=autors>. [Consulta: 17/01/2016].
- AYMAR I RAGOLTA, Jaume (2007). «Maria Vilar i Bonet». A: *Miscel·lània Pere Caner*. Sant Feliu de Guíxols: Institut d'Estudis del Baix Empordà, p. 195.

- BALCELLS, ALBERT (1985). *Rafael Campalans, socialisme català: biografia i textos*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 444 p. (Biblioteca Abat Oliba; 38).
- (2003). *Ramon d'Alòs-Moner i de Dou: semblança biogràfica: conferència pronunciada davant el Ple... el dia 16 de desembre de 2002*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000040%5C00000072.pdf>. [Consulta: 17/01/2016].
- (2012). «Lluís Nicolau d'Olwer, humanista i polític». *Revista de Catalunya*, núm. 278, p. 9-25.
- (2013). *Jaume Massó i Torrents i la modernitat, 1863-1943: de L'Avenç a l'Institut d'Estudis Catalans*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, Secció Històrico-Arqueològica. 187 p. (Memòries de la Secció Històrico-Arqueològica; 85).
- BARRAL, Carlos (1978). *Los años sin excusa*. Barcelona: Barral, 311 p.
- BASSEGODA NONELL, Juan (1976). «José Francisco Ráfols Fontanals: un personaje para la historia». *La Vanguardia Española*, 14 de gener, p. 45. Versió en línia: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1976/01/14/pagina-45/33789750/pdf.html>. [Consulta: 17/01/2016].
- (1982). «En el centenario de la primera piedra». *La Vanguardia*, 14 de març, p. 3 i 7. Versió en línia: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1982/03/14/pagina-3/32945747/pdf.html>. [Consulta: 17/01/2016].
- BASTONS I VIVANCO, Carles (1995). «Professors gironins de l'Institut "Jaume Balmes" de Barcelona». *Revista de Girona*, núm. 173 (novembre-desembre), p. 48-50. Versió en línia: www.revistadegirona.cat/recursos/1995/0173_048.pdf [Consulta: 17/01/2016].
- BASTONS I VIVANCO, Carles; MACHÍN LUCAS, Jorge (1997). «14 cartas del catedrático F. X. Garriga Palau a Miguel de Unamuno». *Càtedra Nova*, núm. 5 (juny), p. 195-208.
- BATTESTINI, Rafael (1993). «Aportació catalana a la medicina aero-espacial». *Gimbernat: Revista Catalana d'Història de la Medicina i de la Ciència*, vol. 19, p. 23-34. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/Gimbernat/article/view/44575/54201>. [Consulta: 17/01/2016].
- BELLAVISTA, Joan (2001). «M. Bonet i Muixí i la reforma litúrgica del Concili Vaticà II (1962-1969)». A: SUBIRÀ, Joan (ed.). *Miscel·lània Manuel Bonet i Muixí*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 97-194.
- BELTRÁN MARTÍNEZ, A. (1960). «Bio-bibliografías arqueológicas: D. José Amorós Barra». *Caesaraugusta*, núm. 15-16, p. 139-147.
- Bibliografía de Felipe Mateu y Llopis* (1972). Barcelona: Departamento de Ciencias Históricas e Instrumentales de la Facultad de Filosofía y Letras de la Universidad de Barcelona. 153 p.
- Bibliografía de J. Massó Torrents, professor de l'Escola de Bibliotecàries, per les alumnes de les promocions setzena i dissetena* (1934). Barcelona: Escola de Bibliotecàries de la Generalitat de Catalunya. 48 p. (Quaderns de treball; 2).

- BIBLIOTECA DE CATALUNYA. *Catàleg*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya. <http://cataleg.bnc.cat/>. [Consulta: : 17/01/2016].
- Biblioteconomía: Boletín de la Escuela de Bibliotecarias de Barcelona*. 1944-1976. Barcelona: Escuela de Bibliotecarias.
- BOADA I VILALLONGA, M. Teresa (1995). «En recordança de la companya M. Antonietta Cot». *Item*, vol. 16, p. 137-138. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/22463/22297>. [Consulta: 17/01/2016].
- BOHIGAS, Pedro (1951). *El encuadernador Emilio Bruggalla*. València: Castalia. 14 p. Separata de: *Bibliofília*, vol. 4.
- BONET, Laureano (2006). «Joan Petit: el rostre ocult de l'Escola de Barcelona». *Monogràfics de Barcelona, Metròpolis Mediterrània*, núm. 7 (setembre), p. 144-149.
- CALBET I CAMARASA, Josep M.; CORBELLÀ I CORBELLÀ, Jacint (1981-1983). *Diccionari biogràfic de metges catalans*. Barcelona: Rafael Dalmau. 3 vols.
- CARRERES PERA, Joan (2001). *Ideari i poètica de Josep Maria Capdevila*. Tesi doctoral, Universitat Autònoma de Barcelona. Versió en línia: <http://www.tdx.cat/handle/10803/4827>. [Consulta: : 17/01/2016].
- CASALS BERGÉS, Quintí (2010). «Maria Lois López». A: *Dones de Lleida: de la restauració a la Guerra Civil*. Lleida: Alfazeta, p. 90-96.
- CASASSAS I YMBERT, Jordi (1983). «Els quadres del regionalisme: l'evolució de la Joven-tut Nacionalista de la Lliga fins el 1914». *Recerques: Història, Economia, Cultura*, núm. 14, p. 8-32.
- CASASSAS SIMÓ, Lluís (1971). «Ensayo de bibliografía española sobre enseñanza de la geografía». *Revista de Geografía*, vol. 5, núm. 1-2, p. 143-148.
- CASTELLANOS, Jordi (1998). «Massó i Torrents: el combat per la cultura». A: CASTELLANOS, Jordi. *Intellectuals, cultura i poder: entre el Modernisme i el Noucentisme*. Barcelona: La Magrana, p. 72-90.
- CASTRO Y CALVO, José María (1969). *Títulos y trabajos de José María Castro y Calvo*. Barcelona. 4 p.
- Catàleg collectiu de les universitats de Catalunya: CCUC*. Barcelona: Consorci de Biblioteques Universitàries de Catalunya. <http://ccuc-classic.cbuc.cat/>. [Consulta: 17/01/2016].
- Centenari Ferran Soldevila (1894-1994)* (1994). Barcelona: Generalitat de Catalunya. Departament de Cultura. 61 p.
- COLL I ALENTORN, Miquel (1994). «La vida i l'obra [de Ferran Soldevila]». A: FONTANA, Josep; DURAN, Lluís. *Per conèixer Ferran Soldevila*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 7-17.
- COMPANY, Enric (1999). «Jordi Maragall i Noble, professor y político». *El País*, 27 de maig. Versió en línia: http://elpais.com/diario/1999/05/27/agenda/927756009_850215.html. [Consulta: : 17/01/2016].
- CONDOM GRATACÒS, Dolors (2011). «Joan Petit i Montserrat, 1904-1964». A: TUDELA I PENYA, Montserrat; IZQUIERDO I TUGAS, Pere (ed.). *La nissaga catalana del món clàssic*. Barcelona: Auriga, p. 326-328.

- CORRETGER SÀEZ, Montserrat (1993). *Vida i obra d'Alfons Maseras: estudi específic de la seva narrativa: tesi doctoral*. Tarragona: Universitat Rovira i Virgili. Versió en línia: <http://www.tesisenred.net/handle/10803/8778>. [Consulta: 17/01/2016].
- CORTADA HORTALÀ, Joan (1998). «Josep Maria Capdevila: un punt de partida». *Revista de Girona*, núm. 188 (maig-juny), p. 64-66. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/revistagirona/article/viewFile/100785/126813>. [Consulta: 17/01/2016].
- CUEVAS I BIELSA, Pere (1995). *Institut Jaume Balmes: cent cinquanta anys d'història (1845-1995)*. Barcelona: Institut Jaume Balmes. 300 p.
- CUGUERÓ, Maria (1993). «En record de la companya Justa Balló i Salvat (1899-1993)». *Item: Revista de Biblioteconomia i Documentació*, núm. 12, p. 168-170. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/22427/22261>. [Consulta: 17/01/2016].
- Dialnet. Logronyo: Fundación Dialnet, Universidad de La Rioja, cop. 2001-2016. <http://dialnet.unirioja.es/>. [Consulta: 17/01/2016].
- DÍAZ-PLAJA, Ana; ROCA-SASTRE, Elvira; VELA, Leonor (2007). *Bibliografía del Dr. Guillem Díaz-Plaja*. Barcelona: Reial Acadèmia de Bones Lletres. 99 p. (Series minor; 12). Versió en línia: http://www.boneslletres.cat/publicacions/Altres_publicacions/b37574486.pdf. [Consulta: 17/01/2016].
- DÍAZ-PLAJA, Aurora (1957). «La señorita Consuelo Pastor». *Biblioteconomía*, núm. 45-46, p. 8-12.
- Diccionari d'història eclesiàstica de Catalunya*. Barcelona: Claret, 1998-2001. 3 vols.
- DÍEZ DE REVENGA, Francisco Javier (1977). «Recuerdo bibliográfico de Ángel Valbuena Prat». *Monteagudo: Revista de Literatura Española, Hispanoamericana y Teoría de la Literatura*, núm. 57, p. 39-45. Versió en línia: <http://dialnet.unirioja.es/servlet/articulo?codigo=4155653>. [Consulta: 17/01/2016].
- (2004). «Ángel Valbuena Prat y los estudios literarios: fecundidad y originalidad». *Tonos: Revista Electrónica de Estudios Filológicos*, núm. 8 (diciembre). <http://www.um.es/tonosdigital/znum8/perfiles/angelvalbuenaprat.htm>. [Consulta: 17/01/2016].
- DOLÇ, Miquel (1984). «Imagen de Josep Vergés i Fàbregas». *La Vanguardia*, 30 d'agost. Versió en línia: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1984/08/30/pagina-20/32846184/pdf.html>. [Consulta: 17/01/2016].
- DURAN, EULÀLIA (1999). *Agustí Duran i Sanpere: semblança biogràfica: conferència pronunciada davant el Ple el dia 20 de desembre de 1999*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 2000. 12 p. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000040%5C00000094.pdf>. [Consulta: 17/01/2016].
- Enciclopèdia.cat*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. <http://www.enciclopedia.cat/>. [Consulta: 17/01/2016].
- ESCOBEDO, Joana (2001). «Retrat d'un col·lega comú: Pere Bohigas i Balaguer». *Llengua & Literatura*, núm. 12, p. 517-520. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/llengualiteratura/article/viewFile/253898/340684>. [Consulta: 17/01/2016].

- ESTIVILL RIUS, Assumpció (1992). *L'Escola de Bibliotecàries: 1915-1939*. Barcelona: Diputació de Barcelona. 508 p.
- (2006). «Una mirada retrospectiva: de l'Escola Superior de Bibliotecàries a la Facultat de Biblioteconomia i Documentació (1915-2005)». *BiD: Textos Universitaris de Biblioteconomia i Documentació*, núm. 16. <http://bid.ub.edu/16estivi.htm>. [Consulta: 17/01/2016].
- (2010). «Rosalia Guilleumas i Brosa, o la renovació de la biblioteconomia a Catalunya». *Métodos de Información*, 2a època, vol. 1, p. 83-104.
- (2013). «Les biblioteques populars de Barcelona com a espais de socialització durant el segon franquisme, 1957-1975». *BiD: Textos Universitaris de Biblioteconomia i Documentació*, núm. 30. <http://bid.ub.edu/30/estivill.htm>. [Consulta: 17/01/2016].
- (2014). «Teresa Rovira i Comas, o el gust per la professió bibliotecària». *Revista de Catalunya*, núm. extraordinari 2, p. 71-99.
- (2015). *Fotografies de l'Escola de Bibliotecàries*. Barcelona: Universitat de Barcelona, CRAI. <http://mdc.cbuc.cat/cdm/landingpage/collection/fotobib>. [Consulta: 17/01/2016].
- ESTIVILL RIUS, Assumpció; PONS, Amadeu; MAÑÀ, Teresa (2003). «Dones bibliotecàries». *BiD: Textos Universitaris de Biblioteconomia i Documentació*, núm. 10. <http://bid.ub.edu/10dones.htm>. [Consulta: 17/01/2016].
- FARAUDO, M.ª Helena; CONDOMINES, Montserrat (1951). «Bibliografia de don Fernando Valls y Taberner». *Biblioteconomía*, núm. 29-30 (gener-juny), p. 2-29.
- FELIU ELIAS «Apa»: *Museu d'Art Modern, del 28 de maig al 29 de juliol de 1986* (1986). Barcelona: Ajuntament de Barcelona. 260 p.
- FERRAN I PERMANYER, Mariona (1997). *L'Escola Isabel de Villena i la seva gent 1939-1989: mig segle d'acció escolar catalana*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 314 p. (Biblioteca Serra d'Or; 182).
- FERRÉ FLORIT, Dolores (1952). *Bibliografia de Eduardo Toda*. Tarragona: Real Sociedad Arqueológica Tarraconense. 35 p. Separata de: *Boletín Arqueológico*, any 52.
- FERRER I MALLOL, Maria Teresa (2007). «Presentación». *Anuario de Estudios Medievales* (juliol-desembre), p. xi. Inclou una breu necrològica de Maria Vilar Bonet. Versió en línia: <http://estudiosmedievales.revistas.csic.es/index.php/estudiosmedievales/article/view/46/47>. [Consulta: 17/01/2016].
- FONTANA, Josep; DURAN, Lluís (ed.) (1994). *Per conèixer Ferran Soldevila*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 103 p.
- FONTBONA, Francesc (2000). *Joaquim Folch i Torres: semblança biogràfica: conferència pronunciada davant el Ple... el dia 22 de març de 1999*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000040%5C00000096.pdf>. [Consulta: 17/01/2016].
- (2005). «Luis Monreal y Tejada, historiador: necrològica». *El País*, 2 de novembre. Versió en línia: http://elpais.com/diario/2005/11/02/agenda/1130886006_850215.html. [Consulta: 17/01/2016].

- (2015). «Garrut i Romà, Josep Maria». A: FONTBONA, Francesc; BASSEGODA, Bonaventura (dir.). *DHA: Diccionari d'historiadors de l'art català, valencià i balear* [en línia]. 4a edició. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. <http://dhac.iec.cat/credits.asp>. [Consulta: 17/01/2016].
- FORT I COGUL, Eufemià (1975). *Eduard Toda, tal com l'he conegut*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 370 p.
- FREIXA I PEDRALS, Enric (1984). «Sòcrates, Jesucristo y Gaudí». *La Vanguardia Española*, 22 de juliol, p. 7.
- FULCARÀ TORROELLA, Maria Dolors (2011). *La Residència d'Estudiants de Catalunya (1921-1939)*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona. 176 p.
- FULLOLA I PERICOT, Josep M.; GRACIA ALONSO, Francisco (2009). «Salvador Esprui i la Universitat de Barcelona: d'arqueòleg frustrat a doctor honoris causa». *Indesinenter*, vol. 4, p. 47-77. Versió en línia: <http://diposit.ub.edu/dspace/bitstream/2445/34316/1/580176.pdf>. [Consulta: 17/01/2016].
- FUNDACIÓN JESÚS VALLINA SÁNCHEZ (COMILLAS) (2009). *Fundación Jesús Vallina Sánchez (Comillas)*. Santander: Portal de Archivos y Bibliotecas de Cantabria. <http://arbidoc.blogspot.com.es/2008/07/fundacin-jess-vallina-sanchez-de.html>. [Consulta: 17/01/2016].
- GALÍ, Alexandre (1981). *Història de les institucions i del moviment cultural a Catalunya*. Llibre IV, *Ensenyament tècnico-industrial i tècnico-manual o d'arts i oficis*. Primera part, *La Universitat Industrial*. Barcelona: Fundació Alexandre Galí.
- GASSIOT LLORENS, Josep (1971). «Evocación de unos maestros». *La Vanguardia Española*, 24 de novembre, p. 7. Versió en línia: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1971/11/24/pagina-7/34293647/pdf.html?search=gassiot>. [Consulta: 17/01/2016].
- GAYÁN FÉLEZ, Xavier (1995). «Alexandre Galí, historiador de la cultura i l'educació», *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, vol. 2, p. 129-137.
- GORT I OLIVER, Jordina (2015). *Eduard Toda i Güel, la passió per la cultura*. Reus: Associació d'Estudis Reusencs. 565 p.
- GUDAYOL, Anna (2016). «Fons antics i moderns relatius a Sardenya a la Biblioteca de Catalunya». A: MELONI, Maria Giuseppina; OLIVA, Anna Maria; SCHENA, Olivetta (ed). *Ricordando Alberto Boscolo: bilanci e prospettive storiografiche*. Roma: Viella, 2016, p. 223-265.
- Guillermo Díaz-Plaja. <http://www.guillermodiazplaja.com/>. [Consulta: 17/01/2016]. Web amb la biografia, la cronologia, la bibliografia i altres materials sobre l'escriptor.
- GUILLEUMAS, Rosalia; SOBERANAS, Amadeu-J. (1985). *Bibliografia i cronologia de Jordi Rubió i Balaguer (1887-1982)*. Barcelona: Diputació de Barcelona: Biblioteca de Catalunya. 69 p. Disponible a: https://botiga.bnc.cat/publicacions/6292_Bibliografia%20i%20cronologia_Jordi%20Rubi%C3%B3%20i%20Balaguer.pdf. [Consulta: 17/01/2016].

- «Ha fallecido don Miguel Lasso de la Vega, marqués de Saltillo». *ABC*, edició d'Andalusia, 22 de juliol de 1984, p. 6. Versió en línia: <http://hemeroteca.sevilla.abc.es/nav/Navigate.exe/hemeroteca/sevilla/abc.sevilla/1957/12/24/025.html>.
- HESS, Rosemarie (2005). *Rosemarie Hess, fundadora de la Biblioteca Alemana: [entrevista]*. Barcelona: Goethe Institut. <http://www.goethe.de/Ins/es/bar/uun/50j/rue/itv/esindex.htm>. [Consulta: 17/01/2016].
- «Homenatge a Teresa Rovira» (2014). *Revista de Catalunya*, núm. extraordinari 2.
- ILLA MUNNÉ, M. Carme (1974). *Memoria que presenta la Escuela de Bibliotecarias de la Diputación Provincial de Barcelona para acompañar la solicitud de reconocimiento como Escuela Universitaria de Bibliología adscrita a la Universidad de Barcelona*. Barcelona: [Escuela de Bibliotecarias]. 52 p.
- (1984). «Miquel Coll i Alentorn, l'home». A: *Miquel Coll i Alentorn: miscel·lània d'homenatge en el seu vuitantè aniversari*. Barcelona: Fundació Jaume I, p. 9-80.
- «In memoriam: don Juan Petit i Montserrat» (1965). *Biblioteconomía*, núm. 61-62 (gener-desembre), p. 85-86. L'article va signat amb una «B» (potser de Bohigas?).
- J.M.B.M. (1990). «Jordi Xifra Heras». *Annals de l'Institut d'Estudis Empordanesos*, vol. 23, p. 395.
- JARDÍ, Enric (1985). *D'Ors*. Barcelona: Nou Art Thor. 48 p.
- Jaume Massó i Torrents: exposició commemorativa, 17 d'octubre de 1994: catàleg* (1994). Barcelona: Biblioteca de Catalunya. 40 p. (Catàlegs d'exposicions; 53).
- JORBA, Manuel (1998). «Dr. Felip Mateu i Llopis, in memoriam». *Item*, núm. 22, p. 103-105. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/Item/article/view/File/22524/22358> [Consulta: 17/01/2016].
- Josep M. Garrut i Romà: fill adoptiu del poble de Folgueroles* (2006). Folgueroles: Ajuntament de Folgueroles: Amics de Verdguer de Folgueroles: Casa Museu Verdguer. 15 p.
- «Jubilación del Dr. Felipe Mateu y Llopis» (1972). *Biblioteconomía*, núm. 75-76, p. 133-138.
- «Lluís Parramon i Vilasaló» (1990). *Butlletí de l'Arquebisbat de Barcelona*, vol. 130, núm. 9 (15 de setembre), p. 439.
- MANENT, Albert (1987). *Riba*. Barcelona: Nou Art Thor. 50 p.
- MAÑÀ, Teresa (2005). *Les biblioteques populars de la Mancomunitat de Catalunya (1915-1925)*. Barcelona. Tesi doctoral, Universitat de Barcelona. Versió en línia: <http://www.tdx.cat/handle/10803/760>. [Consulta: 17/01/2016].
- MARAGALL, Jordi (1968). «Record de Joaquim Xirau». *Convivium*, núm. 26, p. 115-122. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/Convivium/article/view/76343>. [Consulta: 17/01/2016].
- MARTÍ I BAS, M. Montserrat (1984). «Bibliografia de Miquel Coll i Alentorn». A: *Miquel Coll i Alentorn: miscel·lània d'homenatge en el seu vuitantè aniversari*. Barcelona: Fundació Jaume I, p. 391-407.
- MARTÍ I CASTELL, Joan (1992). «Al·locució a la figura de Manuel de Montoliu». *Treballs de la Secció de Filologia i Història Literària*, núm. 6, p. 127-135.

- MAS I SOLENCH, Josep M. (2004). *Ferran Valls i Taberner: semblança biogràfica; conferència pronunciada davant del Ple... el dia 20 d'octubre de 2003*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans, 28 p. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000040/00000067.pdf>. [Consulta: 17/01/ 2016].
- MASABEU, Josep (1995). «Cronologia d'Alexandre Galí, 1886-1969». *Educació i Història: Revista d'Història de l'Educació*, vol. 2, p. 151-153.
- MASOLIVER, Juan Ramón (1964). «Cuando se nos va Juan Petit». *La Vanguardia Española*, 17 de gener. Versió en línia: <http://hemeroteca.lavanguardia.com/preview/1964/01/17/pagina-21/33546432/pdf.html>. [Consulta: 17/01/2016].
- MASSÓ I TORRENTS, Jaume (1934). *Cinquanta anys de vida literària, 1883-1933*. Barcelona: Tip. Emporium. 53 p.
- MASSOT I MUNTANER, Josep (1973). *Aproximació a la història eclesiàtica de la Catalunya contemporània*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat. 228 p. (Saurí, 11).
- (2001). «Manuel de Montoliu, defensor de la unitat espanyola i de l'idioma nacional». A: MASSOT I MUNTANER, Josep. *Escriptors i erudits contemporanis. Segona sèrie*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 155-171.
- (2003). *Escriptors i erudits contemporanis: tercera sèrie*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 9-15. (Biblioteca Serra d'Or; 299). Dedica unes pàgines a glossar la tasca de Felipe Mateu y Llopis.
- (2005). *Jordi Rubió i Balaguer, semblança biogràfica: conferència pronunciada davant del Ple... el dia 18 d'octubre de 2005*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 28 p. Versió en línia: http://www.escriptors.cat/autors/rubiobalaguerj/semblanca_biografica.pdf. [Consulta: 17/01/2016].
- MATEU IBARS, Josefina (1981). «Biblioteconomía en la Universidad». *Boletín de la ANABAD*, vol. 31, núm. 4, p. 637-651.
- MATEU Y LLOPIS, Felipe (1958). «Francisco Tolsada Picazo». *Biblioteconomía*, núm. 47 (gener-juny), p. 23-24.
- (1959). «Pedro Arellano y Sada (3 agosto 1897-19 marzo 1959)». *Biblioteconomía*, núm. 49 (gener-juny), p. 33-39.
- (1960). «Ángel Antón y Puig». *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, núm. 53 (gener-març), p. 47-48. Versió en línia: <http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?lang=es&q=id:0002567480>. [Consulta: 17/01/2016].
- (1965a). «Agustín Blánquez Fraile (1883-1965)». *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, núm. 84-85 (juliol-octubre), p. 39-41. Versió en línia de la revista a l'Hemeroteca digital: <http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?lang=es&q=id:0002567480>. [Consulta: 17/01/2016].
- (1965b). «In memoriam: don Ángel Antón y Puig». *Biblioteconomía*, núm. 61-62 (gener-desembre), p. 87.
- (1965c). «Quién es cada cual: Ignacio Rubio Cambronero». *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, núm. 84-85, p. 31-32. Versió en línia de la revista a l'Hemeroteca digital: <http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?lang=es&q=id:0002567480>. [Consulta: 17/01/2016].

- (1967). «Tomás Estévez Martín». *Biblioteconomía*, núm. 65-66 (gener-desembre), p. 224.
- (1970). «Dr. D. José Antonio Amorós Barra: [nota necrològica]». *Gaceta Numismática*, núm. 16, p. 68-69.
- MIÀS, Josep (200-?). *Alfons Maseras*. Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. <http://www.escriptors.cat/autors/maserasa/index.php>. [Consulta: 17/01/2016].
- MIRALLES, Carles (2002). *Lluís Segalà i Estalella, semblança biogràfica*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 20 p. (Semblances; 25). Amb un annex amb la nota necrològica de Lluís Segalà escrita arran de la seva mort (1938) per Ramon Aramon i Serra. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000040/00000073.pdf>. [Consulta: 17/01/2016].
- (2004). «Lluís Segalà: entre tradició i Noucentisme». A: MALÉ, Jordi; CABRÉ, Rosa; JUFRESA, Montserrat (ed.). *Del Romanticisme al Noucentisme: els grans mestres de la filologia catalana i la filologia clàssica a la Universitat de Barcelona*. Barcelona: Publicacions i Edicions de la Universitat de Barcelona, p. 67-77. Disponible a: http://www.ub.edu/acr/wp-content/uploads/2012/09/miralles_segala.pdf. [Consulta: 17/01/2016].
- MIRALLES, Carles; MUNDÓ I MARCET, Manuel (2000). *Lluís Nicolau d'Oliver: semblança biogràfica: conferència pronunciada davant el Ple... el dia 20 de desembre de 1995*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. 17 p. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000041%5C00000001.pdf> [Consulta: 17/01/2016].
- MOLINS I NUBIOLA, Miquel (1986). «Feliu Elias dins del seu temps». *Revista de Catalunya*, núm. 1, p. 109-127.
- (1998). «Apa / Joan Sacs / Feliu Elias». *Serra d'Or*, núm. 463-464, p. 58-62.
- MONTORIOL I SABATÉ, Rosa (1994). *Ferran Soldevila (1894-1971): una aproximació biobibliogràfica*. Catarroja: Afers. 145 p. (Els llibres del contemporani; 1).
- MORATÓ, Josefina; OÑATE, Modesta (1972). *Bibliografía de Pedro Bohigas Balaguer*. Barcelona: Escuela de Bibliotecarias de la Diputación de Barcelona. 30 p. (Quaderns de treball; 8).
- MUÑOZ, Teresa (2004). «Correspondència entre J. Ernest Martínez Ferrando i Herminia Grau». *Llengua & Literatura*, núm. 15. Versió en línia: <http://revistes.iec.cat/index.php/LLiL/article/view/18527.001/44621>. [Consulta: 17/01/2016].
- MURGADES, Josep (1999). «Eugeni d'Ors (Xènius)». A: *lletrA: la literatura catalana a Internet*. Barcelona: UOC. <http://lletra.uoc.edu/ca/autor/eugeni-dors/>. [Consulta: 17/01/2016].
- NADAL, Joaquim (2011). «La fi de l'estiu». *El Punt Avui*, 15 de setembre. Versió en línia: <http://www.elpuntavui.cat/opinio/article/8-articles/452996-la-fi-de-lestiu.html>. [Consulta: 17/01/2016].
- NEGRÍN FAJARDO, Olegario (2005). «La depuración del profesorado de los institutos de segunda enseñanza: relación de los expedientes resueltos por el Ministerio de Educación Nacional (1937-1943)». *Historia de la Educación*, núm. 24, p. 503-542.

- Versió en línia: http://campus.usal.es/~revistas_trabajo/index.php/0212-0267/article/viewFile/6702/6692. [Consulta: 17/01/2016].
- NISTAL REFART, Jordi (2009). *L'Institut «Joan Brudieu» de la Seu d'Urgell: 75 anys de servei docent (1933-2008)*. Lleida: Salòria. 173 p.
- OLAGÜE DE ROS, Guillermo (2014). «Un acercamiento a la historia de la documentación científica en Cataluña: la labor de María Serrallach Juliá (1905-1992) en el Seminario de Química de la Universidad de Barcelona (1937-1984)». *Dynamis*, vol. 34, núm. 1, p. 147-168. Versió en línia: <http://dx.doi.org/10.4321/S0211-95362014000100008>. [Consulta: 17/01/2016].
- OLIVERAS I SAMITIER, Josep (1992). «La geografia i la renovació pedagògica a Catalunya». *Treballs de la Societat Catalana de Geografia*, núm. 32, p. 61-70. <http://revistes.iec.cat/index.php/TSCG/article/view/36915/36908>. [Consulta: 17/01/2016].
- «Pedro Arellano Sada: necrológica» (1959). *Boletín de la Dirección General de Archivos y Bibliotecas*, núm. 50, p. 43. Versió en línia de la revista a l'Hemeroteca digital: <http://hemerotecadigital.bne.es/results.vm?lang=es&q=id:0002567480>. [Consulta: 17/01/2016].
- PÉREZ SAMPER, María de los Ángeles (2015). «Una dama de les escriptures antigues: Josefina Mateu Ibars (1933-2015), catedràtica de Paleografia i Diplomàtica». *La Vanguardia* (11 de desembre), p. 43.
- PLA I ARXÉ, Ramon (1999a). «L'Avenç (1881-1893)». A: *lletrA: la literatura catalana a Internet*. Barcelona: UOC. <http://lletra.uoc.edu/ca/revista/lavenc-1881-1893>. [Consulta: 17/01/2016].
- (1999b). «L'editorial i el nucli intel·lectual de L'Avenç». A: *lletrA: la literatura catalana a Internet*. Barcelona: UOC. <http://lletra.uoc.edu/ca/edicio/lavenc>. [Consulta: 17/01/2016].
- PLANET, Anna (1992). «En memòria de la Maria Serrallach». *Ítem*, núm. 11, p. 156-158. Versió en línia: <http://raco.cat/index.php/Item/article/view/22413/22247>. [Consulta: 17/01/2016].
- PONS, Agustí (2013). *Espriu, transparent*. Barcelona: Proa. 763 p. (Perfils; 93).
- PORTULÀS, Jaume (2011). «Josep Vergés i Fàbregas, 1903-1984». A: TUDELA I PENYA, Montserrat; IZQUIERDO I TUGAS, Pere (ed.), *La nissaga catalana del món clàssic*. Barcelona: Auriga, p. 323-325.
- PUIG ROVIRA, Francesc X. (2001). «Funcionaris a la història contemporània de Vilanova». *Miscel·lània Penedesenca*, vol. 26, p. 337-356. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/MiscellaniaPenedesenca/article/view/64092/92306>. [Consulta: 17/01/2016].
- PUIG ROVIRA, Francesc X.; PUIG-PLA, Carles (2012). *Enric Freixa i Pedrals*. Barcelona: Col·legi d'Enginyers Industrials de Catalunya. 79 p. Versió en línia: http://update.eic.cat/wps/wcm/connect/71c44e004b49ef05953dd72d78e76f69/LLIBRE_FREIXA.pdf?MOD=AJPERES. [Consulta: 17/01/2016].
- PUJOL SOLANELLAS, Dolors (1965). *Bibliografia de l'illustre reusenc Eduard Toda i Güell*.

- treball premiat en el VI Certamen Literari del Centre de Lectura de Reus, celebrat a l'any 1959*. Reus; Poblet: Impremta monàstica. 40 p.
- QUINEY, Aitor (2010). *La encuadernación artística catalana, 1840-1929*. Barcelona: Universitat Oberta de Catalunya. <http://hdl.handle.net/10609/1185>. [Consulta: 17/01/2016].
- «Quirze Estop i Puig» (1991). *Butlletí de l'Arquebisbat de Barcelona*, vol. 131, núm. 1 (15 de gener), p. 31-32.
- RÀFOLS, J.F. (dir.) (1951-1954). *Diccionario biográfico de artistas de Cataluña desde la época romana hasta nuestros días*. Barcelona: Millá.
- RICART RIBERA, ROSA (1959). «Carles Riba, profesor de la Escuela de Bibliotecarios». *Biblioteconomía*, núm. 50, p. 134-136.
- RIU, Manuel (1994). «La vida i l'obra de Ferran Soldevila». A: *Centenari Ferran Soldevila (1894-1994)*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura, p. 25-59.
- ROCA, Jordi (1999). «Carta oberta al professor Jesús Vallina». *Full Informatiu: Butlletí de Conservació-Restauració* (març), p. 16.
- RODRÍGUEZ-MOÑINO, Antonio (1955). *Bibliografía del marqués del Saltillo, 1913-1955*. Valencia: Castalia, 207 p.
- ROIG I LLOP, Tomàs (2005). «Josep Martí i Sàbat». A: ROIG I LLOP, Tomàs. *El meu viatge per la vida (1939-1975)*. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, p. 218-219.
- RUIZ CABRIADA, Agustín (1958). *Bio-bibliografía del Cuerpo Facultativo de Archiveros, Bibliotecarios y Arqueólogos, 1858-1958*. Madrid: Junta Técnica de Archivos, Bibliotecas y Museos. 1.342 p. (Ediciones conmemorativas del centenario del Cuerpo Facultativo, 1858-1958; 7).
- RUIZ-DOMÈNEC, José Enrique (2010-2011). «Frederic Udina i Martorell, perfil de un medievalista catalán del siglo XX». *Faventia*, vol. 32-33, p. 17-20. Versió en línia: <http://raco.cat/index.php/Faventia/article/view/263988/351516>. [Consulta: 17/01/2016].
- SALABERT, Vicente (1966). «Jesús Ernesto Martínez Ferrando: in memoriam 1891-1965». *Anuario de Estudios Medievales*, vol. 3, p. 641-643. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000123/00000083.pdf>. [Consulta: 17/01/2016].
- SALRACH, Josep M. (1984). «Miquel Coll i Alentorn, historiador». A: *Miquel Coll i Alentorn: miscel·lània d'homenatge en el seu vuitantè aniversari*. Barcelona: Fundació Jaume I, 1984, p. 81-96.
- SÁNCHEZ CARAZO, José Ignacio (1997). *Joaquim Xirau (1895-1947)*. Madrid: Ediciones del Orto. 94 p. (Biblioteca filosófica).
- SERRAHIMA, Maurici (1972-1974). *Del passat quan era present*. Barcelona: Edicions 62. 2 vols. Vol. 1: 1940-1947; vol. 2: 1948-1953.
- (1974). *Josep Maria Capdevila: assaig biogràfic*. Barcelona: Barcino. 118 p. (Publicacions de «La revista». Segona sèrie; 40).
- SIGUAN, Miquel (1995). *Centenari Joaquim Xirau: 1895-1995*. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de Cultura. 31 p.

- SIMON I TARRÉS, Antoni (dir.) (2003). *Diccionari d'historiografia catalana*. Barcelona: Enciclopèdia Catalana. 1.222 p.
- SOBERANAS, Amadeu-J. (1982). *Notícia de Pere Bohigas i Balaguer, filòleg i bibliòleg*. Barcelona. Versió en línia: https://botiga.bnc.cat/publicacions/2600_Noticia%20Bohigas.pdf. [Consulta: 17/01/2016].
- SOBERANAS, Amadeu-J.; FONTBONA, Francesc (1991). «Marçal Olivar, filòleg i historiador de l'art». A: OLIVAR, Marçal. *Obra dispersa*. Barcelona: Biblioteca de Catalunya, p. 7-14.
- SOLÀ I CORTASSA, Joan (2006). *Pompeu Fabra i Poch: semblança biogràfica: conferència pronunciada davant el Ple ... el dia 12 de desembre de 2005*. Barcelona: Institut d'Estudis Catalans. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000158/00000006.pdf>. [Consulta: 17/01/2016].
- Titula de Felipe Mateu y Llopis: su obra científica al conmemorar el LXXXIII aniversario* (1984). Barcelona: Edicions Universitat de Barcelona. 169 p. (Rubrica; 2).
- TORRA, Jordi; LLOPART, Pilar (1994). «La vida universitària des de l'època medieval fins a la Universitat Autònoma». A: ALCOLEA, Santiago et al. *La Biblioteca de la Universitat de Barcelona*. Barcelona: Universitat de Barcelona, p. 11-60. Versió en línia: <http://hdl.handle.net/2445/66334>. [Consulta: 17/01/2016].
- TORRES BRULL, Frederic (1951). *Bibliografia de Manuel de Montoliu: homenaje en sus bodas de oro con las letras*. Tarragona: Sugrañes, 1951. 225 p.
- TURA I SOTERAS, Josep M. (1985). «Fundació de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques, filial de l'Institut d'Estudis Catalans». *Butlletí de la Societat Catalana de Ciències Físiques, Químiques i Matemàtiques*, 2a època, vol. 4, p. 89-99. Versió en línia: <http://publicacions.iec.cat/repository/pdf/00000123/00000083.pdf>. [Consulta: 17/01/2016].
- UCELAY DA CAL, Enric (1987). «La Diputació i la Mancomunitat: 1914-1923». A: Riquer, Borja de (dir.). *Història de la Diputació de Barcelona*. Vol. 2. Barcelona: Diputació de Barcelona, p. 36-177.
- UDINA I MARTORELL, Frederic (1981). «Antonio Maria Aragó Cabañas». *Medioevo: Saggi e Rassegna*, núm. 7, p. 228-230.
- VALLS I GARRETA, Pere (1966). *Elogi d'Encarnació Ribas Garcia en la seva jubilació de directora de la biblioteca*. Sabadell: Caixa d'Estalvis de Sabadell, Obra Cultural. 31 p.
- La Vanguardia. Hemeroteca*. La Vanguardia Ediciones. <http://www.lavanguardia.com/hemeroteca>. [Consulta: 17/01/2016].
- VÉLEZ, Pilar (2009-2010). «En record i agraïment a la col·laboració i generositat de Josep M. Garrut (1915-2008)». *Butlletí de la Reial Acadèmia Catalana de Belles Arts de Sant Jordi*, vol. 23-24, p. 307-310. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/ButlletiRACBASJ/article/view/242534/329522>. [Consulta: 17/01/2016].
- VENTURA, Núria; GASCÓN, Jesús (2006). «Maria Teresa Boada i Maria Cugueró: "érem tan innocents..."». *Ítem*, núm. 44, p. 113-131. Versió en línia: <http://www.raco.cat/index.php/Item/article/viewFile/58049/129143>. [Consulta: 17/01/2016].

Viquipèdia: l'enciclopèdia lliure. <https://ca.wikipedia.org/wiki/Portada>. [Consulta: 17/01/2016].

Webs d'autors i autores: pàgines monogràfiques amb informació biogràfica i literària. Barcelona: Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. <http://www.escriptors.cat/?q=autors>. [Consulta: 17/01/2016].

YÁÑIZ, Juan Pedro (2005). «Fallece a los 93 años el historiador Luis Monreal Tejada, incansable defensor del patrimonio artístico». *ABC.es. Hemeroteca*, 2 de novembre. http://www.abc.es/hemeroteca/historico-02-11-2005/abc/Cultura/fallece-a-los-93-a%C3%B1os-el-historiador-luis-monreal-tejada-incansable-defensor-del-patrimonio-artistico_611995072182.html. [Consulta: 17/01/2016].

«Zamorano Biedma, Ascensión» (1956). A: *Figuras de hoy: enciclopedia nacional ilustrada de las personalidades de la actualidad*. Madrid: Ciencia y Cultura.

Arxius

Arxiu Administratiu de la Biblioteca de Catalunya.

Arxiu de l'Escola de Bibliotecàries, conservat a la Facultat de Biblioteconomia i Documentació de la Universitat de Barcelona.

Arxiu Històric de la Diputació de Barcelona.

Arxiu Històric de la Universitat de Barcelona.

Índex alfabètic del professorat

- Agelet Gosé, Miquel, 82
Albert i Llauro, Ricard, 107
Alías Ortín, César, 147
Alòs-Moner, Ramon d', 50
Amat Noguera, Nuria, 147
Amorós Barra, Josep V., 83
Antón Puig, Àngel, 148
Aparicio, Amadeo, 149
Aragó Cabañas, Antoni M., 149
Arellano Sada, Pedro, 150
- Bagué i Garriga, Enric, 108
Ballester Castelló, Maria, 152
Balló Salvà, Justa, 109
Baltà i Elías, Josep, 110
Barrera i Escudero, Jaume, 84
Biader del Castillo, Dolors, 153
Blánquez Fraile, Agustín, 153
Boada Vilallonga, Maria Teresa, 155
Bohigas i Balaguer, Pere, 112
Brugalla Turmo, Emili, 114
- Campalans i Puig, Rafael, 52
Campalans i Puig, Salomó, 54
Capdevila i Balanzó, Josep Maria, 54
Carbó Amigué, Francesca, 158
Casals Baltà, Joana, 85
Castillejo Benavente, Arcadio, 159
Castro y Calvo, José María, 160
Coll i Alentorn, Miquel, 162
Cot Miralpeix, M. Antonieta, 165
- Darder Ensesa, Carme, 167
Díaz-Plaja i Contestí, Guillem, 119
- Duran i Sanpere, Agustí, 168
- Elias i Bracons, Feliu, 116
Estévez Martín, Tomás, 171
Estop i Puig, Quirze, 171
- Fabra i Poch, Pompeu, 55
Folch i Torres, Joaquim, 56
Forn i Farga, Josefina, 173
Freixa i Pedrals, Enric, 173
- Galí i Coll, Alexandre, 33
Garriga i Palau, Francesc Xavier, 87
Garrut i Romà, Josep Maria, 176
Gassiot i Llorens, Josep, 177
Gimeno Guardiola, Maria, 179
Guilleumas i Brosa, Rosalia, 43
- Hess, Rosemarie, 179
- Illa Munné, Maria Carme, 181
- Lasso de la Vega y López de Tejada, Miguel, 184
Lois López, Maria, 58
- Mandoli Tost, M. Rosa, 185
Maragall i Noble, Jordi, 121
Margalef Meler, Josep, 185
Martí i Sàbat, Josep, 59
Martí Matlleu, Joan, 88
Martí Piera, Mercè, 186
Martínez Ferrando, Jesús Ernest, 187
Maseras i Galtés, Alfons, 60

- Massó i Torrents, Jaume, 61
Mateu Ibars, Josefina, 190
Mateu y Llopis, Felipe, 41
Monreal y Tejada, Luis, 191
Montaner i Serra, Carme, 64
Montaner i Serra, Maria, 64
Montoliu i de Togores, Manuel de, 65
Muntanyola i Garriga, Mercè, 122
- Nicolau d'Olwer, Lluís, 66
Nieto i Boqué, Miquel, 193
Núñez Jover, José M.^a, 89
- Olivar i Daydí, Marçal, 123
Ors Rovira, Eugeni d', 27
Ortiz-Repiso Eulate, María, 194
- Palau Vera, Joan, 30
Parés Macià, Antònia, 195
Parramon i Vilasaló, Lluís, 197
Pastor Martínez, Consol, 70
Petit i Montserrat, Joan, 125
Plaza Escudero, Luis M.^a, 198
Pomés i Coll, Carlota, 199
- Ràfols Fontanals, Josep Francesc, 127
Ramos Cobos, Manuel, 90
Riba i Bracons, Carles, 72
Ribas García, Encarnació, 91
Riudor i Carol, Carme, 129
Rosselló-Pòrcel, Bartomeu, 129
Rovira i Comas, Teresa, 202
- Rubio Borrás, Manuel, 92
Rubio Cambronero, Ignacio, 205
Rubió i Balaguer, Jordi, 35
- Segalà i Estalella, Lluís, 31
Serrallach Julià, Maria, 206
Soldevila i Zubiburu, Ferran, 131
Soler Puntonet, Montserrat, 208
- Terrades Brossa, Jaume, 210
Toda i Güell, Eduard, 94
Tolsada Picazo, Francisco, 210
Tormo i Freixes, Enric, 211
Torrents Massaguer, Josefa, 98
Tuca Alsina, Petronella, 76
Turégano Vila, M.ª Dolores, 213
- Udina i Martorell, Frederic, 213
- Valbuena Prat, Àngel, 134
Vallina Sánchez, Jesús, 216
Valls i Taberner, Ferran, 39
Vergés i Fàbregas, Josep, 135
Vergés Soler, Francesc, 99
Vilar i Bonet, Maria, 218
Vintró, Miquel, 136
- Xifra Heras, Jordi, 219
Xirau Palau, Joaquim, 137
- Zamorano Biedma, Ascensión, 220

Creada el 1915 per la Mancomunitat de Catalunya com a part del Projecte de Biblioteques Populars dissenyat per Eugeni d'Ors, l'Escola Superior de Bibliotecàries va ser una de les institucions més representatives de l'obra cultural del govern català. D'una banda, i encara que fos a una escala molt reduïda, la posada en marxa de l'Escola va significar una sortida professional qualificada per a la dona quan encara tenia poques oportunitats laborals fora de la fàbrica, el taller o les feines de la llar; d'una altra, el fet que, tant en els anys fundacionals com en l'etapa de la Generalitat, hi donessin classe els intel·lectuals més reconeguts del país va contribuir a envoltar-la d'una aurèola de prestigi que ha quedat impresa en l'imaginari d'una bona part de la professió.

Ara que la institució ha complert cent anys és un bon moment per publicar aquesta col·lecció de notes biogràfiques del seu professorat —el de les èpoques glòries i el de les que no ho van ser tant—, que permetrà conèixer millor l'Escola i les seves vicissituds històriques, i també reflexionar sobre el paper cabdal que ha tingut i té aquesta professió en la custòdia del saber i la seva transmissió.

UNIVERSITAT DE
BARCELONA

Edicions

ORACIÓ DE
DE CATAL
LA LLANT

ària, done
i Confiden
Vostre Senyo
di un altre
e, la hor
ca, jo t'g
rons de la
entia que
ir-me en la
nparar les
l'imp am
format i
tra esforç
missió de l
nctos; M
els Avis
Tel d'in
de la A
als prob
vetllen, el
or di, el
alrnt, el
la noste cap